

Honvédségi Szemle

65. évfolyam 2. sz.
2011. március

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

eu

2011.hu

**KATONAI KÉPESSÉGFEJLESZTÉS
AZ EURÓPAI UNIÓBAN**

Honvédségi Szemle

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Megjelenik évente hat alkalommal, minden páratlan hónapban (január, március, május, július, szeptember, november)

Kiadja a Honvéd Vezérkar

A kiadásért felel:
Orosz Zoltán altábornagy

Szerkesztőbizottság:
Elnök: Orosz Zoltán altábornagy

Tagok:
Bozó Tibor ezredes
Dr. Böröndi Gábor dandártábornok
Frígyer László mk. vezérőrnagy
Gulyás Zoltán ezredes
Halmai Ottó mk. dandártábornok
Dr. Harai Dénes ny. ezredes
Hídvégi Krisztina
Horváth János ezredes
Huszár János dandártábornok
Juhász István vezérőrnagy
Kiss Zoltán ny. alezredes
Lamos Imre dandártábornok
Mihóczy Zoltán dandártábornok
Mikusi Zsolt ezredes
Dr. Nagy László ny. mk. ezredes
Nagy Tibor dandártábornok
Dr. Németh András orvos dandártábornok
Sajner Gyula ezredes
Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes
Süle Attila ezredes
Szpisják József mk. ezredes

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a Zrínyi Média – HM Kommunikációs Kft.
Felelős vezető: dr. Gubcsi Lajos ügyvezető
Kiadói főszerkesztő: Zsalakó István
Szerkesztőségvezető: dr. Isaszegi János

Szerkesztőség:
Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán
Olvasószerkesztő: Győri László
Korrektor: Zilahy Tamás
Szerkesztőségi titkár: Bali Józsefné
Telefon: 272-02; 459-5355
e-mail: hsz@regiment.hu
A szerkesztőség címe:
1087 Budapest, Kerepesi u. 29/B

A tördelés a Zrínyi Média grafikai stúdiójában készült.
Tervezőszerkesztő: Dancs Katalin
Nyomdai munkák: HM Térképészeti Közhasznú Nonprofit Kft.
Felelős vezető: Németh László ügyvezető

Címlapfotó: Európai Unió Tanácsa
Ár nélküli, belső terjesztésű kiadvány.
A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a www.parbeszed.hm.gov.hu portálon
HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemle tagja az Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA).

Tartalom

Dr. Hende Csaba: Magyar EU-elnökség: kiemelkedő lehetőség, egyben jelentős kihívás	1
Horváth Gábor dandártábornok: Katonai képességfejlesztés az Európai Unióban	3
Bakcsi Dávid főhadnagy: Előretolt repülésirányítók Afganisztánban	9
Szabó Péter őrnagy: Az MH 5/24 Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj meglévő és új képességei	15
Kondor László őrnagy–Dobre Gábor főhadnagy: Kis hatótávolságú felderítő repülőgépek alkalmazása a katonai felderítésben	17
Szomolai Dóra főhadnagy–Kiss József főhadnagy: Korunk missziós aktualitása: szolgálatteljesítés során elszenvedett traumás agyi sérülés	20
Varga Attila Ferenc alezredes: A szomáliai kalózkodás kérdése az ENSZ BT határozatai tükrében	23
Nagy Norbert őrnagy: Románia honvédelme (1.)	27
VEZETÉS–FELKÉSZÍTÉS	
Orgován Csaba alezredes–Sásik Csaba őrnagy: A debreceni Humányszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Iroda működésének tapasztalatai	31
FÓRUM	
Dr. Kassai László ny. ezredes: Észrevételek a Magyar Honvédségre vonatkozó egyes törvényi rendelkezésekre	33
Dr. Hadnagy Imre József ny. alezredes: Tartalékos, önkéntes állomány, önkéntes tartalékos haderő	38
Magó Károly zászlós: Az első amerikai légitámadás Szolnok ellen	41
Matthaeidesz Konrád: Gondolatok a finn–szovjet háborúról szóló cikk kapcsán	43
MÚLTUNK	
Klemensits Péter: A brit tengeri uralom vége Dél-Kelet Ázsiában. A Prince of Wales és a Repulse hadihajók elsüllyesztése	46
Besenyő János őrnagy: Nyugat-Szahara Marokkó és Mauritánia által történt megszállása 1975-ben	52
SZEMLE	
Dr. Harai Dénes ny. ezredes: A stratégiai gondolkodás tétje és szerkezete. Gondolatok Dr. Deák János ny. vezérezredes Oroszország katonai stratégiájára a második világháború befejezésétől napjainkig című könyve kapcsán	58
Dr. Kolozsvári Sándor ny. ezredes: Hadijelentés a háborúk földjéről. Al Ghaoui Hesna könyvéről	61
INTERJÚ	
A katonák szerepe az Európai Unióban Interjú Ton Van Osch altábornaggyal, az EU Katonai Törzsének holland főigazgatójával (Eszes Boldizsár)	63

ELŐRETOLT REPÜLÉSIRÁNYÍTÓK ALKALMAZÁSA AFGANISZTÁNBAN

9

AZ MH 5/24 BORNEMISSZA GERGELY FELDERÍTŐ ZÁSZLÓALJ MEGLÉVŐ ÉS ÚJ KÉPESSÉGEI

14

A KATONÁK SZEREPE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

63

Dr. Hende Csaba:

MAGYAR EU-ELNÖKSÉG: KIEMELKEDŐ LEHETŐSÉG, EGYBEN JELENTŐS KIHÍVÁS

Kétezer tizenegy első felében Magyarország első alkalommal tölti be az Európai Unió Tanácsa soros elnöki tisztét. Ez rendkívül fontos időszak, hiszen 2009. december 1-jén hatályba lépett a Lisszaboni Szerződés, és az elmúlt év végén hivatalosan is megkezdte működését az Európai Külügyi Szolgálat (a továbbiakban: EKSZ). Ezért a magyar elnökség már egy új intézményi környezetben tevékenykedik. A szerződés végrehajtásával minőségi változások következnek be az unió mindennapi működésében, melynek Magyarország is aktív, tevékeny részese.

Ez kiemelkedő lehetőség, de egyben jelentős kihívás is. Ilyenkor a világ más részein is jobban figyelnek ránk, és nemcsak hazánkra, de térségünkre is, hiszen 2011 második felében Lengyelország veszi át az elnökséget. Az elnökség lehetőséget teremt arra, hogy kiterjedtebb nemzetközi kapcsolatokra és tapasztalatokra tegyünk szert, amit később fel tudunk használni a magyar érdekek hatékonyabb érvényesítésére. Az elnökséggel járó feladatok ellátása egyben jelentős kihívást is jelent: és itt elsősorban nem a személyügyi, logisztikai vagy akár pénzügyi területen jelentkező kihívásokra gondolok, hanem arra, hogy milyen kép alakul ki rólunk. Ez elsősorban rajtunk múlik. Ennek az összképnek fontos összetevői a hazai informális rendezvények. Ezek a rendezvények nemcsak arra adnak lehetőséget, hogy az adott területen elnökségünk alatt lendületet kapjon az Európai Unió munkája, de alkalmat teremtenek nemzeti haderőnk, eszközeink és képességeink – így a többnemzeti együttműködés kiváló példájaként a C-17-es SAC-program – bemutatására is a tagországok brüsszeli szakdiplomatai és katonai képviselői számára.

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével a soros elnökség feladataiban jelentős változások történtek, ugyanis a közös kül- és biztonságpolitika, illetve az annak integráns részét képező közös biztonság- és védelempolitika (a továbbiakban: KKBP, illetve KBVP), valamint az unió külső képviselete területén gyakorlatilag megszűnt az elnökség feladat- és hatásköre. Ennek nyomán Magyarország nem lát el hagyományos elnökségi feladatokat: elsősorban támogató szerepet töltünk be. Catherine Ashton főképviselet az, aki irányít és koordinál. Magyarország minden támogatást megad Ashton főképviseletnek, és az EKSZ munkájához. Az EKSZ teljes kiépülése hosszabb folyamat, egyelőre még nem a teljes szakértői állománnyal működik. Ezzel együtt

úgy látjuk, a brüsszeli központi apparátus egyre inkább magára talál, és az intézmény-építési ügyeket vagy éppen az intézményközi kompetencia-harcokat lassacskán maga mögött hagyva egyre hatékonyabban tudja „szolgálni” a KKBP és a KBVP végrehajtását, és nem utolsósorban a tagállamokat.

Eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy az elnökség és az EKSZ közötti együttműködés alapvetően jó. Elmondhatjuk, hogy mind vezetői, mind szakértői szinten jó munkakapcsolatot sikerült kialakítanunk az EKSZ válságkezeléssel foglalkozó részlegeivel, de Ashton főképviselet közvetlen munkatársaival is rendszeresen egyeztetünk. Sőt, már arra is volt példa, hogy egy rendezvényt, a védelempolitikai igazgatók ülését, a tárca és az EKSZ képviselője közösen elnökölte.

Az elnökségi időszak feléhez érve szeretném röviden értékelni az elmúlt időszakot, és egy rövid áttekintést adni arról, hogy mi várható még, milyen rendezvényeket tervezünk a hátralévő hónapokban. Első helyen mindenképpen a februári informális védelmi miniszteri találkozót kell megemlíteni, amely, szerénytelenség nélkül mondhatom, rendkívül sikeres volt, de utalnék a szintén februárban megrendezett, a képességek csoportosításának és megosztásának (a továbbiakban: P&S) aktuális kérdéseivel foglalkozó szemináriumunkra is.

Amikor az elmúlt év őszén megfogalmaztuk javaslatainkat, abból indultunk ki, hogy szeretnénk, ha 2011 folyamán az eddigieknél fokozottabb figyelmet kapna a KBVP. Ezért a

CATHERINE ASHTON FŐMEGBÍZOTT DR. HENDE CSABA HONVÉDELMI MINISZTERREL

KBVP erősítését, az európai védelmi integráció előmozdítását, valamint a Lisszaboni Szerződés releváns rendelkezései végrehajtásának elősegítését tűztük ki célul. Ez a törekvésünk szerencsésen találkozott az ún. weimari hármak kezdeményezésével, hiszen a francia–német–lengyel külügy- és védelmi miniszterek által megfogalmazott levél olyan fontos területeken szeretné előmozdítani a KBVP további fejlődését, mint az EU–NATO-együttműködés, a P&S új lehetőségei, vagy a műveletek tervezése és végrehajtása.

Természetesen, egy soros elnökség mozgásteret meglehetősen korlátozott, legalább-

is abban az értelemben, hogy a témakörök és feladatok nagy részét megörököljük. Itt példaként említhetném a folyamatban lévő uniós műveletekkel kapcsolatos feladatokat. Mindazonáltal, lehetőségünk van arra, hogy a számunkra kiemelten fontos kérdésekre ráirányítsuk a figyelmet. Magyarország esetében a P&S vagy a kibernetikai védelem kérdését (cyber defence) sorolnám ide. Megítélésem szerint rendkívül aktuális kérdésekről van szó, amit mi sem

bizonyít jobban, mint hogy a P&S mind az EU-ban, mind a NATO-ban napirenden van. Ezek olyan többnemzeti együttműködési kezdeményezések, amelyek az együttműködés révén jelentős hatékonyságnövekedést és költségcsökkentést eredményeznek. Mint ismert, a gazdasági válságból fakadó forrásszűkülés igen negatív hatást gyakorol az országok védelmi költségvetéseire, és azon belül is a katonai képességek fejlesztésére, sőt fenntartására is. Ennek a tendenciának az egyik ellenszere lehet a pooling and sharing. Ez az ügy mára a tagállamok széles körű támogatását élvezi, amelyhez Magyarország is hozzájárult azzal,

hogy minden magas szintű tárgyaláson napirenden szerepeltettük a témát, valamint elnökségi szemináriumot is szerveztünk róla. Főként a kérdés regionális aspektusaira, a regionális együttműködés fokozására kívánunk koncentrálni a további lépések tekintetében.

A kibernetikai védelem aktualitását mutatja, hogy éppen a márciusi védelmi miniszteri találkozón hagytuk jóvá a vonatkozó NATO-konceptiót. Magyar részről, támogató EU-elnökségként mi egy nemzetközi szakértői szintű konferenciával szeretnénk előmozdítani a témával kapcsolatos gondolkodást.

S természetesen egy elnökségnek – a menetrendszerűen napirenden lévő, illetve az elnökség által előtérbe helyezett témákon kívül – váratlan eseményekre is fel kell készülnie. Azt gondolom, hogy senki nem számított arra, hogy milyen jelentős változások indulnak el a közel-keleti és észak-afrikai térségben: Líbiában – e sorok írásával egy időben – kezdetét vette a repülőestilalmi övezet létrehozását elrendelő ENSZ BT-határozat végrehajtására irányuló katonai akció, de a Japánban történt földrengés következményeinek kezelése is jelentős feladatok elé állítja a nemzetközi közösséget. Ezek a váratlan események is bizonyítják, hogy az egységes fellépés érdekében erős, hatékony brüsszeli központra van szükség, jól működő intézmény- és döntéshozatali rendszerre. Magyarország erős Európában, és természetesen egy sikeres EU-elnökségben érdekelt. A sikerhez a hazai feltételek adottak a KBVP területén, hiszen a három érintett tárca (HM–KüM–BM) és a brüsszeli EU Állandó Képviselőt évек óta szorosban és hatékonyan dolgozik együtt. Az eltelt három hónap is bizonyította, hogy ez a siker egyik alapfeltétele. ■

Horváth Gábor dandártábornok:

KATONAI KÉPESSÉGFEJLESZTÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

A magyar EU-elnökség katonai célú tevékenységének egyik célja az új szerződési keretek alapján kialakított uniós külügyi és válságkezelő struktúrák támogatása a katonai képességfejlesztés terén. Írásomban, az azt meghatározó ambíciószinttől kiindulva, szeretném bemutatni az uniós katonai képességfejlesztés jelenét, kereteinek, fő irányainak, tartalmának közeljövőben várható fejlődését és a NATO-ban folyó képességfejlesztéshez fűződő kapcsolatának főbb kérdéseit.

AZ UNIÓS KATONAI AMBÍCIÓSZINT ALAKULÁSÁNAK HELYZETE

A képességfejlesztés mai helyzetével foglalkozó elemzés során kézenfekvő, hogy elsőként megvizsgáljuk a lisszaboni szerződés hatásait a közös biztonság- és védelempolitika (CSDP) eszköztárát megteremtési hivatott képességfejlesztés területére. Célszerű tehát röviden áttekinteni, hogy milyen módon alakultak a képességfejlesztés alapját képező jogi keretek.

Talán a legfontosabb azzal kezdeni, ami nem, vagy alig változott. A lisszaboni szerződés a korábbi tervezett alkotmányos alapszerződéssel ellentétben lényegesen visszafogottabb és realitárból kiinduló kereteket teremtett a tagállamok közös katonai vállalkozásaihoz. Ennek kiemelt eleme a közösségi költségvetés katonai vagy védelmi célú felhasználása általános tilalmának továbbvitele (egy rendkívüli esetekben és nehézkesen alkalmazható kiskapu meghagyásával)¹, amely a katonai célú együttműködést továbbra is az uniós kormányközi oldalánál illetékesek kezében hagyta. Ennek a legfontosabb következménye, hogy ez által minden illúzió szertefoszlott egyfajta közös szervezésű és közösen fenntartott európai haderő létrehozását illetően. Más szavakkal, az uniós katonai ereje továbbra is a tagállamok szuverén fegyveres erőinek képességein nyugszik. A másik fontos következtetés az, hogy az uniós válságkezelő katonai tevékenységben való tagállami részvétel továbbra is alapvetően önkéntes alapon történik.

Ugyanakkor a szerződés által bevezetett, a területen való szorosabb együttműködést célzó keretformák, így kiemelten az állandó strukturált együttműködés², a megerősített együttműködés³, valamint a szolidaritási klauzula⁴, végezetül a kollektív európai védelem távlati megvalósítására szabad utat hagyó kölcsönös segítségnyújtási paragrafus⁵ eddig ilyen formában meg nem fogalmazott, új kereteket is létesített.

A keretek tehát megvannak, sőt talán túlságosan is sokféle út kínálkozik a katonai képességhiányok pótlására és új katonai képességek megteremtésére. Az ezzel kapcsolatos gond csupán az, hogy a fent felsorolt paragra-

fusok egy jó része jelenleg még nincs tartalommal megtöltve, azaz nincs lebontva az alsóbb szintű, az életbe léptetésre és a végrehajtásra vonatkozó tanácsi dokumentumokban. Ennek az oka abban keresendő, hogy az uniós tagállamaiban a 2010-es évek végére kialakult gazdasági helyzet nem kedvezett az új, jelentős erőforrások befektetését igénylő kezdeményezések elindításának, amely természetes módon gátat vetett a kérdéses jogi elemek tartalmáról folytatott politikai vitáknak is.

A fenti körülmények magától értetődő módon befolyásolták az uniós képességfejlesztés jelentős mérföldkövének kiáltott 2010-es évi zajló eseményeket. A 2008 második felében regnáló francia elnökség nagy várakozással tekintett az Európai Unió második nagy katonai célkitűzésére (Headline Goal 2010) és a második, finomított polgári válságkezelő f-

célkitűzés (Civilian Headline Goal 2010) teljesítési időpontjának egybeesésére. A határidőig eltelt két rövidke év alatt azonban elolvadtak azok a remények, melyek szerint egy új, minden bizonnyal az uniós integrált eszközrendszerének teljességét felölelő, az átfogó megközelítést tükröző civil-katonai fő képességfejlesztési célkitűzés, egy új „Civil–Military Headline Goal” követheti majd az eddigi tervezési szakaszok sorát.

A 2010. évben a spanyol, majd a belga elnökség alatt lefolytatott szakmai-politikai bizottsági megbeszélések eloszlatták az utolsó félreértéseket is afelől, hogy az Európai Unió politikai ambíciószintje rövid távon bármilyen irányba is megváltozhat. Az év végén elfogadott tanácsi dokumentum – amely mintegy összefoglalja a korábbi dokumentumokban lefektetett elemeket – gyakorlatilag a 2008-as szinten⁶ fogalmazta meg a civil és a katonai válságkezelő képességgel kapcsolatos politikai elvárásokat:

„A Tanács továbbra is elkötelezett marad a 2008-ban, a képességek erősítéséről szóló deklarációjában meghatározott átfogó civil-katonai ambíciószinthez, amely többek között a katonai részt tekintve 60 000 fő 60 nap alatt történő telepítésének kereteit jelenti, emellett ahhoz is, hogy képes legyen egymással pár-

A VÉDELMI MINISZTEREK GÖDÖLLŐI INFORMÁLIS ÜLÉSÉNEK RÉSZTVEVŐI

FRANCIA PÍLÓTA NÉLKÜLI FELDERÍTŐ REPÜLŐ INDÍTÁSA. EUFOR CSÁD/KAR MŰVELET, 2008

A VEZETÉSI PONTOKNAK A LEGSZÉLSŐSÉGESEBB KLIMATIKUS VISZONYOK KÖZÖTT IS TELEPÜLNIÜK ÉS MŰKÖDNIÜK KELL. EUFOR CSÁD/KAR MŰVELET, 2008

huzamosan megtervezni és vezetni egy sor, különböző jellegű és nagyságrendű műveletet, illetve missziót:

a) két nagyobb (major) stabilizáló és újjáépítési műveletet, megfelelő civil komponens bevonásával, mintegy 10 000 főig terjedő létszámban és legalább kétéves időtartamban;

b) két korlátozott ideig folytatandó gyorsreagálási műveletet, többek között az EU-harccsoportok felhasználásával;

c) egy, az európai polgárok evakuálását célzó szükséghelyzeti műveletet (kevesebb, mint tíz nap alatt), figyelembe véve ugyanakkor valamennyi tagállam elsődleges felelősségét saját állampolgárai iránt, továbbá felhasználva a konzuli vezető tagállam elvét;

d) egy tengeri vagy légi felügyeleti vagy blokádjellegű műveletet (surveillance/interdiction mission);

e) egy, legfeljebb 90 napos időtartamig zajló civil-katonai humanitárius segítségnyújtó műveletet;

f) körülbelül egy tucatnyi (sic!) polgári CSDP-missziót (többek között rendőri, jogbiztonságot erősítő, polgári védelmi, a védelmi szektor reformját segítő, illetve megfigyelő missziót), amelyeket különféle formátumban folytathatnak le, beleértve a gyors reagálást igénylő helyzeteket. Ezen missziók egyike egy jelentős (major) misszió lehet (maximum 3000 szakértőt foglalva magában), amely több évig is eltarthat.⁷⁷

A fenti ambíciószint azonban még így is impozáns, figyelembe véve a lisszaboni szerződésben definiált KBVP elődje, az európai biztonság- és védelempolitika (ESDP) tízéves fennállása alatt a gyakorlatban megtervezett és lefolytatott EU válságkezelő műveletek volumenét. Anélkül, hogy részletesen elemeznénk a lefolytatott műveletek mutatóit, figyelemre méltó a tény: a valóban telepített európai uniós katonai erők és eszközök soha nem haladták meg a képességfejlesztési fő célkitűzésben meghatározott nominális határérték (azaz a 60 000 fő) 15%-át (a legnagyobbat egy időben telepített létszám, nagy jóindulattal, kb. 9000 főre tehető, a boszniai NATO SFOR-művelet átvételének és EU

ALTHEA-műveletté nyilvánításának időpontjában). Továbbá az is, hogy az átlagosan évente az EU-műveletekbe bevont katonai erők nagysága jellemzően 3–5000 fő között hullámzott. (Jóval dinamikusabb fejlődés érhető tetten az EU civil műveleteinek számát és nagyságrendjét illetően, azonban e fejlődés okainak részletes kifejtése meghaladná jelen írás kereteit.)

Amennyiben tiszta képet kívánunk alkotni az Európai Unió katonai ambíciószintjéről, érdemes megvizsgálni azt is, hogy az miképpen viszonyul az EU tagállamainak összegzett haderőjéhez. Sajnos, egyelőre nem állnak rendelkezésre megfelelő eszközök a részletes, minőségi mutatókkal súlyozott elemzéshez, ezért meg kell elégednünk néhány kvantitatív, mennyiségi mutatóval. Az európai fegyveres erők összlétszámát a hivatalos, illetve hitelesnek elfogadott elemzők 2010 végén körülbelül 1,7-1,8 millió főre becsülik. Az EU 2010-es katonai fő célkitűzésének összegzett létszámkövetelménye mintegy 170 000-180 000 fő. Ebből viszonylag könnyen megállapítható, hogy az EU a közös politikákban meghatározott célok teljesítéséhez a tagállamok összegzett haderőjének nominálisan mintegy 10%-ára tart igényt. Ha itt megállnánk az elemzésben, viszonylag könnyen arra a következtetésre juthatnánk, hogy az uniós katonai igények különösebb nehézségek nélkül kielégíthetők.

Azonban ez egy csalóka kép lenne. Az Európai Unió ugyanis – a CSDP alapelveivel, így alapvetően az európai biztonsági stratégiával összhangban – az európai területen kívüli, expedíciós típusú műveletek végrehajtásához igényli katonai eszközeit. Nem vehetők tehát számba azok az alapvetően területiális jellegű, vagy helyhez kötött erők-eszközök és képességek, amelyek nem, vagy csak jelentős nehézség árán és aránytalanul drágán telepíthetők, illetve tarthatók fenn egy Európán kívüli konfliktus esetén, és emellett feltehetőleg alacsony hatásokkal lennének működtethetők is. Ilyenek például a zömmel sorállománnyal feltöltött nehéz szárazföldi kötelékek, vagy a nemzeti, vagy a NATO integrált légvédelmi rendszerébe tartozó légtérelőző és légtérvédelmi erők és eszközök, de ide

tartozhatnak azok a keretalakulatok is, amelyek csak hagyományos tartalékosokkal való feltöltés után érhetik el hadrafoghatóságukat.

Figyelembe véve ezeket a követelményeket megállapítható, hogy az Európai Unió – hasonlóan a NATO-hoz – alapvetően a tagállamok expedíciós műveletek végrehajtására alkalmas, nagy távolságra telepíthető és ott tartósan fenntartható erők-eszközöket és képességeit igényli. Egyes számítások szerint e modern és költséges elemek aránya az európai haderőkben a tagállamok között jelentős eltérést mutat, és jelenleg ez az arány összességében viszonylatban nem haladja meg a 6–8%-ot.

E második, szintén mennyiségi mutatóban kifejezett érték azt sugallja, hogy az uniós katonai ambíciószint és a jelenleg rendelkezésre álló aggregált katonai képességek között jelentős minőségi hézag mutatkozik. Ez a különbség magyarázza azt a tényt, hogy jöllehet az Európai Unió az európai haderők viszonylag kis százalékát igényli a közös célok megvalósításához a válságkezelés terén, de még ennek a relatíve kis hányadnak a folyamatos biztosítása is nehézségekbe ütközik, sőt még akkor is gondot okozna, ha ezek a katonai képességek nem lennének más célra leköltve. Ugyanakkor köztudott, hogy pontosan ezek azok az erők és eszközök, amelyeket a tagállamok más (NATO-, ENSZ-, koalíciós vagy nemzeti) műveletek során is folyamatosan felhasználnak⁸.

A közeljövő sem túlságosan ígéretes. Az európai uniós tagállamok védelmi költségvetésének tervezésébe egy-két éves csúszással, de beszívargott a 2008-tól kezdődő globális gazdasági visszaesés hatása. Számos tagállam védelmi felülvizsgálatra kényszerült, és jelentősen visszafogja védelmi célú fejlesztési és beszerzési ambícióit. Más tagállamok, évtizedes tabukat megtörve, a hagyományos sorállományú feltöltési rendszer felfüggesztését vagy megszüntetését tervezik, amely valószínűleg jelentős létszámcsökkenéssel jár. Ugyanakkor ma még nagy bizonytalanság övezi azt a kérdést, hogy ezek a folyamatok milyen katonai képességcsökkenéssel járnak összeurópai léptékben, és miként befolyásol-

ják a cikk elején említett ambíciószint teljesítésének képességét.

A következőkben összefoglalom, hogy milyen új kezdeményezések próbálnak választ adni erre a kihívásra.

A KÉPESÉGFEJLESZTÉS KERETEI

A katonai képességfejlesztés általános kereteit még mindig egy 2003-ban elfogadott, „Az EU képességfejlesztési mechanizmus meghatározása”⁹ című tanácsi dokumentum részletezi. A dokumentum a maga idején előremutató összefoglalója és meghatározója volt a képességfejlesztésre vonatkozó – zömmel a nizzai EU-csúcson kikristályosodott – eljárásrendnek. Manapság azonban egyre jobban kiütököznek az eltelt időben bekövetkezett változások miatt érzékelhető bizonytalanság hatásai: a leginkább zavaró ebből az Európai Védelmi Ügynökség (EDA) és a tanács katonai munkacsoportjai (EU Katonai Bizottság – EUMC, és EU Katonai Bizottság munkacsoportja – EUMCWG), továbbá az újonnan létrehozott Európai Külügyi Szolgálatba átsorolt EU Katonai Törzs (EUMS) közötti világos munka- és felelősség-megosztás értelmezésbeli különbségei. Ha figyelembe vesszük, hogy a tanács a tagállamok, míg az EDA a részt vevő tagállamok (pMS, participating Member States) fóruma, számos – elsősorban csak a jogi szakértők által kedvelt – jogállási és viszonyrendszerrel ellentmondás fedezhető fel¹⁰. A dokumentum természetesen nem tartalmazhat semmilyen utalást a később, a lisszaboni szerződés által bevezetett új meghatározásokra vonatkozóan sem. Ennél fogva kijelenthető, hogy a jelenleg leírható uniós katonai képességfejlesztési mechanizmus egyszerűen ötvöz hagyományos „nizzai” elemeket, és új, politikailag és jogilag kellőképpen talán még nem is tisztázott aspektusokat. Magyarán, ma még nem létezik olyan jogilag érvényben lévő, egységes szerkezetbe foglalt dokumentum, amely megfelelően tisztázná a képességfejlesztési folyamat teljességének lépéseit, és az egyes intézmé-

AZ EU JELENLÉTÉT LÁTTATNI IS KELL. LENGYEL PÁNCÉLOZOTT SZÁLLÍTÓ HARCJÁRMŰVEK JÁRÓRÖZNEK ABIDJANBAN. EUFOR CSÁD/KAR MŰVELET, 2008

nyi szereplők és a tagállamok pontos helyét, szerepét és felelősségét a folyamat kezdetétől a végéig.

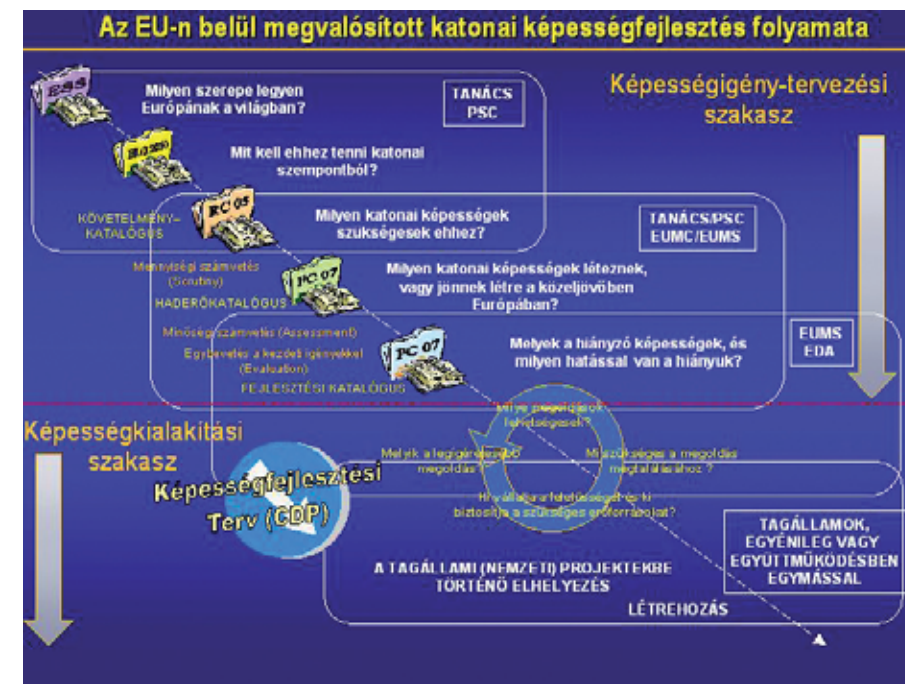
Figyelembe véve ezt a megkötést, csak arra tehetünk kísérletet, hogy a képességfejlesztés „gyakorlatban kialakult” folyamatát írjuk le, abban a reményben, hogy ez az – elsősorban a katonai oldalán általánosan elfogadott – megközelítés jó eséllyel tükröződik majd a szóban forgó dokumentum frissítése során kialakuló megállapodásban is¹¹.

Meglátásunk szerint az uniós képességfejlesztési folyamat (l. az ábrát) két jelentős szakaszra bontható, a képességigény-tervezési és a szorosan vett képességkialakítási szakaszra. A képességigény-tervezési szakasz gyakorlatilag a katonai stratégiai szintű előtervezés¹² első etapját öleli fel, és alapvető célja – erősen egyszerűsítve – a politikai ambíciószint lebontása katonai képességigényekre, majd a képességigények egybevetése a tagállamok által felajánlott képességekkel, végül pedig – a kettő kivonataként – a képességigények azonosítása és elsődleges (katonai műveleti szempontok alapján történő) prioritási sorrendbe rendezése. A második a képességkialakítási szakasz, célja a megállapított képességigények más, nem katonai, hanem például védelmi ipari vagy technológiai

szempontok alapján történő súlyozása (természetesen az előzetesen műveleti szempontok alapján megállapított prioritások figyelembevételével), és megfelelő módszer megtalálása az egyes konkrét képességigények felhasználásához. Ha nemzeti keretekben gondolkodnánk, ebbe a szakaszba tartozna még a konkrét hiányfelfedezés is (azaz a fejlesztés, tesztelés, beszerzés, hadrendbe állítás is), mivel azonban az EU esetében a katonai erők és eszközök kivétel nélkül szuverén tagállami fennhatóság alatt vannak, ez az egyes tagállamok (vagy multilaterális együttműködés esetén a tagállamok egy csoportjának) feladata és felelőssége.

A képességfejlesztés első szakasza alapvetően tanácsi felelősség (így kitüntetett módon a Biztonsági és Politikai Bizottság – PSC, valamint az EUMC területe), míg a második, az EDA elsődleges vezető szerepe mellett, a tagállamok felelőssége. Az első szakasz jellemzően a katonai fő célkitűzés (HLG) megállapításától a képességigényeket összegző fejlesztési katalógus (Progress Catalogue) jóváhagyásáig tart, illetve tartott. A második szakasz alapvető vezérlő dokumentuma pedig az EDA és az EUMC által 2008-ban elfogadott és jelenleg frissítés előtt álló képességfejlesztési terv (Capability Development Plan – CDP).

A NATO védelmi tervezést már ismerők számára azonnal feltűnhet, hogy az így felvázolt folyamat nehezen helyezhető el csupán a lineáris tervezési logika mentén, mivel nyilvánvalóan mérési pontok, visszacsatolások kellenek a fejlődés mértékének megállapításához. Az EU tervezési folyamat ciklikussága sajnálatos módon nem teljes, valójában csak a második, a képességkialakítási szakaszra lehet vonatkoztatni. A látszattól eltérően ez nem technikai, hanem politikai okokra vezethető vissza. Amint a politikai ambíciószint részletezése során is rámutattunk, a gazdasági nehézségek nyomása (továbbá nem utolsósorban a lisszaboni szerződés sikeres ratifikációjának minden háttérbe szorító érdeke) elsőkélyesítette az európai biztonsági stratégia periodikus megújításának, frissítésének kérdésével foglalkozó tartalmi vitát¹³. Ezért következhetett be az, hogy az EU-képességigény-tervezés a 2010-es fő célkitűzés házi feladatát elvégezve több mint két évig gyakorlatilag egy helyben topogott, és nem tudott új elemekkel, új forgatókönyvekkel (energiabiztonság, tengeri műveletek stb.) egyfajta „ránccelvárrást” végrehajtani a már hovatovább egy évtizede megállapított követelményeken alapuló képesség-

tervezésen. Csak remélhetjük, hogy a gazdasági kilábalás és Lisszabon „megemésztése” után az unió újult erővel lát majd neki a CSDP politikai-katonai ambíciószintjének újradefiniálásának.

A KÉPESSÉGFEJLESZTÉS KIEMELT IRÁNYAI

A kialakult helyzetben a katonai képességfejlesztési folyamat egyértelműen a képességkiakítás (delivery of capabilities) szakasz minél tartalmasabb véghezvitelére koncentrálnak. Teszi ezt oly módon, hogy olyan új módszereket állít előtérbe, amelyek remélhetően költségkímélő módon teszik lehetővé a már megállapított képességhiányok felszámolását, és emellett perspektivikusan lehetőséget nyújtanak új képességek kialakítására is. Az elkövetkező évekre két lényeges irány rajzolható fel: a képességek összevont vagy egymással kölcsönösen megosztható módon történő létrehozása, és ezzel párhuzamosan a tagállamok közötti funkcionális specializáció kérdése, illetve az átfogó megközelítés gyakorlati alkalmazása a képességfejlesztésben.

A HARCÁSZATI LÉGI SZÁLLÍTÁS MEGSZERVEZÉSE ÉS FENNTARTÁSA AZ EGYIK LEGINKÁBB ERŐFORRÁS-IGÉNYES FELADAT. EUFOR CSÁD/KAR MŰVELET, 2008

A képességek összevont vagy egymással kölcsönösen megosztható módon történő létrehozása

2008 elején az Európai Parlament egy tanulmányt publikált¹⁴, melyben kiemelte a tagállamok közötti kooperáció egyes új formáinak potenciális pénzügyi és műveleti előnyeit. A tanulmány a képességek összevont létrehozására négyféle módszert azonosított, az egymással kölcsönösen megosztható történő alkalmazást (sharing), az összevontan történő létrehozást (pooling), a beszerzések összevontan történő megvalósítását (pooling through acquisition) és a funkcionális specializációt (role sharing)¹⁵. A tanulmány az utóbbi esetében két területet is nevesített, a részképességeket (niche capabilities), továbbá a ritka és költséges képességeket (rare and costly capabilities).

Az új együttműködési formákat még az év decemberében megemlítette az Európai Tanács határozata, mint a (akkor így nevezett) CSDP továbbfejlesztésének potenciális eszközeit¹⁶.

A politikai nyilatkozatokat követően az Európai Védelmi Ügynökség keretein belül egy együttgondolkodási folyamat vette kezdetét, melynek eredményeképpen egy 2010-től 2012-ig húzódó, három szakaszra bon-

tott munkaterv öltött körvonalat. A munkaterv első, felmérő szakaszát követően néhány ígéretes területet már azonosítani lehetett. E cikk megírásának idején az összevontan létrehozható és egymással megosztható képességek körébe – a felmérés alapján – leginkább a légi szállítás, az egészségügyi biztosítás, a CBRN-védelem, a pilóta nélküli repülő rendszerek, a többnemzeti helikopterkötelék(ek), illetve a jövőbeni haditengerészeti logisztikai biztosítás területei tartozhatnak. Más, szintén eredményekkel kecsegtető területek lehetnek még a híradó- és informatikai rendszerek, az erők-eszközök megóvása (force protection), a nem harci (fegyverrendszer nélküli) járművek, a közös tárolás és a centralizált kiszolgáló-támogató (centralised support) rendszerek¹⁷.

A szakmai felmérés során folytatott megbeszélések első eredményei új lendületet adtak a tárgyról folytatott politikai dialógusnak. A téma központi szerepet játszott a 2010. év második felének hivatalos és nem hivatalos – védelmi téren folytatott – politikai találkozóin, különösen a belga elnökség során Ghent-ben megrendezett, nem hivatalos védelmi miniszteri ta-

lálkózn¹⁸. Az év végén több tagállam is szükségét érezte nem hivatalos gondolatébresztő dokumentummal táplálni a párbeszédet¹⁹. Ezek a manapság már referenciaértékre szert tett dokumentumok alapvetően egy – négy lépésben lefolytatandó – folyamatot írnak le. (1) Első lépésben egy tagállami (nemzeti) szinten lefolytatott felülvizsgálatot, melynek eredményeképpen a nemzeti erőket három kategóriába sorolják. (2) Ezt követően egy európai szintű összegzést annak érdekében, hogy az együttműködés területeit világosan azonosíthassák, (3) tagállami szintű döntéshozatalt az azonosított területeken folytatandó fejlesztési folyamatban való részvételre, (4) és ezzel mintegy párhuzamosan, az EU testületeinek segítségét és támogatását a fejlesztési folyamat(ok) során. A dokumentum – politikai szintű gondolatébresztő lévén – tágabb területeket fogalmazott meg, mint a korábban említett EDA-tanulmány: a katonai követelmények harmonizációja, a kutatás-fejlesztés harmonizációja, a beszerzési együttműködés, a kiképzés-felkészítés és gyakorlatok, az egységesített (közös) struktúrák és eljárásrend, továbbá a műveleti költségek területeit.

A 2010. év a kezdeményezés politikai szintű szentesítésével zárult²⁰. Ennek során a tanács „...hangsúlyozta az összevont és egy-

mással megosztva történő fejlesztésének szükségességét, (...) továbbá a funkcionális specializáció (lehetőségeinek) feltárását”²¹. A tanács támogatja és bátorítja az Európai Védelmi Ügynökséget abban, hogy intenzívebben folytassa a képességek összevont és egymással megosztva történő fejlesztése során szóba jöhető területek azonosításának elősegítését, amely magában foglalhatja egy magas szintű politikai-szakértői csoport (Wise Pen Team) potenciális létrehozásán keresztül folytatott tevékenységet is”²². A határozat egyben előírja, hogy a tanács 2011 közepéig megvizsgálja a folyamat előrehaladását.

A magyar elnökség első hónapjaiban az új kezdeményezések további elméleti finomítása folyt, illetve napjainkban is folyik. Igen valószínű, hogy a további dialógus az új kezdeményezések tartalmi elemei, azaz a potenciális fejlesztési területek azonosítására, továbbá az EU-testületek és a tagállamok egymás közti munkamegosztása definiálására fog koncentrálni. Emellett lényeges elemeket kell még tisztázni az így kialakítandó képességekhez való tagállami hozzáférés, továbbá a képességek műveleti alkalmazását lehetővé tévő – és az azt lehetőleg tovább nem bonyolító – döntéshozatal garanciarendszerét illetően is. Számos vita tárgya lesz még az így kialakítandó képességek kifejlesztésének és jövőbeni alkalmazásuknak összehangolása a NATO-ban folyó tevékenységgel, hiszen – és ezt ismételtelen alá kell húznunk – továbbra is a tagállamok szuverén képességeiről lesz szó, amelyek felett az Európai Unió nem rendelkezik majd a mainál fokozottabb ellenőrzési és alkalmazási joggal.

Szükségesnek tűnik, hogy hangsúlyozzuk: a fent említett együttműködési formák csupán módszerek, amelyeknek tartalommal való megtöltése a tagállamok önálló elhatározásán alapul. Ezért, véleményünk szerint, a kezdeményezés sikerének záloga, hogy a tagállamok őszinte nemzeti számvetést végezzenek arra vonatkozóan: milyen képességeket lesznek hajlandók másokkal együttműködve, közösen kialakítani, kölcsönösen megbízva egymásban a létrehozott képesség távlati alkalmazását illetően.

A különféle szintű tanácsi és szakmai fórumokon túl (EDA, EUMC stb.) a magyar EU-elnökség jó ütemezéssel 2011 februárjában szakmai szemináriumot is rendezett a témában, amelynek eredményei azonban a kézirat leadásának időpontjában még nem ismeretesek.

Az átfogó megközelítés gyakorlati alkalmazása a képességfejlesztésben

Az EU-képességfejlesztés másik, napjainkban is hangsúlyos eleme a képességek átfogó megközelítésben való létrehozása és távlati alkalmazásuk. Az Európai Unió mint valószínűleg az egyetlen olyan nemzetközi szervezet, amely kizárólag saját erőforrásaira és saját eszközeire támaszkodva potenciálisan a nemzetközi válságok valamennyi elemét képes kezelni, nem hagyhatja figyelmen kívül a civil és a katonai válságkezelés eszközei fejlesztésének összehangolását. Ennek nem csupán az egyes eszközök alkalmazása során megvalósítandó összhang az egyetlen oka. Jelentős, kézzelfogható pénzügyi megvalósítás is elérhetővé válik, ha a civil és a ka-

tonai eszközrendszer képességeit egymással összehangolva, egymás érdekében és egyes esetekben együttesen alkalmazzák.

Az ezzel kapcsolatos uniós tevékenység nem új keletű, de új lendületet kapott a liszaboni szerződés életbe lépésével, és azon belül is az egységes Európai Külügyi Szolgálat (EEAS) létrehozásával. Az átfogó megközelítés elvének képességeket illető alkalmazása a civil és katonai válságkezelés szinergiáinak felmérésére irányuló kutatási célú folyamattal vette kezdetét²³. Az ezt követő, különböző szintű tanácsi munkacsoportokban lefolytatott viták eredményeként, 2010 májusában, egy munkatervet fogadtak el, amely két fázisban vizsgálta fel az elvégzendő tevékenységet. A munkába – eddig példátlanul széles körben – az Európai Unió intézményrendszerének szinte valamennyi elemét bevonták. Így az EU Katonai Törzset, a Civil Tervező- és Válságkezelő Központot (CPCC), az EU Helyzetértékelő Központját (SITCEN), a Tanács Főtitkárságának olyan funkcionális elemeit, mint a Híradó- és Informatikai Igazgatóság (DGE5) és a Biztonsági Hivatal (Security Office); ezen felül még az Európai Védelmi Ügynökséget, sőt az Európai Bizottság szakmai hivatalait is.

Az első fázis során, 2010. június–szeptember között 13 lehetséges területet azonosítottak, ahol kisebb-nagyobb módon megvalósítható a civil és katonai válságkezelés szinergiájának erősítése. Ezek: a stratégiai és taktikai légi szállítás, a logisztikai támogatás, a híradó- és informatikai rendszerek, az egészségügyi biztosítás, a biztonság és az erők megóvása, az űreszközök felhasználása, a pilóta nélküli járművek, a tárolás és a centralizált kiszolgáló rendszerek, a megosztott hírszerzési és felderítő információk, a felkészítés-kiképzés, a gyakorlatok, a civil és katonai képességfejlesztési folyamatok összekapcsolása, továbbá a megszerzett tapasztalatok (lessons learned) feldolgozása.

Valószínűsíthető, hogy a gyors, kézenfekvő első eredményeket (quick wins) követően – mint amilyen a katonai légi szállítóeszközök polgári műveletekben történő alkalmazása²⁴ – a hosszabb ideig, jelentős anyagi ráfordítással járó képességek kifejlesztése során a civil és katonai alkalmazhatóság szempontjait egyszerre veszik figyelembe. Ennek talán az egyik legjelentősebb példája a régóta várt európai

BREMEN OSZTÁLYÚ FREGATT, ATALANTA-MŰVELET, 2010

Galileo navigációs műholdrendszer használatba vétele lehet.

A FEJLESZTÉSEK FŐBB TERÜLETEI

Mint azt már korábban megállapítottuk, az uniós katonai tevékenység a válságkezelésre koncentrálnak, ez azonban csak egy része az európai fegyveres erők által végrehajtandó feladatoknak. Ennél fogva a tagállamok katonai képességfejlesztési tevékenysége is minimum két – hazai és uniós –, de a legtöbb tagállam esetében három – hazai, szövetségi és uniós – szempontot foglal magában. A tagállamok részéről ugyanakkor nem kizárólag katonai, hanem más, kiemelten gazdasági és védelmi ipari érdekeket is figyelembe vesznek a kialakítandó katonai képességek meghatározása során.

Ezt a szerteágazó érdekrendszert különösen körültekintő módon kell figyelembe venni, amikor európai célú és rendeltetésű katonai képességeket fogalmaznak meg és alakítanak ki. Ez az alapvető oka az EDA – mint az EU eddig létrehozott intézményeitől kvázi független és részelt vevő tagállamok közvetlen irányítása alatt álló – képességfejlesztési centrum életre hívásának. Az EDA önmagában igen kis volumenű fejlesztést végez. Alapvető rendeltetése a tagállami szinten folyó fej-

NAGY TÁVOLSÁGOK, GYENGE INFRASTRUKTÚRA: HELIKOPTEREKRE MINDIG SZÜKSÉG VAN. LENGVEL MI-17-ES AZ EUFOR CSÁD/KAR MŰVELETBEN, 2008

lesztés európai szintű összehangolása és támogatása, amely a szorosan vett katonai képességfejlesztési projekteken túl a kutatás-fejlesztés, a beszerzés és a hadiipari tevékenység kérdéseit is felöleli.

Egy katonai képesség kialakításának időintervallumai meglehetősen hosszúnak tűnhetnek, különösen, ha azokat az ESDP/CSDP alig tízéves történelmével hasonlítjuk össze. A kutatás-fejlesztési szakasz 5–10 éves időigényét az előállítás megszervezésére és a rendszerbe állításra fordított újabb hasonló hosszúságú periódus követ, és az új technikai eszköz – vagy rendszer – alkalmazásának első tapasztalatait csak újabb néhány év elteltével látnak napvilágot.

A fenti okokból következően nagy jelentőséggel bírnak az EU-tagállamokban már folyamatban lévő kutatási, fejlesztési, beszerzési és rendszerbe állítási projektek, amelyeknek legjelentősebb példái – említhetem az új, közös európai szállító-repülőgép, az A-400M létrehozását – széles körben közismertek. Az ügynökség a katonai képességeket átfogó főbb területeken, így a vezetés és irányítás, a telepíthetőség és mozgékony, a harc hatékony megvívása, az információkezelés és a fenntarthatóság területein egyaránt rendelkezik 3-5 olyan konkrét projekttel, amelyeknek célja az európai képességhiányok pótlása, vagy a meglévő képességek minőségi javítása.

Az EU intézményeinek katonai struktúrái – az EUMC, illetve az EUMS – gondoskodnak arról, hogy az így létrehozandó képességek zökkenőmentesen beilleszthetők legyenek az uniós válságkezelés során alkalmazott elvek, módszerek és eljárások rendszerébe. Ennek gyakorlati példaként megemlíthetjük, hogy a képességfejlesztés során igényként felmerülő valamennyi doktrinális (EU szakszergonál koncepcionális) kidolgozó tevékenység végeredménye csak a Katonai Bizottság által, azaz a tagállamok vezérkari főnökeinek kollektív jóváhagyásával, kerülhet elfogadásra. A katonai oldal ugyanis nemcsak a képesség-igény-tervezés eszközeivel és szakértelmével rendelkezik, hanem a műveletek (és nem csak az kizárólag az EU-által vezetett műveletek) során megszerzett tapasztalatok (lessons) elemzését, értékelését és azok eredményeinek a képességfejlesztési folyamat-

ba történő visszacsatolását lehetővé tévő eszközrendszerrel is²⁵. Ezen túl, a katonai szerepek szerepe meghatározó az uniós szintű felkészítés-kiképzés, továbbá az EU által lefolytatott válságkezelést feldolgozó katonai-politikai és stratégiai szintű gyakorlatok előkészítése és levezetése terén is. (Sajnos e cikk keretei nem teszik lehetővé, hogy az EU felkészítés-kiképzést, vagy a gyakorlatok kérdéseit itt részletes tárgyaljuk.)

ÖSSZHANGBAN A NATO-VAL

Az EU katonai képességfejlesztéséről szóló írás nem lenne teljes, ha nem érintenénk a tagállamok katonai erejének másik meghatározó felhasználóját, a NATO-t. A NATO szervei az új stratégiai koncepció közelmúltbeli elfogadását követően szintén új képességfejlesztési kezdeményezések megindításán munkálkodnak. Ennek egyik elemeként megemlíthető az „innovatív megközelítéssel” foglalkozó gondolatébresztők megjelenése, illetve annak vizsgálata, hogy a képességhiányok milyen újszerű módokon pótolhatók. A NATO kezdeti gondolatai igen nagy hasonlóságot mutatnak az EU összevontan létrehozott, illetve egymással kölcsönösen megosztható képességkialakítási módszereivel, ezért szinte bizonyos, hogy az ezen a téren folytatott EU–NATO-párbeszéd a közeljövőben új lendületet vesz.

Az EU–NATO-párbeszéd fontossága a képességek egymással párhuzamosan történő

kialakítása, azaz a felesleges duplikáció elkerülése szempontjából létfontosságú. Emellett természetesen nem lenne szerencsés az sem, ha a kettős tagállamok egymástól eltérő tartalmú biztatást és iránymutatást kapnának a NATO-tól és az EU-tól, saját katonai képességeik fejlesztéséhez.

A NATO–EU képességfejlesztési párbeszéd sokszereplős folyamat, ugyanakkor szerencsétlen módon feleslegesen bonyolult is. Ennek oka a két szervezet között az egyes tagállamok konfliktusaiból eredő kényes politikai háttér, amely – legalábbis napjainkban – nem teszi lehetővé a nagy volumenű és hosszú távon folytatott közös képességfejlesztési tevékenység átfogó politikai kereteinek kialakítását. A napjainkban folyó együttműködés gyakorlatilag egymás kölcsönös tájékoztatására irányul olyan fórumokon, mint például az EU–NATO Képességszereplős Fórum, mely mellett igen szerény – összehangoltnak tekinthető – gyakorlati tevékenység mutatható csak fel. Mégis, ezek a viszonylag szűk területre koncentrált együttműködési projektek, mint az európai helikopterek műveleti alkalmazhatóságának javítása, az improvizált robbanóeszközök elleni harc (C-IED), vagy az egészségügyi biztosítás kérdései, hozzásegíthetnek olyan módszerek és fórumok kialakításához, amelyek praktikus és kézzelfogható módon bizonyíthatják a két szervezet közötti összhang meglétét, egységes és tartós követelményeket támasztva a tagállamok fegyveres erőinek fejlesztéséhez.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az eddig leírtakat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a katonai képességfejlesztés kérdései, bár az uniós gazdasági helyzetében bekövetkezett, eddig példátlan méretű válság hatásai miatt átmenetileg háttérbe szorultak, korántsem kerültek le az európai tagállamok és az európai haderők napirendjéről. Az Európai Unión belül a lisszaboni szerződés által megteremtett jogi keretek lehetőséget nyújtanak az európai katonai együttműködés elmélyítéséhez, a napjainkra általánosan kialakult gazdasági helyzet pedig szükségszerűvé teszi a képességfejlesztés terén végzett erőfeszítések hatékonyabb összehangolását a tagállamok között és magán az uniós intézményrendszeren belül is. Az európai biztonság fenntartásának más jelentős letéteményeseivel – így a NATO-val – való összhang megvalósítása is alapvető követelmény marad az elkövetkező évek során.

Végezetül, bár a biztonság és védelem körében tevékenykedő uniós szereplők ezt ritkán említik, a képességfejlesztési együttműködés elmélyítésének kényszere egyben lehetőség is: talán ez lehet az európai integráció következő lépcsőfoka, amely lehetővé teszi, hogy a kontinens – mint ahogy azt az európai biztonsági stratégia előrevetíti – aktívabban, hatékonyabban, egységesebben és a partnerekkel jobban összehangoltan léphessen fel a globális színpadon. ■

számos alkalommal így állították be), valójában igen kevés lényegi változtatást eszközölt, és nem is helyettesítette az eredeti, 2003 decemberében kiadott dokumentumot.

¹⁴ European Parliament, study „Pooling of EU member States Assets in the implementation of ESDP” - February 2008

¹⁵ A fent alkalmazott magyar nyelvű kifejezéseket a szerző munkafordításként ajánlja az olvasó figyelmébe.

¹⁶ Council declaration on the enhancement of the capabilities of the European Security and Defence Policy – 8 December 2008

¹⁷ EDA Communication N°10-225-CAP, dated 20 December 2010

¹⁸ Informal Meeting of EU Ministers of Defence in Ghent, 23 and 24 September 2010

¹⁹ European Imperative - Intensifying European Defence Cooperation - “Ghent Initiative”, Berlin and Stockholm, November 2010, továbbá DE-FR-PL letter to the High Representative, dated 6 December 2010

²⁰ Council conclusions on Military Capability Development - 9 December 2010

²¹ (the Council) „stressed the need to develop pooling and sharing options, ..., and to explore role specialisation”.

²² (It) „encouraged the EDA to intensify its work to facilitate the identification of areas for pooling and sharing, including potentially through the establishment of a Wise Pen Team”.

²³ „Promoting Synergies between the EU Civil and Military Capability Development” doc. 15475/09 of 9 Nov. 2009.

²⁴ A katonai légi szállító eszközök polgári műveletekbe történő bevonásának új területét tárta fel a 2010-es pakisztáni áradások során alkalmazott megoldás, melynek során az EU Bizottsága humanitárius irodája (ECHO) által felhalmozott segélyeket a tagállamok egyik közös katonai stratégiai légi szállító társulása (ez estben a SALIS) repülési óra tartalékainak felhasználásával juttatták el a válság által érintett területre.

²⁵ Az Európai Unió egyetlen állandó tapasztalat-feldolgozó (lessons learned) rendszere az EUMS tapasztalat-feldolgozó folyamat (EUMS Lessons Process, ELPRO), amelyet megfelelő adatbázis-alkalmazás (EUMS Lessons Management Application, ELMA) támogat. A tapasztalat-feldolgozó EUMS-szakértők folyamatosan kapcsolatban vannak a NATO lisszaboni Összhaderőnemi Szövetségi Tapasztalat-feldolgozó Központ (Joint Allied Lessons Learned Center, JALLC) szakértőivel.

¹ Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unióról működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, EUSZ 41. cikk (2)

² idem, EUSZ 42. cikk (6), 46.cikk (1)-(6)

³ idem, EUSZ 20. cikk (1)-(4)

⁴ idem, EUMSZ 17. cím, 222.cikk (1)-(4)

⁵ idem, EUSZ 42. cikk (7)

⁶ Declaration on strengthening the capabilities

⁷ EU civilian and military capability development beyond 2010, st17127/10, Brussels, 7 Dec 2010

⁸ Egyes szerzők úgy tartják, hogy napjainkban nem EU-műveletekben van lekötve a telepíthető európai haderők zöme, becslésük szerint ez az érték 80% vagy e fölötti is lehet.

⁹ Defining the EU Capability Development Mechanism, COSD 108, 6805/03, LIMITE, Brussels, 26 Feb 2003

¹⁰ A helyzetet tovább bonyolítja, hogy egyes tagállamok képviselőit a brüsszeli fórumokon más és más országos hatókörű állami szervtől delegálják, jellemzően a haderők főparancsnoka (vezérkari főnöke), illetve annak képviselője a Katonai Bizottságban, és a Védelemgazdasági (Fegyverkezési) Hivatal igazgatója, vagy esetleg más, független védelemgazdasági ügynökség az EDA-ban – nem csoda, hogy ezeknél a tagállamoknál megfigyelhető, hogy alkalmasint Brüsszelben is az ott-honról hozott, egymással szembeni érdekérvényesítés, vagy ami még kellemetlenebb, rivalizálás dominál.

¹¹ Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a lisszaboni szerződés kiterjedt jogokkal és felelősségi körrel ruházza fel az Európai Védelmi Ügynökséget – ezeknek a gyakorlatba történő átültetése azonban jelenleg még nem kezdődött el.

¹² A katonai stratégiai előtervezés (Military Advance Planning) két szakasza az EU-ban általánosan elfogadott felosztás szerint az absztrakt műveleti tervezés (Generic Planning) és a válsághelyzeti előtervezés (Contingency Planning).

¹³ Bár a francia elnökség alatt 2008 második felében elfogadott „Jelentés az európai biztonsági stratégia megvalósításáról” (Report on the Implementation of the European Security Strategy, Brussels, 11 Nov 2008) sokak referenciájában úgy szerepel, mint az ESS frissítése (érdekese módon a NATO stratégia koncepciójáról folytatott vita során is

Bakcsi Dávid főhadnagy:

ELŐRETOLT REPÜLÉSIRÁNYÍTÓK ALKALMAZÁSA AFGANISZTÁNBAN

A hagyományos hadviselés modernkori átalakulása az irreguláris erők ellen vívott harc irányába megkövetelte az összhaderőnemi műveletek tűztámogatásának alkalmazkodását az új kihívásokkal szemben. A terrorizmus elleni háborúban a szövetséges csapatok nem egy lineáris harcmezőn folytatnak küzdelmet, ahol egyértelmű frontvonal választja el őket a szemben álló féltől, hanem egy olyan harctéren (battlespace) kell műveleteket végrehajtaniuk, ahol az ellenség a lakosság közé vegyülve bárhol és bármikor képes támadások végrehajtására. Afganisztánban a biztonsági helyzet megszilárdításának mielőbbi elérése csak akkor garantálható, ha a szárazföldi csapatok műveleteinek támogatása precíz tűzcsepásokkal teszi harcképtelenné az ellenállókat, megkímélve ezzel a helyi polgárok életét és értékeit.

Előretolt repülésirányítók (Forward Air Controller, FAC¹ / Joint Terminal Attack Controller, JTAC²) a szövetséges műveletek kezdete óta képviselik magukat az afganisztáni hadszíntéren. Már az első napon, 2001. október 7-én, az amerikai szárazföldi erők különleges műveleti egységeihez tartozó harctéri irányítók vezették rá a szövetséges bombázó repülőgépeket az egyes kijelölt ellenséges célokra. A hadműveletek első hónapjaiban számos olyan incidens történt közvetlen légi támogatás³ (Close Air Support, CAS) végrehajtása során, amely baráti tűzhöz (Friendly Fire) vagy járulékos veszteséghez (Collateral Damage) és civil áldozatokhoz vezetett. Ezen esetek legfőbb oka a szabályozások pontatlansága, valamint számos alkalommal emberi mulasztás volt. A további hasonló esetek elkerülése érdekében felül kellett vizsgálni és kiegészíteni a meglévő hadszíntéri előírásokat, valamint szigorítani kellett a légi támogatás irányítására jogosult katonák képzési követelményeit. Meghatározták az előretolt repülésirányítók kötelező felszerelési jegyzékét, amely eszközök hozzájárulnak a baráti erők, illetve a célpontok hatékony megjelöléséhez és azonosításához. A biztonsági helyzet fokozatos romlása miatt, valamint a civil lakosság védelmének előtérbe kerülése okán, a légi támogatásra vonatkozó eljárások és szabályzók azóta is folyamatosan alkalmazkodnak az érvényes harcászati irányelvekhez.

TANULSÁGOS ESETEK

2001. október 16-án és 26-án B–52-es és F/A–18-as repülőgépek mértek csapatát a Kabul környéki kijelölt célokra, előretolt repülésirányító felügyelete nélkül. Ennek eredményként három 2000 fontos GPS-irányítású bombát (Joint

Direct Air Munition, JDAM), valamint egy 500 fontos lézerirányítású bombát (GBU-12) dobta a Nemzetközi Vöröskereszt egyik raktárépületére. Az amerikai CENTCOM (United States Central Command) vizsgálata kiderítette, hogy a művelet tervezési fázisában, a célmeghatározás során, nem vették figyelembe az adott területen elhelyezkedő nem ellenséges erők korábban meghatározott koordinátáit, tehát emberi mulasztás vezetett a járulékos veszteséghez.

2001. november 11-én egy Bamian felé tartó ENSZ-konvoj került az amerikai repülőgépek által ledobott bombák repeszhatásának zónájába. A repülőművelet célja az ellenség által használt utánpótlási vonalak elzárása volt, szintén JTAC-irányítás nélkül. A CENTCOM vizsgálata szerint az ENSZ nem koordinált megfelelően a szövetséges csapatokkal a konvojmozgással kapcsolatosan, valamint nem volt megkülönböztető jelölés az oszlopba tartozó gépjárműveken.

2001. november 26-án Mazar-e Sharif közelében egy F/A–18-as repülőgépről ledobott GPS-irányítású bomba hat afgán katona életét oltotta ki, valamint megsebesített további öt amerikai katonát. A CENTCOM vizsgálata elsődleges okként azt állapította meg, hogy eljárásai hibák történtek a saját és ellenséges koordináták továbbításában és felhasználásában. Viszont a további vizsgálatok kiderítették, hogy az illetékes hadműveleti központ egyik tisztje, aki a légi támogatást irányította, nem vette figyelembe az erők alkalmazásának szabályait (Rules Of Engagement, ROE), és mindenképpen bombát akart dobni („trigger happy”).

2001. november 28-án FOB Rhino közelében az amerikai haditengerészeti különleges erők egyik járőrét érte támadás egy amerikai helikopter által. Személyi sérülés, illetve anyagi kár szerencsére nem keletkezett. A NAVCENT (Naval Forces Central Command) vizsgálata azt a következtetést vont le, hogy a jövőben a kommunikációs és azonosítási eljárások módosításával elkerülhetőek lesznek az ilyen esetek.

2001. december 5-én Sayd Alim Kalay közelében, előretolt repülésirányító által vezetett közvetlen légi támogatás során, egy B–52-es GPS-irányítású bombája megölt három amerikai és öt afgán katonát, valamint további negyven személyt megsebesített. Az ügyben indított vizsgálat kiderítette, hogy a művelet végrehajtása közben a földi irányító személyzet GPS-berendezésében akkumulátort kellett cserélni, amely a korábban meghatározott ellenséges célpont koordinátája helyett az aktuális pozíciót mutatta, és ez utóbbit továbbították a gépszemélyzet felé. A baleset legfőbb

1. KÉP

2. KÉP

okaként a nem megfelelő kiképzést és az eszközismeret hiányát állapították meg.

2002. március 2-án Terghul közelében, az Anakonda-hadművelet során, egy amerikai-afgán közös konvoj jelentette, hogy ellenséges aknavetőtűz alá került. Számos afgán katona, valamint egy amerikai különleges erőkhez tartozó katona vesztette életét. Mint később kiderült, egy amerikai AC–130-as repülőgép támadta meg az ellenséges menetszlopnak hitt szövetséges konvojt. Ebben az esetben is eljárásbeli hibának minősítették a balesetet kiváltó tényezőket.

2002. április 17-én éjszaka, Kandahár közelében egy F–16-os repülőgép által ledobott 500 fontos lézerirányítású bomba kioltotta négy kanadai katona életét, valamint megsebesített további nyolcat. A pilóta önvédelemre hivatkozva támadta meg az éppen lőgyakorlatot végrehajtó szövetséges szárazföldi alegységet, légvédelmi tűznek véltve gépfegyverek tűzét. Az eset nagy sajtónyilvánosságot kapott.

KÖVETKEZMÉNYEK

Mindezek az esetek hozzájárultak ahhoz, hogy szigorúbb szabályzók közé szorítsák a légi támogatások végrehajtását a hadszíntéren. Első lépésként 2002 tavaszán létrejött az amerikai összhaderőnemi harcizonosítás-kivértékelő csoport (United States Joint Combat Identification and Evaluation Team, US JCIET),

amelynek feladata az addig történt baráti tüzet és járulékos veszteséget okozó esetek kiértékelése, az eredmények összegzése, valamint építő jellegű javaslatok kialakítása volt, szoros összefüggésben a barát-ellenség felismerő (Identification Friend or Foe, IFF) rendszerek és eljárások fejlesztésével, hatékonyságuk növelésével. Második lépésként egyeztetések kezdődtek az addig külön utakon járó haderőnemek között a légi támogatás végrehajtásáról rendelkező különböző dokumentumok által meghatározott szabályzók egységesítéséről. A sikeres tárgyalások eredményeként az Egyesült Államok haderőjében 2004-ben elfogadták az összhaderőnemi közvetlen légi támogatás intézkedési terv egyetértési megállapodását* (Joint Close Air Support Action Plan Memorandum Of Agreement, JCAS AP MOA). Az egyezmény alapján az amerikai haderőben az előretolt repülésirányítók megnevezéseként megjelent a JTAC terminológia, az addig alkalmazott FAC mellett.

Az évek folyamán több más nemzet is csatlakozott a JCAS AP MOA-hoz, miközben a hadszíntéri tapasztalatok és technikai fejlődés hatására az egyezményben leírtak folyamatosan alkalmazkodtak a kor követelményeihez. A legutóbbi változatot 2010. szeptember elsején adták ki, melyet az alábbi országok hadereje ratifikált: Ausztrália, Belgium, Egyesült Arab Emírátsok, Egyesült Királyság, Hollandia, Kanada, Lengyelország, Lettország, Magyarország, Norvégia, Svédország.

A megállapodás célja azon minimum követelmények meghatározása a JTAC-minősítéshez és -kvalifikációhoz, amelyek az irányítók összhaderőnemi, illetve többnemzeti műveletekben való részvételének felkészítéséhez szükségesek, az amerikai GAO (General Accounting Office) 2003. évi ajánlásai, valamint a BALL (Bi-Strategic Analysis and Lesson Learned) 2007. évi jelentése alapján. Az egyezmény biztosítja más partnerállamok részvételét is, a JTAC-minősítés és -kvalifikáció követelményeinek szövetséges haderőkkel való egységesítése érdekében.

A NATO is rendelkezik egységes követelményrendszerrel, amely a STANAG 3797 (4. kiadás) előretolt repülésirányítók és lézeroperátorok minősítésével szemben támasztott minimum követelmények (Minimum Qualification for Forward Air Controllers and Laser Operators in support of Forward Air Controllers, version 4) elnevezésű egyezményben van rögzítve. A dokumentum elsődleges célja meghatározni azokat a minimumkövetelményeket, amelyek alapján az előretolt repülésirányítók és a szárazföldi lézeroperátorok megszerzik képeztetésüket, és fenntartják minősítésüket, hogy az ATP 3.3.2.1. szerint megfeleljenek a közvetlen légi támogató műveletekben betöltött szerepüknek. Másodlagos célja a biztonság és ru-

galmasság biztosítása, valamint a NATO-erők műveleti hatékonyságának növelése közvetlen légi támogatás végrehajtása során.

Mind a JCAS AP MOA, mind a STANAG 3797 részletesen meghatározza az elméleti és a gyakorlati képzésre vonatkozó szabályzókat. Az előírások főbb pontjai mindkét dokumentumban megegyeznek, mint például az akkreditált iskolában való oklevélszerzés és az ehhez szükséges rávezetések⁵ száma, viszont különbségek mutatkoznak a rávezetések végrehajtásának szabályozásában és a szükséges előképzettségben (a NATO STANAG 6001 3-as szintű, vagy azzal egyenértékű angolnyelv-tudást ír elő). Míg a MOA féléves ciklusokra írja elő a képzés fenntartását, addig a STANAG ezt éves szinten teszi, meghatározva segédoktató (FAC Supervisor) jelenlétét évi egy rávezetésnél.

Az afganisztáni hadszíntéren a közvetlen légi támogatásra vonatkozó dokumentum a NATO- és az amerikai szabályzatok harmonizálásából kialakított Nemzetközi Biztonsági és Közreműködő Erők 311-es hatályos műveleti utasítása (International Security Assistance Force Standard Operating Procedures 311 Close Air Support, ISAF SOP 311 CAS). Korábban mind a JCAS AP MOA, mind a STANAG 3797 által előírt követelményeknek megfelelő előretolt repülésirányító kaphatott jogosultságot közvetlen légi támogatás irányítására, viszont 2010. május 10. óta csak a STANAG 3797 előírásait veszik figyelembe, amelyek szerint az évi sikeres rávezetések száma minimum 12, az alábbi feltételek mellett:

- minimum 6 rávezetés CAS képes merevszárnyú repülőgép alkalmazásával;
- maximum 6 rávezetés kiképző merevszárnyú repülőgép alkalmazásával;
- maximum 6 rávezetés egyéb repülőeszköz alkalmazásával;
- minimum 1 rávezetés éles vagy gyakorló pusztító eszköz alkalmazásával;
- minimum 2 éjszakai rávezetés;
- minimum 6 harcászati helyzetbe illesztett rávezetés;
- minimum 1 rávezetés segédoktató (FAC Supervisor) felügyelete mellett.

A fenti listából is látszik, hogy a minősített repülésirányító képesség fenntartása komoly erőforrásokot igényel. Ez is hozzájárul ahhoz a tényhez, hogy jelenleg is hatalmas JTAC-hiány van az afganisztáni műveletekben. Az ISAF vezetésének célja, hogy minden koalíciós alegység szakaszszinten rendelkezzen legalább egy közvetlen légi támogatás irányítására jogosult katonával. Ennek eléréséhez minimum duplájára kell növelni a meglévő JTAC-ek számát a hadszíntéren. A tavalyi év végén Afganisztánban körülbelül 450 JTAC volt műveleti alkalmazásban, és ennek mindössze 6%-a tartózkodott csak az északi régió területén. Mi sem mutatja jobban a minősített repülésirányítók fontosságát, mint az a tény, hogy az Északi Regionális Parancsnokság Regionális Légi Műveleti Koordinációs Központ (Regional Command North, Regional Air Operation Coordination Center, RC N RAOCC) 2010-es jelmondata „Nothing without JTAC's”, vagyis „JTAC-ek nélkül semmi!” volt, ami még a karjelzésükön is szerepelt. (Lásd 3. kép) Az alábbi nemzetek képviseltetik magukat előretolt repülésirányítóval az ISAF/OEF-műveletekben:

4. KÉP

Ausztrália, Belgium, Csehország, Dánia, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Észtország, Kanada, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Románia, Spanyolország, Svédország, Szlovákia.

HADSZÍNTÉRI KÖVETELMÉNYEK

Az SOP 311-ben foglaltak szerint a JTAC-nek úgy kell megérkeznie a hadszíntérre, hogy minden előírt követelménynek megfeleljen (Current and Qualified), tehát rendelkeznie kell a szakképzését igazoló oklevéllel, szabályosan kitöltött rávezetési naplóval (CAS Log), benne az összes előírt rávezetéssel, valamint a nemzeti hatáskörbe tartozó megbízólevéllel (Designation Letter). Mindezekon túl, be kell tudnia mutatni a SOP 311 által meghatározott kötelező felszerelési tárgyakat, mivel mindezek hiányában nem lesz jogosult közvetlen légi támogatás igénylésére és irányítására. Egyes esetekben tehetnek kivételt, viszont ennek jóváhagyása az ISAF légi komponens parancsnokhelyettesének hatáskörébe tartozik, akit még a JTAC hadszíntérre érkezése előtt informálni kell a felmerült hiányosságokról.

A kötelezően előírt eszközök: szélessávú rádió (titkosításra alkalmas), infravörös célmegjelölő, infravörös villogó, sajáthelyzet-megjelölő panel (nappali és éjszakai), távcső, lézeres céltáv mérő, éjjellátó berendezés, globális helymeghatározó eszköz; ROVER-rendszer⁶.

Ajánlott eszközök: nappali célmegjelölő eszköz; lézeres célmegjelölő; radar irányászadó; tartalék szélessávú rádió (titkosításra alkalmas), céltávcső.

Az illetékes regionális parancsnokság légi-műveleti csoportjának kijelölt tisztje ellenőrzi ezen eszközök meglétét és működőképességét, majd megtartja a JTAC felkészítését a hadszíntéri feladatok végrehajtására. Megismerteti vele az ISAF-parancsnok harcászati irányelveit (Tactical Directive), a hatályos műveleti utasításokat (Standard Operating Procedures, SOP), az alap-, a heti és a napi szabályzó intézkedéseket (Special Instructions, SPINS), az erő alkalmazásának szabályait (Rules of Engagement, ROE), valamint az egyéb szabályzó előírásokat.

Mindezek után az irányítóknak írásbeli vizsgán kell bizonyítania, hogy az előbbieken felsorolt dokumentumok tudásanyagát elsajátította és felkészült azok gyakorlati alkalmazására. Sikeres vizsga esetén a regionális JTAC-illetékes továbbítja az igényt a szükséges hívónévre és frekvenciára a kabuli ISAF-parancsnokságra (ISAF Joint Command, IJC). Amennyiben ott mindent rendben találnak, akkor néhány napon belül megérkezik a kérelem jóváhagyása. A harci alkalmazásba kerülő elő-

retolt repülésirányító csak ezt követően lesz jogosult közvetlen légi támogatás irányítására a hadszíntéren.

A műveleteket szabályzó dokumentumok folyamatosan változnak, ezért a JTAC-ek, jogosultságuk fenntartásához, minden hónapban elektronikus úton továbbított feladatlapon adnak számot az aktuális szabályzatok ismeretéből. Minden előretolt repülésirányítóknak a saját felelőssége, hogy amint lehetősége van, frissítse ismereteit és legyen naprakész az SOP-kból és a SPINS-ekből.

HADSZÍNTÉRI ALKALMAZÁS

Az előretolt repülésirányítók már az egyes műveletek megtervezésekor részt vesznek annak részletes kidolgozásában. Elsődleges feladatok a tervezési fázisban, a légi műveleteket érintő kérdésekben, tanácsadás a szárazföldi parancsnok (Ground Force Commander, GFC) részére. Amennyiben a kitűzött célok eléréséhez bármilyen légi támogatásra van szükség, akkor az erre vonatkozó igényt a hadműveleti, illetve a tűztámogató részlegbe beosztott tisztek közösen töltik ki a JTAC-vel, vagy amennyiben rendelkezésre áll, akkor a harcászati légi irányító csoport⁷ (Tactical Air Control Party, TACP) légi összekötő tisztjével⁸ (Air Liaison Officer, ALO). A közvetlen légitámogatás-igénylés hivatalos formátuma a DD1972 nyomtatvány, vagy más néven a JTAR (Joint Tactical Air Request), melyet feladat-végrehajtás előtt legalább két nappal továbbítani kell az illetékes regionális parancsnokságra. Gyors lefolyású műveletek esetén nem biztos, hogy az igényt az előírt időben elküldik, viszont a szolgálati utat ugyanúgy be kell tartani, és ki kell tölteni a nyomtatványt. Ettől eltérni csak abban az esetben szabad, ha nem előre tervezett, hanem azonnali közvetlen légi támogatás szükségessége merül fel. Ilyen esetek lehetnek például a közvetlen harcérintkezések (Troops In Contact, TIC), a táborvédelmi feladatok (Base Defense, BD), izolált személyek felkutatása és kimenekítése (Personnel Recovery, PR). Az igény továbbítása a rendelkezésre álló idő hiányában bármilyen titkosítási alkalmas kommunikációs eszközzel megtörténhet, ami lehet szélessávú rádió, műholdas rádió (Joint Air Request Net, JARN), ISAF/NATO e-mail, illetve MIRC (Microsoft Internet Relay Chat).

A közvetlen légi támogatás SOP 311 által meghatározott elsődleges irányítási módszere az 1-es típusú rávezetés, amikor az irányító közvetlenül látja a célt és a támogatott repülőgépet is, valamint a gépszemélyzet is látja a célt a fegyverzetalkalmazás pillanatában. Másodlagos irányítási módszer a 2-es típusú rávezetés, amikor az alábbi feltételek közül egy vagy több teljesül: az irányító nem látja a célt, az irányító nem látja a támogatott repülőgépet a fegyverzetalkalmazás pillanatában, vagy a gépszemélyzet nem látja a célt a fegyverzetalkalmazás pillanatában. Fontos: 3-as típusú rávezetés⁹ végrehajtása szigorúan tilos, a baráti tűz és a járulékos veszteségek elkerülése érdekében.

A 2-es típusú rávezetés irányításában a legnagyobb segítséget a kötelező felszerelési tárgyak közé tartozó ROVER-rendszer biztosítja. Az eszköz rendeltetése a repülőgép fedélzeti rendszerei, illetve a függesztett felderítő konténerek által érzékelt álló- és mozgóképek véte-

le, és ezek megjelenítése a csatlakoztatott kijelzőn. Jellemzően 3 fő részegységből állnak: antenna, jelfeldolgozó és kijelző (ROVER 3 és ROVER 4). (Lásd 3. kép). Hálózatról vagy akkumulátorról üzemeltethető, valamint gépjárművekbe is beszerelhető. A modernebb eszközökön a jelfeldolgozót és a kijelzőt egy közös egységbe integrálták (ROVER 5), így a súly- és méretcsökkenésnek köszönhetően már gyakran járőrfeladatok során is alkalmazható. (Lásd 4. kép) A körülmények függvényében sugárzott jeleket körülbelül 30 kilométerről képes még hatékonyan venni. A bejövő jel minősége függ: a repülőgép ferde távolságától, a terep adottságaitól, a vevő antenna helyzetétől, valamint a bejövő jel erősségétől. A jeladó antenna a legtöbb esetben a függesztett konténer részét képezi, a modernebb repülőgépeken ez már a beépített fedélzeti rendszer egyik eleme. Az adást fix frekvencián sugározzák 1.5 GHz és 15.35 GHz közötti tartományban, amely lehet analóg vagy digitális, illetve titkosított vagy nyílt. A földi személyzetnek kell beállítania a megfelelő frekvenciát, ezért vagy előzetes egyeztetés szükséges a gépszemélyzettel, vagy kereső üzemmódra kell állítani a vevőegységet. A repülőgépekre szerelt jeladó antenna általában körsugárzó, amennyiben nem, úgy a vevőegység koordinátájának megadása szükséges a gépszemélyzet számára.

Az előretolt repülésirányító harcászati alkalmazása szempontjából két módszert különböztetünk meg. Az első lehetséges alkalmazási forma, hogy az illetékes alegység hadműveleti központjából (Tactical Operation Center, TOC) irányítja a légi támogató gépek csapásait, lehetőség szerint ROVER-rendszer segítségével. A másik alkalmazási forma, hogy az előretolt repülésirányító kint tartózkodik a művelet végrehajtó alegységgel. Előbbi módszert akkor javasolt alkalmazni, amikor egyszerre több alegység hajt végre feladatot azonos időben, azonos fenyegetettségű szint mellett, különböző területeken; míg az utóbbit akkor, ha minden feladatot végrehajtó alegység JTAC-megerősítést kap, vagy ha több alegység közül az egyik kiemelt fenyegetettségű szintű területen végez műveletet.

A hadműveleti központból történő alkalmazás előnye:

- hatékonyabb légitámogatás-igénylés a rendelkezésre álló kommunikációs eszközök segítségével;
- csak egy feladatra kell koncentrálnia JTAC-nek;
- nincsen életveszélyben a JTAC.

A hadműveleti központból történő alkalmazás hátrányai:

- csak 2-es típusú rávezetés lehetséges;
 - az illetékes szárazföldi parancsnok elgondolása nem minden esetben ismert;
 - nincs 100%-os rálátása a situációra.
- A helyszíni alkalmazás előnye:*
- közvetlen kapcsolat az illetékes szárazföldi parancsnokkal;
 - tisztább situációs helyzetkép (Situation Awareness);
 - 1-es típusú rávezetés végrehajtása.
- A helyszíni alkalmazás hátrányai:*
- a légi támogatás igénylési hatékonysága függ a kommunikációs lehetőségektől;
 - megosztott figyelem a harcérintkezés miatt;

– ellenséges behatásra harcképtelenné válhat a JTAC.

Fontos megjegyezni, hogy mindig a szárazföldi parancsnok dönt a légi támogatás szükségességéről és igényléséről, az ő felelőssége az ROE 232 előírásainak megfelelő pozitív célazonosítás (Positive Identification, PID), a támadás jogosultságát megalapozó ROE meghatározása, valamint veszélyesen közeli (Danger Close¹⁰) fegyverzetalkalmazás esetén meg kell adnia nevének kezdőbetűit (Commander Initials), vállalva ezzel a megnövekedett kockázatot.

Közvetlen légi támogatás végrehajtása során az előretolt repülésirányító feladatkörébe az alábbi tevékenységek tartoznak:

- tanácsot ad a támogatott szárazföldi parancsnoknak a légi tűztámogatással kapcsolatban;
- az aktuális harcászati helyzetnek megfelelően ismeri a saját alegységek, eszközök helyzetét, tervezett manővereit és a támogatással kapcsolatos igényeket;
- ismeri az ellenséges erők helyzetét, az elsődleges vagy számára meghatározott célpontokat;
- meghatározza a célok pontos helyét;
- megigényli a közvetlen légi támogatást;
- a saját repülőgépek biztonságá érdekében megfelelő elkülönítési szabályokat léptet életbe;
- segíti a repülőgépeket a saját erők azonosításában;
- irányítja a támadó repülőgépek csapásait, megjelöli számukra a célokat;
- jelenti a légi csapások eredményét, az ellenségnek okozott árkokat;
- folyamatosan összeköttetést tart fenn a támogatott szárazföldi parancsnokkal és a légi összekötő tiszttel.

LÉGI TÁMOGATÁSOK SZABÁLYOZÁSA

Előre tervezett közvetlen légi támogatás során a feladat-végrehajtáshoz szükséges légtereket a műveletek megkezdése előtt meghatározzák és kijelölik, míg azonnali légi támogatás esetén a közvetlen harcérintkezésbe került csapatok pozíciója körül egy 8 tengeri mérföld sugárú, földfelszíntől általában 20 000 láb tengerszint feletti magasságig terjedő eseti légteret lezárnak, melyben az illetékes JTAC felel a repülések koordinációjáért.

Közvetlen légi támogatás végrehajtásakor lehetőség szerint be kell tartani az erő alkalmazásának lépéseit (Escalation of Force, EoF), és fokozatosan kell haladni a nem kinetikus¹¹ műveletektől a kinetikus¹² felé.

1. Jelenlét demonstrálása (Show of Presence, SoP), ami egy 5000 láb földfelszín feletti magasság felett végrehajtott nagyszélességű áthúzás. Ennek a célja a saját csapatok és a civil lakosság biztosítása afelől, hogy szükség esetén a megfelelő erő és eszköz rendelkezésre áll a védelmük érdekében. Az áthúzást nemcsak vadászgépek, hanem felderítő repülőgép is végrehajthatja.

2. Erő demonstrálása (Show of Force, SoF), ami egy kis magasságon végrehajtott nagyszélességű áthúzás, melynek során infracsapdák is alkalmazhatók. Célja az ellenség megfélemlítése, szándékától való eltérítése. JTAC-irányítás és a szárazföldi parancsnok hozzájá-

3. KÉP

MAGYAR HARCTÉRI REPÜLÉSIRÁNYÍTÓK AFGANISZTÁNBAN

rulása szükséges, viszont a feladatot felderítő repülőgép is végrehajthatja.

3. Figyelmeztető lövés (Warning Shot) csak abban az esetben szükséges, ha ezt a nemzeti megkötések előírják. Célja az ellenség megfélemlítése, szándékától való eltérítése. Fontos a megfelelő pusztító eszköz és a becsapódási terület kiválasztása a járulékos veszteségek elkerülése érdekében. Támadó műveletek során tilos alkalmazni.

4. Lefogó tűz (Suppression Fire), kinetikus támadás az ellenség hatékony tűzvezetésének vagy mozgásának megakadályozása érdekében.

5. Közvetlen támadás (Direct Attack) a cél megsemmisítésére, illetve harcképtelenné tételéhez.

Az ISAF-műveletekben részt vállaló összes nemzet elismeri az önvédelemhez való jogot. Azt viszont fontos megjegyezni, hogy az ISAF fegyverzetalkalmazásra vonatkozó hatályos műveleti utasítása (SOP 398) alapján nemcsak a közvetlen harcérintkezés minősülhet önvédelmi szituációnak, hanem az azonnali támadás (Imminent Attack) lehetősége is, vagyis a védekezés szükségessége azonnali, nyilvánvaló és megkérdőjelezhetetlen. Ezen felül létezik még a kiterjesztett önvédelem (Extended Self Defense), amelynek során az önvédelmi helyzetbe került ISAF- és afgán csapatok, illetve a civil lakosság védelmének támogatása hajtható végre. Lakott területek ellen szigorúan tilos légi csapást végrehajtani, kivéve önvédelem esetén, ha nincs más lehetőség a fenyegetettség elhárítására, beleértve a szervezetszerű fegyverekkel való tűzvezetést, illetve a manővert. Ilyen szituációkban a szárazföldi parancsnoknak rendelkeznie kell pozitív célazonosítással, valamint az ő felelőssége annak nagy bizonyossággal való megállapítása, hogy civilek nem tartózkodnak az alkalmazandó pusztító eszköz repeszhatásának zónájában. Ennek megerősítése történhet vizuálisan, elektro-optikai eszközzel, hőkamerával, vagy bármilyen más aktív és passzív felderítő rendszerrel. A lehetséges járulékos veszte-

ségek előzetes felmérése (Collateral Damage Estimation) nem szükséges önvédelmi szituációkban, viszont figyelembe kell venni a válaszcsepás arányosságát és szükségességét.

Ellenséges cselekmény (Hostile Act), illetve ellenséges szándék (Hostile Intent) az ISAF-műveletek során nem minősül önvédelmi helyzetnek, előbbiről az ROE 422 és 424, míg utóbbiról az ROE 421 és 423 külön rendelkezik. Ellentétben az amerikai műveleteket (Operation Enduring Freedom, OEF) szabályzó dokumentumokkal, amelyek alapján a résztvevő egységek az ellenséges cselekményre és szándéokra adott válaszcsepásaik önvédelemnek minősülnek.

Támadó műveletek során alkalmazott tűztámogatásról a ROE 429-ben leírtak rendelkeznek, míg a mozgás-képtelenné vált baráti eszközök, kényszer szállt légi járművek és egyéb felszerelés megsemmisítését a ROE 333 szabályozza. Utóbbi szituáció esetén a szükséges ISAF- és nemzeti engedélyek időigényes beszerzése miatt akár 2-3 órát is igénybe vehet a feladat végrehajtása.

Közvetlen légi támogatás végrehajtása után, amennyiben fegyverzetalkalmazás történt, az okozott károk összegzését (Battle Damage Assesment, BDA) két órán belül végre kell hajtania a csapást elrendelő szárazföldi parancsnoknak. Ennek tartalmaznia kell a helyszínről készült fényképeket, illetve videofelvételeket. Meg kell állapítani, hogy milyen járulékos veszteségek történtek, valamint azt, hogy veszítették-e civil személyek életüket vagy sérültek-e meg a légi csapás által. A BDA célja a szövetséges műveleti hatékonyság összegzése és egyben az ellenséges negatív propaganda megakadályozása. Amennyiben erre nincsen lehetőség, akkor a területet minimum két órán keresztül megfigyelés alatt kell tartani repülőgép-fedélzeti felderítő konténernek kameráival (Full Motion Video, FMV).

Az illetékes előretolt repülésirányítóknak ezzel még nem ért véget a munkája, hiszen a feladat befejezését követően először két órán belül továbbítania kell egy előzetes jelentést (EXSUM) a regionális parancsnokság felé, amely tartalmazza az incidens helyszínét, az alkalmazott fegyverzetet, a BDA-t, valamint azt, hogy teljesült-e a szárazföldi parancsnok elgondolása. Majd 24 órán belül el kell készíteni és továbbítani kell az összefoglaló jelentést (Mission Report), ami minden részletre kiterjedően leírja a végrehajtott közvetlen légi támogatás menetét, eredményeit, a szárazföldi parancsnok részletes beszámolóját, és szükség esetén ajánlásokat fogalmaz meg. Amennyiben fegyverzetalkalmazás történt, úgy a lehető leggyorsabban továbbítania kell a jelentést az illetékesek felé.

Az előretolt repülésirányítóknak a közvetlen légi támogatáson kívül számos egyéb feladata is lehet. Segítségével kitölthetők és továbbíthatók a felderítő, a rádió-elektronikai és a pilóta nélküli gépek (Unmanned Aerial Vehicle, UAV) repüléseire vonatkozó igények és kérelmek, valamint ezen feladatok koordinációjába és végül irányításába is bevonható. Részt ve-

het helikopteres egészségügyi feladatokban (CASEVAC/MEDEVAC), Personnel Recovery műveletekben, valamint egyéb légi szállítást igénylő feladatok végrehajtásában. Helikopteres légi támogatás (Close Combat Attack, CCA) során szakértelme növelheti a műveleti hatékonyságot, viszont ennek irányítása nem igényel semmilyen minősítést, csak megfelelő angolnyelv-tudás szükséges, tehát minden hadszíntéren szolgálatot teljesítő katona képes ezt a feladatot végrehajtani.

Amennyiben nem áll rendelkezésre minősített előretolt repülésirányító az igényelt azonnali légi támogatás irányítására, abban az esetben csak vészhelyzeti közvetlen légi támogatás (Emergency Close Air Support, ECAS) hajtható végre. Ilyen szituációkban a szárazföldi parancsnok felelőssége megnő, mert nincsen mellette olyan személy, aki megalapozott szakmai tanácsokkal látná el és megbizonyosodna a fegyverzetalkalmazás előírásainak betartásáról. Az SOP 311-es szerint a földrajzi elhelyezkedés szempontjából legközelebbi, vagy a támogatandó szárazföldi csapatok vonatkozásában legtöbb aktuális információval rendelkező JTAC-et értesíteni kell, és be kell vonni a művelet irányításába. Ha ez nem lehetséges, akkor a gépszemélyzet felelőssége a megfelelő információk begyűjtése a szárazföldi alegységtől az 5 soros¹³ (call for fire) vagy a 9 soros¹⁴ (9-line) eligazítási formátum alapján. A rendelkezésre álló információk figyelembevételével ők mérlegelik, hogy alkalmaznak-e fegyverzetet, és ha igen, akkor azt milyen megkötések, korlátozások mellett teszik a baráti tűz és a járulékos veszteségek elkerülése érdekében.

ELŐRETOLT REPÜLÉSIRÁNYÍTÓK A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

Közvetlen légi támogatás NATO-ban alkalmazott eljárásaira a kiképzés 2000-ben kezdődött meg Szentkirályszabadján. Az MH 87. Bakony Harcihelikopter Ezred helikoptervezetői és operátorai amerikai oktatók segítségével sajátították el és alkalmazták a gyakorlatban a szárazföldi csapatok közvetlen légi támogatását.

Előretolt repülésirányítók szakirányú felkészítése viszont csak 2008-ban kezdődött meg. Nyolc hivatásos tiszt teljesítette sikeresen a MH 86. Szolnok Helikopter Bázis és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem által közösen szervezett öthetes előretolt repülésirányító tanfolyamot. Az elméleti képzést követően Mi-24-es harci helikopterek célravezetésével bizonyították gyakorlati tudásukat, mind gyakorló, mind éleslövészeti feladatok szakszerű irányításával. (Lásd a tanfolyam logóját a 2. képen) Az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis előretolt repülésirányító csoportja repülésirányító tisztjeinek külföldi szakfelkészítése 2009 ősztől kezdődött meg az amerikai légierő által üzemeltetett németországi Levegő-Föld Műveletek Iskolájában (Air-Ground Operations School, AGOS). Az öthetes képzés első három hetében a hangsúly az elméleti szaktudás fejlesztésén van, melynek eredményeit a hallgatók először számítógépes szimulációs feladatok végrehajtásakor bizonyíthatják, majd írásbeli vizsgát is kell tenniük. Az elkövetkezendő két hét során a katonák, a gyakorlati tapasztalatok megszerzése céljából, valós ráveze-

téseket hajtanak végre a kijelölt légterekben. A JCAS AP MOA, illetve a STANAG 3797 által előírt rávezetési követelmények a rendelkezésre álló korlátozott számú repülések miatt a tanfolyam során nem teljesíthetők, ezért további külföldi képzés szükséges a minősítés megszerzésének céljából. A Michigani Nemzeti Gárdával, valamint az Ohioi Nemzeti Gárdával való szoros együttműködés eredményeként 2009. december 15-én a Michigan állambeli Grayling lőtérén, két hét gyakorlati felkészítést követően, sikeres JTAC-vizsgát tett az első magyar minősített előretolt repülésirányító. A nemzeti gárdák támogatásával a kiképzés és a képesség fenntartása azóta is folyamatos, az összes kijelölt katonánk sikeresen teljesítette a szigorú feltételeket. Így Magyar Honvédség jelenleg tíz minősített repülésirányítóval rendelkezik, akik a 86. Szolnok Helikopter Bázis előretolt repülésirányító csoport és a 34. Bercsényi Miklós Különleges Műveleti Zászlóalj állományába tartoznak.

A Magyar Honvédség Tartományi Újjáépítési Csoportja a műveleti alkalmazás megkezdése óta rendelkezik célmegjelölő tisztivel, amelyet az ötödik váltásig a 86. Szolnok Helikopter Bázis Harcihelikopter Zászlóalj, valamint a Szállítóhelikopter Zászlóalj helikoptervezetői és operátorai láttak el. A hatodik váltástól kezdve az előbb említett beosztásba már az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis előretolt repülésirányító csoport hazai szaktanfolyamon felkészített repülésirányító tisztjei kerültek. A JCAS AP MOA és a STANAG 3797 előírásainak megfelelő minősítéssel rendelkező magyar harctéri irányítót először az MH Tartományi Újjáépítési Csoport nyolcadik váltásában alkalmaztak 2010-ben. Feladatkorében tartozott, a közvetlen légi támogatással kapcsolatos műveletek mellett, a PRT felelősségi területe feletti felderítő repülések irányítása. Camp Pannónia helikopter-leszállóhelyének üzemeltetése és a helikopteres légi forgalom koordinációja, a légi egészségügyi kiürítés igénylése és koordinálása (MEDEVAC), a PRT által alkalmazott Skylark UAV légtérigénylése és -koordinációja, a Personnel Recovery-vel összefüggő feladatok, felderítő repülési igények kidolgozása, kapcsolattartás a szövetséges nemzetekkel, meteorológia jelentések küldése, valamint hadműveleti ügyeletesi szolgálat.

A Baghlan tartomány felett megnövekedett légi műveletek és a biztonsági helyzet romlása megkövetelte a magyar előretolt repülésirányítók létszámának növelését, ezért az MH Tartományi Újjáépítési Csoport tizedik váltásában már két minősített repülésirányító teljesít szolgálatot.

KÖVETKEZTETÉSEK

Jelenleg a közvetlen légi támogatás a tűztámogatás leghatékonyabb formája Afganisztánban. Nincs helyhez kötve, mint a szárazföldi tűzérőeszközök, a nehéz terep nem korlátozza a mozgását, ezért rövid idő alatt, nagy területeket képes lefedni. Korlátozó tényezője viszont a kedvezőtlen időjárás, a köd, az alacsony felhőalag, illetve a sivatagos területekre jellemző homok- és porviharok, valamint nem utolsósorban a rendelkezésre álló támogatott repülőgépek száma.

A sikeres közvetlen légi támogatás alappillérei az előretolt repülésirányítók, akik bi-

zonyították létjogosultságukat az aszimmetrikus hadviselésben. JTAC-támogatás nélkül manapság már el sem képzelhető komolyabb hadművelet Afganisztánban. A legtöbb ISAF-műveletekben érintett nemzet ezt tudomásul vette, és hatalmas energiákat fektet minősített előretolt repülésirányítók képzésébe a hatékony és sikeres missziós feladatvégrehajtás, valamint csapataik biztonságának megteremtése érdekében. ■

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- ATP-3.3.2.1(B) Tactics, Techniques and Procedures for Close Air Support and Air Interdiction
- STANAG 3797 v4. Minimum Qualification for Forward Air Controllers and Laser Operators in support of Forward Air Controllers
- Joint Publication 3-09.3 Tactics, Techniques and Procedures for Close Air Support
- Joint Close Air Support Action Plan Memorandum Of Agreement, 2004-1, Joint Terminal Attack Controller (Ground)
- International Security Assistance Force Standard Operating Procedures 311 Close Air Support
- International Institute of Humanitarian Law, Rules of Engagement Handbook, 2009.
- Mark Burges: Killing Your Own, www.cdi.org/terrorism/killing.cfm, 2002.06.12.
- Jennifer H. Svan: Air Force Increases Airstrike Training for Allies, Stars and Stripes, 2010.10.05.
- Erik Schechter: Targeting friendly fire U.S. pushes digital aid to call in airstrikes, www.c4isrjournal.com, 2010.05.10.
- Tarnak Farm incident, en.wikipedia.org/wiki/Tarnak_Farm_incident
- OP Medusa - Board of Inquiry, www.forces.gc.ca/site/focus/opmedusa, 2010.02.12.
- Fotók: Dr. Tópeczer István, www.l-3com.com, valamint a szerző

¹ FAC: A harcászati légiirányító csoport (TACP) tisztje, aki egy előretolt földi vagy légi pozícióból irányítja a szárazföldi csapatok közvetlen légi támogatását végrehajtott repülőeszközöket.

² JTAC: Az a megfelelő minősítéssel rendelkező katona, aki egy előretolt állásból irányítja a harci repülőgépek csapásait, a szárazföldi erők érdekében végrehajtott közvetlen légi támogatás és egyéb támadó légi művelet során.

³ CAS: A saját erők közvetlen közelében lévő ellenség ellen irányuló légi támadó művelet, amelynek során a légi műveletek teljes összehangolása szükséges a szárazföldi csapatok tűzével és manővereivel.

⁴ JCAS AP MOA-t 2004-ben aláírták:
 - U.S. Joint Forces Command, Deputy Commander;
 - U.S. Army Deputy Chief of Staff, G-3/5/7;
 - U.S. Air Force Deputy Chief of Staff for Operations, Plans, and Requirements;
 - U.S. Marine Corps Deputy Commandant for Plans, Policies and Operations;
 - U.S. Navy Deputy Chief of Naval Operations for Operations, Plans, and Strategy Director, Joint Staff J8;

- U.S. Special Operations Command Deputy Commander.

⁵ Rávezetés: közvetlen légi támogatást végrehajtó merev- vagy forgószárnyas repülőeszköz célravezetése vizuális vagy műszeres eljárások alapján a rádiókapcsolat felvételétől a fegyverzetalkalmazásig.

⁶ ROVER: Remotely Operated Video Enhanced Receiver.

⁷ TACP: A harcászati légi irányítási rendszer alárendelt hadműveleti eleme, amely légi összekötő feladatot lát el zászlóalj vagy magasabb szintű szárazföldi erő érdekében, valamint irányítást biztosít a repülőgépek számára. Tagjai: ALO, FAC/JTAC, híradókatona, gépjárművezető.

⁸ ALO: A harcászati légiirányító csoport (TACP) rangidős tisztje, aki a szárazföldi parancsnok legfőbb tanácsadójaként szolgál a légi műveletekkel kapcsolatban.

⁹ 3-as típusú rávezetés: Eljárás irányításnak (Procedural Control) is nevezik. Olyan esetekben alkalmazhatják, amikor a baráti tűz és a járulékos veszteségek okozásának esélye minimális, és a rávezetést végrehajtó előretolt repülésirányító az eseményektől távol helyezkedik el, tehát nincsen közvetlen rálátása a szituációra. Míg az 1-es és 2-es típusú rávezetések során a JTAC-minősítéssel rendelkező irányító egyszeres rácsapásokat engedélyez a kijelölt cél(ok)ra, addig 3-as típusú rávezetés esetén az irányító többszörös rácsapást engedélyez külön meghatározott eseti korlátozások (idő, terület, kötelező támadási irány, alkalmazott fegyverzet stb.) betartásával. Nem szükséges látnia a célt vagy a támadó repülőgépet, viszont folyamatosan koordinálnia kell a támogatott szárazföldi parancsnok törzsével, a célra és a saját csapatok elhelyezkedésére vonatkozó aktuális információkkal kapcsolatosan.

¹⁰ Veszélyesen közel (Danger Close): A saját csapatok vagy baráti erők az alkalmazandó pusztító eszköz repeszhatásának zónájában, bizonyos távolságon belül tartózkodnak. Ennek meghatározása a számított kockázati távolságok (Risk-estimate Distances) alapján történik. Békeidőben, kiképzési célból ezek nem alkalmazhatók.

¹¹ Nem kinetikus műveletek: minden olyan katonai művelet, amely során nem kerül sor fegyverzet alkalmazására a kitűzött cél elérése érdekében.

¹² Kinetikus műveletek: minden olyan katonai művelet, amely során fegyverzetalkalmazás történik a kitűzött cél elérése érdekében.

¹³ 5-soros: Tüzérségi tűzek, helikopteres légi támogatás, AC-130-as légi támogatás és ECAS szabványos eligazítási formátuma. Tartalma: baráti erők koordinátája, cél leírása, cél iránya és távolsága a megadott koordinátától, elvárt hatás.

¹⁴ 9-soros: A közvetlen légi támogatás szabványos eligazítási formátuma, melyet az előretolt repülésirányító továbbít a gépszemélyzet felé. Tartalma: harci útvonal kezdőpontja (Initial Point, IP), cél iránya és távolsága az IP-től, cél tengerszint feletti magassága, cél leírása, cél koordinátája, célmegjelölés módja, legközelebbi saját csapatok iránya és távolsága a céltől, távozásra vonatkozó információk, korlátozások, megkötések.

Szabó Péter őrnagy:

AZ MH 5/24 BORNEMISSZA GERGELY FELDERÍTŐ ZÁSZLÓALJ MEGLÉVŐ ÉS ÚJ KÉPESSÉGEI

„Aki ismeri az ellenséget és ismeri önmagát, száz csatában sem kerül veszélybe. Aki nem ismeri az ellenséget, ám ismeri önmagát, egyszer győz, másszor kudarcot vall. Aki sem az ellenséget, sem önmagát nem ismeri, minden csatában vereséget szenved.”
Szun-ce

A háborúk története bebizonyította, hogy győztes háborút nem lehet az ellenség előzetes ismerete nélkül megvívni. Az a hadvezér van lépelelőnyben, aki hamarabb szerez minél pontosabb információkat a vele szemben álló ellenségről. Ezeket az információkat a kiküldött felderítők, ügynökök, kémek szolgáltatták. Nincs ez másként napjaink hadviselésében sem. Az elmúlt tíz év tapasztalatai rámutattak arra, hogy még mindig jelentős szerep hárul a felderítésre egy-egy katonai feladat megoldása során. Nem kell messzire menni, elég, ha az afganisztáni hadszíntéren szolgáló magyar katonákra leselkedő új típusú veszélyforrásokra utalok. Az új kockázati tényező pedig nem más, mint a 4. generációs hadviselés¹ – amelynek egyik módja az aszimmetrikus hadviselés. Hazánk NATO-tagságából adódó feladatai során olyan hadműveleti területeken hajt végre feladatokat, lásd Afganisztán, ahol ez a veszélyforrás is jelen van. Belátható tehát, hogy az új évezredben felértékelődik az információ szerepe, aminek a megszerzésére és hatékony felhasználására a jövőben is érdemes költeni. Fejleszteni kell az információ megszerzésének képességét, hogy alkalmazkodni lehessen ehhez az új kihíváshoz.

A Magyar Honvédség jövőbeni feladatai nagy valószínűséggel továbbra is a NATO szövetségi rendszerén belül valósulnak meg, ezért képesnek kell lennünk arra, hogy gyakorlati és elméleti síkon egyaránt integrálódjunk ebbe a rendszerbe. Hiszen egy szövetségi/koalíciós művelet során csak akkor képes a felderítőrendszer hatékony támogatást nyújtani, ha az azt felépítő nemzeti alrendszerek hasonló működési elveket alkalmaznak. Ez tette (teszi) szükségessé a nemzeti felderítő rendszerünk fejlesztését.

Írásom elsősorban azt próbálja bemutatni, hogy a Magyar Honvédség egyetlen hagyományos értelemben vett felderítő-alegysége – az MH 5/24 Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj –, mely képességekkel rendelkezik, melyek azok a képességek, amelyek szükségesek lennének a hatékonyabb információgyűjtéshez, és amelyeket a NATO előír a Magyar Honvédség számára, hiszen 2010-től már két NATO-nak felajánlott zászlóaljszintű harccsoporttal rendelkezünk (benne két felderítőszakasszal). Szeretném opciók felvetésével segíteni/támogatni az előjáró munkáját a döntéshozatal folyamatában, annak érdekében, hogy az MH Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj képes legyen megfelelni a 21. század kihívásainak, valamint

maradéktalanul végre tudja hajtani az előjáró által megszabott feladatokat.

NATO-KÖVETELMÉNYEK A FELDERÍTÉSSEL SZEMBEN

Nem is olyan túl régen sajnos újabb két halálos áldozatot követelő támadás érte a magyar PRT egyik konvoját. Ezt követően katonai és politikai felső vezetők megerősítették, hogy a felderítő képességünket erősíteni kell, nemcsak a missziós feladatok ellátása során, hanem az országvédelmi képességek szempontjából is. De nem csak ezek a körülmények követelik meg, hogy fejlődést mutassunk fel ezen a téren. Bizonyos NATO-elvárások is erre készítenek bennünket.

Nézzük, melyek azok a tények, amelyek a Magyar Honvédségen belül is szükségessé tették/ teszik az ISTAR-képességek kialakítását? A NATO-ban eltöltött 11 évünk alatt bizonyítást nyert az „aki kimarad, az lemarad” elv. Ez azt jelenti, hogy az időszűre, hasznosítható és „piacképes” felderítési adatok zöme (kb. 95%) a rádióelektronikai (SIGINT²), a HUMINT³ és az IMINT⁴ (UAV⁵) forrásokból származik. Csupán csak az információk nemzetek közötti megosztása nem biztosítja a parancsnok kritikus információs igényének megválaszolásához szükséges adatokat, illetve az önálló felderítéssel nem rendelkező nemzetek a közös adatbázisból is csak a minimumot kapják meg. Ezek a tények hozták magukkal azt a döntést, hogy növelni kell a műveleteket támogató felderítő képességet.

Szövetségi követelmények⁶:

– Az AJP 21 felderítő doktrína leírja (1. fejezet IX. rész 114. pont), hogy a felderítés nemzeti felelősség egy NATO-műveletben.

– Haderő-fejlesztési célkitűzés, hogy 2006-tól a felajánlott erők rendelkezzenek ISTAR-képességgel.

– Az ISTAR-alegységek vezetése és irányítása (C2), koordinálása ISTAR C2 modulon keresztül történjen.

– Az ISTAR elemei (feladat függvényében):
Harcászati felderítés és megfigyelés. Páncélozott felderítő járművekkel, illetve pilóta nélküli eszközökkel, szenzorokkal, radarokkal valósuljon meg.

Célfelderítés végrehajtása. Automatizált tűzvezetési rendszeren keresztül, a tüzet kiváltó

eszközökkel közel valós idejű adatcserét biztosító radarrendszerekkel.

Elektronikai hadviselés. Egy dandár alkalmazáskor egy EHV-szakszál/század alkalmazásával kell számolni.

HUMINT- és SIGINT-képességek. Ezen elemek alkalmazásánál szempont, hogy fontos információkhoz és az adatfeldolgozó képességekhez hozzáférjenek (CRONOS, BICES).

Nemzeti követelmények:

– A kialakítandó szervezet legyen képes a szövetségi műveletekben részt vevő magyar kontingensek felderítő támogatására.

– 2014-re legyen képes egy ún. „közepes” dandár harctevékenységének felderítő támogatására.

– Legyen képes a meghatározott szintű HUMINT/CI⁷-képességekkel támogatni a felajánlott erőket.

– Modulrendszerű szervezeti kialakítása biztosítsa a – végrehajtott feladat szerint – lépcsőzött alkalmazást.⁸

A 2003/2004-ben lezajlott védelmi felülvizsgálat során meghatározottak bizonyos hadműveleti követelményeket, köztük azt is, hogy az MH 24. BGFZ milyen (köztük ISTAR) képességekkel rendelkezzen. A további tervezés alapjául szolgált az a követelmény is, mely szerint egy a NATO részére felajánlott dandárnak minimálisan milyen követelményekkel kell rendelkeznie. E követelménylista alapján a NATO műveleti dandárnak, többek között, egy ISTAR-képességekkel rendelkező felderítő-zászlóalj is része kell legyen, annak érdekében, hogy a feladatait sikeresen végrehajtsa. Igaz, ezek a követelmények elsősorban a minősített időszakra vonatkoznak, de azt hiszem mindenki számára könnyen belátható, hogy a jelenlegi misszióink során nagyban kell támaszkodni ezekre a képességekre.

A FELDERÍTÉS JELENLEGI HELYZETE A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

A HM HVK KTFCSF felderítő osztálya készített egy elemzést, amely a Magyar Honvédség felderítő rendszerének aktuális állapotát volt hivatott feltárni. Ebből szűrtem ki néhány olyan gondolatot, amelyek vonatkoznak a zászlóaljra is⁹.

A Magyar Honvédség szárazföldi csapatainak katonai felderítése, azaz a katonai műveletek felderítő támogatása a hadműveleti és

a harcászati felderítés, az 1980-as évek közepétől jelentős és mélyreható szerkezeti változásokon ment át. Az1990-es évek elejétől folyó, a haderő modernizációját magában foglaló átszervezés következtében a felderítés egyre szűkülő állományával hajtja végre feladatát. Ugyanakkor a felderítő rendszerrel szemben támasztott követelmények nem csökkentek, sőt a válságkezelésből és a nemzetközi békefenntartó tevékenységből adódó feladatokkal tovább bővültek.

A szárazföldi haderőnem csapattagozatának szintjén még megtalálható a „régie értelmezés szerinti” csapatfelderítő képesség, azonban ezekből az erőkből (zászlóalj felderítőszakaszok) képezhető felderítő adatforrások nem minden esetben rendelkeznek a XXI. század követelményeinek megfelelő felderítő és adattovábbító eszközökkel.

A felderítő-zászlóalj állományából jelenleg lehetőség adódik hagyományos értelemben vett csapat- és mélységi felderítő, valamint új elemként harcászati információszerző (HUMINT) szerek alkalmazásával a Magyar Honvédség alakulatainak felderítő támogatására. Zászlóalj-, illetve dandárszinten megoldott az alkalmazott felderítő szerek által beszerzett információ gyűjtése. A törzsek felderítő állományának létszámát célszerű lenne növelni annak érdekében, hogy még eredményesebben végrehajtható legyen az elemző-értékelő munka. Az ilyen tevékenységet végzők felkészítése azonban pillanatnyilag csak külföldön lehetséges (pl. USA intelligence basic/advanced officer course, scout leaders course).

A FELDERÍTŐ-ZÁSZLÓALJ MEGLÉVŐ KÉPESSÉGEI

A legalapvetőbb hiányosság a zászlóaljon belül az, mint az a szervezeti felépítésből is látszik, hogy amikor a zászlóalj diszlokált Eger helyőrségből, megszűnt a zászlóalj strukturált törzse. Létezik ugyan egy 18 fős ún. törzs, de ez a létszám a tapasztalatok alapján nem elegendő a szerteágazó feladatok tervezéséhez és szervezéséhez.

CSAPATFELDERÍTÉS

A hagyományos csapatfelderítő szakaszok BTR–80 típusú harcjárművel vannak felszerel-

ve, amely alkalmas lehet lövészatonak szállítására a harcmezőn, de nem minden esetben alkalmasak csapatfelderítői feladatok végrehajtására. A felderítő-alegységeknél rendszeresített technikai eszközöknek kisebb méretűeknek és mozgékonyabbnak kell lenniük. Továbbá képesnek kell lenniük halknak (!), minél jobban, nehéz terepen is megközelíteni a célterületet.

A közelmúltban lehetőségem nyílt látogatást tenni két felderítő-alakulatnál, a németek 13. ISR zászlóaljánál és a franciák 3. Esterházy Huszárezredénél. Mindkét látogatásról számos tapasztalattal tértem vissza; megtudtam, hogy mely területeken vannak elmaradásaink a 21. század követelményeihez képest. A németek DINGO típusú páncélozott járműve hatékonyan használható, hiszen kiváló terepjáró képességekkel és megfelelő páncélvédelemmel rendelkezik. Akár aknatámadás ellen is védelmet nyújt. Felderítési feladatra a FENNEK típusú felderítő járművet rendszeresítették. Ez az eszköz már megfelel napjaink felderítéssel szemben támasztott követelményeinek. Rendelkezik fejlett, éjszakai üzemmódra is alkalmas hőkamera-rendszerrel, amely GPS alapon azonnal meghatározza a felderített célpont koordinátáját, valamint a lézertáv mérő képes a cél távolságát is meghatározni. A jármű kellően lapos ahhoz, hogy fedezék mögött rejtve maradjon, és mivel a kamera 3 mé-

ter magasságba kitolható, így a fedezék mögül is képes feladat-végrehajtásra. A kamerarendszer egy 40 méteres kábel segítségével a járműtől távolabb is telepíthető, így még jobban csökkenthető a tevékenység felfedhetősége.

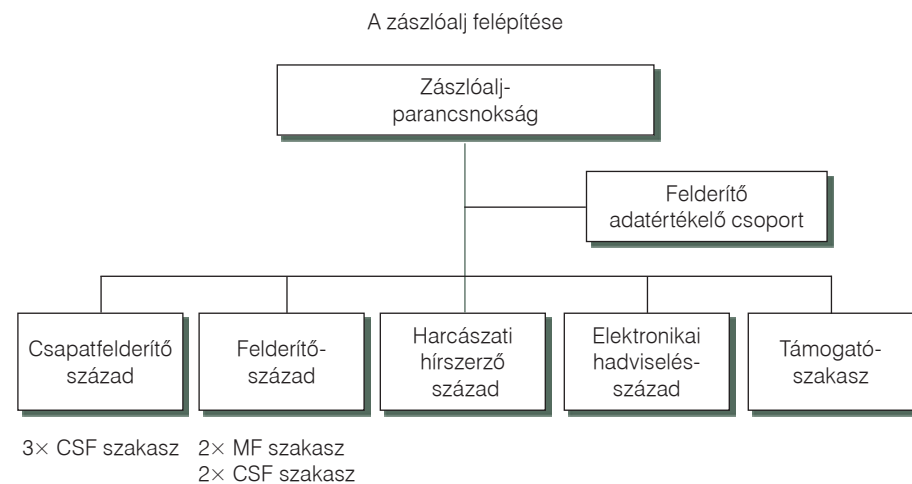
A franciák által használt VBL típusú jármű szintén megfelel a mai kor kihívásainak. Páncélvédett, jó manőverező és terepjáró képességekkel rendelkezik, valamint különböző variációkban felszerelhető különböző típusú fegyverekkel, akár páncéltörő (MILAN) fegyverrel is. A felderítő célra használt verzióba földi mozgócél-felderítő lokátor is szerelhető.

A csapatfelderítő szakaszok meghatározó feladata, hogy modulelemként megerősítsék a lövészzászlóaljakat, és pontos, időszere információval lássák el a parancsnokot, aki ez alapján minél hatékonyabb döntések meghozatalára képes. Ma a csapatfelderítő szakaszok felderítésre használt eszközei az EDF távcső és a tájoló. Tehát még napjainkban is a jó öreg vonásképlet alkalmazásával szolgáltatják az adatokat az ellenségről. Úgy gondolom, hogy célszerű lenne nagyobb számban rendszeresíteni megfelelő minőségű vizuális felderítést segítő eszközöket. Mindez azonban nem sokat ér, ha nem áll rendelkezésre olyan híradó eszköz, amellyel a megszerzett felderítési adatokat hatékonyan, gyorsan és pontosan lehet továbbítani a kiküldő szerv felé. Ennek megfelelően célszerű lenne növelni a zászlóalj hordozható elemeinek számát.

Mi az említett két országnak a legnagyobb előnye velünk szemben? Úgy gondolom, a hazai termelés. Mivel a legtöbb technikai eszközük és fegyverük hazai gyártású, megoldott a folyamatos javítás, utánpótlás és nem utolsósorban a fejlesztés. Hazánkban pedig az a jellemző, hogy túl sok ország különböző eszközeit vásároljuk és használjuk, amelyek egymással nem kompatibilisek. Pedig lennének hazai cégek is, amelyek meg tudnának felelni az igényeknek.

EGYSÉGES MŰVELETI HELYZETKÉP

A fentebb említett két külföldi alakulatnál tett látogatásom során számos tapasztalatot szereztem. Ma, a hálózatalapú és digitalizált hadviselés világában, alapvető fontosságú, hogy a hadszíntér minden résztvevője egységes

A harci repülőgépek feladatai

hadszíntéri helyzetképpel rendelkezzen, vagyis a felderítő szervek minél hamarabb legyenek képesek a megszerzett információkat eljuttatni a kiküldöt előljárónak, vagy az adott hálozat összes tagjának, így mind az alárendeltek, mind pedig a parancsnokságok folyamatosan ugyanazt a képet láthatják a harcmezőről. Ennek megteremtéséhez elengedhetetlen a megfelelő C4¹⁰ rendszer, a maga különböző alrendszerivel együtt. Mind a németeknél, mind a franciáknál erre a célra saját fejlesztésű szoftvereket használnak, amelyek maximálisan képesek támogatni a felgyorsult hadviselés közepette a parancsnokok gyors feladat-szabását az alárendelt csapatok részére. Már az egyes járművekbe is beépítették azokat a számítógépes rendszereket, amelyek egy monitoron megjelenő digitális térkép segítségével képesek informálni az adott harcászati szintű parancsnokot a hadszíntéren kialakult helyzet-ről. A franciák rendelkeznek olyan egyszerű lézertáv mérővel, amely képes a felderített célpont koordinátáját és távolságát egy időben mérni, majd egy kábel segítségével ezt azonnal megjeleníteni a jármű monitorján lévő digitális térképen. Ez az információ pedig a megfelelő, adat és hang továbbítására egyaránt alkalmas kommunikációs eszköz segítségével, időkiesés nélkül küldhető az előljáró szerv hadműveleti központjába, ahol szintén egy monitoron megjelenik az információ. A rendszer tartalmazza a NATO-szabványnak megfelelő jelentésformákat, így a megszerzett információ írásos formában is továbbítható, szintén a kommunikációs eszköz segítségével.

MÉLYSÉGI FELDERÍTÉS

2008-ban a zászlóalj visszakapta ejtőernyős és bűvár képességeit, azonban a kiképzési eszközök és létesítmények terén további fejlesztések lennének szükségesek. A bűvárok esetében ez azt jelenti, hogy az állomány kénytelen Szolnokon vagy Szentesen végrehajtani feladatait, holott 2010-ben átadtak dandárunknál egy 2 méter mélységű medencét, ahol a bűvárok tökéletesen végrehajthatnák a szinten tartó merüléseiket.

A mélységi felderítő képességek növelése érdekében több, nagy távolságot is áthidalni képes modern híradó eszköz rendszeresítése kívánatos.

HUMINT

A 2000-es évek elején a katonai felső vezetés döntött arról, hogy új információszerző képességgel bővíti a Magyar Honvédség felderítő erejét. Ez nem volt más, mint a HUMINT (hírszerzés emberi forrásból). A harcászati hírszerzőszázadon belül jelenleg 8 HUMINT-szakasz található. Ez az egyik olyan képeség, amely a Magyar Honvédség minden fontosabb missziójában megjelenik. Mind az iraki, mind az afganisztáni műveletek igazolták, hogy az információszerzésnek ez a módja talán a leghatékonyabb, aszimmetrikus műveleti környezetben. Sokan úgy gondolhatják, hogy erre a feladatra bárki alkalmas lehet, hiszen egy kocsmában bárki képes ismerkedni, és információt szerezni. Ennek a feladatnak azonban a legkisebb részét teszi ki az effajta feladat. Látni kell, hogy a személyi állomány-

nak fejlett diplomáciai érzékkel, magas nyelvi és kommunikációs képességekkel kell rendelkeznie, hiszen a találkozók jó része magas rangú politikusokkal, rendőrőrnökökkel és egyéb fontos beosztású személyekkel történik, ami megköveteli ezeket a képességeket. Az állomány nagy leterheltségének csökkentése érdekében az előljáró intézkedett a minőségi fel-töltésre, valamint a nyelvi képességek/képzés fejlesztésére. Szintén a HUMINT-állomány ki-választása során nagy segítséget jelent a bevezetett kompetenciavizsgálat, amely lehetővé teszi az adott beosztás/feladatkör ellátásá-ra alkalmatlanok kiszűrését.

Ugyanakkor, a tervezhetőbb és kiszámíthatóbb jövő miatt, hosszú távon mindenképp a szakaszok számának növelésére lenne szükség.

TECHNIKAI FELDERÍTÉS

Kis hatótávolságú, pilóta nélküli repülő-gép (SUAV)

2009-ben új képességként jelentek meg a zászlóalj rendszerében a kis hatótávolságú, pilóta nélküli repülőgépek. A katonai átadás-átvétel és a csapatpróba után megtörtént az eszköz rendszerbeállítása. A PRT-8 váltásával pedig megkezdődött rendszer missziós fel-adatak keretében történő alkalmazása. Sajnos a rendszerbe állítási és a missziós feladatok el-látása során történtek az eszközzel balesetek, amelyek megmutatták, hogy a rendszer nem örkéletű, és a folyamatos üzemeltetése igen-is költségvonzattal jár. A meghibásodott és sér-ült alkatrészeket javíttatni, cserélni kell.

A rendszer egyébként a neki szánt feladat végrehajtására kiválóan alkalmas. Képes 15 km hatótávolságon belül értékelhető minősé-gű képeket készíteni nappal és éjszaka egy-aránt. Ennek megfelelően az eszköz képes mesterséges vagy természetes akadályok (dombok, épületek, falak) mögötti területek fel-derítésére, így csökkentve az esetleges meg-lepetésszerű támadások lehetőségét, ezzel is védve a saját erőket. Kamerája képes érzékelni a terepi hőmérséklet-eltéréseket, ami meg-növeli alkalmazhatóságának körét.

A katasztrófavédelem, a vám- és pénzügy-őrség is érdeklődést mutat az eszköz iránt, hi-szen eredményesen alkalmazhatnák például a határvédelemben és árvizek idején.

Elektronikai hadviselés

A pilóta nélküli repülőgépek mellett ez a má-sik terület, amely képes lenne – az emberi élet megóvása mellett – használható információkat szolgáltatni, hiszen ezek az eszközök a szem-ben álló féltől távol telepítve működtethetőek. A rádió-iránymérés és a -zavarás hatékonyan alkalmazható lenne többek között a különböző missziós feladatok során is, nem beszélve az országvédelmi feladatokról. Ennek a terület-nek is lennének magyar fejlesztői. Például nem is olyan régen részt vettem a SAGAX cég be-mutatóján, ahol pontosan ezeknek az eszkö-zöknek a 21. századi változatait mutatták be.

Létezik egy olyan eszköz, amely korábban rendszerben volt a Magyar Honvédségben, de jó pár éve kivonták, ez pedig a mozgócél-fel-derítő lokátor (PSZNR–5 lokátor). Ez az eszköz például be volt szerelve a BRM–1K parancsno-ki harcjárművekbe, de mobilan is telepíthetőek

voltak, a járműtől távolabb is. Miért nincs szük-ség ma ezekre az eszközökre, vagy ezen esz-közök modernebb verzióira? Hiszen egy felde-rítő rendszer hatékonyságát, véleményem sze-rint, nem a felderítő katonák száma határozza meg, hanem az, hogy hány különböző „szen-zort” vagyunk képesek telepíteni a harcme-zőn, amelyek használható információval szol-gálnak. 2010 decemberében a hajdúhadházi gyakorló- és lőtéren bemutatták a PGRS–3i „Beagle” nevű harctéri mozgócél-felderítő ra-dart, amely alkalmas lenne honvédségi fel-használásra. Könnyű, mobil és gyorsan tele-píthető, valamint egyszerű kezelőfelülete és szoftvere lévén, használata nem igényel ma-gas szakmai ismereteket. Sok tekintetben au-tomatizált rendszerről van szó. Nem beszélve arról, hogy magyar cég gyártja.

A FELDERÍTŐ ERŐK SZEREPE A MISSZIÓS FELADATOK ÉS A ZHCS¹¹ RENDSZERÉBEN

Már Irakban és Afganisztánban is bebizonyo-sodott, hogy a felderítés igenis fontos szere-pet játszik a feladatok végrehajtásában. Az-zal is tisztában vagyok, hogy az aszimmetri-kus hadviselési környezet még nagyobb kihí-vást jelent, hiszen szinte lehetetlen azonosítani a veszélyt, és megmondani, hogy az ellenség mikor és hol fog lesújtani. A tények megmutat-ták azt is, hogy sokszor a felderítés sem ké-pes megbízható adatokat produkálni, de azért gondoljunk csak bele: ha a meglévő képes-ségekkel sem rendelkezniénk, vagy ha nincs elég „szenzor”, amire támaszkodhatunk, akkor olyan lenne, mintha sötétben tapogatóznánk. Sokkal nagyobb lenne a kockázat.

Tapasztalat a PRT működésével kapcsolatban: vannak olyan feladatok, amelyek in-kább felderítő jellegűek, például útvonal-fel-derítés. Sajnos ezeket a feladatokat legtöbb-ször – helytelenül – a HUMINT vagy a biztosí-tó század katonái végzik, ezzel is erőket vonva el a többi feladat végrehajtásától. Miért ne lehetne csapatfelderítő erőket illeszteni a PRT ál-lománytáblájába ezen feladatok végrehajtásá-ra? Járőrözési feladatokat is elláthatnának, ez-zel is csökkentve a biztosító század leterhel-tőségét, és erődemonstrációként is használni lehetne őket. Ha a németeknél működik ez a do-log, miért ne működhetne nálunk is?

A ZHCS-k idei CREVAL¹²-ellenőrzésének tapasztalata: a feladatok megtervezésénél figyel-met kellene fordítani arra, hogy a ZHCS modul felderítőszakaszok milyen képességekkel ren-delkeznek ma, és ebből következően milyen fel-adatakra vehetők igénybe. Tisztán kell látni, hogy a felderítőszakaszok a mai struktúrájukkal, fel-szerelésükkel, fegyverzetükkel nem képesek ko-molyabb harcfeladatok megoldására, de nem is ez a feladatuk! A felderítőszakasz a parancsnok „szeme és füle”. Az egyetlen olyan erő, amely a parancsnok részére képes a döntések meg-hozatalához szükséges felderítési igényeket ki-elégíteni. Ezért érdemes a parancsnoknak óva-tosan kezelni a felderítőerőt. Ezek a szakaszok elsősorban felderítésre alkalmazhatók. Nem ér-deemes őket olyan harcfeladatra használni ahol az életük árán is fel kell venniük a harcot az el-lenséggel. Ha a parancsnok elveszti a felderítő-erejét, utána már csak a harcoló erőit használ-hatja erre a célra, és ezzel elvonja őket a saját feladatuktól.

ÖSSZEGRÉS

Írásomban igyekeztem ráirányítani a figyelmet arra, hogy milyen jelentősséggel bír ma a fel-derítés a katonai feladatok megoldása terüle-tén. Úgy tapasztalom, hogy napjaikban egy-re kevesebb figyelem hárul erre a területre. Mi felderítők, még mindig hiszünk abban, hogy szakértelmünkre ma nagyobb szükség van, mint valaha. Reméljük, hogy a sikerül megta-lálni a szükséges fejlesztések forrásait.

Fontosnak tartom a jövő felderítőtisztjeinek a kérdését is. 2010 novemberében a ZMNE négy negyedéves és tizenkét harmadéves fel-derítő hallgatója csapatgyakorlatát töltötte a felderítő-zászlóaljnál. Felmerült bennem egy kérdés: vajon hol lesz ennek a tizenhat felde-rítő hallgatónak az első tiszti beosztása a fel-derítő rendszeren belül? Jelen pillanatban az egyetlen felderítő-zászlóaljnál nincs egyetlen üres tiszti beosztás sem!

További hiányosság, hogy a hallgatók a csapatgyakorlataik során szeretnék megis-merni azokat a technikai eszközöket, amelye-ket csak Power Point előadásokon láttak a ta-nulmányaik során, mert a tanintézetben nincs ilyen eszköz. Talán arra is figyelmet lehetne fo-rdítani, hogy a tanintézetekbe is jusson azok-ból az eszközökből, amelyek később rendsze-resítve lesznek a Magyar Honvédségben.

A fentebb leírt gondolatokat a szakma irán-ti elhivatottság szülte, hiszen az elmúlt 13 év alatt lövészzászlóalj felderítőtisztként, dandár felderítőőrnök-helyettesként, jelenleg pedig felderítő-zászlóalj parancsnokhelyettesként, volt alkalmam alaposan megismerni a felderítés helyét, szerepét és állapotát. Úgy gondo-lom, megalapozottan írom le: a fejlesztések el-kerülhetetlenek!

<p>¹ A különböző generációkról a hadviselés-ben az alábbi helyen olvasható: http:// hadtudomanyiszemle.zmne.hu/?q=hu/2009/2-evfolyam-2-szam/ Letöltés ideje: 2010. 11. 30.</p> <p>² SIGINT: SIGnal INTelligence – rádióelekt-ronikai (híradó) felderítés</p> <p>³ HUMINT – HUMan INTelligence – Hírszer-zés emberi forrásból</p> <p>⁴ IMINT: IMagery INTelligence – képi felde-rítés</p> <p>⁵ UAV–Unmanned Aerial Vehicle – pilóta nél-küli légi jármű</p> <p>⁶ Koncepció a Magyar Honvédség felderít-ő támogató rendszerének fejlesztéséről (2006–2014); HM HVK KTCSCS felderítő osztály, Power Point</p> <p>⁷ CI–Counter Intelligence – felderítés elleni védelem</p> <p>⁸ Elgondolás a magyar harcászati-hadmű-veleti felderítő és EHV-rendszer megte-remtéséről (2005–2014), Power Point elő-adás; HM HVK KTFCSF felderítő osztály</p> <p>⁹ Koncepció a Magyar Honvédség felderít-ő támogató rendszerének fejlesztéséről (2006–2014); HM HVK KTCSCS felderítő osztály, Power Point</p> <p>¹⁰ C4– Command, Control, Communication, Computer</p> <p>¹¹ ZHCS–zászlóalharccsoport</p> <p>¹² CREVAL–Combat Readiness Eval</p>
--

Kondor László őrnagy–Dobre Gábor főhadnagy:

KIS HATÓTÁVOLSÁGÚ, PILÓTA NÉLKÜLI REPÜLŐGÉP ALKALMAZÁSA A KATONAI FELDERÍTÉSBN

A pilóta nélküli repülőgépek feladatai

A pilóta nélküli repülőgép (Unmanned Aeral Vehicle – továbbiakban UAV) elsősorban ka-tonai feladatokra alkalmazott olyan repülőesz-köz, amely valamilyen ön- vagy távirányítás-sal, de leggyakrabban a kettő kombinációjával rendelkezik, ezért a fedélzetén nincs szükség a pilóta jelenlétére. Amennyiben katonai célok-ra használják, a harci robotok egyik fajtája. El-lentétben a robotrepülőgéppel, amely – lévén saját maga a fegyver – használatakor meg-semmisül, a pilóta nélküli repülőgép többször felhasználható.

Ilyen repülőeszközöket a katonai repülés-ben az 1960-as évek óta alkalmaznak, olyan feladatokra, amelyek:

- túl veszélyesek ahhoz, hogy emberek életét kockáztassák teljesítésük érdekében;
- túl sokáig (esetleg több napig) tarta-nak, így csak több pilóta lenne képes teljesíte-ni. A pilóta nélküli repülőgépeket a közeljövő-ben alkalmassá teszik légi utántöltésre is, így egy-egy bevetés hossza szinte korlátlanul nö-velhető;
- olyan kevés eszközt igényelnek, hogy a pilóta és a kezelőszemélyzet önmagában többszöröse lenne a hasznos tehernek.

A pilóta nélküli repülőgépek mérete jelen pillanatban a néhány kilogrammostól (ilyen például a Magyar Honvédség által Afganisz-tánban alkalmazott Skylark I-LE) a tíztonná-sig (RQ–4 Global Hawk) terjed, sőt a néhány grammos, rovarméretű eszközök fejlesztése is folyamatban van.

Meghajtó rendszerük sokféle lehet, a leg-kisebbek akkumulátoros villanymotorral, vagy robbanómotorral, a nagyobbak gázturbinával vagy sugárhajtóművel rendelkeznek. Kisebb átalakítással fegyverek hordozására is alkal-masak, mint például az AGM–114 Hellfire raké-tákkal felszerelt Predator.

A pilóta nélküli eszközöknek számos olyan előnyös képessége van, amely alkalmassá te-szi őket a városi (sűrűn lakott) területeken fo-lyó harcok sikeres megvívásának hatékony tá-mogatására. Talán a legnagyobb előnye az, hogy a feladatot végrehajtó személy nincs ve-szélyben, ha tetszik nincs szükség a cél érde-kében (felderítési információ) az ember testi épségének kockáztatására. Ilyenkor mondhat-juk: nem kell kidugni a fejünket, hogy körbe-nézzünk, hanem kiküldünk egy UAV-t, amely madárként megkerüli a sarkot, és körülnéz he-lyettünk.

A repülőgépek feladatai

A pilóta nélküli repülőgépek feladatai

A gépnek számos *előnye* van.

- Megépítésük olcsóbb, a kiszolgáló sze-mélyzet kiképzése is sokkal kevesebbe kerül, mint a többi repülőgépnél.
- Kezelésük gyorsan elsajátítható.
- Az alacsony zajsztíntű motorok segítsé-gével sokáig rejtve marad.
- Alacsony, pár száz méteres repülési magasságból képesek a célok megfigyelésé-re, nyomon követésére.
- A gép védett, nem támadható területről küldhető bevetésre.
- Akár a napi 24 órás megfigyelés is bi-ztosítható.
- Akár éjszaka is alkalmazható.
- Alkalmas a városi harc során sűrűn la-kott, nehezen megközelíthető helyek gyors, észrevétlen elérésére, megfigyelésére.

A gépnek számos *előnye* van.

- Megépítésük olcsóbb, a kiszolgáló sze-mélyzet kiképzése is sokkal kevesebbe kerül, mint a többi repülőgépnél.
- Kezelésük gyorsan elsajátítható.
- Az alacsony zajsztíntű motorok segítsé-gével sokáig rejtve marad.
- Alacsony, pár száz méteres repülési magasságból képesek a célok megfigyelésé-re, nyomon követésére.
- A gép védett, nem támadható területről küldhető bevetésre.
- Akár a napi 24 órás megfigyelés is bi-ztosítható.
- Akár éjszaka is alkalmazható.
- Alkalmas a városi harc során sűrűn la-kott, nehezen megközelíthető helyek gyors, észrevétlen elérésére, megfigyelésére.

A pilóta nélküli repülőgépek feladatai

Előnyei mellett számolni kell néhány ko-moly *hátránnyal* is:

- A gépek irányítása, az adatok továb-bítása rádiófrekvencián történik, ezért ezek a rendszerek támadhatók, zavarhatók, amennyi-ben arra alkalmas berendezéssel rendelkezik a szemben álló fél.
- Az UAV-k hatótávolságának gátat szab az irányíthatóság, ami a láthatóság függvénye.
- A domborzat, a magasabb épületek az összeköttetés folyamatosságát veszélyeztet-hetik.

Az alkalmazókkal szemben támasztott kö-vetelmények ugyan csökkenthetők, azonban az UAV alkalmazása jól felkészült szakembere-ket igényel. Jól kell ismerniük az általuk irányí-tott eszközöket, lényegében pilótává kell válniuk a feladat végrehajtása során. Az operátoroknak úgy kell a repülőgépet irányítaniuk, a különböző szituációkban és vészhelyzetekben döntéseket hozniuk, hogy csak a telemetriaí adatokat és a kamera által közvetített képet látják.

Összegezve azonban elmondható: a nap-jainkban az UAV-rendszerek valamennyi problémát jól kezelik, emellett e problémák leg-többször nem a gép épségét veszélyeztetik, csak a feladat sikerességét tudják kis mérték-ben befolyásolni.

AZ UAV ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A FELDERÍTÉSBN

Az elektrooptikai eszközökkel felszerelt piló-ta nélküli eszközök bármely napszakban ké-

szítésen vettek részt. Sőt Izraelben – a sikeres vizsgákat követően – a Skylark I-LE típusú mini UAV-rendszerhez az oktatói minősítést is megkapták. Az állomány felkészült az eszköz missziós területen történő alkalmazására, majd megkezdték feladataikat Afganisztánban, és jelenleg már a második váltás teljesít szolgálatot külföldön.

A Skylark I-LE egy harcászati mini UAV-rendszer, amelyet zászlóaljszintű, valós idejű vizuális felderítési adatok biztosítására terveztek. A repülőgépet egy elektromos motor

pesek valós idejű álló vagy mozgóképet szolgáltatni az ellenség területéről, objektumairól, esetleges csapatmozgásairól. Kiválóan alkalmas az ellenséges területen felderítést végző katonák közvetlen felderítő támogatására. Bevethető különféle táborok, veszélyeztetett hátszakaszok őrzés-védelmének ellátásába.

Menetoszlopok biztosításákor lehetőség van az útvonal ellenőrzésére a menet megkezdése előtt. Egy adott útvonal többszöri ellenőrzése során készített felvételek összehasonlításával kimutathatók az időközben bekövetkezett változások. A menetoszlopok kísérésére azonban a kis hatótávolságú pilóta nélküli

hajtja, amely lehetővé teszi a kis magasságú, csendes feladat-végrehajtást anélkül, hogy a cél ráébredne a megfigyelés tényére.

A rendszer képes valós idejű, pontos és minőségi felderítési információkat szolgáltatni nyílt és városi területen egyaránt. Továbbá a rendszer támogatja: az álló és mozgó célok tartós követését, megfigyelését; meghatározott célok keresését sűrűn beépített területen; útszakaszok, hidak felderítését; meghatározott terület átvizsgálását, felderítését; a „domb mögötti felderítést” – harcászati információk továbbítását zászlóalj- és törzsszinten az ellenséges haderők felvonulásáról.

A rendszerben rejlő képességek kiaknázására jó alkalmat nyújtott a 2010 áprilisában a MH Bakony Harckiképző Központban tartott tűzér éleslövészet és felderítő rendszergyakor-

eszközök csak korlátozottan alkalmasak, a sebesség és a hatótávolság miatt.

Az UAV alkalmas lakott vagy beépített területek felderítésére, vagy az ott folyó harctevékenységek közvetlen felderítő támogatására. Csendben, észrevétlenül repül be, olyan területekre lát rá, amelyekre a katonák csak nagy veszély útján, vagy egyáltalán nem. Az infrakamera segítségével az egyébként a vizuális felderítés által álcázott emberek és tárgyak is felderíthetők. Láthatók a teherautó platóján a ponyva alatt ülő katonák, a sátrakban levő személyek, vagy az eltérő hőképző járművek motorjai. A mini pilóta nélküli repülő mellett mikro UAV-eket is alkalmazhatnak, melyek akár épületek, hangárok ablakán is képesek behatolni, és képet készíteni a bent levő dolgokról.

A kezelőállomány számára is mozgalmass volt az elmúlt időszak, hiszen az eszköz katonai átadás-átvétele után megszerezték a rendszer üzemeltetéséhez szükséges jogosítványokat, majd számtalan kiképzésen és felk-

HAZAI ÉS MISSZIÓS TAPASZTALATOK

A kis hatótávolságú, pilóta nélküli Skylark I-LE mini felderítő rendszer beszerzése óta eltelt mintegy 16 hónapban az eszközt több gyakorlaton, valamint éles helyzetben, első alkalommal az afganisztáni műveleti területen szolgálatot teljesítő MH Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT) kötelékében, a 8. váltással alkalmazták. A honi területen végrehajtott száznál is több repülési feladat, valamint az Afganisztánban teljesített sikeres bevetések jól példázják az UAV-ok fontosságát a korszerű felderítésben.

lat. A gyakorlat keretein belül lehetőség nyílt álló és mozgó célpontok – nevezetesen harckocsik, gyalogsági harcjárművek, vontatott lövegek és ezek menetoszlopai – légi megfigyelésére, illetve tartós követésére. Az eszköz és a kezelő állomány is jól vizsgázott, mivel az UAV a felderítő rendszer fontos részét képezte a gyakorlatnak.

Kiemelkedő volt az eszköznek a „domb mögötti felderítésre” való használhatósága, hiszen a levegőből olyan terepszakaszokat is képes volt felderíteni, melyeket a földről szabad szemmel vagy más felderítő műszerekkel lehetetlen lett volna belátni.

A harcászati mozzanatok folyamatos megfigyelésének lehetősége és az „ellenséges” erők tevékenységének felderítése, illetve a felderítőrendszer – a részleg keresztlátás a parancsnokok – valós idejű felderítési információkkal (az „ellenség” erejének összetétele, méterre pontos koordinátája, a tevékenység iránya) történő ellátása lehetővé teszi a vezetés számára az azonnali és hatékony cselekvést.

Meg kell említeni a Skylark I-LE UAV éjszakai alkalmazhatóságának lehetőségét, amelyet az eszközre szerelhető éjjellátó kamera tesz lehetővé. Ezáltal az éjszakai felderítés legalább olyan hatékonyvá válik, mint a nappali. Az aszimmetrikus hadviselésben ez a fegyvertény jelentős előnyt ad saját csapataink számára.

A pilóta nélküli felderítés – mint a korszerű hadviselés követelményeinek megfelelő információszerezés egyik új formája – az afganisztáni műveleti területen is fontos szerephez jutott. Elsődleges feladatnak számított a SUAV-képesség mihamarabbi integrálása a PRT komplex feladatrendszerébe, figyelem-

be véve az afganisztáni hadszíntér valamennyi geográfiai és klimatikus karakterisztikáját. Ennek tükrében határozták meg a SUAV számára a feladatokat. Légi járófeladatok nappali és éjszakai viszonyok között, keresési-kutatási műveletek, valamint útvonal-felderítés egyaránt szerepeltek a pilóta nélküli eszköz alkalmazási repertoárjában.

A SUAV új műveleti területen történő alkalmazásának kidolgozásakor különös figyelmet kellett fordítani az eszköz 15 km-es hatótávolságára, mely döntően determinálja az eszköz műveleti eredményességét. Az alkalmazás hatékonyságát sikerült növelni azzal, hogy a légi irányításban kulcsszerepet játszó antennát a PRT-tábor körülvevő hegyek magaslati pontjaira telepítették.

Ezzel az eljárással egyszerűen megnövelhetővé vált az eszköz hatótávolsága, így hatékonyan lehetett támogatni a földi járőrözési feladatokat, a végrehajtott kislevegységeket. Az alkalmazások során a Force Protection-alegységek olyan információkhoz jutottak, melyek jelentősen növelték a katonák biztonságát szakfeladataik ellátása közben. További előnyt jelentene az eszköz éjszakai felderítési képességeinek mind szélesebb körű kiaknázása; ennek révén fontos, aktuális felderítési információkhoz juthatnának a járőrök a tábor elhagyását megelőző eligazítás során.

Összegezve megállapítható: a Skylark I-LE mini UAV felderítőrendszer harcászati és hadműveleti szinten hatékonyan képes támogatni a felderítést és olyan valós idejű felderítési információkat biztosítani, amelyek megkönnyítik a parancsnokok számára a harc sikeres megvívásához szükséges döntések meghozatalát. ■

E SZÁMUNK SZERZŐI

- Dr. Hende Csaba, a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere
- Horváth Gábor dandártábornok, az EU Katonai Törzsének koncepció- és képesséfejlesztési igazgatója
- Bakcsi Dávid főhadnagy, az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis, Előretolt Repülésirányító Csoport repülésirányító tisztje
- Szabó Péter őrnagy, az MH 5/24 Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj parancsnok-helyettese
- Kondor László őrnagy, az MH 5/24 Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj elektronikai főnöke
- Dobre Gábor főhadnagy, az MH 5/24 Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj EHV-század szakasparancsnoka
- Szomolai Dóra főhadnagy, klinikai és mentálhigiénés szakpszichológus (MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ, Preventív Igazgatóság, Pszichológiai Intézet Mentálhigiénés Osztály)
- Kiss József főhadnagy, pszichológus (MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ, Preventív Igazgatóság, Pszichológiai Intézet Mentálhigiénés Osztály)
- Dr. Varga Attila alezredes, a HM Jogi Főosztály Nemzetközi Osztály kiemelt főtisztje
- Nagy Norbert őrnagy, az MH ÖHP Haderőtervezési Főnökség főtisztje
- Dr. Hadnagy Imre József ny. alezredes
- Orgován Csaba alezredes, HVK Személyzeti Csoportfőnökség, Toborzó és Humánügyi Osztály kiemelt főtisztje
- Sásik Csaba őrnagy, HVK Személyzeti Csoportfőnökség, Toborzó és Humánügyi Osztály kiemelt főtisztje
- Dr. Kassai László ny. ezredes
- Magó Károly zászlós, az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis Repülő Műszaki Zászlóalj karbantartó műhely ellenőr tiszthelyettese
- Matthaeidesz Konrád szerkesztő, újságíró
- Klemensits Péter, az ELTE-BTK oktatója
- Besenyő János honvéd őrnagy
- Dr. Harai Dénes ny. ezredes, a ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Társsadalomtudományi Intézet igazgatója
- Kolozsvári Sándor ny. ezredes
- Eszes Boldizsár nyelvész, a HM Zrínyi Média munkatársa

Hírek, információk a haderőről
www.honvedelem.hu

fizikai tünetek 8 (2,3%);
fejsérülés 7 (2%);
egyéb tünet 2 esetben (0,5%) fordult elő.

C. Jelenlegi tünetek
Aktuálisan jelen lévő tünetet 18 esetben (5,1%-ban) említettek, melyek közül fejfájás 10 (28%);
egyensúlyzavar 1; fülzúgás 2 (0,5%); ingerültség 2 (0,5%);
alvászavar 2 (0,5%);
egyéb tünet pedig 1 esetben volt.

PTSD-TÜNETLISTA

A PTSD kritériumát, 3 pozitív említést tekintve (Prins, et.al., 2003), összesen 4 esetben találtunk (1%), 2 PTSD-tünetről tizenheten (4,8%), valamint 1-1 PTSD-tünetről ötvenketten (14,7%) számoltak be. Az esemény, illetve a sérülés, valamint a PTSD tüneteinek összefüggéseit a kis elemszám miatt nem tudtuk részletesebben elemezni, az egyedi esetek előfordulása alapján. Áttekintve az eseményt átéltek és 3 PTSD-tünetről beszámolókat adatait, egy olyan személyt találtunk, aki balesetet szenvedett, eszméletét elveszítette, azonban jelen idejű tünetről már nem számolt be (a 3 PTSD-tünet mellett). Egy olyan beszámoló szerepelt még, amelyben a személy egy átélte tűzharc nyomán úgy fogalmazott, hogy „vissza tudom játszani az eseményeket, mint egy filmet”, emellett alvászavarokat is megjelölt.

SZORONGÁS

A STAI által mért állapotsszorongás mértéke pozitív kapcsolatot mutatott a PTSD összpontszámmal (p<0,05), amely korábbi kutatási adatokkal megegyező összefüggés (Bryant, 1998). A háttérben azonban az is állhat, hogy akik az egyik tünetet bevallották, hajlamosabbak voltak más tünetet is megjelölni a listán, ez azonban további elemzést igényel.

Az elemzések során az alábbi összefüggést találtuk az események, illetve a bevallott korábbi és jelen idejű tünetek között:

Összesen 14 esetben (4%) számoltak be tünetről azok közül, akik valamilyen eseményt éltek át a misszió során, ezek közül fejsérülés 5 esetben, eszméletvesztés (kevesebb, mint 1 percig) 2 esetben, zavartság pedig 1 esetben fordult elő. Azonban a jelen idejű tünetek említése között már csak 2 esetben fordult elő a fejfájás és egyszer az egyensúlyzavar említése.

Az első szűrővizsgálat előzetes eredményeinek összesítése alapján tehát igen kis számban találtunk a TBI-ra pozitívnak tekinthető (4%), illetve a PTSD kritériumainak megfeleltethető (1%) esetet, köszönhetően a kockázatos események és fejsérülések az USA hadseregéhez képest alacsonyabb számarányának. Teljes bizonyosságot azonban csak alapos vizsgálatoktól és személyes explorációtól várhatunk, hiszen a katonák feltehetően kevésbé érdekeltek egy ilyen, viszonylag csekély következményekkel és kellemetlenséggel járó, de esetleg alkalmassági kockázatot jelentő tünetcsoport beállításában.

A kockázatot jelentő események közül ki kell emelnünk a baleseteket, amelyek száma jelentős. Ezenkívül feltűnő, hogy a PTSD egyes tüneteinek aránya – bár bizonyosság ilyen kis minta esetében nem állítható (nem szignifikáns) – 20% körüli érték, amely megfelel a külföldi arányoknak. Egyelőre azonban ezek az esetek a pszichológiai ellátásban kevésbé jelennek meg – a szükséges bizalom a pszichológiai kezelésre nézve valószínűleg még nem szilárdult meg. További érdekes eredmény, amely szignifikáns is, hogy a régebben szolgálatban lévő katonák nagyobb mértékben vállalják pszichológiai jellegű tüneteiket.

TOVÁBBI KILÁTÁSOK

Az MTBI a szakirodalom szerint kezelhető, a következményes károsodás jól kompenzálható (Saver, 2008, Szabó, 2008). További kezelést igényel a pszichés támogatás és a családok tájékoztatása, gondozása, illetve a szakemberek felkészítése. Ez utóbbi folyamatban van, osztályunk képzési programja ebben az évben elérhető és igényelhető lesz a HEK Pszichológiai Intézetén keresztül.

A gondozás nagy volumenben valószínűleg csak később lesz aktuális, de a szükséges szakembergárda elérhető osztályunkon, illetve a HEK állományában, és várhatóan bővíteni fog a csapatpszichológusi rendszer kiépítése révén. ■

IRODALOM:

BERNARDY, N. (2009): Comorbid PTSD/ mTBI Treatments: What we Know and What we Don't Know.
BNO 10 ZSEBKÖNYV DSM-IV TR MEGHATÁROZÁSOKKAL (2004) Animula Kiadó, Budapest.
BRYANT, R.A., HARVEY, A.G. (1998): Relationship between acute stress

disorder and PTSD following mild TBI. *Am J Psychiatry*, 155(5):625-629.
DÉNES Z. (2006): A másodlagos károsodások következményei, kezelésük és a megelőzés lehetőségei a súlyos agykárosodást szenvedett betegek rehabilitációja során. Doktori tézisek, SE Klinikai Orvostudományok Doktori Iskola, Budapest, 2006.
HOGE, C.W., et. al. (2008): Mild Traumatic Brain Injury in U.S. Soldiers Returning from Iraq. In: *The New England Journal of Medicine*, Jan. 30, 2008/ Vol. 358, No. 5, p. 453-463.

KEEGAN J. (2010): Az első világháború. Európa Könyvkiadó, Budapest.
PERCZEL FORINTOS D., KISS ZS., AJTAY GY. (2005): Kérdőívek, becsülőkálák a klinikai pszichológiában. Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet, Budapest.
PRINS, A., OUIMETTE, P., KIMERLING, R., CAMERON, R.P.HUGELSHOFER, D.S., SHAW-HEGWER, J., THRAILKILL, A., GUSMAN, F.D., SHEIKH, J.I. (2003) The primary care PTSD screen (PC-PTSD): development and operating characteristics. *Primary Care Psychiatry*, 9, 9-14.

SE Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 19. számú módszertani levele a traumához kapcsolódó pszichés kórképek igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről, Eu. K. 7/1998/632.

SAVER, N.A., et.al. (2008): Characteristics and rehabilitation outcomes among patients with blast and other injuries sustained during the Global War on Terror. *Arch. Phys. Med. Rehabil* 2008 Jan/89(1), p. 163-70.
SCHWAB, K.A., BAKER, G., IVINS, B., SLUSS_TILLER, M., LUX, W., WARDEN, D. (2006): The Brief Traumatic Brain Injury Screen (BTBIS): Investigating the validity of a self-report instrument for detecting traumatic brain injury (TBI) in troops from deployment in Afghanistan and Iraq. *Neurology*, 66(5) (Supp. 2), A235.

SILVER, M.J., McALLISTER, T.W., YUDOFKY, F.C. (2005): Textbook of Traumatic Brain Injury. American Psychiatric Publishing, Arlington, 771 p.
SZABÓ ZS. (2008): Rendszeres fizikai aktivitás terápiás szerepe traumás agysérülés utáni rehabilitációban. Előadás, Semmelweis Egyetem, PhD Napok, Budapest, 2008. április 10-11.

Dr. Varga Attila Ferenc alezredes:

A SZOMÁLIAI KALÓZKODÁS KÉRDÉSE AZ ENSZ BIZTONSÁGI TANÁCSÁNAK HATÁROZATAI TÜKRÉBEN

A globalizáció feltételrendszerében egy ország egyre kevésbé függetlenítheti magát a világ távoli térségeiben zajló eseményektől. Különösen így van ez, ha az adott ország – jelen esetben hazánk – globális érdekeltsgű nemzetközi szervezetek (ENSZ, NATO, Európai Unió) tagja. Joggal tekinthetjük tehát úgy, hogy a somáliai partoknál rendszeressé vált kalózkodás, amely veszélyezteti például Európa kőolaj-ellátását, hazánk szempontjából is aktuális biztonságpolitikai kihívás.

ÜLÉSEZIK AZ ENSZ BIZTONSÁGI TANÁCS

A kalózkodás megszüntetésének kérdése az elmúlt években bőven adott munkát vezető politikusoknak, nemzetközi jogászoknak és a különböző megoldási lehetőségeket felvázoló szakterületek szakértőinek. A kezdetben helyi, vagy legfeljebb regionális problémának tűnő jelenség fokozatosan a nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető problémává súlyosbodott, és 2008-ra elérte az ENSZ Biztonsági Tanácsának (BT) cselekvési ingerküszöbét is.

AZ ENSZ BT VONATKOZÓ HATÁROZATAI

A somáliai partok mentén elszaporodó kalóztámadásokkal kapcsolatban a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (International Maritime Organization – IMO) által 2005 novemberé-

ben elfogadott határozatban foglaltak felkeltek az ENSZ BT figyelmét. A BT elnöke egy 2006 márciusában kiadott közleményében bátorította is a nemzetközi vizeken és légtérben tengeri eszközöket és katonai repülőgépeket üzemeltető tagállamokat, hogy legyenek éberek, és tegyenek megfelelő elővigyázatossági intézkedéseket kereskedelmi (különösen a segélyszállítmányokat szállító) hajóik kalóztámadásokkal szembeni védelme érdekében.

Az ENSZ főtákará az ENSZ közgyűlésének elnökéhez címzett, 2007. szeptember 20-án keltezett levelében arra a veszélyre figyelmeztetett, amelyet a somáliai kalózkodás jelent a kereskedelmi hajózásra és a Szomáliának szánt humanitárius segélyszállítmányok biztonságos célba juttatására. Ezzel összefüggésben a főtákar felhívta figyelmet arra, hogy a segélyszállítmányok mintegy 80%-át vízen szállítják, és az elszaporodó kalóztámadások, valamint az ezzel összefüggő költségnövekedések miatt egyre kevesebb a segélyek szállítására igénybe vehető hajó.

2008-tól kezdődően a somáliai kalózkodás fokozatosan a nemzetközi közösség figyelmének középpontjába került. Bár a fennálló nemzetközi jogi rezsim (kalózkodással kapcsolatos nemzetközi jogi szabályok, Szomália szuverenitásának kérdése stb.) akadályokat gördített a cselekvésre kész államok elé, a BT a nemzetközi békére és biztonságra veszélyesnek kezdte tekinteni a somáliai kalózkodást, és egymást követő határozataiban igyekezett megoldást kínálni a nemzetközi közösség tagjainak az eredményes fellépéshez.

Az a tény, hogy az ENSZ BT-nek foglalkozni kellett a kalózkodással, már önmagában jelzésértékű, és jól érzékelteti a probléma súlyosságát, valamint a nemzetközi békét és biztonságot fenyegető jelenség megszüntetésének fontosságát. A BT azonban – az ENSZ alapokmányában foglalt jogkörét gyakorolva – nem kívánt szokásjogot teremteni más országokban előforduló, hasonló szituációk kezelésére. A tárgyban hozott határozatai elsősorban a Somáliai Átmeneti Szövetségi Kormány (Transitional Federal Government – TFG) által a hozzá eljuttatott kéréseknek köszönhető, és – jöllehet, e dokumentumok felhatalmazást adnak a nemzetközi közösség tagjainak a cselekvésre – a jogosítványok csak és kizárólag a somáliai helyzet kezelésére vonatkoznak.

A kalózkodással kapcsolatos nemzetközi jogi rezsim tehát nem változott meg. Így pedig a kalózkodás által érintett, de Szomálián kívüli földrajzi területeken az általános szabályok maradtak irányadók. Határozataiban a Biztonsági Tanács mindannyiszor megerősítette, hogy tiszteletben tartja Szomália szuverenitását, területi integritását, politikai függetlenségét, és döntéseinek jogi alapját a somáliai kormány kérése és beleegyezése adja.

Tekintsük át fentiek tükrében a vonatkozó határozatokat és azok legfontosabb rendelkezéseit!

A) Az ENSZ BT 2008 májusában született 1814. számú határozata elsősorban a somáliai békefolyamatra helyezte a hangsúlyt, és főként az Afrikai Unió somáliai béke-

SZOMÁLIAI KALÓZOK

Tisztelt Szerzőink!

Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése, megjelenítése érdekében kérjük, hogy a kézirat elkészítéskor szíveskedjenek figyelembe venni az alábbiakat.

- A kézirat terjedelme ideális esetben maximum 15, kiemelt téma esetén 20-22 gépelt oldal (max. 40 000 leütés szóközökkel).
- Az írás illusztrálására szánt ábrákat, fotókat ne illesszék be a szövegbe, hanem külön mellékelve küldjék be jpg vagy tif formátumban. A képek megfelelő méretűek legyenek (kb. 400-500 KB). A szövegben jelezzék a táblázat, ábra, fotó javasolt helyét.

– Folyóiratunkban a jegyzeteket hagyományosan és egységesen az írás végén, egy blokkban adjuk közre. Kérjük, hogy így szerkesszék meg munkájukat.

– Kérjük, hogy a kézirat végén tüntessék fel nevüket, rendfokozatukat és beosztásukat, valamint elérhetőségüket.

– Ugyancsak kérjük, hogy az elkészült cikket – a munkahelyi vezető, szaklektor vagy szerkesztőbizottsági tag szakmai véleményezése után – folyamatosan továbbítsák a szerkesztőségnek (hsz@regiment.hu), ne várják meg a lapzárta (a megjelenés előtti hónap 15-e) időpontját.

Honvédségi Szemle szerkesztősége

NATO TENGERI KÍSÉRET

fenntartó missziójának (African Union Mission for Somalia – AMISOM) lehetséges feladataira, illetve az azt támogató ENSZ békefenntartó misszió létrehozására koncentrált. Bár a határozat már utalt a humanitárius segélyek szállítását koordináló World Food Programme (WFP) tengeri szállítmányai megvédésének szükségességére, azonban még nem nevesítette a kalózkodást mint a segélyszállítmányokat fenyegető veszélyt.

B) A mintegy két héttel később megszületett 1816. számú határozatában viszont az ENSZ BT már mélyszéles aggodalmának adott hangot a humanitárius segélyeket szállító hajók elleni kalózkodások, fegyveres tengeri rablások miatt, amelyek veszélyeztetik a küldemények biztonságos és gyors megérkezését, ugyanakkor veszélyt jelentenek a kereskedelmi hajózási útvonalakra és a nemzetközi tengeri közlekedésre is. Megerősítette, hogy a nemzetközi jog – ezen belül is az ENSZ 1982. évi tengerjogi egyezménye (The United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS) – meghatározta a kalózkodás és más büntetendő tengeri cselekmények elleni harc jogi kereteit. Felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy a TFG-nek nincs meg a képessége arra, hogy lépéseket tegyen a kalózkodás ellen, illetve, hogy bármi módon ellenőrizze, esetleg biztosítsa a tengeri kereskedelmi útvonalakat, vagy akár a somáliai területi vizeket. Szomália sajátos biztonsági körülményei indokolták tehát azt, hogy a nemzetközi közösség rendkívüli intézkedéseket tegyen a somáliai kalózkodás visszaszorítása érdekében. Mindezek alapján tehát a BT, az ENSZ alapokmányának VII. fejezete alapján, egyebek mellett:

- felhívta az érintett tengeri kereskedelmi útvonalon hajókat közlekedtető országokat, hogy – együttműködve a TFG-vel – fokozzák és koordinálják erőfeszítéseiket a kalózkodás elrettentése céljából;
- felhívta az országokat, hogy működjenek együtt a kalózkodásra vonatkozó információk cseréjében, és – a nemzetközi jog rendelkezéseivel összhangban – nyújtsanak segítséget a kalózkodással fenyegetett, vagy kalózkodás által megtámadott hajóknak;
- sürgette, hogy az országok adjanak megfelelő irányítást és képzést a hajók személyi állományának arra vonatkozóan, hogyan le-

het különböző védekező technikákkal elkerülni a kalóztámadásokat;

- felhívta az országokat és más érdekelt szervezeteket, hogy – erre irányuló kérés esetén – nyújtsanak technikai segítséget Szomáliának és a környező tengeri államoknak a tengeri biztonság javítása, valamint a kalózkodás elleni küzdelem képességének fokozása céljából.

KÉSZENLÉTBEN

A kalózkodás elleni harc eredményessége érdekében a BT úgy döntött, hogy a TFG-vel a kalózkodás visszaszorítása céljából együttműködő és erről előzetesen tájékoztatást adó államok:

- beléphetnek Szomália területi vizeire a kalózkodás és a tengeri fegyveres rablások visszaszorítása érdekében, amely összhangban van a nyílt tengeren a kalózkodással szemben a nemzetközi jog rendelkezései alapján tehető intézkedésekkel;
- ugyanezen elvek szerint minden szükséges eszközt felhasználhatnak („use all necessary means”) a kalózkodás és a tengeri fegyveres rablás visszaszorítása érdekében.

Ez a rendelkezés tehát megengedte a kalózkodás üldözését a nyílt tengerről a somáliai par-

ti vizeken keresztül is. Ugyancsak megengedte az e tekintetben a TFG-vel együttműködő államoknak, hogy fellépjenek az olyan magatartással szemben a parti vizeken, amely a nyílt tengeren egyébként kalózkodásnak minősülne. Ez utóbbi rendelkezés fontosságát az adja, hogy a nemzetközi jog szerint ugyanazon cselekmény csak a nyílt tengeren történő elkövetés esetén minősül kalózkodásnak. A Szomália parti vizein előforduló fegyveres rablások tehát – nemzetközi jogi értelemben – nem esnek a kalózkodás definíciójába. A jogi kérdések kezelése érdekében az ENSZ BT felhívta az érintett államokat, hogy működjenek együtt a joghatóság meghatározása, valamint a kalózcselekmények elkövetéséért felelős személyek felkutatása és felelősségre vonása érdekében.

A határozat vonatkozó rendelkezéseinek fényében azonban nem volt egyértelmű annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy ki és milyen jogi alapon vonná felelősségre az egy idegen állam hadihajója által elfogott somáliai kalózkodókat?

C) A 2008 októberében elfogadott 1838. számú BT-határozat szintén központi szerepet szánt a kalózkodás visszaszorítása elleni küzdelemnek. Az elmúlt időszak tapasztalataiból kiindulva megállapította, hogy egyre nagyobb területen és egyre erőszakosabb kalóztámadások történtek a somáliai partok mentén, amelyek során nehézfegyverzetet és na-

gyobb távolságokra is alkalmazható eszközöket is felhasználtak. A humanitárius szükséghelyzet súlyosságára utalva, a BT felhívta a figyelmet arra, hogy az év végéig mintegy 3,5 millió somáliai ember élete függ a segélyszállítmányok biztonságos megérkezésétől. A BT – hivatkozva az ENSZ alapokmányának VII. fejezetére, egyebek mellett – felhívta:

- a) a tengeri tevékenységek biztonságában érdekelt államokat, hogy – összhangban a nemzetközi jog szabályaival – aktívan vegyenek részt a somáliai partok menti nyílt tengeren történő kalózkodás elleni harcban, ide értve haditengerészeti egységeket és katonai repülőgépek telepítését is;
- b) a somáliai partok mentén katonai egységeket telepítő államokat, hogy – a nem-

zetközi jog szabályai szerint – alkalmazzák a szükséges eszközöket a kalózkodás visszaszorítása érdekében.

LEHETŐSÉG SZIGORÚBB FELLÉPÉSRE

Megállapítható tehát, hogy az ENSZ BT a korábbi határozatában foglaltakkal sokkal szigorúbb és egyértelműen katonai eszközök igénybevételevel járó fellépésre adott lehetőséget.

D) A BT 1844. számú határozatában (bár csak marginálisan) érintette a kalózkodás elleni harc problematikáját: arra utalt, hogy a kalózkodás szerepet játszik azon fegyveres csoportok finanszírozásában, amelyek érdekeltek a Szomáliára vonatkozóan elrendelt fegyverembargó megsértésében.

NÉMET TENGERSZETI ERŐK AKCIÓBAN

E) A BT 2008. december 2-án meghozott 1846. számú határozata ismét a kalózkodás elleni harcra koncentrált. A testület – továbbra is az ENSZ alapokmányának VII. fejezetében foglalt jogkörében eljárva – korábbi intézkedéseit megerősítve és azokon túl:

- a) aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy az egyre gyakoribb váltságdíjfizetések csak táplálják a somáliai partok menti kalózkodás elburjánzását;
 - b) üdvözölte az egyes államok, a NATO és az EU hozzájárulását a segélyszállítmányok és más fenyegetett hajók védelméhez, valamint a kalózkodás visszaszorításához;
 - c) felhatalmazta a kalózellenes harc érdekében egységeket telepítő államokat arra, hogy lefoglalják a kalózkodáshoz, a tengeri fegyveres támadásokhoz használt, vagy ilyen gyanúval érintett hajókat, fegyvereket és más eszközöket;
 - d) egy évvel meghosszabbította a 1816. számú határozatában adott, Szomália területi vizeire történő belépésre vonatkozó engedélyt.
- E határozat külön megemlíttette az 1988. évi ún. SUA konvenciót, amely kötelezően előírja a részes államok számára, hogy nyilvánítsák bűncselekménnyé a hajók erőszakos elfoglalását vagy a felettük levő ellenőrzés erőszakos átvételét, illetve az ezekkel való fenyegetést, rendezzék joghatóságukat az ilyen ügyekkel

kapcsolatban és vegyék át más országoktól azon személyeket, akik e bűncselekményeket elkövették, vagy azzal gyanúsíthatók.*

F) A BT 2008. december 16-án elfogadott, 1851. számú határozatában – kiemelve, hogy a támadások egyre összehangoltabbak és vakmerőbbek – ismételten hangot adott a somáliai kalózkodás miatti aggodalmának (külön megemlítve a Sirius Star esetét, amelynek megtámadására a kenyai partoktól 500 tengeri mérföld (!) távolságra került sor). A nemzetközi közösség – különösen az EU és a NATO – erőfeszítéseinek méltatása mellett a határozat kitért arra, hogy a képességek, a nemzeti jogalkotás és az egyértelmű jogalkalmazás hiánya akadályozza a hatékony nemzetközi fellépést, és sok esetben oda vezet, hogy a kaló-

GYANÚS SZEMÉLYEK A TENGEREN

GYANÚS SZEMÉLYEK A TENGEREN

zokat az elfogó hatóságok büntetlenül elengedik. A joghatósági és egyéb jogi problémák elkerülése érdekében tehát a BT speciális megállapodások megkötését javasolta azokkal a országokkal, amelyek képesek felelősséget vállalni a kalózkodással szembeni eljárások lefolytatására (például azáltal, hogy rendfenntartó egységeket telepítenek az akcióban részt vevő hajókra a nyomozás és a vádemelés megköny-

nyítése érdekében). Különös tekintettel azonban Szomália szuverenitására, a somáliai vizeken harmadik országok hatóságai által történő joghatóság gyakorlásának továbbra is feltétele maradt, hogy ehhez a TFG előzetesen hozzájáruljon. Külön kiemelendő, hogy a BT – annak rögzítése mellett, hogy a kalózkodás teljes megszüntetése elsősorban a somáliai kormány feladata – a határozat 6. pontjában felhatalmazta az együttműködő országokat, hogy Szomália területén megtegyenek minden olyan szükséges intézkedést, amely a kalózkodás visszaszorítása érdekében megfelelő – feltéve, hogy ezek összhangban vannak a somáliai kormány felkérésével, valamint a vonatkozó nemzetközi humanitárius és emberi jogi szabályokkal. A rendelkezés lényege tehát, hogy a külföldi országok intézkedései (akciói) immár nem csupán a somáliai parti tengerre, hanem Szomália szárazföldi területeire is kiterjedhetnek.

G) A somáliai kalózkodással kapcsolatos, újabb BT-határozat elfogadásáig majdnem egy évet kellett várni. A 2009 novemberében meghozott 1897. számú határozat azonban – attól eltekintve, hogy a kalózellenes akciók Szomália területén történő végrehajtására, és e célból a szükséges eszközök igénybevétele adott korábbi felhatalmazást 12 hónappal meghosszabbította – a korábbiakhoz képest nem tartalmazott olyan új, érdemi rendelkezést, amely tovább bővítette volna a kalózellenes műveletekben részt vevők eszköztárát. A határozat mindemellett kiemelt figyelmet fordított az elfogott kalózkodó felelősségre vonásának kérdésére. Követendő példaként említette Kenyát, amely a térségbeli országok közül vállalta az elfogott kalózkodó bíróság elé állítását, és utalt Jemen, valamint a Seychelles-szigetek ez irányú törekvéseire is.

H) Az a tény, hogy a BT-nek az elfogott kalózkodó felelősségre vonása kérdésével újabb

határozatban kellett foglalkoznia, azt bizonyítja, hogy a kalózellenes küzdelemben egyébként aktív szerepet vállaló államok vonakodtak élni a bíróság elé állítás terén. A 2010 áprilisában meghozott 1918. számú BT-határozat egyértelműen rögzítette, hogy a Szomália partjainál kalózkodásban vagy fegyveres rablásban részes személyek büntetőjogi felelősségre vonásának hiánya aláássa a nemzetköz-

ELFOGOTT SZOMÁLIAI KALÓZOK

zi közösség kalózellenes erőfeszítéseit. A BT ezért felhívással fordult a tagállamokhoz, hogy (amennyiben ezt eddig még nem tették meg) saját nemzeti jogrendszerükben nyilvánítsák büncselekménynek a kalózkodást, és támogassák a Szomália partjainál elfogott és kalózkodással vádolt személyek büntetőjogi felelősségre vonását. Ezzel összefüggésben a határozat külön utalt például a Seychelles-szigetek azon döntésére, hogy szándékában áll területén létrehozni egy regionális hatáskörrel rendelkező központot, amelynek feladata a kalózkodás felelősségre vonása.

I) A 2010. november 23-án elfogadott, 1950. számú határozat egyik újdonsága, hogy a BT aggodalmát fejezte ki azért, hogy gyermekek is részt vesznek a somáliai kalózkodásban. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy Szomália part menti természeti erőforrásaihoz való jogának tiszteletben tartása körében a Biztonsági Tanács külön kiemelte az illegális halászat (e kérdést egyébként a 1897. sz. határozat is érintette már), valamint az illegális személtérakás (ide értve a mérgező anyagok illegális lerakását is) megelőzésének fontosságát. Mindez abból a szempontból érdekes, hogy egyes vélemények szerint e két illegális tevékenységnek komoly szerepe volt a külföldi hajók elleni támadások elszaporodásában, majd a somáliai kalózkodás kialakulásában. A BT tehát ismételt felhívta az érintett államokat és nemzetközi szervezeteket, hogy nyújtsanak technikai segítséget Szomáliának a tengerparti és tengeri biztonság megerősítéséhez, ide értve a kalózellenes fellépésre alkalmas képességek megerősítését is. Mindezek mellett a BT hangsúlyozta, hogy a kalózkodásra csak átfogó (comprehensive) együttműködés révén adható megfelelő válasz. Ezen határozatában ugyanakkor a BT elsősorban a kalózkodás eredményes büntetőjogi felelősségre vonásának kérdésére koncentrált. Mindenekelőtt kiemelte a kalózkodással kapcsolatos bizonyítékok összegyűjtésének, megőrzésének, illetve az illetékes hatóságok részére történő átadásának fontosságát. Továbbá – összefüggésben az előbbiekkal – üdvözölte a nemzetközi szervezetek és a hajózási vállalatok azon

kezdeményezését, hogy közös iránymutatásokat adnak ki a kalóztámadások helyszínének megőrzésére vonatkozóan. A BT támogatásáról biztosította azokat az országokat (különösen Kenyát, a Seychelles-szigeteket, Szomáliát, illetve a régióba tartozó más országokat, köztük Jement), amelyek erőfeszítéseket tesznek a kalózkodás büntetőjogi felelősségre vonása érdekében. A Biztonsági Tanács további vizsgálatra tartotta érdemesnek a főtítikár által 2010 júliusában benyújtott kalózellenes jelentésben vázolt valamennyi opciót, amelyek a kalózkodással gyanúsítható személyek felelősségre vonásának lehetséges módozatait vizsgálják, és további lépéseket sürgetett az érintett országok és nemzetközi szervezetek együttműködésének megerősítésére. A kalózkodás felszámolása érdekében felhívta az érintett országokat, hogy – együttműködve az INTERPOL-lal és az EUROPOL-lal – folytasanak nyomozást a somáliai kalózkodásban érintett nemzetközi bünszervezetek felderítésére, ide értve azokat is, akik anyagilag vagy más módon támogatják, illetve megszervezik ezt a tiltott tevékenységet, továbbá akik anyagi hasznot húznak belőle.

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSRE VAN SZÜKSÉG

Az ENSZ BT fentiekben részletesen megvizsgálta határozatai jól érzékeltetik a somáliai kalózkodás problematikájának összetettségét, a kalózellenes küzdelemmel kapcsolatban felmerült jogi dilemmákat, és a BT azon törekvését, hogy e dilemmák feloldásához – a nemzetközi jog által is elfogadható – alternatívákat kínáljon. A témához kapcsolódó ENSZ BT-határozatok száma és tartalma ugyanakkor azt is jól szemlélteti, hogy önmagában a határozatok nem hozták átütő sikert a Szomália partjai mentén folytatott kalózkodás elleni küzdelemben, a nemzetközi közösségnek tehát továbbra is együtt kell működnie a probléma megoldása érdekében. Úgy tűnik azonban, hogy a somáliai kalózkodás problémájának kezelése, illetve lehetséges megoldása egyelőre komoly fejtörést okoz a nemzetközi közös-

ség számára, és az egyes nemzetek kooperatívabb hozzáállása nélkül tartós eredmények aligha érhetők el. ■

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Statement of the President of the Security Council – S/PRST/2006/11 (15 March 2006) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_pres_statements06.htm (Letöltés: 2009. április 15.)

Letter dated 20 September 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council - S/2007/566 (26 September 2007) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_presandsg_letters07.htm (Letöltés: 2008. december 7.)

UNSCR 1814 – S/RES/1814 (15 May 2008) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions08.htm (Letöltés: 2008. december 7.)

UNSCR 1816 – S/RES/1816 (2 June 2008) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions08.htm (Letöltés: 2008. december 7.)

UNSCR 1838 – S/RES/1838 (7 October 2008) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions08.htm (Letöltés: 2008. december 7.)

UNSCR 1844 – S/RES/1844 (20 November 2008) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions08.htm (Letöltés: 2008. december 7.)

UNSCR 1846 – S/RES/1846 (2 December 2008) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions08.htm (Letöltés: 2008. december 7.)

UNSCR 1851 – S/RES/1851 (16 December 2008) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions08.htm (Letöltés: 2008. december 20.)

UNSCR 1897 – S/RES/1897 (30 November 2009) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions09.htm (Letöltés: 2009. december 28.)

UNSCR 1918 – S/RES/1918 (27 April 2010) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions10.htm (Letöltés: 2010. május 20.)

UNSCR 1950 – S/RES/1950 (23 November 2010) – Internet: http://www.un.org/Docs/sc/uncsc_resolutions10.htm (Letöltés: 2010. december 20.)

United Nations Convention on Law of the Sea (UNCLOS), 10 December, 1982, – Internet: http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm (Letöltés: 2009. március 1.)

Convention for the Suppression of Unlawful Acts of Violence Against the Safety of Maritime Navigation (SUA Convention, 1988. március 10.) Internet: http://www.nti.org/e_research/official_docs/inventory/pdfs/aptmartime.pdf (Letöltés: 2008. december 7.)

* Convention for the Suppression of Unlawful Acts of Violence Against the Safety of Maritime Navigation – SUA Convention, 1988

Nagy Norbert őrnagy: ROMÁNIA HONVÉDELME (1.)

A román haderőt háborúban a Legfelsőbb Védelmi Tanács, békében – a nemzetvédelmi miniszter útján – a kormány irányítja. A hadsereg főparancsnoka a köztársaság elnöke.

Románia honvédelmi rendszerének alapját békében az önkéntes alapon szervezett haderő és az ország védelmébe bevonható más erők, szervezetek együttes képességei jelentik. Háború esetén a haderő áttér az M-szervezetre, az alakulatokat feltöltik, illetve a szükséges mértékben kiegészítik, a hadsereg megkezdheti a tartalékosok, valamint a hadköteles állomány behívását és kiképzését. A félkatonai szervezetek is rendelkeznek valamilyen tartalékkal (főként anyagi készletek, illetve a nyugállományba vonult vagy leszerelt hivatásos és a korábban sorkatonai szolgálatot teljesítő állomány tekintetében).

Alacsony intenzitású konfliktusok, illetve a hirtelen kialakuló válsághelyzetek kezelésére a haderő békeállapotában is elegendő reagáló erővel rendelkezik a feltöltött és megfelelően felkészített katonai szervezetek formájában.

LÉTSZÁMADATOK

A hadsereg létszáma a teljes népesség 0,419%-a. A sorkötelezettség 2006 óta szünetel. A haderő kiképzett tartaléka 45 000 fő. A mozgósítás után elérni tervezett létszám 163 000 fő volt 2007-ben.

A néhány évvel ezelőtt megkezdett haderőátalakítás céljai szerint a hadsereg békelétszáma nem haladhatja meg a 90 000 főt (15 000 polgári alkalmazott és 75 000 katona).¹ A katonák tényleges létszáma néhány ezer fővel azonban alatta marad a békeidőben tervezettnél, mivel a legénységi és a tiszthelyettesi beosztások feltöltésénél nehézségek mutatkoztak. Így a haderő tényleges katonalétszáma 70–73 000 fő körül lehet.

A Nemzetvédelmi Minisztérium kiadványa szerint 2007. március 1-jétől 2009 végéig a tisztek számát 11 250-re, a polgári állomány létszámát 15 000 főre kellett csökkenteni, a tiszthelyettesekét 25 500-ra, az önkéntes állományú legénység létszámát pedig 38 250-re kellett növelni.

A hivatalos megfogalmazás szerint „a nemzetvédelem más erőihez” tartozik a belső karhatalmi és rendfenntartó funkciókat ellátó csendőrség (létszáma hozzávetőlegesen 25 000 fő), valamint a határőrség, amelynek kötelékében 2008-ban 15 000 határőr teljesített szolgálatot.²

A VÉDELMI KÖLTSÉGVETÉS

Románia célja a NATO-csatlakozásakor az volt, hogy a védelmi célokra fordított kiadások ériék el a GDP 2,38%-át. A NATO-elvárásoknak megfelelő 2%-os arányt azonban a csatlakozás óta eltelt években nem sikerült teljesíteni. 2006-ban 1,84, 2007-ben már csak 1,57 százalékot sikerült elérni. A 2007. évi honvédelmi költségvetés nagysága, akkori árfolyamon, körülbelül 2,091 milliárd euró volt. Ennek 54%-át személyi jellegű, 19%-át dologi kiadásokra, 20%-át üzemeltetésre, és 7%-át fejlesztésre fordították.³ 2008-ban a védelmi célú kiadásokat eredetileg a GDP 2,21 százalékára tervezték. A jóváhagyott költségvetés már csak a tervezett GDP 1,88 százaléka lett volna, az év közbeni elvonások miatt végül alig sikerült elérni az 1,5 százalékot.⁴ A 2010. évben védelmi célokra fordított erőforrások nagysága körülbelül már csak a nemzeti össztermék 1,31 százalékát jelentette. A folyamatosan csökkenő finanszírozás gyökeres változtatásra kényszerítheti a közeljövőben az ország politikai ve-

zetését, mivel a haderő méretei miatt a tervezett katonai képességek kialakítása és fenntartása nem megvalósítható.

Az USA külföldi katonai finanszírozás (Foreign Military Financing – FMF) programja keretében a védelmi költségvetést évi 14–15 millió dollár értékű amerikai forrás egészíti ki.

A HADERŐ SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE ÉS DÍSZLOKÁCIÓJA. A VEZETÉSI STRUKTÚRA

A román hadsereg három haderőnemből és vezérkar-közvetlen csapatokból, valamint a Nemzetvédelmi Minisztériumnak közvetlenül alárendelt szervezetekből áll.

Az Általános Vezérkar (Bukarest) a három haderőnemi vezérkar útján irányítja a hadsereget. A vezérkar-közvetlen, központi rendeltetésű alakulatok állományába 13 500 fő tartozik. A hadászati szintű parancsnok közvetlen alárendeltségében van a román hadsereg különleges rendeltetésű szervezete: a Marosvásárhelyen állomásozó 1. Különleges Műveleti Ezred. Állományába egy különleges műveleti

Honvédelemi célú kiadások ⁵											
Időszak		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Védelmi kiadás	Értéke (M. lej)	2031	2864	3491	4151	4994	5757	6324	6358	7543	7700
	a GDP %-ában	2,7	2,5	2,3	2,1	2,0	2,0	1,84	1,57	1,5	1,4

A B-33 ZIMBRU (BTR-80) KORSZERŰSÍTETT VÁLTOZATÁNAK PROTOTÍPUSA

A NÉMET KÉSZLETBŐL SZÁRMAZÓ GEPÁRD LÉGVÉDELMI ÁGYÚK

zászlóalj (Marosvásárhely/Targu Mures) és két ejtőernyős zászlóalj (Buzau, illetve Bacau) tartozik. Az alakulat jó kapcsolatokat épített ki a török hadsereg különleges erőivel, illetve széles körű együttműködést folytat az amerikai különleges erőkkel. A személyi állomány nagy része külföldön részesült kiképzésben.

Műveleti parancsnokságként korábban az Összhaderőnemi Parancsnokság feladata volt a missziók irányítása, illetve a haderő háborús alkalmazása esetén a magas készenléti erők tevékenységének vezetése. Ez a szervezet 2010-ben átalakult 2. Lövészadosztály Parancsnoksággá. Feladatainak egy részét a Szárazföldi Haderő Vezérkara, másik részét az Általános Vezérkar vette át.

A Szárazföldi Haderő Vezérkara szintén Bukarestben található. Alárendeltségében (három magasabbegységbe szervezett) harcoló, továbbá harci támogató és harci kiszolgáló alakulatok, valamint a szárazföldi parancsnokság közvetlen alakulatai tartoznak. A szárazföldi erők együttes létszáma hozzávetőlegesen 43 000 fő. Alárendelt parancsnokságként ide tartozik a Bukaresti Helyőrség-parancsnokság, valamint több különböző kiképző és támogató szervezet.

A Légierő Vezérkar irányítja a repülő- és légvédelmi erőket. Alárendeltségébe tartoznak a vadász-, a kiképző- és a szállító-repülőcsapatok, a harci- és szállítóhelikopter-alakulatok, valamint a rádiótechnikai és a honi légvédelmi rakétaegységek. Székhelye Bukarest.

A Haditengerészeti Vezérkar Bukarestben települ.

Alárendeltségébe tartozik a Román Fekete-tengeri Flotta és a jelentős erőt képviselő Dunai Folyami Szolgálat.

Az Általános Vezérkar alárendeltségében lévő Összhaderőnemi Logisztikai Parancsnokság támogatja az említett parancsnokságok és alárendeltjeik béke- és háborús tevékenységét.

SZÁRAZFÖLDI CSAPATOK

A haderőnem alárendeltségébe (kötelékben, vagy önálló állománytáblás alakulatként) összesen 5 harckocsizászlóalj, 17 lövész-, 7 hegyi-, 20 tüzér-, 8 légvédelmi tüzér-, 2 felderítő-, 2 katonai rendőr-, 3 vegyvédelmi, 9 műszaki, 15 logisztikai, 4 vezetéstámogató, 2 híradózászlóalj tartozik. A haderő békelétszáma 43 000 fő.

A Szárazföldi Vezérkar közvetlen szervezete a Bukaresti Helyőrség-parancsnokság, amelynek alárendelt katonai szervezete a 30. „Mihai Viteazul” Gárdaezred.⁶ Ez az alakulat látja el – protokolláris rendezvényeken, nemzeti ünnepeken – a díszelgési feladatokat Bukarestben. Két lövész- és egy katonarendész-zászlóaljja Bukarestben állomásozik.

A szintén Bukarestben diszlokáló 265. Katonai Rendőr Zászlóalj országos hatáskörű szervezetként végzi a hazai katonai rendészeti feladatokat. Másik fő feladata a hadszíntéri katonai rendőri feladatok ellátása a különböző békefenntartó és egyéb nemzetközi missziókban. Felszerelésére a védelmi vezetés nagy figyelmet fordított, korszerű terepjáró járórgépekkel, kerekes páncélozott eszközökkel, híradó berendezésekkel és speciális katonai rendőri felszereléssel rendelkezik. A Szárazföldi Vezérkarhoz tartozik egy helyőrség-támogató zászlóalj, továbbá több hivatal és szervezet is.

A kiképző szervezetekhez tartozik a nagyszabású (Sibiu) Szárazföldi Katonai Akadémia, egy tiszthelyettesi iskola (Pitesti), három katonai középiskola, valamint három kiképzőzászlóalj (Pitesti, Nagyszeben, Buzau).

A 2005-ben elhatározott haderőreform célja volt, hogy 2008-ra a szárazföldi haderő 8 harcoló, 4 harctámogató és 2 harci kiszolgáló dandárral rendelkezzen. Napjainkban 9 harcoló (7 lövész-, 2 hegyi-), 5 harci támogató (2 tüzér-, 1 műszaki, 2 légvédelmi),

2 logisztikai dandár, vezérkar-közvetlenként 1 katonarendész-, 3 felderítő-, 1 műszaki, 3 vegyvédelmi, 1 CIMIC-, 2 híradó-, 4 vezetéstámogató zászlóalj, továbbá egy őrző és díszelgési feladatokat ellátó gárdaezred tartozik a haderőnemhez.

A szárazföldi haderőnem egyes alakulatai két-három, olykor négy helyőrségben diszlokálnak. A szárazföldi haderőnem zászlóaljszintű szervezetei megfelelő összefegyvernemi képességekkel (ti. felderítő-, tüzér- és műszaki alegységekkel) rendelkeznek, ezáltal harci lehetőségeik megfelelnek a XXI. században elvárhatónak. A magasabbegység-, egység-szintű kötelékek szintén rendelkeznek a várható harctevékenységek megvívásához szükséges szervezeti elemekkel, technikai eszközökkel (légvédelmi, vegyvédelmi, vezetéstámogató stb. elemek).

A magasabbegységek mindegyike megfelelő struktúrával, szervezeti tartalékokkal bír. Így nemcsak a korábbi területvédelmi koncepcióból adódó feladatoknak, hanem a gyors reagálást, alkalmazkodó képességet igénylő kihívásoknak is képesek megfelelni. Ennek oka a moduláris felépítés, a már békeállapotban feltöltött és kiképzett szervezetek megléte és folyamatos készenléti tartása.

A moduláris felépítés elsősorban kompatibilitás kérdése, amivel Romániában is vannak még problémák. A korszerű vezetéshez szükséges infrastruktúra és az egységes fegyverzet megteremtése időigényes feladat. Úgy tűnik azonban, hogy mind technikai, mind pedig szervezeti értelemben jó úton haladnak.

A különböző katonai szervezetek moduláris alkalmazásának fontos feltétele, hogy rendelkezésre álljanak a konkrét feladatnak megfelelően harccsoportokká alakítható szervezetek, továbbá az alegységek váltásának biztosított-sága. Egy román dandár minimum 5-6 (nem ritkán 8) zászlóaljból áll. A hadosztályok mindegyike három harcoló egységből alakíthatja ki

a feladat végrehajtásához szükséges formációt, és intenzív harctevékenység esetén is megfelelő tartalékokkal rendelkezik a harcképesség tartós fenntartására.

A különböző katonai szervezetek megnevezése, hadrendi számozása gyakran változik, a különböző forrásokban eltérő adatok szerepelnek. Ezért egy-egy alakulat fejlődésének figyelemmel kísérése nehézkes.

A laktanyákban, helyőrségekben rendszerint egy vagy több zászlóaljszintű szervezetet helyeznek el. Ennek oka a korábbi időkben örökölt, elaprózott, nehezen és gazdaságtalanul üzemeltethető infrastruktúra.

Az 1. „Dacica” Lövészadosztály

A bukaresti parancsnoksággal rendelkező hadosztály rendeltetése az ország keleti és déli területeinek védelme. Fő feladata jelenleg a békefenntartó és egyéb missziós tevékenységben részt vevő kötelékek biztosítása.

A hadosztály alárendeltségébe tartozó 1. „Argedava” Gépesített Dandár a haderő egyik legjobban felszerelt és kiképzett magasabbegysége. Parancsnoksága és egy zászlóalja a fővárosban van, kötelékzászlóaljai azonban más helyőrségekben (Clinceni, Targoviste, Slobódzia, Focsani, Clinceni) települnek.

Szintén jól felkészítettnek számít a 2. „Rovine” Lövészadosztály, amelynek alegységei gyakran fordulnak meg a külföldi missziókban. A román haderő rendelkezik annyi kiképzett és feltöltött alegységgel, hogy missziós feladatait szervezetszerű alegységek telepítésével, illetve folyamatos váltásával oldja meg.

A 2. Hegyivadász Dandár Déli-Kárpátokban diszlokáló alegységei közül jelenleg a 33. hegyivadász-zászlóalj Afganisztánban teljesít szolgálatot.

A Brassó (Brasov) székhelyű 2. „Sarmizegetusa” Hegyivadászdandár alárendeltjei Predealban, Campulungban, Argyasudvarhelyen (Curtea de Arges), Vidombákon (Ghimbav) és Brassóban (Brasov) települnek. A hadosztály Medgidia székhelyű 53. „Tropheum Traiani” Légvédelmi Rakétaezredének 1. osztálya 9K33 OSZA-AKM (SA-8, Gecko), 2. osztálya 2K12 Kub

(SA-6, Gainful) önjáró légvédelmi rakétakomplexumokkal látja el feladatait.

A hadosztály alárendeltségébe tartozik a szállító és javítózászlóaljból álló 2. „Valahia” Logisztikai Bázis (Ploiesti), a 49. Vegyvédelmi Zászlóalj (Pitesti), az 1. CIMIC Zászlóalj (Bukarest), a 300. Vezetéstámogató Zászlóalj (Bukarest) és a 45. Kommunikációs és Informatikai Zászlóalj (Bukarest).

A 2. „Getica” Lövészadosztály

Az elmúlt évben létrehozott 2. Lövészadosztály (Buzau) alárendelt katonai szervezeteit az 1. és a 4. hadosztály átszervezésével alakították ki. A parancsnokságot és törzset a korábbi Összhaderőnemi Műveletirányító Parancsnokság bázisán hozták létre, mely Buzau helyőrségben állomásozott korábban.⁷

Hasonlóan új szervezet a Konstanca (Constanta) székhelyű, hat alegységből (lövész-, harckocsi- és logisztikai zászlóaljból, valamint tüzérosztályokból) álló 9. „Marasesti” Gépesített Dandár, amely más alakulatok alegységeinek átvételével jött létre.

A Jászvásár (Iasi) székhelyű 15. „Podu Inalt” Gépesített Dandárnak öt (lövész-, harckocsi- és logisztikai zászlóalj), valamint vonatott és légvédelmi tüzérosztály), a Focsani székhelyű 282. „Unirea Principelor” Gépesített Dandárnak hét alárendelt alegysége van (lövész-, harckocsi-, logisztikai zászlóaljak, valamint tüzérosztályok). Ugyancsak Focsaniban települ a 8. „Alexandru Ioan Cuza” Vegyes Tüzérdandár parancsnoksága, amely ágyútarackok, páncéltörő és sorozatvető, valamint célfelderítő és tüzezetető osztályokból, valamint logisztikai zászlóaljból áll.

A dandárt vonatott M85 típusú (román gyártású) 152 milliméteres lövegekkel, 100 milliméteres páncéltörő ágyúkkal, valamint az izraeli segítséggel korszerűsített LAROM sorozatvető rendszerekkel fegyverezték fel. A Braila székhelyű 10. „Dunarea de Jos” Műszaki Dandár műszaki építő-, hídépítő- és folyami deszantátelő zászlóaljból áll.

Hadosztály-közvetlen alakulatok az 528. Felderítő-zászlóalj (Braila), a 202. Vegyvédelmi Zászlóalj (Husi), valamint a 200. Vezetéstámogató Zászlóalj.

ROMÁN GÉPESÍTETT LÖVÉSZALEGYSÉGEK GYAKORLATON

A 4. „Gemina” Lövészadosztály

Korábban 4. Hadtestként, illetve 4. Területvédelmi Hadtestként volt ismert a rendszerváltás után Erdély területén felállított magasabbegység. Parancsnoksága Kolozsváron található. Feladata az ország területének észak-nyugati irányú védelme. Alárendeltjei a hét alegységből álló, Beszterce (Bistrita) székhelyű 81. „General Grigore Balan” Gépesített Dandár, a Temesvár (Timisioara) székhelyű, 3 zászlóaljból álló 18. „Banat” Lövészadosztály, a Csikszere (Miercurea Ciuc) székhelyű, hét alegységből álló 61. „Virgil Badalescu” Hegyivadász Dandár, a Szilágysomlyó (Simleu Silvaniei) székhelyű 69. „Silvania” Vegyes Tüzérezred, valamint a Szászfenes (Floresti) székhelyű 50. „Andrei Muresianu” Légvédelmi Rakétaezred.

A hadosztály-közvetlen alakulatok a 317. Felderítő-zászlóalj (Kolozsvár), a 72. Vegyvédelmi Zászlóalj (Segesvár), 136. (Gyulafehérvár), a 4. (Déva) és az 52. Műszaki Zászlóalj (Déva, Szatmárnémeti), valamint az 55. Kommunikációs Zászlóalj (Kolozsvár). A kiszolgáló-támogató erők a 4. Transzilvánia Logisztikai Bázis (Dés), a 400. Vezetéstámogató Zászlóalj (Kolozsvár) és más logisztikai szervezetek, raktárak jelentik.

LÉGIERŐ

A Légierő Vezérkar alárendeltségébe tartoznak a honi légvédelmi rakétacsapatok, rádiótechnikai csapatok, valamint a különböző rendeltetésű és felszereltségű repülőcsapatok. Együttes létszámuk mintegy 10 200 fő.

A légierőnek jelenleg öt aktív és két tartalék repülőtere van. A vadászrepülő-alakulatok három aktív és egy tartalék repülőbázison települnek a szükséges vezetéstámogató és kiszolgáló alakulatokkal.

Az Aranyosgyéres (Campia Turzii) mellett található 71. Légibázison települnek a 711 és a 712. vadászrepülő-századok, amelyek a Lancer különböző változatait repülik. Szervezetileg ehhez az alakulathoz tartozik a temesvári katonai repülőter. A 713. századot a Brassóban gyártott IAR-330L Puma helikopterrel, a Temesváron települő 714. századot 8 IAR-330 típusú szállítóhelikopterrel szerelték fel.

A 86. Légibázison (Borcea-Festesti) települő, a Lancer különböző változatait repülő 861. vadászrepülő-század légvédelmi, a 862. földi támogató rendeltetésű. Az alakulat IAR-330L szállítóhelikopterrel felszerelt 863. százada Constanca nemzetközi repülőterén települ.

A Bákó (Bacau) székhelyű 95. Légibázis különböző típusú Lancerekkel felszerelt 951. századának rendeltetése a szárazföldi erők műveleteinek támogatása. Az IAR-330L gépekkel ellátott 952. helikopterszázad kutató-mentő, sebességszállító, felderítő és szállító feladatokat lát el. A repülőterén üzemel még a Lancer típusú repülőgépek pilótáinak kiképzését folytató 205. vadászrepülő-század, amely a boboci repülőkiképző iskola kötelékébe tartozik. Szintén itt található a Lancer-programot is végrehajtó és a légierő gépeinek nagyjavítását végző Aerostar vállalat.

A bukaresti nemzetközi repülőterén állomásozik a légierő 90. Szállítórepülő Bázisa, öt századdal. A 901. stratégiai szállítórepülő-század három C-130B és egy C-130H típusú repülőgéppel rendelkezik. A 902. szállítórepülő

század négy An-26-os szállító- és egy An-30-as térképészeti és felderítő géppel rendelkezik. A századnál 2009-ben 22 hajózó teljesített szolgálatot, akik átlagosan évi 100 órát repülnek. Az An-30-as gép a Nyitott égbolt repülések keretében gyakran repül hazánk és a térség országainak légterében, korszerű német és francia kamerákkal, térképészeti fényképezőgépekkel felszerelve.

2006 novemberében döntés született arról, hogy hét – amerikai–olasz együttműködésben készülő – C-27J Spartan típusú szállító-repülőgépet vásárolnak, 217 millió euró értékben.⁸

A bázis IAR-330L típusú helikopterekkel felszerelt 903. szállítóhelikopter-százada kutató-mentő, harci kutató-mentő és szállító feladatokat lát el. A század állományába 2009 elején évi átlagban 80 órát repülő 15 hajózó tartozott. A 904. és 905. harcihelikopter-századok állományába 36 pilóta tartozik, akik 23 IAR-330 SOCAT típusú harci helikopteren hajtják végre feladataikat.

A Légierő Vezérkar alárendeltségében három iskola működik, amelyek biztosítják a légierő pilóta- és műszakiszemélyzet-utánpótlását. A Brassóban található „Henri Coanda” Légierő Akadémia képző a légierő pilóta, navigátor, meteorológus, valamint a légvédelmi tüzér tisztjeit. A „Traian Vuia” Repülőműszaki Tiszt-helyettes Iskola Bobocban található. Itt települ az „Aurel Vlaicu” Hajózási Iskola, összesen hat kiképző repülőszázaddal.

A légvédelmi rakéta csapatok állományába egy Sz-75M3 Volhov légvédelmi rakétával felszerelt, hat rakétaosztályból álló dandár, valamint a MIM-23 HAWK komplexumokkal felszerelt 1. Légvédelmi Rakétaezred tartozik. A légtérellenőrzést öt AN/FPS-117 típusú, amerikai gyártmányú lokátorállomás végzi.

A légierő műszaki támogatási feladatait a 70. Műszaki Ezred látja el.

HADITENGERÉSZET

A haditengerészet létszáma 6500 fő. A Haditengerészeti Vezérkar székhelye Bukarestben, a flotta parancsnoksága Konstancában van.

A Haditengerészet Vezérkarának alárendeltségébe tartozik – a haditengerészeti egységeken kívül – a Folyami Szolgálat Parancsnokság (Braila), egy híradó-, valamint egy tengerészgyalogos-zászlóalj, egy különleges alakulat és a Tengerészeti Akadémia. Fontosabb hajóegységei a két angol eredetű fregatt, egy korábbi fregatt, egy használaton kívüli, orosz eredetű Kilo-osztályú tengeralattjáró. Ezen kívül két Tetal és két Tetal II osztályú korvettel rendelkeznek. A partvédelmi feladatokat három Zborul-osztályú órhajó segíti.

A haditengerészet kikötői Konstanca és Mangalia, a folyami szolgálat bázisa Braila.

A folyami szolgálat több olyan órhajóval rendelkezik, amelyek alkalmasak a Duna-delta vidékén a tengeri, tengerpart-közeli katonai műveletekre. Fő egységei a Brutar-osztályú folyami monitorok (5), a Kogalniceanu-osztályú (3) és a VD 141 típusú (12) órhajók.

A parti vizeken a saját erők mozgáscsoportját egy aknarakó és négy aknaszedő hajóval biztosítják. A támogató, kiszolgáló feladatokat két löszerszállító (AE), három tartályhajó (AOT és AOTL), egy vontatóhajó (AGS) és egy óceántérképező kutatóhajó látja el.

A tengerészgyalogos-zászlóalj 10 TAB-71M és 3 TABC-79 típusú páncélozott harcjárművet alkalmaz.

A tengerészet rendelkezik 5 IAR-316 és 7 IAR-330 típusú helikopterrel. Ezek közül két felújított gép a két fregatt fedélzetéről üzemel.

Jelentős elrettentő erőt képvisel a partvédelmi csapatok által üzemeltetett SS-N-2 Styx NATO-kódú felszín-felszín osztályú csapásmérő rakétarendszer.

Összességében a Román Haditengerészet a folyamatban lévő korszerűsítések végrehajtása után a fekete-tengeri NATO-erők jelentős erejét adja. ■

(Folytatjuk)

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Jane's World Armies issue Twenty.three, 2008
- The Military Balance, 2009
- Midi Világlasz. Nyír-karta Bt., Bp
- Héjja István – Kozma Andre – Dr. Tóth Elek – Dr. Varga Kálmán: Katonai almanach. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp, 1987
- Varga Ádám: Románia nyugati integrációja. Nemzet és Biztonság, 2009/10
- A környező országok védelempolitikájának, katonai erőinek jellemzői. ZMNE egyetemi jegyzet
- A Román Hadsereg átalakításának stratégiája. Román Nemzetvédelmi Minisztérium, 2007
- A Román Nemzetvédelmi Minisztérium 2008. évi beszámolója. www.mapn.ro
- Truppendienst Spezial, 3/2008
- Jane's Defence Weekly. 2008–2009-es évfolyamok
- A környező országok fontosabb katonaföldrajzi adatai. ZMNE, Bp., 2002
- Military Technology – MILTECH 1/2008
- Armada International 2009, Complete Guide: Modern Soldier Systems
- Aranysas folyóirat 2008-as, 2009-es számai
- A Haditechnika folyóirat 2001-es, 2005-ös, 2006-os évfolyama
- Jane's Armoured and Artillery, 2007–2008
- Jane's Infantry Weapons, 2007 Bp., 2008
- Világlasz, 2007 Hibernia Nova Kft., Bp.
- The States mon's yearbook 2009
- Statistikai Tükör, III./52. szám (2009. április 30.): Népesedési körkép Európáról
- Amaczi – Bombay – Héjja: A világ hadseregei. Zrínyi katonai kiadó, Bp., 1992
- Kozma – Stefancsik – Héjja: Katonaföldrajzi kézikönyv. Bp., 1996

¹ A Román Hadsereg átalakításának stratégiája. Román Nemzetvédelmi Minisztérium, 2007, 17. o.
² Military Technology (MILTECH) 1/2008 193. o.
³ Truppendienst, 2/2008, 118. o.
⁴ A Román Nemzetvédelmi Minisztérium 2008. évi beszámolója, 3. o. www.mapn.ro
⁵ forrás: SIPRI yearbook, 2010
⁶ Az idézőjelbe tett nevek az eredeti román elnevezéseknél is így vannak feltüntetve.
⁷ www.jointophq.ro A 2. hadosztály hivatalos honlapja/parancsnokság története
⁸ Aranysas 2008/2., 6. o.

A HM ZRÍNYI MÉDIA KÖNYVÚJDONSÁGA

Kiss Zoltán László

MAGYAROK A BÉKEFENNTARTÁSBAN

Keménytáblás, 164 oldal

A könyv szerzője a békefenntartói tevékenység történeti áttekintésén felül egy olyan katonaszociológiai vizsgálat eredményeit adja közre, amelyben a válaszadók megosztják a külföldi missziókra történő kiválasztás, felkészítés, a missziós szolgálat, valamint a vissza-illeszkedéssel kapcsolatos tapasztalataikat, s megfogalmazzák igényeiket, illetve elvárásaikat.

A vizsgálat során feltárt tények reális és hiteles képet alkotnak a békeműveletekben részt vevő katonáink aktuális helyzetéről.

Hiánypótló mű fotókkal, grafikonokkal, táblázatokkal gazdagon illusztrálva.

Zrínyi Média
 HM Kommunikációs Kft.

1087 Budapest, Kerepesi út 29/B.
 Telefon: 06-1-459-5371, 459-5373
 Fax: 06-1-459-5383
 E-mail: gyovedlma@armedia.hu
 Könyveinket megtekinthetik a www.zrinymedia.hu weboldalon digitális könyvtárban. Minden könyvünk kedvezményesen kapható a kiadványszerkesztőségben.

Orgován Csaba alezredes – Sásik Csaba őrnagy:

A DEBRECENI HUMÁNSZOLGÁLTATÓ, TÁJÉKOZTATÓ ÉS CSALÁDTÁMOGATÓ IRODA MŰKÖDÉSÉNEK TAPASZTALATAI

Több mint tíz évvel azt követően, hogy a Magyar Honvédség nagyobb létszámban biztosít katonákat nemzetközi békefenntartó műveletekbe, az MH 5. Bocskai István Lövészdandárnál 2009-ben megalakult a Humánszolgáltató, Tájékoztató és Családtámogató Iroda (a továbbiakban: iroda). Megalakítását példamutató kezdeményezésnek tartjuk, hiszen annak létrehozásával a katonák és családtagjaik szociális biztonságának növelése volt az egyik kiemelt cél az olyan, nagyobb kiszolgáltatottsággal járó élethelyzetekben, mint a hónapokig tartó külföldi szolgálat. Minden bizonnyal a felismerés nem csak a debreceni dandárnál született meg, hogy a katona csak akkor képes igazán feladataira koncentrálni, ha tudja: a „hátszágát” az alakulat biztosítja. Mégis miben különbözik ez a katonai szervezet a többiétől? A válasz egyszerű: a felismeréstől eljutottak a kezdeményezésig és az elgondolás részletes kidolgozásáig, majd a rendelkezésre álló erőforrásokat hatékonyan felhasználva létrehozták az irodát. Az elgondolás megvalósításához kellett valami más is, a katonai felső vezetés támogatása. Mindent egybevéve egy olyan új dolgot sikerült létrehozni, amit példaeértékű és követendő vállalkozásnak tartunk.

Időközben megkezdődött az újjáalakuló humánszolgálat kiépítésével kapcsolatos munka is, melynek eredményeként 2010. március 5-én a HM Kollégiuma döntött a humánszolgálat létrehozásáról. A humánszolgá-

lat kialakításával összefüggő egyes feladatokról szóló – jóváhagyás alatt lévő – HM-utasítás tervezete, a debreceni példából kiindulva, a katonai szervezetek szintjén, integrált ügyfélszolgálati irodák létrehozását rendeli el. Az integrált ügyfélszolgálati irodák kialakítása érdekében 2010 nyarán a HM Személyzeti Főosztálya megkezdte az előkészítő munkát, amelynek fontos része volt az MH 5. Bocskai István Lövészdandárnál hasonló rendszerben már egy éve működő iroda működési tapasztalatainak feldolgozása. Előzetes feltételezésünk szerint az iroda működésének tapasztalatai jó alapot szolgáltatnak az integrált ügyfélszolgálati irodák feladatrendszerének kialakítása és a többi katonai szervezetnél történő létrehozása során, ezért egy kérdőíves felmérést hajtottunk végre az MH 5. Bocskai István Lövészdandárnál.

A kérdőíves felmérés céljai alapvetően az alábbiak voltak:

- az iroda személyi ismertségének, elfogadottságának vizsgálata a személyi állomány és családtagjaik körében;
- az iroda tevékenységi körével és működési rendjével kapcsolatos tapasztalatok gyűjtése;
- az iroda szolgáltatási körének bővítésével kapcsolatos igények felmérése;
- az irodát működtető személyi állomány felkészültségének vizsgálata.

A felmérés végrehajtásához kértük az MH

Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnokának hozzájárulását is. A kérdőívek kitöltésére 2010. július–augusztus hónapokban került sor. A 13 kérdésből álló kérdőívet a HM Személyzeti Főosztályának munkatársai állították össze. A kérdőívek nevet, személyi azonosítót nem tartalmaztak, kitöltésük önkéntes volt.

A KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZOK SZAKMAI ÖSSZEJEGYZÉSE

– A válaszadók rendfokozati összetételét nézve a tiszties (55%) és tiszthelyettesi (33%) állománycsoportok dominanciája jellemző.

– Az életkor szerinti megoszlás tekintetében a 26–35 év közötti korosztály, míg a nemek arányát tekintve a férfiak (80%) vannak felülreprezentálva.

– Missziós szolgálatteljesítés vonatkozásában kiegyenlített az arány (45% igen, 55% meg nem teljesített külföldi katonai szolgálatot).

– Az iroda működését az állomány széles körben ismeri és elfogadja. A megkérdezettek legnagyobb részének (92%) van tudomása az iroda működéséről, közülük 47% már legalább egyszer igénybe vette valamely szolgáltatását.

– A megkérdezettek közel kétharmada (65%) hozzátartozójának is tett említést az iroda működéséről.

– A válaszadók döntő többsége az iroda szolgáltatásait a dandárnál rendkívül népszerű kedvezménykártyával kapcsolatos ügyintézés során vette igénybe. (A kedvezménykártya segítségével a dandár állományába tartozó katonák az együttműködési programban részt vevő üzletekben a termékek vagy a szolgáltatás árából kedvezményt kapnak.) Jelentős számban vették még igénybe az iroda szolgáltatásait a szabadidős és családi programok, valamint tanfolyamokkal kapcsolatos ügyintézés során.

– A válaszadók 19%-ának hozzátartozója már legalább egyszer igénybe vette az iroda szolgáltatását.

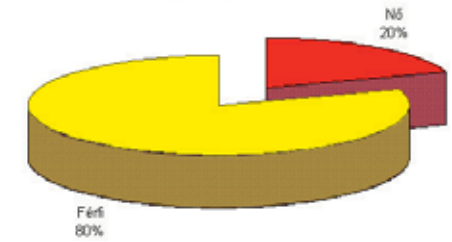
– A válaszadók közül többen gyermekfelügyelettel, illetve bölcsődei szolgáltatással bővítenék az iroda tevékenységi profilját.

– Az iroda szakmai tevékenységének, a munkatársak szakmai felkészültségének megítélése mind az állomány, mind a családtagok körében pozitív. A válaszadók 35%-a teljes mértékben elégedett az iroda tevékenységével, további 22% jó, illetve megfelelő szintűnek értékeli azt (41% ez idáig még nem vette igénybe a szolgáltatásokat). Mindössze 2% nem volt megelégedve a kapott szolgáltatá-

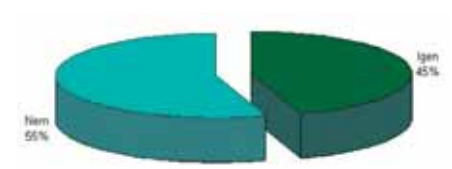
A VÁLASZADÓKRA VONATKOZÓ ADATOK

Feldolgozott kérdőívek száma: 249

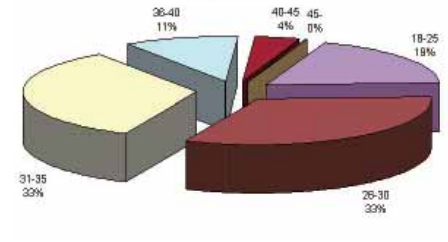
A válaszadók nemek szerinti megoszlása:

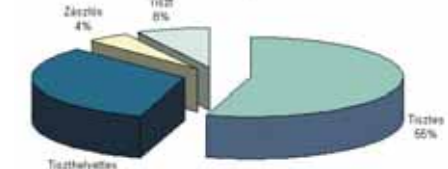
Teljesített-e már külföldi katonai szolgálatot?

A válaszadók életkor szerinti megoszlása:

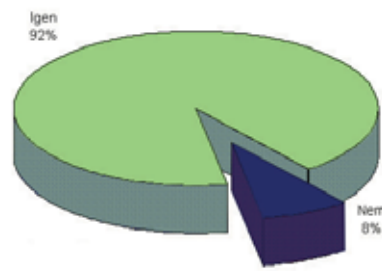

A válaszadók rendfokozat szerinti megoszlása:

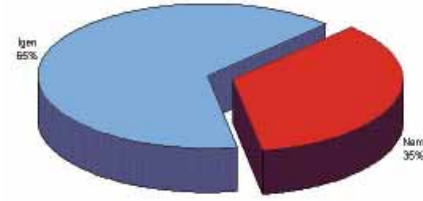

Az iroda működésére, elfogadottságára, megítélésére irányuló kérdésekre adott válaszok

Van-e tudomása az iroda működéséről?

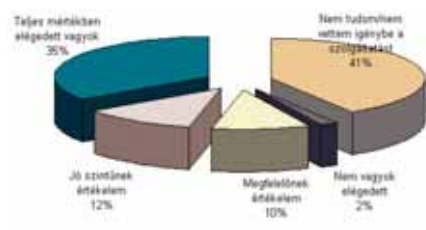
Tett-e hozzátartozójának említést az iroda működéséről?

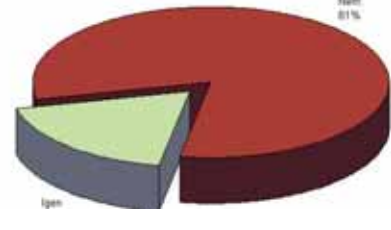
A válaszadó igénybe vette-e már az iroda szolgáltatását?

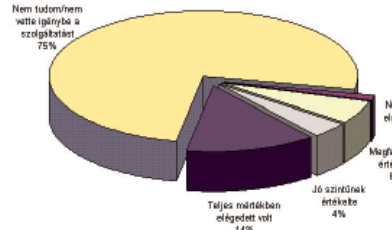
Az iroda tevékenységével kapcsolatos elégedettség megoszlása:

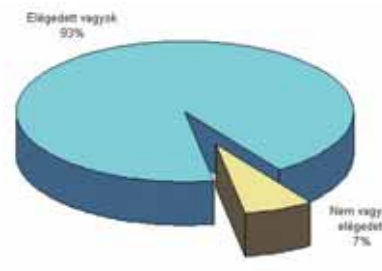
Felkereste-e a válaszadó hozzátartozója az irodát?

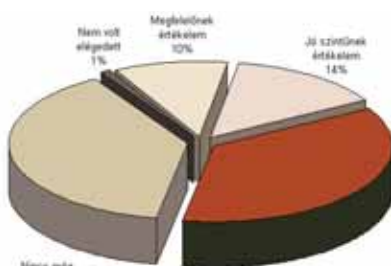
A hozzátartozó irodával szembeni elégedettségének megoszlása.

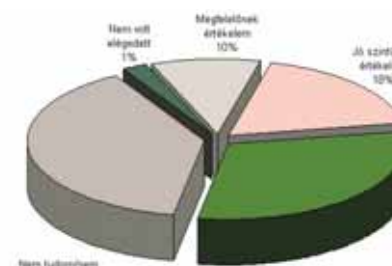
Az iroda ügyfélfogadási rendjével szemben tanúsított válaszadói elégedettség.

A válaszadói elégedettség megoszlása az iroda külső, belső megjelenésével, felszereltségével kapcsolatban.

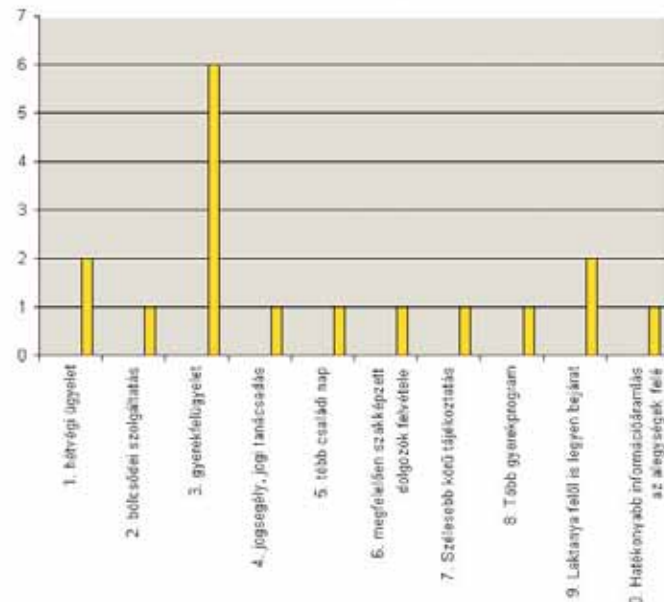
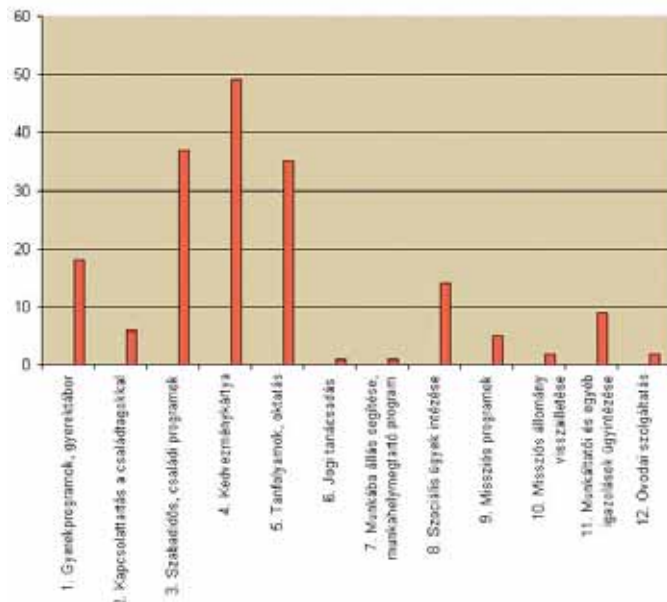

Az iroda munkatársainak szakmai felkészültségére, illetve az ügyfelek iránt tanúsított hozzáállására irányuló kérdés.

Amennyiben a fenti kérdésre a válasz „igen”, akkor nevezze meg az igénybe vett szolgáltatást.

Mivel bővítené az iroda szolgáltatásait?

sokkal. Az iroda szolgáltatásait igénybe vevő hozzátartozóknak 14%-a teljes mértékben elégedett volt a szolgáltatásokkal, 10% jó, illetve megfelelő szintűnek ítélte. (75% ez idáig nem vette igénybe a szolgáltatásokat.)

– Az iroda ügyfélfogadási rendjének, külső-belső megjelenésének megítélése szintén kedvező. A válaszadók döntő többsége (93%) elégedett az iroda ügyfélfogadási rendjével, amely alapvetően a szervezet normál munkarendjéhez igazodik. Az iroda külső-belső megjelenésével a válaszadók döntő többsége elégedett.

– A válaszadók döntő többsége elégedett volt a munkatársak szakmai felkészültségével. Mindösszesen 1% nem volt elégedett (40%-nak még nincs személyes tapasztalata).

KÖVETKEZTETÉSEK

– A kérdőíves felmérés adatai alapján kijelenthető, hogy az MH 5. Bocskai István Lövészdandárnál működő Humányszolgálat, Tájékoztató és Családtámogató Iroda, valamint annak szolgáltatásai a személyi állomány körében ismertek és elfogadottak.

– A válaszadók közel kétharmada már tett említést a családtagoknak arról, hogy az alakultnál működik az iroda. A válaszadók családtagjai közül minden ötödik fel is kereste már az irodát, ami – figyelembe véve az iroda viszonylag rövid, egyéves működését – jó eredménynek mondható.

– Az iroda szakmai tevékenységének, a munkatársak felkészültségének megítélése pozitív.

– Az iroda az alakulat személyi állományának életében fontos támogató funkciót tölt be. Integrált formában biztosít olyan szolgáltatásokat, amelyek az egyéni boldoguláshoz, a problémák mielőbbi és hatékony megoldásához nyújtott hathatós segítségen keresztül jelentősen hozzájárulnak az alakulat munkaerő-megtartó képességének növeléséhez.

– További erőfeszítéseket kell azonban tenni annak érdekében, hogy az állomány családtagjai körében az iroda tevékenységi köre ismertebb, tevékenysége még elfogadottabb legyen. Tudatosítani kell az állományban és a hozzátartozók körében is, hogy melyek azok a problémák, amelyek megoldásában tud, és melyek azok, amelyek megoldásában nem tud segítséget nyújtani az iroda (pl. gyermekfelügyeletet az iroda munkatársai nem tudnak vállalni).

Összességében úgy gondoljuk, hogy a kérdőíves felméréssel a kívánt célt elértük, több hasznos visszajelzést kaptunk az iroda működésével kapcsolatban, amelyek jó alapot szolgáltatnak a többi katonai szervezetnél kialakítandó integrált ügyfélszolgálati irodák létrehozásához. A kérdőíves felmérés során szerzett tapasztalatokat felhasználva, 2011-ben Tata, Szolnok és Székesfehérvár helyőrségekben megkezdjük az integrált ügyfélszolgálati irodák létrehozásával kapcsolatos munkát.

Köszönjük az MH Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnokának és az MH 5. Bocskai István Lövészdandár közreműködő állományának a kérdőíves felmérés végrehajtásában nyújtott támogatást és közreműködést. ■

Dr. Kassai László ny. ezredes:

ÉSZREVÉTELEK A MAGYAR HONVÉDSÉGRE VONATKOZÓ EGYES TÖRVÉNYI RENDELKEZÉSEKRE

Mint ismeretes, az Országgyűlés 2004. november 8-i ülésnapján, a képviselők kétharmadának azonos álláspontja alapján, elfogadta a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvényt (a továbbiakban: Hvt.). Ezzel az aktuális jogalkotó – áthidalva a jelentkező politikai ellentéteket – elvégezte a honvédelemre és az önkéntes haderőre történő áttéréssel, valamint a haderőreformmal kapcsolatos joganyag módosítását, illetve újraszabályozását.

A jogalkotó régi adósságot törlesztett a Hvt. honvédségről szóló részének megalkotásával. De bizony állíthatom, hogy erre is csak azért került sor, mert napirendre került az önkéntes haderőre történő áttérés és a haderőreform követelményeinek sürgősen jelentkező törvényi szabályozása, valamint a tárca vezetésére vonatkozó viszonyok újraszabályozása.

Ismereteim szerint akkor a hadkötelezettséggel kapcsolatos sajtóviszonyok szabályozására irányult a fő figyelem, és a honvédséggel kapcsolatos kérdések – bizonyos mértékben – másodlagosan jelentek fel, a tervezetben szereplő problémák kritikai pozíciói pedig jelentősen gyengültek. A katonai elit tulajdonképpen felismerte a jelentkező feszültségeket, de nem volt abban a helyzetben, hogy a jogos vagy annak vélt, kizárólag katonai jellegű kritikai észrevételeit érvényesíteni tudta volna.

Mindezek előrebocsátása mellett a jelen tanulmány célja egyrészt az, hogy a szellemi önvédelem jogán, a megváltozott körülményekre is tekintettel felhívja a figyelmet azokra a hatályos jogi keretekre, amelyek hosszú időn keresztül sérelmet szenvedtek; másrészt – anélkül, hogy túlzottan szórászhasonlatot minősülnek – néhány észrevételt kívánok tenni a törvény egyes rendelkezéseire, sőt helyenként kísérletet teszek a változtatások irányainak kezdeményezésére is.

Rövid történelmi áttekintés után tehát foglalkozni kívánok a Magyar Honvédséggel mint alkotmányos alapintézménnyel, a Magyar Honvédség jogállásával kapcsolatos kérdésekkel, a területi katonai igazgatási szervekkel, a Honvéd Vezérkar és a vezérkarai főnök, valamint a Honvédelmi Minisztérium jogállásával. Végezetül megkíséreltem összegezni a felmerült gondolatokat.

A HONVÉDELEM ÉS A MAGYAR HONVÉDSÉG TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSÁNAK RÖVID TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉSE

Magyarország történetében a honvédelem ügye mindvégig a nemzet, az ország, az állam fenntartásának kulcskérdése volt. A honvédelem modern értelemben vett jogi szabályozásának

történetét hivatalos álláspontok a nemzeti őrseregéről szóló 1848. évi XXII. törvénycikktől számítják. A törvénykezési folyamatban kell említenünk a véderőről szóló 1868. évi XL. törvénycikket, amely a fegyveres erők részeként említi a honvédséget.¹ A honvédségről szóló 1868. évi XLI. törvénycikk már egyértelműen elhatárolja a honvédelmi miniszter és a honvédségi főparancsnok hatáskörét.² Ezt váltotta fel a honvédségről szóló 1912. évi XXXI. törvénycikk, amely szerint a honvédség minden ügye a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozott, a tisztán katonai vezetés és felügyelet végrehajtására pedig egy magasabb rendfokozatú tábornokot neveztek ki a honvédség főparancsnokául.³ A honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikknek csupán a harmadik része foglalkozik a honvédséggel és annak kiegészítésével.⁴ A törvénycikk megállapítja, hogy a magyar állam hadereje a honvédség; a honvédelem irányítása békében és háborúban egyaránt a Legfőbb Honvédelmi Tanács feladata, amelynek elnöke a miniszterelnök, tagjai a miniszterek, a hadsereg főparancsnoka és a vezérkarai főnök. Ez a törvénycikk kisebb módosításokkal egészen 1960-ig volt hatályban. A honvédelemről szóló 1960. évi IV. törvény előírta, hogy a haza védelmében személyes szolgálatával és anyagi javaival valamennyi magyar állampolgár köteles a törvény rendelkezéseivel részt venni.⁵ Másfél évtized után az Országgyűlés megalkotta a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvényt, amely – az akkori politikai, társadalmi viszonyoknak megfelelően – meghatározta a honvédelem egész rendszerét, a honvédelem irányítási rendjét, az állami és gazdasági szervek, szövetszervezetek és társadalmi szervezetek honvédelmi feladatait, valamint az állampolgárok személyes kötelezettségeit.⁶ A törvény szakmai, jogalkotási szempontból jobb, világosabb szerkezetű, mint elődje volt. A törvényt jelentősen módosította az 1990. évi XXI. törvény, amely rendezett és áttekinthető jogi szabályozást biztosított a honvédelem irányításának.

Mint ismeretes, az egységes Honvédelmi Minisztérium szervezeti talaján, 1989. december 1-jei hatállyal megalakult a Magyar Néphadsereg Parancsnoksága. Ezzel megtörtént a Magyar Néphadsereg felső szintű irányításának (vezetésének) szétválasztása: határozottan elkülönült a kormányzati, közigazgatási tevékenység a katonai irányítási (vezetési) tevékenységtől. Itt kívánom jelezni, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról szóló 1990. évi XVI. törvény a Magyar Néphadsereg nevét Magyar Honvédségre változtatta. A honvédelemről szóló, többpárti konszen-

A Honvédség zászlója

zussal kialakított 1993. évi CX. törvény – azt össztársadalmi ügyként kezelve – meghatározta többek között a honvédelem célját, a fegyveres erők irányítását, vezetését, a fegyveres erők feladatait, a honvédelmi feladatok ellátásának rendjét, különös tekintettel a hadkötelezettség teljesítésére vonatkozó rendelkezésekre, továbbá külön részben, a rendkívüli intézkedésekkel kapcsolatos szabályokat.⁷ Ezt a törvényt – fogytékosságai ellenére – viszonylag modernnek kellett tekintenünk, mivel európai szinten szabályozott egy sor alapvető kérdést.

Mint már említettem, jelentős pártpolitikai csatározások, alkudozások és egyfajta törvénykezési kényszerhelyzet közepette az Országgyűlés 2004. november 8-ai ülésnapján, a képviselők kétharmadának azonos álláspontja alapján, elfogadta a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvényt. A jogalkotó – megítélésem szerint – áthidalva egyrészt a pacifista és a katonai, másrészt a civil és a pártpolitikai ellentéteket, elvégezte a honvédelemre és az önkéntes haderőre történő átéréssel, valamint a haderőreformmal kapcsolatos joganyag módosítását, illetve újraszabályozását. Régi (közel egy évtizedes) adósságot törlesztett viszont a törvény honvédségről szóló részének meghatározásával. Azonban – mint a Magyar Honvédség belső viszonyain edződött megfigyelő – bizton állíthatom, hogy erre is csak azért került sor, mert az önkéntes haderőre történő áttérés és a haderőreform követelményeinek sürgetően jelentkező törvényi szabályozása, valamint a tárca vezetésére vonatkozó viszonyok újraszabályozása, illetve a régebbi szabályok megerősítése, bővítése került napirendre. A jogalkotó a közelmúltban a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség szervezetének korszerűsítése, a működés hatékonyabbá tétele, az elmúlt időszakban tapasztalt hiányosságok kiküszöbölése, a jogszabályi és szervezeti változások átvezetése, továbbá a tartalékos rendszer felülvizsgálata, fejlesztése, törvényi feltételeinek megteremtése érdekében szükségesnek tartotta a 2010. évi CLXXX. törvénnyel a hatályos Hvt. módosítását.

A honvédelem, ezen belül a honvédség modern értelemben vett jogi szabályozásának fentebb vázolt 163 éves történetéből – figyelembe véve az ország életében jelentkező eltérő politikai és társadalmi berendezkedések által dikált követelményeket is – megfogalmazható néhány, ma is használható általános megállapítás. Mindenekelőtt például az, hogy amellet, miszerint a honvédelmet nemzeti ügynek tekintették, a honvédelmi feladatok megoldásában a fő hangsúlyt törvényszerűen a honvédségre helyezték. Továbbá, hogy a honvédelemről, illetve a honvédségről 1945 előtt megjelent törvények rendelkezései a tisztán katonai tevékenységgel összefüggő vezetési és felügyeleti kérdésekben a honvédség főparancsnokának határoztak meg önálló feladatokat, illetve hatásköröket.

A MAGYAR HONVÉDSÉG MINT ALKOTMÁNYOS ALAPINTÉZMÉNY

Mint ismeretes a hatályos alaptörvény VIII. fejezetét az alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény iktatta be azzal az általános indokolással, hogy a fegyveres erők és a rendőrség a végrehajtó hatalom alapvető intézményei.

Következésként – akkor még létező – fegyveres erők részét képező honvédséget egyik alkotmányos alapintézménynek kell tekinteni, melynek fő feladatait, irányítását, alkalmazásának lehetőségeit, illetve annak szabályozására vonatkozó rendelkezéseket az alkotmány határozza meg. Ugyanis a jogalkotó abból indul ki, hogy a honvédségnek jelentős szerepe van a hatalmi egyensúly megtartásában és biztosításában, a szűk pártérdekektől való tartózkodás törvényes érvényesítésében.

Témánkkal összefüggésben – az akkori politikai közegben – a jogalkotó a hatalommegosztás elvből indult ki, mely szerint biztosítani kívánta az államhatalmi ágak egyensúlyban tartó működését. Ismerve az akkori politikai viszonyokat, a politikai erők – számolva a többpárt-rendszeren alapuló hatalommegosztással, amikor a pártok jelenlétére alapított parlamentarizmus politikai hatalommegosztását ciklikusan fejti ki – akkor arra törekedtek, hogy a hadsereget megóvják a napi politikai befolyásoktól. A jogalkotó, amikor a kormányzati és katonai hatásköröket szétválasztotta, számolt azzal, hogy a kialakulni látszó hatalmi struktúrába a hadsereg érték- és követelményrendszere politikailag semleges magatartást igényel.

Folyamatos állandóságot kell a hadseregek biztosítani, stabilnak és változatlannak kell maradnia a napi működés során, illetve a honvédelemre és a hadseregre vonatkozó döntéseket maximális konszenzus alapján kell meghozni. Megítélésem szerint ez utóbbi követelményt alapvetően sikerült biztosítani.

Itt kell említést tennünk arról, hogy az alkotmány módosításáról szóló 2004. évi CIV. törvény megszüntette a fegyveres erők fogalmát, illetve intézményét. Így az alkotmány VIII. fejezetének címe „A Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek”-re változott. A módosítással hatályba léptetett új 40/A. § 1/1. bekezdése szerint „A Magyar Honvédség alapvető kötelessége a haza katonai védelme és a nemzetközi szerződésekből eredő kollektív védelmi feladatok ellátása.”

Mint arról fentebb már szó volt, a Magyar Honvédség a végrehajtó hatalom egyik alapintézménye, ugyanakkor – ha alaposabban megvizsgáljuk az alkotmány vonatkozó rendelkezéseit – azt látjuk, hogy a honvédséggel való rendelkezés túlnyomó többsége az alkotmányos főhatalom (az Országgyűlés) hatáskörébe tartozik. Tehát – megítélésem szerint – a honvédség alapvető rendeltetéssszerű alkalmazásával kapcsolatban a hatáskörök túlnyomó többségével az Országgyűlés rendelkezik. Lényegében a kormány irányításával kell a hadsereget úgy megszervezni és olyan állapotban tartani, hogy feladatát elláthassa.

A szerző – ismerve a kormányzat azon álláspontját, hogy új alkotmányt kíván kidolgoztatni, nem ismerve viszont az előkészítésre kijelölt szaktekinélyeknek a hadsereggel, de egyáltalán a katonasággal kapcsolatos álláspontját – nem titkolt reménye tehát, hogy a Magyar Honvédség az új alkotmányban is a helyének és a szerepének megfelelően az alkotmányos alapintézmények sorába kerüljön.

A MAGYAR HONVÉDSÉG JOGÁLLÁSÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ KÉRDÉSEK

A Hvt. 69. § (1) bekezdése szerint a honvédség polgári irányítás alatt álló, függelmi rendszerben

működő és centrálisan vezetett fegyveres állami szervezet, békében az önkéntességen, megelőző védelmi helyzetben és rendkívüli állapotban az önkéntességen és az általános hadkötelezettségen alapuló haderő.

Az előzőekben a törvény által felsorolt jogköri tényezők némelyikét indokoltnak látszik alaposabb elemzés alá vonni, illetve magyarázatokkal ellátni.

Elsőként vizsgáljuk meg, hogy mit kell azon érteni, hogy a honvédség polgári irányítás alatt álló fegyveres állami szervezet? Erre a kérdésre több irányú magyarázat is lehetséges.

Nevezetesen jelenti a Hvt. 95. § (1) bekezdése szerint egyrészt annak a ténynek a félreérthetetlen és törvényi kinyilatkoztatását, mely szerint a „... honvédséget békében, az Alkotmányban és e törvényben meghatározottak szerint, az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a kormány és a honvédelmi miniszter irányítja”.

Másrészt a fenti törvényi meghatározás a Hvt. 95. § (3) bekezdése szerint azt is jelenti, hogy a „... honvédelmi miniszter önállóan gyakorolja a törvényben meghatározott hatáskörét, az Országgyűlés és a kormány döntései szerint irányítja és vezeti a Honvédséget”.

A honvédség polgári irányításának törvényi meghatározása jelenti továbbá – leegyszerűsítve a kérdést – azt is, hogy a jogalkotó – a legutóbbi törvényi módosítás szerint is, amely egyébként pozitív irányú elmozdulást jelent a korábbiakhoz képest – jelentősen korlátozza a Honvéd Vezérkar főnök hatáskörét a hadsereg irányításában és vezetésében. Lényegében az Országgyűlés és a kormány döntései szerint a honvédség felső szintű irányításával és vezetésével járó összes jogosítványt a honvédelmi miniszter egy személyben gyakorolja.

A következőkben szólnom kell arról is, hogy mit értünk azon meghatározáson, hogy a honvédség függelmi rendszerben működő és centrálisan vezetett fegyveres állami szervezet.

A jogalkotó azon megállapításával, miszerint a honvédség függelmi rendszerben működő fegyveres állami szervezet, egy másodlagos jogviszonyból indul ki ahelyett, hogy a függelmi rendszert megalapozó elsődleges jogviszonyból, a hierarchikus alá- és fölérendeltségből indult volna ki. Nélkülözte annak a ténynek a megállapítását, hogy a honvédség egy feszes hierarchiába szervezett fegyveres állami szervezet. Ezt a fogatékosságot, megítélésem szerint, az sem pótolja, hogy a Hvt. 73. § (2) bekezdése értelmében – egyebek mellett – a honvédség szervezeti felépítésének meg kell felelnie a rendeltetés szerinti szervezeti hierarchia elveinek és követelményeinek. A honvédségnél, de egyáltalán a hadseregben, a hierarchikus szervezeti rendszer fő jellemzője egyrészt a katonai szervezetek feszes alá- és fölérendeltsége. Hiszen azok, éppen tevékenységük sajátos jellege miatt, olyan mértékben összekapcsoltan, egymásra utalva működnek, hogy egymás nélkül nem tudják ellátni feladataikat, másrészt a katonai szervezetek egyszemélyi parancsnoklás alatt működnek.

A törvény azon megállapításával, hogy a honvédség egy centrálisan vezetett fegyveres állami szervezet, itt és most csupán a vezetést illetően kívánok kísérletet tenni a megfogalmazás vélt vagy valós céljának, tartalmának és a gyakorlatban való érvényesülésének kifejtésére. A téma taglalása során nem kívánok túl messzi-

Fórum

Fórum

re visszatekinteni, de ezen sajátosan példanélküli irányítási és vezetési struktúra kialakításának intézményes forrását feltétlen be kell mutatni. Ebben a kérdésben az első lépést – az akkori honvédelmi miniszter indítványa alapján – az Alkotmánybíróság 48/1991. (IX. 26.) ABh határozata tette meg. A határozat – témánkkal összefüggésben – egyebek mellett megállapította, hogy a „... Magyar Honvédség parancsnoka vezetési jogkörét csakis az irányító szervezet irányítási aktusainak megfelelően, azok keretén belül gyakorolhatja”.⁸

A határozat értelmében ez a döntés a honvédelmi miniszter és a honvédség parancsnoka közötti hatáskörmegosztás, lényegében a kormányzati irányítás és a szakmai (katonai) vezetés szétválasztásának jegyében történt. A kormányzati (miniszteri) és a honvédség parancsnoki irányítási és vezetési hatáskörmegosztásnak – véleményem szerint – egyrészt praktikus politikai oka volt, amely alapvetően a hadsereggel szemben tanúsított nagyfokú bizalmatlanságból táplálkozott és egyértelműen a parancsnoki hatáskör csökkentésére irányult, másrészt maga az Alkotmánybíróság a kormányhoz képest a honvédséget belső szervezeti egységnek tekintette. Nem vette figyelembe, hogy a honvédség sajátos feladatmegoldás következtében, többlépcsős szervezeti rendszerben működik, így léteznek helyi irányítási jogköröket is ellátó szervezetek. Tehát az irányítás a szervezeti rendszer részét képező – különböző szinten elhelyezkedő – szervek közötti viszonyok leírására szolgál, míg a vezetés az egy adott szerven belüli viszonyrendszert fejezi ki.

Ebben az összefüggésben – megítélésem szerint – a honvédség egy centrálisan irányított fegyveres állami szervezet. Az irányításnak és a vezetésnek az ilyen jellegű megkülönböztetését formálisnak is tekinthetnénk (mivel a vezetés mindig az irányítás keretei között marad), ha a Honvédelmi Minisztériumban, a vezérkar integrációját követően kialakított szervezeti struktúrában, a hatáskörmegosztás nem egy új irányítási és vezetési rend szerint valósult volna meg. Ebben az új struktúrában a tárgyaltt törvényi rendelkezés az Alkotmánybíróság által a Magyar Honvédség parancsnokának szánt szakmai (katonai) vezetési hatásköröket nem a vezérkari főnökre, hanem a honvédelmi miniszterre ruházta.

A jogalkotó a Hvt.69. § (1) bekezdésében a vezetéshez kapcsolva, illetve azzal összefüggésben a vezetés minősítéseként említi a centralizációt. A centralizációval összefüggésben – már csak jelentősége miatt is – meg kell jegyeznem, hogy az egységes államhatalom csak centralizált, hierarchikus felépítés mellett valósítható meg. Ezen túl látnunk kell azt is, hogy a modern kor feltételei között az államrend és az állambiztonság védelme is centralizált, hierarchizált rendszert igényel. Közlelebbről, a honvédségre vetítve, a centralizáció lényegi kérdése a hatáskörök elosztása az egyes katonai szervezetek között. A centralizációnak lehetővé kell tenni az egységes parancsnoki akarat érvényesülését. A jogszabályok és belső rendelkezések egységen, azonos értelmű végrehajtása a honvédségen belül feltétlenül és oszthatatlanul csak hierarchizált, centralizált katonai szervezetek révén valósítható meg.

A jogalkotónak pontosabb és szakszerűbb meghatározást kellett volna adni a honvédségről. Véleményem szerint helyesebb volna az a megfogalmazás, miszerint a „...Honvédség a végrehajtó hatalom alkotmányos alapintézménye, amely hierarchikusan szervezett és centrálisan irányított fegyveres állami szervezet...” Az a tény, hogy a jogalkotó nem ezekre a fogalmi elemekre tette a hangsúlyt, nem ismerte fel, hogy ezek a fogalmak szoros kapcsolatrendszert képeznek, és egységesen alkotják a honvédség pontos jogállását. Ma, amikor a változás igénye, a megújulás szükségessége hatja át a társadalmi viszonyokat, mindennél fontosabb, hogy valós képet alakítsunk ki a honvédségről.

A HONVÉDSÉG EGYES SZERVEZETEI ÁLTAL ELLÁTOTT KATONAI IGAZGATÁSI FELADATOK-KAL KAPCSOLATOS MAGYÁRÁZATOK

A honvédség jogállását és feladatait meghatározó Hvt. 69.§ (1) bekezdésének utolsó mondata meghatározza, hogy a honvédség egyes szervei „... a törvényben meghatározott katonai igazgatási feladatokat is ellátnak.” Ahhoz, hogy az igazgatás helyét egyrészt a tudományos elvárásoknak, másrészt a jogszabályok által használt fogalmi és tartalmi követelményeknek megfelelően el tudjuk helyezni a közigazgatás szervezeti, illetve feladatrendszerében, feltétlenül meg kell határozoznunk néhány alapfogalmat.

Mindzek előtt szólnom kell a közigazgatásról, amely a szakirodalom szerint egy sajátos igazgatás, a társadalomban működő igazgatási rendszerek egyik fajtája.⁹ A közigazgatás ugyanakkor az állam integrált szakigazgatási rendszerre is, amely az állami feladatokat ténylegesen megvalósítja.

A közigazgatási rendszerek legfontosabb intézménye az államigazgatás, amely az állami szervek összességét magában foglaló rendszer. Mint már említettük, az állam elsősorban az államigazgatáson, illetve annak alrendszeirein keresztül valósítja meg a közigazgatási feladatokat, amelyre az államigazgatásnak alkotmányos felhatalmazása van. A polgári demokráciákban a plurális jogállam közigazgatása általában osztott, és benne alapvetően két közigazgatási szervtípus van, amelynek egyik alrendszerét a kormánynak alárendelt (központi), hierarchikusan felépített államigazgatási alrendszer, a másik alrendszerét pedig a területi, helyi önkormányzatok adják.¹⁰ A központi államigazgatási szervekről, valamint a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény 1. § (2) bekezdése értelmében központi államigazgatási szervnek minősülnek: a kormány, a kormánybizottságok, a miniszterelnökség, a minisztériumok, az autonóm államigazgatási szervek, a kormányhivatalok, a központi hivatalok és a rendvédelmi szervek országos parancsnokságai.

Az államigazgatás területi szervei is két nagyobb csoportra tagozódnak:

A központi alárendeltségű (dekoncentrált) területi szervekre (ilyenek az általános hatáskörrel rendelkező megyei [fővárosi] közigazgatási hivatalok és a megyei állami kollégiumok – ezek a kormány általános hatáskörű szervei) és az ágazati feladatokat területi szinten ellátó államigazgatási szervekre. Az államigazgatás

területi szervei általában centális alárendeltségben működnek, de ezen belül is megkülönböztetünk önálló és nem önálló területi államigazgatási szerveket.

Mint ismeretes, szinte valamennyi ágazat, igazgatási feladatainak ellátása érdekében, szükségszerűen létrehozta, illetve kifejlesztette a megfelelő területi szerveit. Az ágazati besorolás tekintetében a honvédelem irányításáért felelős Honvédelmi Minisztérium is kialakította és a követelmények szerint időnként módosította területi katonai igazgatási szerveit. Ezen szervek intézményesítése általában törvényben történt, jelenleg a Hvt. 60.§ deklarálja, intézményesíti a katonai igazgatás területi szerveit, a Hvt. 54.§ (1) bekezdése pedig rögzíti, hogy a honvédelem helyi igazgatása – a Hvt-ben és a kormányrendeletben meghatározottak szerint – a honvédelem területi és helyi igazgatását megvalósító szervek mellett a hadkiegészítő parancsnokságok feladatkörébe is tartozik.

A területi katonai igazgatási szervek (hadkiegészítő parancsnokságok) a kormány által megállapított regionalizálást követően sajátosan megyei alapon építkező, több megyét (a fővárost) átfogó illetékességű, centális irányítás alatt lévő regionális szervezetek.¹¹ Míg korábban a területi katonai igazgatási szervek megyei (fővárosi) illetékességgel (működési területtel) rendelkeztek, mára regionalizált illetékességgel rendelkező szervekké alakultak át. Sajátossága a regionális szerveződésnek, hogy a régióknak alárendelten megyei (fővárosi) szinten kihelyezett részlegek (irodák) is működnek.

A területi katonai igazgatási szervek (hadkiegészítő parancsnokságok) államigazgatási feladatokat is ellátó önálló katonai szervezetek. Államigazgatási feladat- és hatáskörüket alapvetően a Hvt. állapítja meg. Helytelennek tartom azokat a nézeteket, hogy a területi katonai igazgatási szervek félig katonai, félig államigazgatási szervek.¹² Álláspontom ebben a kérdésben határozottan az, hogy e szervek katonai szervezetek, amelyek államigazgatási feladatokat is ellátnak. A területi katonai igazgatási szervek (hadkiegészítő parancsnokságok) osztatlan irányítású szervezetek, azokban mind a szakmai, mind pedig a szervei irányítás egy kézben összpontosul.

A területi katonai igazgatási szervek (hadkiegészítő parancsnokságok) feladat- és hatáskörének, illetve szervezeti rendszerének meghatározása mellett figyelembe kell vennünk a honvédségnek a Hvt. 7. § (2), (3) és a (7) bekezdésében intézményesített központi adatfeldolgozó szervét is, amely a törvényben meghatározott körben adatkezelő szerv. Jelenleg ezt a feladatot a Magyar Honvédség Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központ (a továbbiakban: MH KIAK) látja el.

Nagyon furcsának találok a Hvt.-ben a MH KIAK-nak egy viszonylag megfoghatatlan, általános megfogalmazását akkor, amikor a hadkiegészítő parancsnokságokat konkrétan nevesíti. Amíg a hadkiegészítő parancsnokságok megyei alapon építkező, több megyét (a fővárost) átfogó illetékességű regionális szervezetek, addig az MH KIAK a Hvt.-ben meghatározott feladat- és hatáskörben az egész országot átfogó, sajátosan egyedi illetékességgel rendelkező, államigazgatási feladatokat is ellá-

tó, centrális irányítás alatt álló katonai szervezet. Éppen ezért – megítélésem szerint – a MH KIAK-nak mint fontos államigazgatási feladatokat is ellátó katonai szervezetnek az alapvető intézményes jogállását a Hvt.-ben is szerepeltetni kellene. Ugyanis a Hvt.-ben a MH KIAK-ra vonatkozó fontosabb rendelkezésekből egy-értelműen következik a jogalkotónak a szerve-re vonatkozó megváltozott koncepciója, illetve utalása a szerv státusára, megnövekedett feladat- és hatáskörére, valamint a viszonyrend-szerére.

Az előzőekben említett katonai igazgatósi szervek mellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül a honvédségnek a Hvt. 7.§ (2) bekezdésében szereplő, központi irattározásra kijelölt szervét sem. Jelenleg ezt a feladatot a honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozó HM-szervek közül a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum látja el (a továbbiakban HM HIM), a HM HIM a Hvt.-ben meghatározott feladat- és hatáskörében – a MH KIAK-hoz hasonlóan – az egész országot átfogó, sajátosan egyedi illetkességgel rendelkező, a miniszter alárendeltségébe tartozó, államigazgatási feladatokat is ellátó honvédelmi minisztériumi szerv.

A már említett, államigazgatási feladatokat is ellátó két katonai szervezeti egység (hadkiegészítő parancsnokságok és az MH KIAK) a honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozó szervezetek azon csoportjához tartoznak, amelyek a Honvéd Vezérkar főnökének közvetlen szolgálati alárendeltségében működnek. Ezen szervezeti egységek – amellet, hogy el látják a törvényben meghatározott államigazgatási feladatokat – alapvetően a katonai belső igazgatás (katonai rendtartás) szabályai alapján működnek.

Az eddig elért eredmények alapján úgy látom, célszerű néhány gondolatban foglalkozni az Európában és a NATO szervezetében is egyedülálló területi katonai igazgatás jelenlegi szervezeti rendszerének további finomításá-val. Szükségesnek tartom, hogy amennyiben a honvédségnél létszámtartalék képződne, alakisnak ki egy a harmadik hadkiegészítő parancsnokságot is Közép-magyarországi Hadkiegészítő Parancsnokság néven.

A harmadik parancsnokság felállítását számos, figyelemre méltó szakmai tényező indokolja. Budapest az ország közigazgatási központja és Pest megyével kiegészítve ezen a területen él az ország lakosságának több mint egyharmada. A keleti parancsnokság szakmai tevékenységének zöme jelenleg is Budapestre és Pest megyére irányul. A parancsnokság ellátotti körében lévő személyek kb. 65–70%-a Budapesten és Pest megyében él, körükben eredményes munkát csak helyi vezetéssel és végrehajtással lehet végezni. A Budapesti Torborzó- és Érdekvédelmi Központra aránytalanul nagy teher hárul mind a három szakmai tevékenységi területén.¹³

A HONVÉD VEZÉRKAR ÉS A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE JOGÁLLÁSÁVAL KAPCSOLATOS ÉSZREVÉTELEK

Az alcímben szereplő téma racionális megközelítésének igénye arra készítetett, hogy egy rövid visszapillantással vázoljam a hatályos törvényi rendelkezések előzményeit, s egyben utaljak a jogalkotó lehetséges szándékaira is.

Történelmi tény, hogy a honvédelmi tárca (tíz évig tartó kísérletezés után) 1994-ben elérkezettnek látta az időt a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség Parancsnokság összevonására.¹⁴ A két szerv összevonása a gyorsított előkészületek ellenére nem valósult meg, mivel a kormányváltást követően az új kormány hatályon kívül helyezte az összevonásra vonatkozó határozatot.¹⁵

Az integráció előkészítésének következő álmásaként a Magyar Honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányairól és létszámáról szóló 88/1995/VII.6./ OGY határozat 20./ határozatával – egyebek mellett – elrendelte, hogy a Magyar Honvédség Parancsnokságát át kell alakítani Honvéd Vezérkarrá. Az új Honvéd Vezérkar kialakításánál a törekvés arra irányult, hogy azt kisebb módosításokkal alkalmassá kell tenni a Honvédelmi Minisztériumba történő integrálódásra.

A korabeli vitaanyagokból egyértelműen kiderült, hogy a törekvések a haderő politikai és civil ellenőrzésének kiterjesztésére, valamint a kormányzati irányítás és a katonai vezetés egyesítésére irányultak. Az utóbbi törekvéseket – egyebek mellett – jelentősen motiválta az is, hogy a minisztérium vezetése nem volt felkészülve a normatív aktusokkal történő irányításra. Mint szakminisztérium képtelen volt kialakítani az új viszonyoknak megfelelő szervezeti struktúrát, illetve a sajátos irányítási feladatköröket.

Az integrációban érdekelt csoportok intenzív befolyásolására, a parlamenti pártokkal egyeztetett álláspont alapján, a tárca vezetése terjesztette a törvényjavaslatot az Országgyűlés elé. Így a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrációjával érintett törvények módosításáról szóló 2001. évi XLIII. törvény alapján megszületett a két szerv integrációja.

A Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrációjával az új szervezeti felépítésű Honvédelmi Minisztérium irányítási és vezetési struktúrájának kialakítása jelentős mértékben megváltoztatta a Honvéd Vezérkar jogállását. Ennek következtében tovább bővült a honvédelmi miniszter irányítási és vezetési hatásköre, ugyanakkor ezzel arányosan csökkent a vezérkari főnök hatásköre. A Honvéd Vezérkar alapvető feladatainak meghagyásával és a Magyar Honvédség parancsnoki beosztásának megszüntetésével integrálódott a Honvédelmi Minisztériumba.

A hatályos Hvt. 101.§ (1) bekezdése lényegében az integrációt megalapozó koncepció alapján határozta meg a Honvéd Vezérkar jogállását, mely szerint a „... Honvéd Vezérkar békében – a Honvédelmi Minisztérium szervezeteinek részeként – az ország katonai védelemre való felkészítésének felső szintű tervező-szervező, illetőleg a Honvédség katonai tevékenységének felső szintű vezető szerve”.

Nos, a probléma e törvényi megfogalmazásban a „felső szintű vezető szerve” mondatrésszel van. A közigazgatás-tudomány jelenlegi álláspontja szerint ugyanis az egyszemélyi felelős irányítás (vezetés) alatt álló szervek a vezető feladatait valósítják meg. Ezek szerint a Honvéd Vezérkar mint szervezet a Honvéd Vezérkar főnökének feladatait valósítja meg, amelyeket jogszabály és jelenleg a Honvédel-

mi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzata (a továbbiakban: HM SZMSZ) rögzít.¹⁶ Tehát a vezérkar a vezérkarfőnök segítő szerve. Ismereteim szerint a vezérkarnak nincs törvény által meghatározott részjogosítványa. A Honvéd Vezérkar fentebb jelzett – szerintem pontatlanul meghatározott – jogállását a Hvt.-nek a 2010. évi CLXXX. törvénnyel történő módosítása nem érintette.

Tanulmányozva a vezérkarral kapcsolatos írásos műveket, meg kell állapítani, hogy a vezérkar helye és szerepe, funkciója, az állami és a katonai vezetés más szerveivel fűződő kapcsolata országonként változó.¹⁷ Az utóbbi több mint száz év alatt – a jelzett változások következtében – a vezérkarokat jelentős hátrányok vagy éppen sérelmek érték. Olvasva a Hvt. legutóbbi módosításáról szóló törvény szövegét arra a következtetésre jutottam, hogy a jogalkotó megtette az első lépést a Honvéd Vezérkart az utóbbi évtizedekben ért sérelmek és szorító helyzetek felismerésére. A felismerés egyik, csak példaként említett pozitív mutatója, hogy az integrált minisztérium részét képező Honvéd Vezérkarnak – az államigazgatósi szervezeti rendszer felépítésétől – eltérő, a katonai jelleget jobban kifejező szervezeti felépítését adja. Továbbá a Hvt. módosításának szellemében készült HM SZMSZ-ben a korábbiakhoz képest a Honvéd Vezérkar főnök a HM szervezeti rendjében előkelőbb helyet kapott.

A következőkben a Honvéd Vezérkar főnökének jogállásával összefüggő néhány kérdést érintem. A Hvt. 101.§ (2) bekezdése szerint a „...Honvéd Vezérkart és a hadrendbe tartozó katonai szervezeteket a Honvéd Vezérkar főnöke vezeti, aki az utóbbiak tekintetében hatáskörét részben átruházhatja. Szolgálati előjárója a Honvédség tényleges és – behívások esetén – tartalékos állományú katonáinak. Felelős azok hadrafoghatóságáért, kiképzéséért és felkészítéséért, továbbá magas fokú fegyelméért”. Ezen törvényi megfogalmazás sok tekintetben pontatlan, mivel a hadrafoghatóságért, a felkészítésért, a fegyelmért való felelősséget csak a személyi állományra vonatkoztatja.

A Honvéd Vezérkar főnökének – a törvény szerint néhány eset kivételével – csupán kidolgozói, tervezői, javaslattevői, közreműködői feladatköre van, hatáskör nélkül. A törvényben megállapított hatásköre – a jelenlegi minisztériumi struktúrában – egyáltalán nincs arányban annak felelősségével. Megítélésem szerint nincs törvényes, de még más jogszabályi garancia sem arra, hogy szolgálati feladatait a követelményekkel és a felelősséggel arányosan végre tudja hajtani.

A törvény világosan meghatározza a Honvéd Vezérkar főnökének a Honvédelmi Minisztériumban végrehajtandó feladatait és az alárendelt katonai szervek vezetéséért való felelősséget, de nem említi azokat a vezetési jogosítványokat, amelyekkel az alárendeltek felé rendelkezik. Ebben a minisztériumi struktúrában a Honvéd Vezérkar főnökének vezetői jogosítványa jelentősen korlátozott, mivel az alárendelt katonai szervezetek vezetését a minisztérium egésze látja el. Ebben az összefüggésben a Honvéd Vezérkar főnök csak szakirányú feladatokat lát el. Ez annál is inkább így van, mivel a honvédelmi miniszter ellátja a katonai vezetői tevékenységet is. Némi túlzással azt is meg lehet kockáztatni, hogy a Honvédelmi Mi-

Fórum

Fórum

nisztérium úgy működik, mint egy katonai parancsnokság.

Abban a kérdésben, hogy ki vezet és ki irányít, az a véleményem: a vezérkarfőnök a Honvéd Vezérkart vezeti, a hadrendbe tartozó katonai szervezeteket pedig irányítja. Ellentmondás ismerhető fel ezzel összefüggésben a Hvt. 101.§ (2) és (3) bekezdése között. Ebben a kérdésben a már említett alkotmánybírószági határozat indokolására kell támaszkodnunk, mely szerint „... az Alkotmánybíróság a két kulcsfogalmat azzal a tartalommal használja, amelyre nézve az igazgatás tudományban egyetértés van. Eszerint az irányítás és vezetés is a szervezet eredményes működésére irányul. Az alapvető különbség az, hogy az irányító az irányított szervezeten kívül (fölötte) áll, a vezető viszont a szervezet csúcsán, de azon belül, annak részeként helyezkedik el”.¹⁸

A HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM JOGÁLLÁSÁVAL ÉS MŰKÖDÉSÉVEL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK

A Hvt. 99. §-a szerint a „ A honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium az ország katonai védelemre való felkészítésének tervezéséért, szervezéséért, valamint... a Honvédség irányításáért és vezetéséért felelős központi államigazgatási szerv”.¹⁹ A törvényi meghatározás bővítése miatt, illetve magyarázataként megjegyzem, hogy a Honvédelmi Minisztérium a Magyar Köztársaság törvény által, alkotmányos alapon létrehozott egyik különös hatáskörű központi államigazgatási szerve, a történelmi fejlődés során kialakult szak(-ágazati) minisztérium, amely a miniszter munkaszervezeteként működik.²⁰ A honvédelmi miniszter pedig a kormány általános politikájának keretei között vezeti a minisztériumot.²¹

A Hvt. 51.§ szerint a „... honvédelmi miniszter a kormánynak, az ország honvédelmi feladatai végrehajtásáért, valamint a Honvédség irányításáért és vezetéséért felelős szakminiszter...”. Tehát ami a minisztérium feladatkörét illeti, az mint szervezet, a miniszter feladatait valósítja meg, amit a törvény, illetve a kormányrendelet állapít meg.²²

A Honvédelmi Minisztérium rendeltetését illetően a fentebb idézett szövegéből világosan kiderül, hogy az alapvetően államigazgatósi tevékenységet folytató minisztérium kettős alaprendeltetést lát el: államigazgatási és katonai feladatokat. A jogalkotó – megítélésem szerint szükségtelenül, a magyar jogrendben példanélküli módon – a Hvt. 73.§ (3) bekezdésében úgy rendelkezik, hogy a honvédség szervezeti felépítését a Honvédelmi Minisztérium, a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó, valamint a honvédség hadrendje szerinti szervezetek képezik. Tehát a honvédség egyben államigazgatási és katonai feladatokat ellátó haderő is.

A már említett kettős alaprendeltetés miatt a minisztériumban jelenleg egy kialakulatlan, sajátos parancsnoklási (előjárói) rend valósul meg, illetve a minisztérium átalakult félkatonai szervezetté, amely – megítélésem szerint – megítélésem szerint a Honvéd Vezérkar mint klasszikus katonai parancsnoki struktúra működtetése a hatályos jogi keretek körében nem lehetséges.²³ A Honvédelmi Minisztérium struktúrájának kialakításánál – megítélésem szerint – ebben az összefü-

gésben alkalmazni kell a központi államigazgatási szervekről, valamint a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvényben előírt általános szabályokat.

A kettős rendeltetést megvalósító modell szerinti minisztériumi struktúra sok vonatkozásban eltorzította a működés irányát. Az általános hadkötelezettség megszűnésével háttérbe szorultak az ország honvédelmi felkészítésével összefüggő államigazgatási feladatok, a szakirányítás hatáskörének szükségtelen kiterjesztése korlátozta, illetve korlátozza az egyszemélyi felelős irányítást és vezetést, mivel minisztériumi szinten intéződik egy sor nem oda tartozó katonai kérdés.

ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

A jelen tanulmány alapján adódó gondolatokat két irányban kívánom összegezni.

Egyrészt ismeretes, hogy a kormányzat új alkotmány megalkotását tervezi, amelynek kidolgozása folyamatban van. Az alkotmányozási folyamat során – megítélésem szerint – már most, amíg nem késő, érvényesíteni kellene azt az általános honvédelmi igényt, hogy a jelenleg hatályos alkotmányban foglaltakhoz hasonlóan a Magyar Honvédség továbbra is mint az egyik alkotmányos alapintézmény szerepeljen.

Régi történelmi tapasztalatok mutatják, de az utóbbi évtizedekben a honvédelem, illetve a honvédség területén végbement viszonylag gyors és mélyreható változások törvényszerűen igénylik a több mint hat éve hatályos Hvt.-nek a rendszeres felülvizsgálatát, különös tekintettel és figyelemmel a vezérkar integrációjával kialakult irányítási és vezetési struktúrára. A honvédségnek a rendszerváltás óta végzett tevékenysége, az ország védelmére irányuló elkötelezettsége ma már lehetővé teszi, hogy a jogalkotó a kormányzati államigazgatási tevékenységet a katonai irányítási (vezetési) tevékenységtől szervezetileg is elkülönítse.

Az a tény, hogy a jogalkotó egyedül a honvédséggel szemben alkalmazta az itt tárgyalt szervezeti integrációt, kimondatlanul is egyfajta bizalmatlanságot fejez ki a Magyar Honvédséggel szemben. A tévesen értelmezett civil kontroll fokozott érvényesítésének az itt vázolt jogi eszközökkel való biztosítása a jogalkotó részéről csak olyan hivatkozási alap, ideológiai köntös, amely egy elavult, tudománytalan szemléletet kíván korszerűvé tenni. A katonasággal szembeni bizalmatlanságot hosszú távon az is táplálja, hogy az alapvetően két politikai erőcentrum megegyezésére épült. Tehát az egymást váltó kormányzati erők szinte mindegyikének érdeke fűződik ahhoz, hogy a napi politikai érdekeknek megfelelően irányítsa a hadsereget. Pedig, ha valamelyik állami szerv igényli a jogfolytonosságot, a jobbiztonságot, a stabilitást, akkor a Magyar Honvédség is azok közé tartozik.

Abban a kérdésben, hogy annak idején így alakult a honvédség irányításának és vezetésének a struktúrája, bizonyos felelőssége felmerül a katonai elitnek is, melynek tagjai – az állandó fenyegetettség nyomása alatt – szakmai önvédelemből, kellő szellemi tapintattal és tárgyilagossággal nem tették határozottan szóvá a tanulmányban jelzett torzulásokat. Pedig a legnagyobb ösztűz akkor is és ma is az irányítási és vezetési viszonyokra irányul. ■

Honvédségi Szemle

¹ A véderőről szóló 1868. évi XL. törvény-cikk 2. § a fegyveres erőkhöz sorolja a hadsereget, haditengerészetet, a honvédséget és a népfelkelést.

² A honvédségről szóló 1868. évi XLI. törvénycikk megjelent az Országos Törvénytár 480. oldalán, 1868. december 8.

³ A honvédségről szóló 1912. évi XXXI. törvénycikk megjelent az Országos Törvénytár 218. oldalán, 1912. évi július hó 8-án.

⁴ A honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk megjelent az Országos Törvénytár 1939. évi március 11-i számában.

⁵ A honvédelemről szóló 1960. évi IV. törvényt a honvédelmi tárca az Igazságügyi Minisztérium segítségével készítette.

⁶ A honvédelemről szóló 1976. évi törvényt a módosító törvényekkel együtt az Országgyűlés 1994. január 1-jén hatályon kívül helyezte.

⁷ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény miniszteri indoklásának 1. pontjában szereplő szöveg.

⁸ Az Alkotmánybíróság 48/1991. (IX. 26.) ABh. Határozat A/1.pont.

⁹ Magyar közigazgatási jog. Általános rész I. fejezet (Berényi Sándor)

¹⁰ Uo. III. fejezet (Berényi Sándor)

¹¹ Az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakításokról és az azokat megalapozó intézkedésekről szóló 2118/2006. (VI. 30.) korm.határozat 4/b pontja.

¹² Dul Sándor – Földesi Ferenc: A területi katonai igazgatás regionális kialakítása. Társadalom és Honvédelem 2006/1. (ZMNE-kiadvány).

¹³ Dr. Kassai László – Ocsovai János: A területi katonai igazgatás új rendje. Hadtudomány 2009. 1–2., 94. oldal.

¹⁴ A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség Parancsnokságának összevonásáról szóló 1005/1994 (I. 17) kormányhatározat.

¹⁵ A kormány 1085/1994 (IX. 15.) kormányhatározatával helyezte hatályon kívül az 1005/1994/I.17./ kormányhatározatot.

¹⁶ A Honvédelmi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatának kiadásáról szóló 87/2010. (X.6.) honvédelmi miniszteri utasítás.

¹⁷ Hadtudományi Lexikon 1423. oldal. A Magyar Hadtudományi Társaság kiadványa, 1995

¹⁸ Az Alkotmánybíróság 48/1991. (IX. 26.) ABh. határozatának indokolása. A/II. 1. pont.

¹⁹ A Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról szóló 2010. évi XLII. törvény 1. § b/ alpontja.

²⁰ A központi államigazgatási szervekről, valamint a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény 5. § (1) bekezdése.

²¹ Uo. 5. § (2) bekezdés.

²² Uo. 34. § (3) bekezdés.

²³ Kádár Pál: A Magyar Honvédség irányításának és vezetésének jogi és igazgatási problémái. Hadtudomány 2009. 3–4. szám.

– Szükség esetén a szárazföldi csapatok harctevékenységében való részvétel.

Az önkéntes tartalékos haderő a Magyar Honvédség része, a haderőnek parancsnokságával azonos szintű szervezetként a Honvéd Vezérkar főnökének alárendeltségében. Felelős vezetője – hivatásos katonaként – az önkéntes tartalékos haderő parancsnoka. Logisztikai szervei békében a Magyar Honvédség anyagi ellátási rendszerébe épülnek be. Szakállománya a befogadó alakulatoknál tervezi az ellátást, illetve a haderő egészének vagy részeinek aktivizálásakor, a kész tervek alapján szervezi a logisztikai feladatokat.

Szervezete

– Az önkéntes tartalékos haderő parancsnoksága.

– A budapesti és megyei (régió-) parancsnokságok.

– A budapesti kerületi, városi parancsnokságok.

– Fegyveres és nem fegyveres szolgálatra szervezett budapesti kerületi, városi és területi alegységek (zászlóaljak, századok, szakaszok).

A katonai, országvédelmi feladatok megoldásához az önkéntes tartalékos haderő szervezetében fegyverzet-technikai szolgálat, valamint szállító, műszaki, komendáns és forgalomszabályzó, egészségügyi, katonai kommunikációs alegységek vannak. Ezek az alegységek békében nem élő szervezetek, amelyek a befogadó katonai alakulatoknál, katonai szerveknél, más rendvédelmi szerveknél lévő minimális keretállománnyal rendelkeznek.

A fegyveres alakulatok aktivizálására csak az alkotmány szerinti minősített helyzetekben kerül sor.

Az önkéntes tartalékos haderő alkalmazásának alapelvei:

– Önkéntes kötelezettségvállalás.

– Állandó kapcsolat a lakossággal, lakóhellyel.

– Szolgálat az illetékességi területen (a területiség elve).

– Szükséges mértékű igénybevétele.

– A szükséges és elégséges beavatkozás elve.

– Operatív vezetés.

– Kellő katonai képzettség, kiképzettség és annak szinten tartása.

– Az illetékességi terület befogadó támogatása.

– Együttműködés.

– Szükséges mértékű megkülönböztetés.

– Törvényeken alapuló működési rend.

– Anyagi ellenszolgáltatás elve.

– Önként vállalt feladatok.

Az önkéntes tartalékos haderő megalakítása, szervezeti felépítésének kialakítása, törvényes működési rendje alkotmányos feltételeket, törvényi és jogszabályi háttérrel feltételez. Létszáma politikai döntés függvénye. Az békében, válsághelyzetben, illetve háború esetén eltérő lehet.

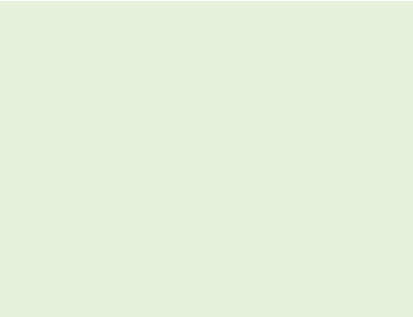
Az önkéntes tartalékos végsőig elkötelezett a haza védelmében, a rendkívüli helyzetekben való helytállásban, a katonai és egyéb ismeretek elsajátításában, a készségek megszerzésében. Ez az elsődleges, illetve tágabb közös-

ség iránti magas szintű felelősségében mutatkozik meg, amelynek kialakulása – az egyéni adottságok mellett – élettapasztalatot is feltételez.

A gyermekek önkéntes felelősségvállalásra történő nevelését már egész fiatalon kell kezdeni, amelynek eredményeként elérhető, hogy a tágabb (a hazának, a hazáért), illetve a szűkebb környezetnek tett szolgálatot a fiatalok ne nyűgnek véljék, a honvédelem, a különleges helyzetekben való segítségnyújtás ügyét sajátjuknak érezzék. Ennek a célnak az elérésében az egyénnek és minden közösségnek vannak kötelezettségei.

Az önkéntes tartalékos szolgálat vállalásának az érzelmi oldala döntő. Ennek kialakításában a honvédelmi nevelésnek sok tennivalója van. Sajnos hazánkban a katonai, különösen a sorkatonai szolgálatot a XX. század második felében sikerült lejártni, ezért mérhetően nagy munkával érhető el az önkéntes kötelezettségvállalás hagyományokhoz méltó rangra emelése, a magyar katonai virtus felélesztése, az önkéntes szolgálat vállalásának társadalmi elismerése.

Az önkéntes tartalékos haderő a lakossághoz legközelebb álló fegyveres szervezet, amelynek működtetése hivatásos katonák (tisztok, tiszthelyettesek), hivatalnokok, azaz kis létszámú keretállomány nélkül elképzelhetetlen. Annak létjogosultságát a XXI. század nagy kihívásai, illetve a katonai területvédelem feltételeinek megteremtése egyaránt indokolják. ■

Reflexió cikkünkre

Tisztelt Szerkesztőség!

A 2010. novemberi számban Révész Tamás Petróczy ezredesről írt. Cikkéhez fűzök két megjegyzést.

1. „...Marisch-Weisskirchenben, (...) a Magyar Királyi Honvédség valamennyi – két világháború közti – parancsnoka is ebben az intézményben végzett.” – írja a szerző. A két világháború közt hat főparancsnoka volt a honvédségnek (Willerding Rezső, Nagy Pál, Janky Kocsárd, Kárpáthy Kamilló, Shvoy István, Sónyi Hugó). A hat főből három fő tanult az említett iskolában (Willerding Rezső, Janky Kocsárd, Kárpáthy Kamilló). Irodalom: Szakály Sándor: Honvédség és tisztikar 1919–1947. Ister Kiadó 2002. 152–182. oldal; Szakály Sándor: A magyar katonai felső vezetés 1938–1945. Ister Kladó 2001. 315. oldal. Magyarország a II. világháborúban Lexikon Petit Real Könyvkiadó 1997. 175. oldal. Magyarország a I. világháborúban Lexikon, Petit Real Könyvkiadó 2000. 484. oldal.

2. „...1898 novemberében ezredével (...) Bécsbe került. Az egység ekkor nagy elismerésben részesült, ugyanis a császár az ötvenéves uralkodói (és ezredtulajdonosi) jubileum (1848–1898) alkalmából egy különleges emlékérmet adományozott nekik.” A Jubileumi Emlékérmek három fokozata volt. Az arany fokozatot tizennégy tiszt kapta meg, akik 50 éve szolgálták a császárt. A bronz fokozatot minden aktív és tartalékos tiszt megkapta. A harmadik fokozatot polgári alkalmazottak kapták. Irodalom: Bodrogi Péter – Molnár József – Zeidler Sándor: Nagy magyar kitüntetéskönyv. Rubicon-könyvek 2005. 100. oldal

Pap Attila főtörzsőrmester

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Katonai Lexikon. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1985.

Hadtudományi Lexikon. Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 1995.

Szigeti Lajos: A önkéntes tartalékos rendszer megalakításának kérdései. Hadtudomány, 2000/4. 53–64. o.

Homoki János: Gondolatok a jövődő magyar önkéntes tartalékos rendszer létrehozásáról. Új Honvédségi Szemle 2001/1. 6–13.

Simicskó István: Kérdések az önkéntes tartalékosról. Új Honvédségi Szemle 2001/1. 14–19.

Fodor Lajos: Önkéntes kötelezettségvállalás a honért. Új Honvédségi Szemle 2001/1. 20–23.

A honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény.

A polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény.

Területvédelmi parancsnokság és csapatok. Előadás. MH Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága. (Nytsz.: 341/0966 – a ZMKA Kutatókönyvtára)

Hátországvédelem. Jegyzet. ZMKA, 1982. (Nytsz.: 614/0623 – a ZMKA Kutatókönyvtára)

Területvédelmi rendszer. Tanulmány. Biztonságpolitikai és honvédelmi kutatások központja, 1992. (Nytsz.: 1698/TK – a ZMKA Kutatókönyvtára)

Hadnagy Imre József: A nemzet önkéntes tartalékosai. (A Nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai) HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály 2001. 76–94. oldal.

Magó Károly zászlós:

AZ ELSŐ AMERIKAI LÉGITÁMADÁS SZOLNOK ELLEN

A légi kötelékek támadásai szinte minden célpont esetében mindig mély sokkot okoztak a civil lakosságnak. Sok város esetében a front, a háború csak a híradásokban szerepelt, azonban egy súlyos bombatámadás egy csapásra véget vetett a békének.

A Magyarországot ért amerikai bombázások közül talán a Szolnok ellen 1944. június 2-án végrehajtott támadás következményei voltak a legsúlyosabbak. Ez a bombázás – a szemtanúk, túlélők elbeszélése alapján – olyan mély nyomot hagyott az emberekben, amelynek felidézése még ma is könnytet csal a visszaemlékezők szemébe.

A BOMBÁZÁS

Az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió megállapodott abban, hogy szovjetek három repülőteret (Poltava, Pirjatyin, Mirgorod) biztosítanak az amerikai bombázók és a kísérő vadászok fogadására, az amerikai bombázógépek jobb kihasználása érdekében. A nagy távolságra lévő célpontok esetében közelebb voltak a szovjet repülőterek, ezért ott szálltak le a gépek, majd a szükséges előkészítés és pihenés után tértek vissza olaszországi bázisaikra. Ez volt az úgynevezett ingabombázás, mert az oda- és visszaúton is képesek voltak egy célpontot megtámadni.

A PUSZTÍTÁS LEÍRHATATLAN VOLT

AZ AMERIKAI BOMBÁZÓK A TÁMADÁS UTÁNI PILLANATOKBAN

1944. június 2-án elkezdődött a „Frantic Joe” hadművelet, amelynek során több magyar célpontot támadtak meg az amerikai kötelékek. A Szolnok elleni támadásban részt vevő repülőgépek nem a Szovjetunió felé repültek tovább, hanem visszatérőben voltak Olaszországba. A 49. bombázó ezred három bombázócsoportja Szolnoktól 30 kilométerre, délkeletre fordult rá a célra. 8 óra 22 perckor rendelték el a légiiradót Szolnokon, majd 7 perc múlva megkezdődött a támadás.¹ Össze-

sen 103 B–24-es bombázó vett részt a támadásban, a 82. vadászcsoport 46 P–38-asának fedezete alatt.²

Tóvizi Lajos, aki a támadás napján forgalmi szolgálattevőként teljesített szolgálatot, így emlékszik a támadásra: „Felvettem a hallgatót. Orosháza jelentkezett, hogy nagy tömegű gép röpül fölöttük észak-nyugat felé. A következő pillanatban Szentes beleszólt: a Tisza vonalára fordulnak! (...) Marfű jelentette, hogy Szolnok felé fordultak.”³

A támadók ellen 7 óra 55 perckor Veszprémből 30 magyar vadászgép szállt fel, de a földi irányítás rossz helyzetértékelése miatt nem találták meg az amerikai kötelékeket.⁴

A VESZTESÉGEK

A szolnoki rendőrkapitányság jelentése alapján „1944. június 2-án 8 óra 30 perckor (...) légitámadás érte a várost. A támadás két hullámban, az első 15 percig a második kb. 10 percig tartott. (...) A pályaudvar súlyos károkat szenvedett. A Szolnokot Budapesttel összekötő vasúti felüljáró híd 6 telitalálatot kapott, teljesen használhatatlan. (...) A német barakk-tábor és környéke jórészt a tűz következtében megsemmisült. Egy német lőszerszállítmány a pályaudvaron kigyulladt. Számos helyről nem robbant bombákat jelentettek. A mentés teljes erővel folyik.”⁵

A város tűzoltóparancsnokának egykori jelentése szerint 184 lakóház megsemmisült, 134 épület súlyosan megrongálódott és 206 lakóház megsérült. Ezen felül, a MÁV 6 emeletes és 23 földszintes épülete is kárt szenvedett (a jelentésből nem tűnik ki, hogy ezek az épületek milyen mértékben károsodtak). 168 vasúti kocsi pusztult el, melyből 12 személy-, 156 pedig teherkocsi volt. Más jelentések szerint négy műszaki mentőraj még a riadó lefújása előtt megkezdte a túlélők keresését. Munkájuk eredményeként Orosz Péter tizenegy éves

szolnoki lakost élve mentették ki a romok alól, illetve kiemelték tizenhat holttestet.⁶

A jelentős német veszteségek miatt a Wehrmacht részéről egy kivizsgáló csoport érkezett Szolnokra, amelynek feladata a károk és veszteségek kivizsgálása, a romeltakarítás irányítása, valamint a helyreállítások megkezdése volt.

Összesítve a százhatvanhárom magyar, a százhetvennégy német és az egy orosz áldozatot, a támadás áldozatainak száma háromszázharmincnyolc fő lehetett. A magyar sérültek száma háromszázötvenegy és négyszázötven fő közötti, a német sérültek száma pedig kb. ezer fő lehetett. Természetesen a korabeli jelentésekben lehetnek kisebb tévedések, esetleg elszámolások, de kizárt, hogy ezek jelentős eltérést mutatnának a valós adatokhoz képest. A vasúti közlekedés három napig szünetelt.

A VESZTESÉGEK OKAI

Miután elkezdődött Magyarország amerikai bombázása, senki számára nem lehetett kérdés, hogy Szolnok is a bombázandó célok

EGY TÖLÉLŐ. AZ ÁLDOZATOK SZÁMA MEGHALADTA A HÁROMSZÁZHARMINCAT

168 VASÚTI KOCSI PUSZTULT EL

közé kerül. A város és a vasút vezetése, valamint a német állomásparancsnokság azonban nem hozta meg időben a szükséges döntéseket, ezért már az első támadás igen sok emberéletet követelt, és nagy anyagi károkat okozott.

A második világháború idején a város a magyar vasúti közlekedés kiemelkedő jelentőségű csomópontja volt. Másfelől a Tiszán átívelő vasúti híd és a vasúti pályaudvar, ahol 1941. március 11-étől német és olasz szállítóparancsnokság is működött, fontos eleme volt a keleti frontra és az onnan visszafelé irányuló szállításoknak.⁷ Ezért a Magyarországot támadó amerikai kötelékek egyik legfontosabb feladatként az itteni vasúti objektumok elpusztítását kapták.

A Szolnokot ért támadások során kizárható, hogy azok szándékosan a lakosság ellen irányultak volna, ennek ellenére sokan haltak meg. A súlyos veszteségek okai abban rejlettek, hogy a pályaudvartól mindössze 100 méterre fekvő vasutas kolóniát nem telepítették ki; a vasúti objektumok melletti utcákban nem épült kellő mennyiségű és minőségű óvóhely; az állomáson nem volt olyan szerelvény előkészítve, amelyen riadó esetén gyorsan ki lehetett volna menekíteni az utasokat és a vasutasokat (csak a támadás után intézkedtek rá, hogy legyen). Továbbá: a vasutasok a fizetésüket az állomáson kapták meg, ezért sok szolgálaton kívüli vasutas is a jelentős katonai célpontban tartózkodott, amikor nem dolgozott.

A német hadsereg a szolnoki vasútállomá-

son rendezte be a frontról haza- és a frontra visszavezényelt katonák fertőtlenítő- és egészségügyi szűrőállomását. Ez a logisztikai szempontból talán helyes döntés katonai szempontokból súlyos hibának bizonyult. A német fertőtlenítőállomást ugyanis közvetlenül a vágányok mellett helyezték el. Fatális véletlen, hogy június 2-án, a támadás idején sok német katonára éppen a fertőtlenítőben fürdött, ezért esélye sem volt a menekülésre!

Szolnokon az amerikai bombázás sebei még ma sem gyógyultak be teljesen. Az akkor átélt borzalmak a város lakóinak emlékezetében tovább erősödtek, torzultak. Egy komoly pontatlanságokkal megírt jelentés miatt még ma is sokan hiszik, hogy több mint ezer német katonára halt meg az állomáson azon a tragikus napon. A legjobb bizonyíték erre, hogy 1997. június 2-án a szolnoki pályaudvaron kopjafát állítottak „a bombázás 1272 elhunytjának” emlékére. Ahogy az 1948-ban megírt jelentés, úgy ez az emlékhely is tovább élte a téves adatokat.

Az általam feltárt adatok tükrében remélhetőleg sikerül tisztább képet alkotni arról a napról, amikor először volt célpont Szolnok az amerikai navigátorok térképén. ■

(A fotók a szolnoki Damjanich Múzeum gyűjteményéből valók)

¹ Pataki I.–Rozsos L.–Sárhidai Gy.: Légi háború Magyarország felett I., Zrínyi Kiadó, 1992. 34. p

² Oláh András Pál történelem közlése

³ Lovas 1996 271. p.

⁴ Pataki I.–Rozsos L.–Sárhidai Gy.: Légi háború Magyarország felett I., Zrínyi Kiadó, 1992. 34–36. p

⁵ Magyar Országos Levéltár, BM levéltár K150, 3583 csomó

⁶ Damjanich Múzeum, 2003.1.170

⁷ Borús József: Szolnok város története. X. fejezet. Szolnok a második világháború éveiben 1939–1944. Szolnok. 1975. 226. p

Matthaeidesz Konrád:

GONDOLATOK A FINN–SZOVJET TÉLI HÁBORÚRÓL SZÓLÓ CIKK KAPCSÁN

Az újságíró vitathatatlanul legunalmasabb időtöltése a várakozás. Ezt előidézheti az a tény, hogy valahova előbb érkezett, de akár az is, hogy a megszólaltatandó még/már elfoglalt. Ilyen esetem volt az egyik „mundéri ügyet” illetően is: előbb érkeztem, udvariasan megkaptam a kávémat, majd rutinszerűen elkezdtem nézegetni az előttem lévő asztalon heverő újságokat. Egyiket a másik után vettem fel, lapoztam át és tettem le, mígnem sorra került a Honvédségi Szemle.

Nem ismertem a lapot. Először a címetek futottam át, majd egyre lassultam, végül elkezdtem olvasni. Érdekel! Újat, mi több emberit nyújtott, nem a szokott protokollt.

Észre se vettem, hogy rohant az idő, amikor sorra kerültem. Elmenőben kérelemmel álltam elő, „Hadd vigyem el a Honvédségi Szemlét, ha kell természetesen, visszaszolgáltatom”. Megkaptam, s otthonomban, nyugodt körülmények között megkezdtem olvasását.

Nem sorolom föl a számomra érdekes írásokat, csupán egyet emelek ki. Azt, amelyik igazán belőlem szól: Gy. Fekete István tanulmányát, amely a finn nép gigászi küzdelmét mutatja be a sztálini önkény ellen – Magyarok a finn–szovjet téli háborúban (1939–40). (Honvédségi Szemle, 2010/6.)

Azonosultam a sorokkal, amelyek őszintén, becsülettel megidéztek a történeteket. Még *Kémeri Nagyról* is szólt, akinek kalandos élete valóban egy regény. (Talán eljön az a reális történelemoktatás, amikor személye valós értékelést kaphat.)

A finn–szovjet háborúval gyermekként ismerkedhettem meg, amikor Édesapám megvette V. Saraja: Megváltott ország című könyvét. Olvasni még nem tudtam, így esténként, mese helyett, ő olvasta fel, hogyan küzdött a finn nép.

Telt-múlt az idő. Már a Reform Hírmagazinnak dolgoztam, amikor találkoztam finn veteránokkal. A véletlen úgy hozta, hogy sokszor beszélgethettem *Pirity Máttyással*, aki Ausztráliából hazatérve a lakhelyemhez közeli Pengőközben élte nyugdíjas éveit.

Idővel a Magyar Televízió szerkesztő-riportereként, a finn állam meghívására, több alkalommal forgathattam az *ezer tó országában*. A felkérés tárgya bármi lehetett, részemről az összpontosítás mindig az 1939–1945 közötti időszak emlékei felé irányult.

A finnek dicséretes módon nemcsak beszélnek az emlékek őrzéséről, hanem sokat is tesznek annak érdekében. Számos múzeumban jártam, ahol ápolják a honvédó harcok hőseinek emlékeit. Parola városának egyik érdekessége az erdő takarásában lévő Harckocsi Múzeum. Hatalmas pavilonjaiban kiváló ál-

A LÖVEGET TÖBB MINT 100 ÉVVEL EZELTŐTT GYÁRTOTTÁK, DE MA IS TŰZKÉSZ ÁLLAPOTBAN VAN

A T – 28-AS, A HÁROMTORNYÚ MONSTRUM HARCKOCSI

A MAGYAR NIMRÓD ŐSE A PAROLAI MÚZEUMBAN

AZ I-16-OS (RATA), MELYET A FINNEK ISKOLAGÉPPÉ ALAKÍTOTTAK

lapotú harceszközöket – zömében a harmincas évek szovjet haditechnikáját –, gumikerekes és láncos járműveket, személyi tárgyakat helyeztek el. A szabadban igazi típus-kavalkád látható. Itt mindazon eszközök fellelhetők, amelyekhez a finnek hozzájutottak: akadnak szovjet, svéd, brit, német harceszközök, no meg a saját, kényszerből született járművek. (Érdeemes szólni a mi Nimródunk óséről. Jó állapotban van. Ott folyamatos a karbantartás...)

Ugyancsak Parola térségében található a Tüzér Múzeum. A finnek évszázadokon át „élvezték” az orosz cár uralmát, ami az idegen seregek ottlétével járt. Vörös téglalapokból hatalmas garnizonok alakultak ki. Az egyik ilyen bázis vált a tüzéremlékek gyűjtőhelyévé. (Megint a magyarok jutottak eszembe: itt nem az orosz, hanem a szovjet megszállók éltek. A múzeumoknak nem jutott épület, sőt esetenként a Magyar Királyi Honvédség igazán látványos épületei is romhalmazzá váltak.) A múzeum többszintes főépületében vannak a múlt emlékei, például a hatlovas, fogatolt löveg, műszerek, egyenruhák, iratok és eszközök sora. Az egykori bázison több egyszintes épületet is találunk, amelyek egyikében zömében zsákmányolt anyagokat állítottak ki. Itt látható például egy kürt, amelyet a 24. ukrán hadosztály tehergépkocsin szállított zenekarának egyik szerencsétlen katonája használt. A tervek szerint ennek a zenekarnak kellett volna a muzsikát szolgáltatnia a helsinki díszszemlén. A hadosztály azonban betévedt egy erdei útra, ahol a finnek megsemmisítették az első és az utolsó járművet. Az emberekkel több dolguk nem volt: ott fagytak meg, egymás melegében reménykedve, összegűjva a zenekar tagjai. Onnan került ide a hangszer. A szabadtéren látható a világ majd minden tájáról idekerült lövegek sora, amelyek némelyikének azonosítása talán még dr. Lugosi József ny. ezredes úrnak is fejtörést okozna, pedig talán ő az egyik legjobb tüzérmuzeológus, akit ismerek.

Hammelinben a Légvédelmi Tüzérmúzeum

MANNERHEIM MARSALL VIASZSZOBRA (JOBBRÓL) A GÉPKOCSI MÚZEUMBAN

FINNORSZÁG A HÁBORÚ CIGÁNY HŐSEIRE EMLÉKEZIK

található, kiépített lövegállásokkal, mozgatható eszközökkel, az odalátogatók játékos örömére.

Helsinkiben több emlékhelyet is felfedezhetünk. A Repülőmúzeum egyik gépére horogkeresztet festettek. Ennek azonban semmi köze a Hitler révén közismertté vált jelzéshez: az első világháború utáni időkben a finnek a kommunisták ellen küzdöttek; ekkor két repülőgépet kaptak egy svéd gróftól, annak családja címerével, fehér mezőben lévő kék horogkereszttel. Egyébként ebben a múzeumban található a világhírű I-16 Rata vadászpilóta kétszemélyes oktató-változata. (Milyen érdekes ez is! Hazánkban a visszaemlékezők a szovjet repülőgépeket általános fogalomként a magyar légtérben is Rataként határozzák meg, pedig itt nem repült ez a típus.)

A Gépkocsi Múzeumban Carl Gustaf Emil Mannerheim marsallra, a finn politikusra és hadvezérré emlékeznek, akinek szobra ott áll hajdani gépkocsija mellett.

Mannerheimnek önálló múzeumot is kialakítottak, tengerre néző hajdani lakóházában. A kiállítás kuriózumát jelentik azok a Kínából származó tárgyi emlékek, dokumentumok, amelyeket még cári tisztként végrehajtott, két évig tartó felderítő útja során gyűjtött. Ezek – mellesleg – néprajzi érdekességgel is bírnak, hiszen egy távoli ország régmúlt életét mutatják be.

A múzeum igencsak csinos vezetőnöjének egyik, hozzám intézett első mondata az volt, hogy a marsall több alkalommal járt Magyarországon. Nevezetesen Bábolnán, ahol a cári udvarnak vásárolt lovakat, azután Dombóváron, ahol egy barátja is volt, no meg Szegeden, ahol díszdoktorrá avatták. Tőle tudom azt is, hogy Szent-Györgyi Albert Nobel-díjának érmét a téli háború folyamán elküldte a finneknek, amit egy helyi kereskedő megvásárolt, és visszaküldte azt a Magyar Nemzeti Múzeumnak (ma is ott található).

Még a cári hadvezetés építette meg a Helsinki előtt fekvő szigeten azt az erdőt, amely napjainkban is változatlan formában idézi meg a több száz évvel ezelőtti technikát. A fin-

nek megóvták a hatalmas hajóágyúkat építő, mint a gépfegyvertornyokat. Mindez ma már csak idegenforgalmi látványosság, amely évente pár alkalommal látogatható. Az erdő ma természetvédelmi terület. Ha valaki bejut a több emelet mélységű lövegtoronyba, csak bámulni tudja az orosz haditechnika fejlettségét az 1900-as évek elején: a soktonnányi lövegek könnyű mozgatását szolgáló gépesített, légszivást.

Az erdő előtt először a második világháború idején került sor harci cselekményre. A szovjet flotta vezetői nem voltak tudatában annak, hogy a finnek megnövelték az oroszok által 1920-ban otthagyt lövegek lőtávolságát, és hajóik befutottak azok hatókörébe. Volt hajó, amit ki tudtak javítani, de volt olyan is, amely napjainkban is a halak búvóhelye a tengerfenéken.

Mannerheim az első világháború után, az ottani Vöröskereszt vezetőjeként, egészségügyi hálózatot hozott létre a háború sérülteinek számára. Ezek a kórházak napjainkban is működnek.

S hogy mennyire változott ott az idő? Egyik utamon vendéglátóimmal felkerestük a finn hősöknek a főváros központi temetőjében kialakított emlékhelyét. Itt nyugszanak a közelmúlt misszióiban elhunyt katonák is. A második világháborúban elesettek síremlékei között egyik szobor a finn SS-nek, egy a másik a cigány hősöknek állít emléket. Már mesziről feltűnik Mannerheim hatalmas síremléke. Ottjártamkor Helsinkiben tett látogatást az akkori orosz elnök. *Urho Kaleva Kekkonen* síremléke közvetlenül a bejárat mellett látható. A magas vendég elment mellette, de a távolabb lévő Mannerheim-sírnál főt hajtott, és hatalmas méretű koszorút helyezett el azon házaja nevében.

Úgy gondolom, e kiegészítés felkelti azok érdeklődését, akiket a finnek érdekelnek. Meg aztán van tanulni valónk tőlük abban is, ami a múlt tiszteletét, a múlt eszközeinek megőrzését illeti. ■

Fotók: a szerző felvételei

AZ OROSZ KORMÁNY KOSZORÚJA MANNERHEIM MARSALL SÍRJÁNÁL

Klemensits Péter:

A BRIT TENGERI URALOM VÉGE DÉLKELET-ÁZSIÁBAN

A Prince of Wales és a Repulse hadihajók elsüllyedése

Ezerkilencszáznegyvenegy december 10-én a Brit Királyi Haditengerészet elszenvetde a második világháború során legsúlyosabb vereségét: japán repülőgépek 50 mérföldre Malajzia partjaitól elsüllyesztették a flotta büszkeségét, a Prince of Wales csatahajót és a Repulse csatacirkálót. Az akció során több mint 840 tengerész merült hullámsírba a hajókkal együtt.

Ez az esemény több szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bír a tengeri háborúk történetében. Egyfelől csatahajót addig a légi-erő még nem volt képes elsüllyeszteni a tengeren, másfelől a két hajó elvesztése egyben a britek keleti flottájának összeomlását is jelentette. A tengeri főlény hosszú időre a japánok kezébe került, amelyet 1942. júniusáig, a midway csatáig, meg is őriztek. Mivel a tervek szerint Szingapúr védelme elsősorban egy erős flotta jelenlétén alapult, így az erőd – és ezzel Malajzia védelme is – megpecsételődött.

Meg kell jegyezni, hogy a Bismarck német csatahajó 1941 májusában történt elsüllyesztése már bizonyította a légierő csatahajók elleni hatékonyságát. Ez Pearl Harbor esetében ismét beigazolódt. Valójában azonban ez a hadművelet példázta a legjobban a légi-erő teljes főlényét egy vadászvédelem nélküli flotta ellen, tanúsítva a repülőgép-hordozók megnövekedett szerepét is.

BRIT ERŐFESZÍTÉSEK EGY TÁVOL-KELETI FLOTTA LÉTREHOZÁSÁRA

1919 során Nagy-Britannia – bár Keleten közeli fenyegetéstől nem kellett tartania – a világ harmadik legerősebb tengeri hatalmát, Japán már egyre inkább jövődbeli ellenségként szemlélte.¹ A brit kormány 1921-ben döntést hozott arról, hogy gondoskodni kell Szingapúrban egy haditengerészeti bázis felépítéséről. Az erőd a '30-as évekre el is készült, lehetővé téve egy komoly flotta állomásozását Malajzia legdélebbi pontján, ahonnan az egész térség ellenőrzésére lehetőség nyílt.

Ettől kezdve a brit stratégiát alapvetően meghatározta az az elképzelés, hogy Malajzia védelme csak úgy lehetséges, hogy egy erős flotta ellenőrzése alatt tartja a Dél-kinai tengert, ezáltal megghiúsítva bármiféle partaszállási kísérletet az ellenség részéről, amelyeket a Maláj-félszigeten, vagy a Krahföldszorosban kísérelne meg.² Egy jelentős flotta távol-keleti állomásoztatását azonban túl komplikáltnak és költségesnek ítélték. Döntés született tehát arról, hogy Szingapúr erődjének meghatározott ideig fel kell tartani az ellenséget, amíg a fő flotta az európai vizekről megérkezik a bázis felmentésére. (Kezdetben 70 napot szánt az Admirális az útra.)

1924-ben az úgynevezett Curson-bizottság a tenger felőli részen egy rögzített haditengerészeti ütegekből álló erős part menti védelem kiépítését javasolta. Északon azonban semmiféle intézkedést nem tartottak szükségesnek: a dzsungelt már önmagában is jelentős akadállyal válték, így ellenséges támadásra ebből az irányból nem is számítottak. 1931-ben a légierő szerepe még továbbra is tisztázatlan volt, 8 évvel később viszont már a „felmentő flotta” víziója is halványulni kezdett, hiszen a tengelyhatalmakkal fenyegető európai konfliktus miatt a vezérkari főnökök jelentése így fogalmazott: „Nem lehetséges pontosan meghatározni, hogy japán beavatkozás esetén milyen hamar lehetne egy flottát elküldeni a Távol-Keletre, illetve mekkora erőt képviselne ez a flotta.”³

1939-ben, a háború kitörése előtt, egy vezérkari bizottsági jelentés megállapította, hogy Szingapúr megtartásához minimum egy 8 csatahajóból álló flotta szükséges, feltételezve, hogy a japánok 9 csatacirkálójával támadnak.⁴

A flotta várható érkezésének idejét ekkor már a harci cselekmények megkezdésétől számított 180 napra helyezték kilátásba. Ráadásul az is ismertté vált, hogy a „flotta” – tekintve a jelenlegi állapotokat – két csatahajónál többet aligha fog jelenteni.⁵

Malajziában a szárazföldi erők és a légvédelem hiányosságai súlyos problémát jelentettek Szingapúrra nézve, főleg, hogy ezután a haditengerészet is csak névleges erősítés küldésére vállalkozhatott. Tekintve az adatokat, szembetűnő a légierő gyengesége. 1941 decemberében a szolgálatra alkalmas 158 repülőgép többsége csupán elavult, gyenge fegyverzetű és rövid hatótávú gépeket jelentett, amelyek egy környező tengerek feletti légi főlény kivívására teljesen alkalmatlannak bizonyultak.⁶

A legsúlyosabb problémát azonban a britek azon tévedése jelentette, miszerint északról nem várható támadás az erőd ellen. A japán tervezők ugyanis kezdettől fogva a Maláj-félsziget északi részén történő partraszállással számoltak. Ezt követően ugyanis a dzsungelen keresztül hátba támadhatnák Szingapúrt. Feltételezésükben nem csalódtak.⁷

1940-ben, a francia összeomlás és Olaszország háborúba lépése után, a mediterrán térség ellenőrzése teljesen a brit flottára hárult, miközben az Atlanti-óceánon a német tengeralattjárók támadásaival kellett szembenézni. 1941 nyaráig jelentős előrelépés nem történt az ügyvel kapcsolatban, ekkor azonban az életbe léptetett embargók hatására egyre inkább feszültté vált a viszony Japánnal. Ez

arra készítette az Admirálisást, hogy javasolja egy távol-keleti flotta felállítását.

Az USA, szorosan együttműködve Nagy-Britanniával és Hollandiával, 1941 tavaszán olajembargót léptetett életbe Japánnal szemben. Ezzel elvágta a szigetországot a nemzetközi kereskedelemről és nyersanyag-bázisától. Ezt követően a háború perspektívája már belátható közelségbe került.

Délkelet-Ázsia komoly természeti erőforrásokkal rendelkezett: 1939-ben Malajziából származott a világ gumitermelésének 40%-a, míg önből kb. 60%-a. Nem meglepő, hogy Japán e területek megszerzését tekintette legfontosabb céljának, hiszen szűkölködött az anyagi forrásokban. A japánok, hogy megszerezzék a háborúhoz és a terjeszkedéshez szükséges gazdasági utánpótlást, 1941 októberében, Hideki Todzsó hatalomra kerülése után, villámháborúra szánták el magukat.

1941 augusztusának közepén a britek tervbe vették egy 7 csatahajóból álló kötelék létrehozását 1942 tavaszára. Az Admirális első lordja, Dudley Pound véleménye szerint kisebb erőkkel nem lehetne hatékonyan szembe szállni a japán haditengerészettel. Továbbá úgy vélte, hogy a hajók koncentrációját a Trincomalee-ben sokkal biztonságosabban lehetne végrehajtani, mint Szingapúrban.

A tervezetről Churchill augusztus 25-én írásban közölte véleményét az Admirális első lordjával: „Lehetségesnek kell lenni a közeljövőben, hogy egy elretentő hajórajt küldjünk az Indiai-óceánra. Egy ilyen erőnek a lehető legkevesebb, de a legjobb hajókat kell tartalmaznia.”

A rendelkezésre álló hajók közül a Repulse és a Prince of Wales neve már ekkor felmerült. A fő nézeteltérés a miniszterelnök és az Admirális között az „R” osztályú csatahajók kérdésében bontakozott ki. Amíg az Admirális ezeket a hajókat alkalmasnak vélte feladatok elvégzésére, Churchill úgy vélte, ha szembe kerülnének az ellenséggel, „sem harcolni, sem elmenekülni nem lennének képesek”.⁸ Az Admirális első lordja szerint 1942 tavaszára már repülőgép-hordozók is rendelkezésre állnának, ráadásul az V. György király osztályú hajók (a gyors és erős csatahajók, amelyeket Churchill szorgalmazott) technikailag, a fegyverzetet és a legénységet tekintve sincsenek teljesen kész állapotban.⁹ Ennek ellenére a miniszterelnök ragaszkodott véleményéhez, mely szerint „egy vagy két gyors csatahajóval” el lehet riasztani a japánokat a brit flotta elleni támadás gondolatától. A kormányfő augusztus 29-ei válaszában kifejtette, hogy valószínűtlen Japán hadba lépése Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió ellen, to-

A PRINCE OF WALES CSATAHAJÓ

vábbá „Semmi sem növelné habozását (ti. Japánét) jobban, mint a feltűnése annak az erőnek, amelyet a fentiekben említettem.”¹⁰

Október közepén, a Konoje-kormány bukását követően, Churchill felszólította az Admirálisást, hogy gondolja át a javaslatot, mely szerint egy csatahajó és egy repülőgép-hordozó csatlakozna a Repulse-hoz Szingapúrban, amilyen gyorsan csak lehet.¹¹

Megjegyzendő, hogy a brit katonai és politikai vezetés számára már ekkor világosnak kellett lennie annak, miszerint a japán haditengerészet ellen kis erőkkel nem lehet eredményességre számítani. Churchill tévedését csak súlyosbítja, hogy az Admirális korábbi első lordjaként tisztában kellett lennie a jelentés tartalmával és következményeivel.¹²

Az Admirális egy olyan flottát akart létrehozni az Indiai-óceánon, amely minimum két csatahajóból, egy hordozóból, 10 cirkálóból és 24 rombolóból állt volna. Kisebb erők küldését stratégiai hibának tartották, hiszen semmi esélye sem lett volna a jelentős japán erőkkel szemben. A flotta létrehozásához azonban idő kellett, 1942 tavasza előtt semmiképpen sem állt volna össze.

Churchill azonban most szeretett volna hatást gyakorolni az eseményekre, nem várhatott tavaszig, és kitartott véleménye mellett, hogy 1-2 csatahajóval is el lehet riasztani a japánokat a hadba lépéstől. Törékvésében támogat-ta több kormánytag is, különösen a külügyminisztérium, amely komoly politikai eredményeket várt a vállalkozástól.¹³

Október 20-án végül is kompromisszumos döntés született, amelynek értelmében a Prince of Wales újabb küldetésének pontos céljáról csak hazatérése után születik döntés. Mindezek ellenére másnap az Admirális már tájékoztatta az illetékeseket a csatahajó célállomásáról, amely nem volt más, mint Szingapúr. Ma sem tudjuk pontosan, mi készítette az Admiráliszt erre a cselekedetre, hiszen a kompromisszumot korábban maga Pound tengernagy javasolta, de feltételezhető, hogy a miniszterelnök a korábbiánál is erősebb nyomást gyakorolt az Admirális első lordjára.¹⁴

A kormányfő az eredményről haladéktalanul tájékoztatta az ausztrál és az új-zélandi kormányt. Valószínűsíthető, hogy az ausztrál és új-zélandi politikai vezetés ösztönzése egy flotta kiküldésére Délkelet-Ázsiába, szintén hozzájárult az illetékesek döntéséhez.

A tervekkel összhangban a Prince of Wales és a Repulse hadihajókat, valamint az Indomitable repülőgép-hordozót jelölték ki a

távol-keleti küldetésre. A flotta parancsnokául Sir Thomas Phillips ellentengernagyot nevezték ki, aki a haditengerészet helyettes vezérkari főnöki posztját töltötte be. Sir Thomas Phillips vezénylő tengernagyként indult el október 25-én Greenockból zászlóshajóján, a Prince of Wales fedélzetén az Electra, az Express és a Hesperus rombolók kíséretében a Távol-Keletre.

Phillipsset már 1941 májusában kinevezték a majdani keleti flotta parancsnokának, ugyanis Churchill szerette volna eltávolítani Londonból, miután a tengernagy ellenezte a Görögországnak nyújtott katonai segítséget. Phillips kiváló tervező volt, de csatahajót és flottát korábban sohasem vezényelt, ezért kinevezését a flottánál nem fogadták túl nagy lelkesedéssel.¹⁶ Az sem elhanyagolható, hogy az admirális, sok tiszthez hasonlóan, meg volt győződve arról, hogy csatahajót repülőgépekkel nem lehet elsüllyeszteni.¹⁷

Időközben a Repulse csatacirkáló, amely október 3-án érkezett Durbanba, hamarosan elindult Ceylon felé, hogy az Admirális parancsának eleget találkozzon Phillips tengernagy hajóival.¹⁸

A jövőre nézve a legsúlyosabb következményekkel az Indomitable elvesztése járt, amely Jamaikánál, Kingston közelében zátonyra futott, és november elején dokkba kellett vontatni. A források ellentmondóak azzal kapcsolatban, hogy történt-e kísérlet másik repülőgép-hordozó elindítására, bár a Hermes éppen Simonstownban állomásozott, amikor

nem messze tőle a Prince of Wales is Fokvárosba érkezett. A lényeg, hogy az eredeti tervekben nem változtattak, így a csatahajóknak légi fedezet nélkül is folytatniuk kellett útjukat. A végzetes döntés már előrevetítette a katasztrófát.¹⁹

Miután a Prince of Wales kikötött Freetownban, Jan Smutts tábornok, Dél-Afrika miniszterelnöke figyelmeztette Churchillt, hogy Japán modern és erős légierővel rendelkezik, ami a britekre (és főként a hajókra) nézve rendkívül veszélyes lehet: „Ha a japánok tényleg nagyon ügyesek, ez itt egy nyitánya egy első osztályú katasztrófának.” Szavai azonban süket fülekre találtak.

1940 nyarán a brit vezérkar újabb értékelést készített, amelyben továbbra is 8 csatahajóval számolt. Súlyos következményekkel járt azonban, hogy a jelentést az SS Automedon kereskedelmi hajóval akarták továbbítani a távol-keleti brit főparancsnokságra, amelyet viszont megtámadott a német Atlantis „kalózhajó” (kereskedelmi hajónak álcázott, fegyverekkel felszerelt hajó, melynek célja a kereskedelmi hajók elsüllyesztése), és megszerezte az említett dokumentumot. Hitler parancsára egy másolatot hamarosan a japánokhoz is eljuttattak, így 1940 végére a japán hadvezetést már pontosan felmérte a brit távol-keleti flotta gyengeségét. Nobutake Kondo altengernagy szerint: „A brit birodalomnak egy ilyen jelentős gyengeségét külső jelekből nem lehetett volna felismerni.”

Közben a japán 22. légi flottilla, Sadaichi Matsunaga ellentengernagy parancsnoksága alatt, már 1941 nyaratól aktív kiképzést folytatott, hogy felkészüljön a brit és amerikai hadihajók elleni bombázó-, illetve torpedótámadásokra.²⁰ November végére a japán vezetés már értesült a Prince of Wales és a Repulse Szingapúrba tartó útjáról, a flotta főparancsnoka Isoroku Yamamoto tengernagy pedig ennek hírére több torpedóvető repülőgépet is délre vezényelt. Amint azt a Konoje légi hadtest állományába tartozó Haruki Iki hadnagy is megerősítette, egysége november 30-án „nem hivatalos utasítást kapott”, hogy az említett 36 torpedóvető repülőgéppel támadják meg a Repulse és a Prince of Wales hadihajókat. Emlékei szerint azonnal fokozták a kiképzést, december 3-án pedig a légi felderítés már azonosította is a hajókat Szingapúrban.²¹

A brit hadihajók főbb műszaki jellemzői¹⁵

	Prince of Wales	Repulse
Építés kezdete	1937	
Vízre bocsátás	1939	1916
Víz-kiszorítás	42 076 tonna	38 200 tonna
Hosszúság	227,1 méter	242 méter
Szélesség	31,4 méter	31,1 méter
Maximális sebesség	28,5 csomó	31,5 csomó
A személyzet létszáma	1422	955-1500
Fegyverzet	10 darab 356 milliméteres, 16 darab 131 milliméteres ágyú, 2 darab 40-es kaliberű légvédelmi ágyú.	6 darab 381 milliméteres ágyú, 13 darab 102 milliméteres ágyú, 24 darab 40 milliméteres ágyú, 8 darab 533 milliméteres torpedó
Páncélzat	Övpáncélzata 308 milliméter, löveg-tornyoknál 330 milliméter, illetve 152 milliméter.	Övpáncélzata 76-202 milliméter, löveg-tornyoknál 279 milliméter.

A KELETI FLOTTA MEGALKULÁSA

1942. december 2-án a G. Erőnek keresztelt hajóraj, amely a Prince of Wales és Repulse csatahajókból, az Express, Electra, Jupiter és Encounter rombolókból tevődött össze, megérkezett Szingapúrba. Az Admiralitás utasítása értelmében a Keleti Flotta megalakulásával egyidejűleg Phillips admirális átvette a délkelet-ázsiai brit haditengerészeti erők parancsnokságát is. Vezérkari főnökének Arthur F. E. Palliser ellentengernagyot nevezték ki. A legfontosabb változás, hogy az úgynevezett Kínai Állomást, amely eddig a főparancsnokságot látta el, most közvetlenül Phillipsnek rendelték alá.²² A tényleges erőviszonyokat tekintve a Kínai Állomás lényegében csak 3 régi cirkálóval és néhány kisebb egységgel rendelkezt Phillips érkezése előtt Hongkongban, illetve Malajziában.

Phillips admirális rögtön tárgyalásokat folytatott Arthur Percival tábornokkal, a malajziai brit haderő parancsnokával és Conway Pulford légimarsallal, a távol-keleti brit légierő parancsnokával. Megtudta tőlük, hogy a tengeri hadműveletekhez gyakorlatilag semmilyen komoly légi támogatásra nem számíthat annak ellenére, hogy az említett tábornokok minden tőlük telhetőt megtettek ez ügyben.

A helyzetet tovább rontotta, hogy a britek jelentős mértékben lebecsülték a japán légi-erőt, amely szerintük csak elavult, első világháborús gépekkel rendelkezett. Phillips tengernagy úgy vélte, hogy flottája a légierő segítségével nélkül is biztonságban lehet, hiszen a japánok rövid hatósugarú gépeikkel nem érhetik el őket. Továbbá, hogy a „... japán légierő (a tengerészeti és katonai is), nagymértékben hasonló minőségű, mint az olasz, és jelentősen gyengébb, mint a német”.²³ Valójában a japán repülőgépek technikailag jelentős mértékben felülmúlták a briteket, ahogy azt a mel-lékelt táblázat is mutatja.

Néhány összehasonlító adat az alkalmazott brit, illetve japán repülőgépek technikai jellemzőiről²⁴.

A G. Erő hamarosan a Z. megjelölést kapta, miközben az egység Szingapúrban felkészült az újbóli kihajózásra.²⁵ Phillips tengernagy eközben az Admiralitás november 28-ai parancsának kívánt eleget tenni, amely szerint közös haditervet kellett kidolgozni az amerikaiakkal és a hollandokkal, valamint háború esetén egymással szoros együttműködésben kell irányítani a hadműveleteket.

1941 első felében a brit és az amerikai haditengerészet megbízottjai számos tárgyaláson vettek részt, de képtelenek voltak megoldani azt a kérdést, hogy az amerikai és a brit

A REPULSE CSATACIRKÁLÓ

flotta közül melyik legyen alárendelve a másiknak. Augusztusban az amerikai vezérkar kijelentette, hogy a térségben állomásozó brit erők gyengeségére való tekintettel nem hajlandók a flottájukat brit irányítás alá helyezni. A brit kormánynak azonban az amerikaiakkal való katonai együttműködés rendkívül fontos volt a Távol-Kelet védelme szempontjából. Ahogy Phillips tengernagy megfogalmazta: *„A japánokat nem riasztaná el bármiféle figyelmeztetés, amely mögött nem áll az Egyesült Államok”*.

Eközben politikai téren is bizonyossá vált, hogy az USA egy esetleges japán támadás esetén sem hajlandó nyíltan elkötelezni magát a brit és holland érdekek védelmében. Ha Amerika ebben az esetben be is avatkozna, azt csak saját érdekei miatt tenné, nem pedig a szövetségeseknek tett ígéret miatt.²⁶

Mindezek után meglepő az USA november 3-ai bejelentése: *„Abban az esetben, ha japán támadás érné a Fülöp-szigeteket, holland vagy brit területeket, az Egyesült Államoknak vissza kell verni a támadást”*.

Az illetékesek közléseiből és a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján levonhatjuk a következtetést, hogy a Prince of Wales és a Repulse már úton volt ebben az időben Szingapúr felé. Ez az esemény pedig már az amerikai álláspontra is kedvező hatást gyakorolt. Véleményem szerint egyetérthetünk Alan Matthews megállapításával, aki úgy véli, a brit kormány elsősorban abból a célból indította útnak a hajókat, hogy ezzel erősítse a brit–

amerikai megállapodást, vagyis a japánok elrettentése helyett inkább az *„amerikaiak által követelt brit részvétel a Távol-Kelet védelmében”* elve bizonyult súlyosabb érvek az október 20-ai döntés megszületésekor.

A brit kormány tisztában volt erejének gyengeségével a Távol-Keleten, ezért mindent megtett annak érdekében, nehogy a brit birodalomnak adott esetben egyedül kelljen szembenézni a japán invázióval. Churchill szerint: *„Ha Japán megtámadna minket, az Egyesült Államok belépne. Ha az Egyesült Államok nem lépne be, nekünk nem lenne semmi eszközünk, hogy megvédjük a Holland-Kelet-Indiákat, vagy valójában saját birodalmunkat keleten.”*²⁷

Végeredményben kijelenthető, hogy 9 hónap erőfeszítés után sem sikerült elérni, hogy 1941 végére a három hatalmas egységes stratégiai tervvel rendelkezzen a Távol-Keletre vonatkozóan. Így aztán a háború kirovása után a brit és holland erők tartották magukat az 1941 decemberében aláírt Plenaps szerződéshez, míg az amerikaiak egy korábbi megállapodás, az ABC 1 alapján igyekeztek segítséget nyújtani korlátozott lehetőségeikhez mérten.

December első hetében Phillips tengernagy további, a hadműveletek összehangolását célzó tárgyalásokat folytatott Thomas C. Hart admirálissal, az amerikaiak ázsiai flottájának főparancsnokával Manilában. Ennek során ígéretet kapott, hogy a háború kitörésének esetére az amerikaiak 4 cirkálót a rendelkezésére fognak bocsátani.

Időközben az Admiralitást aggasztotta Phillips flottájának veszélyes diszlokációja, ezért szorgalmazta a két csatahajó mielőbbi visszavonását biztonságosabb vizekre. Ennek megfelelően a Repulse, a Tenedos és az ausztrál Vampire rombolók társaságában, december 5-én kifutott Port Darwin felé. A légierő azonban, nem sokkal ezután, a Krá-földszorostól délnyugatra egy japán konvojt vett észre, így másnap az említett hajókat visszarendelték Szingapúrba.²⁸

December 7-én Phillips tengernagy már hazatért Manilából. Este már személyesen vehette át az Admiralitás üzenetét, amelyben, ha az ellenségeskedés kitör, kétséget kizáró-

Bombázó és torpedóvető gépek:

Brit	Maximális hatótávolság (kilométer)	Maximális sebesség (kilométer/óra)	Maximális bombaterhelés (kilogramm)
Swordfish egymotoros hidroplán	845	222	1 torpedó vagy 675
Wildebeeste, MK III.	1552	158	1 torpedó vagy 842
Hudson MK II., kétmotoros	2464	360	428

Haditengerészet 98	944	360	330
Haditengerészet 96, kétmotoros	3400	432	1100
Haditengerészet I.	4920	453	2200

an offenzív vállalkozásra bíztatták a tengernagyot, aki pedig már korábban is úgy vélte, a rendelkezésre álló erőkkel csak a védekezés-re érdemes gondolni.²⁹

December 8-án, hajnali 4 órakor 17 japán bombázó támadta meg Szingapúrt. A kikötőt is találat érte, de a hajók nem szenvedtek sérülést. A háború kitört, Phillips tengernagynak pedig sürgősen dönteni kellett a flotta további sorsát illetően.

PRINCE OF WALES ÉS A REPULSE UTOLSÓ ÚTJA

December 8-án 12³⁰-kor Phillips tengernagy a Prince of Wales fedélzetén tanácskozást tartott, amelyen jelen volt vezérkari főnök, Arthur Palliser ellentengernagy, a flotta kapitánya, L.H. Bell kapitány, valamint a Prince of Wales és a Repulse kapitányai: John C. Leach és William G. Tennant kapitányok. A főparancsnok kifejtette, hogy értesüléseik szerint Singora és Khota-Bharu között ellenséges partraszállás van folyamatban. A nagy létszámú japán szállítóhajók védelmét a feltételezések szerint egy Kongo osztályú csatahajó, három nehéz, két könnyű cirkáló és kb. húsz romboló látta el.³⁰

Az admirális terve az volt, hogy december 10-én hajnalban rajtaütést hajt végre a térségben tartózkodó kisebb japán flottán. Ehhez azonban mindenképp szükség volt légi fedezetre és a meglepés erejére. A délelőtt folyamán Phillips tengernagy a légi felderítés és vadászvédelem biztosításáról Singora körzetében tárgyalást folytatott Pulford légi marsallal, de pontos információk hiányában határozott választ nem kapott.³¹ Mindezek ellenére 5³⁵-kor a Z. Erő, vagyis a Prince of Wales a Repulse, valamint az Electra, Express, Vampire és Tenedos rombolók elhagyták Szingapúrt.³²

Phillips tengernagy döntésének helyességét, hogy vállalta a kihajózást biztos légi fedezet nélkül, gyakran kétségbe vonják. A hadállapot beállta után Hart tengernagy is felvetette a lehetőségét, hogy az amerikaiak ázsiai flottájával megpróbálja zavarni a japánok kommunikációs csatornáit, de az ellenséges légi főlány miatt túl kockázatosnak ítélte a vállalkozást.³³ Az Admiralitás korábban javasolta ugyan a hajók visszavonását Szingapútból biztonságosabb bázisra, de konkrét parancsot nem küldött.

A bizonyítékok arra engednek következtetni, hogy igazából a brit kormánynak és a miniszterelnöknek sem volt fogalma arról, ho-

Honvédségi Szemle

lyos károkat okozhattak volna az inváziós flottának.⁴¹

December 9-én reggel meg nem erősített jelentés érkezett a Vampire rombolórl, hogy egy ellenséges gép feltűnését látták, de a sűrű felhőzet miatt a dolognak nem tulajdonítottak nagyobb jelentőséget. Kb. 13⁴⁵-kor azonban a japán I 65 tengeralattjáró észlelte a konvojt, de a brit hajóknak nem volt tudomásuk a japán tengeralattjáróról, így mit sem sejtve folytatták útjukat. Phillips admirális napiparancsa szerint továbbra is fő cél: a meglepés erejét kihasználva *„harci érintkezésbe kerülni a Kongo csatahajóval”*, illetve az ellenséges szállítóhajók megsemmisítése.⁴²

A délután folyamán az időjárás kitisztult, majd három ellenséges repülőgépet is észrevett a Prince of Wales legénysége. Így, mivel a meglepéssel már nem számolhattak, 8¹⁵-kor az admirális úgy döntött, visszatér Szingapúrba.

Az este folyamán megérkezett Palliser tengernagy 14¹⁵-kor küldött újabb jelentése, amelyben tájékoztatott a brit erők súlyos veszteségeiről Észak-Malajziában, illetve figyelmeztetett a légi támadás veszélyére: *„Dél-Indokína repülőterein ellenséges bombázók zavartalanul tevékenykednek. Ők képesek megtámadni Önöket 5 órával a helyzetük meghatározása után. Sok függ attól, hol látták önöket a mai nap folyamán”,* illetve *„Saigonnál feltehetően két ellenséges repülőgép-hordozó található”*.⁴³

Időközben jelentés érkezett az Electra rombolórl, amely szerint kb. 8 kilométerre a hajótól tüzet vettek észre. A lángok valójában a japán Chokai cirkálóról csaptak fel, amelyet tévedésből japán bombázók támadtak meg. Egyébként a Chokai, több más hajóval együtt, a brit flotta felkutatásán dolgozott.

Nem sokkal éjfél előtt, 23³²-kor egy újabb japán tengeralattjáró, az I 58-as felfedezte a briteket. Őt torpedót is kilőtt, de meghibásodás miatt a csatahajók megmenekültek.

A japán hadvezetés, a tengeralattjárók és felderítő repülőgépek jelentéseinek köszönhetően, pontosan ismerte a brit hajók mozgását. Ennek megfelelően Kondo tengernagy, a japán déli erők főparancsnoka, aki két csatahajóból és 6 nehézcirkálóból álló flottájával megpróbálta elválni a britek útját, utasította a 7. cirkáló hajórajt, hogy Pulau Kondornál tőrekden a britek elfogására. Az I 58-as tengeralattjáró támadása után azonban nyilvánvaló lett, hogy a japán flottának nincs esélye a britekkel való találkozásra, így a tengernagy az angolok megsemmisítését rábízta a 22. légi flottillára. Sonokawa százados szerint már 16 óra-kor jelentést kaptak a hajók helyzetéről, de mivel Szingapúr bombázására készültek: *„Amilyen gyorsan csak lehetett, újra felfegyvereztünk torpedókkal, de így is eltartott 18 óráig.”*⁴⁴

Közben azonban Palliser tengernagy újabb, 15⁰⁵-kor küldött jelentése megérkezett a Prince of Wales fedélzetére, amely szerint japán partraszállás történt Kuantannál. Phillips admirális úgy vélte, mivel Kuantan nincs messze a visszaúttól Szingapúrba, megéri vállalni a kockázatot, hogy flottájával kíséreltet tegyen az ellenségen való rajtaütésre.⁴⁵ Valójában ez esetben többszörös félrehatározásnak lehetünk tanúi. Először is a 22. Indiai Dandár jelentette, hogy 10-én hajnalban japán partraszáll-

A BRIT HAJÓRAJ UTOLSÓ ÚTJA

lás várható Kuantannál. Mire az információ eljutott a főparancsnokságra, ott úgy értelmezték, hogy az már megtörtént. Ezért Palliser admirális, nem sejtve az igazságot, a téves hírt közölte a flottával. Másodszor Phillips tengernagy úgy vélte, Palliser gondoskodott számára légi fedezetről, amellyel a célkörzetben találkozna. A vezérkari főnök azonban, nem tudván hogyan reagál Phillips az üzenetre, továbbá mikor érkezhettek Kuntan partjaihoz, a feltételezett intézkedést nem tette meg. Csupán készenlétebe helyezett 11 Buffalo vadászgépet a 453. századból, amelyek a parancs szerint Sembawangnál, háromórányi repülőútra készenlétségekben várakoztak szükség esetére.⁴⁶

Tizedikén, éjjel 2¹⁰-kor egy újabb japán tengeralattjáró vette észre a brit hajókat. Öt torpedót is kilőtt, de nem találta el a célpontot. Kondo admirális, értesülve a britek új helyzetéről, utasította a 22. légi flottillát, hogy hajnalban indítsanak támadást a csatahajók ellen. Ennek megfelelően 12 felderítő repülőgép Saigomból el is indult a britek felkutatására. Őket követte 34 nagy hatótávolságú bombázó és 51 torpedóvető repülőgép. A japánok egészen Szinga-

púrig elrepültek, de nem találva semmit, visszafordultak északra.⁴⁷

Phillips admirális flottája, semmit sem tudva a fentiekről, Kuantan felé vette az irányt, ahova hajnalban meg is érkezett. 6³⁰-kor a Repulse újabb japán gép feltűnését jelentette, amely a brit flotta számára hamarosan súlyos következményeket vont maga után.⁴⁸

Reggel 8 órakor, elérve a célkörzetet, a terület felderítésére a Prince of Wales kiküldte a Supermarine Walrus felderítőgépet, amely azonban eredmény nélkül tért haza Szingapúrba. Miután az Express romboló is kiküldte felderítésre, világossá vált, hogy tévedés történt, partraszállásnak semmi jele. Ezután a főparancsnok úgy döntött: visszafordul, és közelebről is megvizsgálja azokat a csónakokat és bárkákat, amelyekkel már hajnalban találtak. Hamarosan kiderült, hogy az említett elhagyott uszályok a japánok utánpótlást szállító egységeihez tartoztak. Rövidesen ezután Phillips admirális figyelmét már jóval komolyabb esemény kötötte le: 10⁰⁵-kor a Tenedos jelentette, hogy a Z. Erőtől 220 kilométerre elengedő bombatámadás érte, ez a hír pedig

komoly aggodalommal töltötte el a brit flottát is. (Nem elhanyagolható, hogy a Tenedos jelentése bizonyosan nem jutott el a szárazföldi parancsnokságra, így légi támogatás sem érkezhett.)

Közben azonban egy japán felderítő repülő már 10²⁰-kor észrevette Phillips admirális hajóit is, majd riasztotta a csapásmérő erőket, amelyek éppen hazafelé tartottak Szingapúr térségéből. A Prince of Wales és a Repulse fedélzetén pedig rögtön elsőkörű légvédelmi készséget rendeltek el. A főparancsnok tisztában volt vele, hogy az ellenség pontosan ismeri tartózkodási helyét, mindezek ellenére elutasította, hogy megtörje a rádiócsendet, és légi támogatást kérjen.⁴⁹ Phillips admirális egyetlen üzenetét még december 9-én 14⁵⁵-kor küldte el a szingapúri bázisra (az üzenet továbbításával a Tenedost bízta meg), amelyben arról számol be, hogy talákozzon azokkal a rombolókkal, amelyek kihajózására ő adott utasítást.

Joseph M. Horodyski a Military Heritageben megjelent cikkében súlyosan elmarasztalja az admirális, szerinte a flotta jóval a brit vadászgépek hatótávolságán belül volt, és ha Phillips nem habozik büszkeségből vagy egyéb okból segítséget kérni, a brit légierő támogatásával a katasztrófát el lehetett volna kerülni.⁵⁰ Valójában Phillips tengernagy hibát követett el, amikor nem informálta vezérkari főnökét szándékáról, hogy december 9-én és 10-én megváltoztatja az útirányt Szingapúr helyett Kuantan felé. (Döntésének okát nem ismerjük.) A légierő segítségül hívásával kapcsolatban azonban kijelenthetjük, a brit légierő Észak-Malajziában elszenvedett súlyos vesztesége, valamint a japánok létszámbeli és minőségi fölénye után valószínűtlen, hogy képes lett volna megvédeni a csatahajókat a katasztrófától. Ezt az elképzelést erősíti Sonokawa százados ausztráliai kihallgatásán közölt információja is, amely szerint brit vadászvédelem esetén a japán Zero típusú vadászok sem maradtak volna el, vagyis az eredmény aligha alakult volna másként. Jelen esetben azonban a japán parancsnokok, pontosan ismerve a brit légierő egységeinek diszkolációját, vadászgépek elküldését nem tartották szükségesnek.

Tizenegy órakor a Repulse radarján 9 ellenes gép (japán források szerint 8) közeledését vették észre 3000 méter magasságban. (Nem tudni miért, de Phillips tengernagy sem most, sem később nem rendelte el álcázó füst kibocsátását, amely az ellenségnek megnehezítette volna a hajók azonosítását.) Miután a gépek lőtávolba kerültek, 11¹³-kor a csatahajók tüzet nyitottak, ez azonban a támadókat nem térítette el céljuktól.⁵¹

Sonokawa százados elmondása szerint bár a japán repülőgépek hajnal óta keresték a briteket, „a korlátozott lőtávolság miatt nem fedték fel a hajókat egészen addig, amíg vissza nem fordultak, amikor is 11 órakor tájékoztatták a csapásmérő csoportjaikat és a főhadiszállást” a hajók helyzetéről.⁵²

A légitámadás először a gyengébb páncélatú Repulse ellen irányult, s azt nagy pontossággal hajtották végre. Húsz perccel később, 11⁴⁴-kor 9 torpedóvető gép is feltűnt. Ekkor már a Prince of Wales-et is támadás érte, amelynek következtében a hajó irányítása le-

hetetlenné vált, a fegyverzet nagy része is működésképtelen lett.⁵³ Tizenegy óra ötven perckor Tennant kapitány rádió segélyt kért a bázistól, tájékoztatva őket, hogy a hajókat elengedő bombatámadás érte. A japán gépek öt hullámban támadták a hajókat, így nem meglepő, hogy 12¹⁰-kor, amikor a Repulse felzárkózott a Prince of Wales-hez, Tennant kapitány üzenetére a zászlóshajóról válasz már nem érkezett.

Miután a Repulse 19 torpedót sikeresen kikerült, sorsát nem kerülhette el. A kapitány parancsot adott a hajó elhagyására. Ezután a csatacirkáló 12²³-kor végleg elmerült. A Repulse elsüllyedése után a japánok a Prince of Wales ellen fordultak, melynek fedélzetén Phillips még üzenetet próbált küldeni Szingapúrba, de valójában Tennant kapitány fentebb említett üzenetén kívül más nem jutott el a szárazföldre. Mivel a Prince of Walest is legkevesebb 6 torpedó eltalálta, erősen süllyedni kezdett, így a legénység elhagyta a fedélzetet. Az 1502 főből 1195 embert megmentettek, de Phillips admirális és Leach kapitány nem élte túl a támadást, a hajó 13²⁰-kor elsüllyedt.⁵⁴

A ledobott 49 torpedóból 11 találta el a hajókat. A Repulse esetében 513, a Prince of Wales-nél 327 ember tűnt el. Összességében 88 japán gép (34 torpedóvető és 51 bombázó és három felderítőgép) vett részt a támadásban, melyek közül három gépet a britek lelőttek, 27 gép szenvedett sérülést, míg egy lezálláskor károsodott, valamint 2 felderítőgép elveszett. Japán oldalon 18 halottra tehető a veszteségeket.⁵⁵ Alighogy a Prince of Wales is elsüllyedt, a 453. ausztrál századból 11 Brewster Buffalo vadászgép tűnt fel a helyszínen, amelyek Tennant kapitány segélyhívására érkeztek. A hadműveleti szobában 12¹⁹-kor kapták meg a hívást, így 6 perccel később a brit vadászok már a levegőben voltak. Sokan úgy vélik, ha korábban érkeznek (ha korábban hívják őket) egészen másképp is alakulhattak volna az események...

A túlélőket a kísérő brit rombolók mentették ki. Az ellenség a mentést nem zavarta. Haruki Iki hadnagy szerint a Konoye légi hadtest pilótái külön parancsot kaptak, hogy csak a két csatahajót kell elsüllyeszteniük, a többi hajó nem képezheti támadásuk célpontját.⁵⁶

A két csatahajó elsüllyedése mindkét fél számára jelentős következményekkel járt. A japánok örültek a győzelemnek, hiszen alig 48 óra alatt elérték céljukat: a brit és amerikai tengeri erők szétzúzását a Csendes-óceánon. Értéhető, hogy önbizalmuk jelentősen megnőtt. A britek számára a csatahajók elvesztésének súlyos következményei lettek mind rövid, mind pedig hosszú távon. Rövid távon Malajzia védelmére gyakorolt katasztrófális hatást az esemény, a védők morálja ugyanis komoly megrázkódtatást szenvedett. De ennél is súlyo-

sabb problémát jelentett, hogy a japánok zavartalanul szállhattak partra a Maláj-félszigeten, a légi fölény birtokában pedig a britek csak a visszavonulást választhatták, így Szingapúr sorsa is megpecsételődött.

A hosszú távú következmények illusztrálására elég, ha Churchillt idézzük: „A Pearl Harbor elleni támadást túlélő amerikai és most Kaliforniába visszarendelt hajókon kívül a Csendes- és Indiai-óceánon nem volt egyetlen brit vagy amerikai csatahajó sem.”⁵⁷

A Prince of Wales és a Repulse katasztrófája után a Keleti Flotta főparancsnokságát Layton admirális vette át, és végül Palliser tengernaggyal együtt január 5-én, Jáván állították fel főhadiszállásukat. Az amerikai-brit-holland-ausztrál erők közös főparancsnoksága (American British Dutch Australian Command – ABDA), élen Archibald Wavell brit tábornokkal, megalakulásával (január 4.) a brit erők közvetlen Hart amerikai tengernagy irányítása alá kerültek.

A gyors japán előnyomulás február elején már Szingapúr bázisát fenyegette. Február 9-én a japán haditengerészet lezárta a kikötőt, így az összes megmaradt hajót el kellett pusztítani. Február 15-én végül a bevetetlenné hitt erőd megadta magát. Közel 130 ezer brit katonát került hadifogságba. Roskill kapitány úgy vélte: „A katasztrófa hozta a tény járult hozzá, hogy teljesen összeomlott a haditengerészetünk.”⁵⁸

Tény, hogy a két hajó elsüllyesztése új fejezetet nyitott a tengeri háborúk történetében: a nagy csatahajók legyőzhetetlenségébe vetett hit végleg megdőlt, hogy átadja helyét a repülőgép-hordozónak, ezáltal is bizonyítva a légi-erő győzelmét a páncélozott hajók felett.⁵⁹ A Prince of Wales és a Repulse elsüllyesztése tehát nemcsak a brit haditengerészet régóta tartó uralmát törte meg az ázsiai vizeken, hanem – bár közvetve – hozzájárult Délkelet-Ázsia elvesztéséhez is.

A csatahajók elküldéséről szóló, a józan stratégiai érdeket félretekintve, politikai alapon született döntés rendkívül súlyos következményeket vont maga után. Még ha a hadműveletek vezetésében történtek is hibák, félreértések, a történelemért elsősorban a londoni vezetést terheli a felelősség.

A legsúlyosabb tévedésnek nem önmagában a hajók légi fedeztetés nélküli elküldését minősíthetjük, hanem magát azt az elképzelést, hogy néhány romboló kíséretében két csatahajó reális eséllyel veheti fel a küzdelmet a japán haditengerészet ellen. Tekintve a japánok felkészültségét, a brit hajóknak esélyük sem volt a japán túlerővel szemben. Bár látszólag Japán elrettentése volt a döntés elsődleges politikai indoka, mindemellett úgy tűnik, Nagy-Britannia amerikai segítségére szorulása ennél is erősebb nyomásként nehezedett a brit döntéshozók vállára. ■

HONVÉD ALTISZTI FOLYÓIRAT ONLINE

www.parbeszed.hm.gov.hu

¹ Hough, Richard: The Hunting of Force Z. London, 1966. 76. o.

² Collier, Basil: The War in the Far East, 1941-1945. London, 1969. 107. o.

³ Hough 77-79. o.

⁴ <http://www.forcez-survivors.org.uk/sinking1.html> Letöltés dátuma: 2009. 10. 21.

⁵ Hough 80. o.

⁶ Hough 82-83. o. 1941. december 8-án a következő légi erők tartózkodtak Malajzia és a Dél-kínai-tenger térségében: brit részről összesen 16 századból 158 repülőgép, ebből 60 vadász (Buffalo). Mivel egy század vadászt Szingapúr védelmére tartottak fenn, összesen 43 Buffalo típusú vadászgépnek kellett támogatni a szárazföldi harcokat és biztosítani a Keleti Flotta hadműveleteit. Japán oldalon szárazföldi hadműveletek támogatására 3 repülőhadosztályban 354 repülőgép, továbbá tengerészeti hadműveletekre 3 hadtestben 138 bombázó állt bevetésre készen. Összesen a britekkel szemben tehát 136 bombázó, 36 vadász és 6 felderítő repülőgép állt a 22. légi flotta rendelkezésére. Kirby, S. Woodburn: The War Against Japan Vol. 1. HMSO, London 1957, 511. és 524. o.

⁷ Cudzsi, Maszanobu: Szingapúr 1942., Debrecen, 2000. 57-58. o.

⁸ Churchill, Winston: The Second World War Vol 3., Houghton Mifflin Co. Boston, 1950. 854-855. o.

⁹ Churchill, 855. o.

¹⁰ Churchill, 589. o.

¹¹ Kirby, 84-85. o.

¹² <http://www.forcez-survivors.org.uk/sinking1.html>

¹³ Collier, 108. o.

¹⁴ Hough, 106. o.

¹⁵ Steve Crawford: Csatahajók és repülőgép-hordozók. Gabo kiadó 2000., 258. o. (emellett <http://forcez-survivors.org.uk/Letöltés dátuma: 2009. 10. 21.>)

¹⁶ Hough, 107-108. o.

¹⁷ Basil Henry Liddel Hart: History of the Second World War. Putnam, New York, 1970. 227. o.

¹⁸ Roskill, S. W.: The Navy at War 1939-45. London 1960. 176. o.

¹⁹ <http://www.forcez-survivors.org.uk/sinking2.html>

²⁰ Maszataka Okumiya, Jire Harikoshi, Martin Caidin: Zero, New York, Dutton, 1956., 93. o.

²¹ http://www.microworks.net/pacific/personal/pow_repulse.htm

²² Kirby, 488. o.

²³ Hough, 117. o.

²⁴ Kirby, 506-510. o. Japánban, ellentétben a brit struktúrával, mindössze két haderőnem létezett: a szárazföldi hadsereg és a haditengerészet. A légierő esetében csupán külön haditengerészeti és szárazföldi légierőről beszélhetünk, mindkettő szorosan alárendelve az illetékes haderőnek főparancsnokságának.

²⁵ http://wikipedia.org/wiki/Sinking_of_Prince_of_Wales_and_Repulse Letöltés dátuma: 2010. 06. 13.

- ^[26] Lash, Joseph P.: Roosevelt and Churchill 1939–41. The Partnership That Saved the West, Norton & Company Inc. 1976., 406. o.
- ^[27] Lash, 408. o.
- ^[28] Roskill, 177.
- ^[29] http://www.forcez-survivors.org.uk/sinking2.html Letöltés dátuma 2009. 10. 26.
- ^[30] Amíg a britek december 8-10. között Phillips tengernagy parancsnoksága alatt a Z. Erő kötelékében mindössze 1 csatahajót, 1 csatacirkálót és 9 rombolót tudtak bevetni az ellenséggel szemben a Dél-kínai-tengeren, addig a japán 2. flotta, Ozava tengernagy vezetésével, 2 csatahajóval, 7 nehéz cirkálóval, 2 könnyű cirkálóval, 24 rombolóval és 20 tengeralattjáróval, készült ellenfele feltartóztatására. Kirby, 526-530. o.
- ^[31] Kirby, 193-194. o.
- ^[32] Collier, 146. o.
- ^[33] http://www.angelfire.com/fm/odyssey/Morison.htm Letöltés dátuma: 2008. 07. 02.
- ^[34] A Centurion csatahajó az V. György osztályú hajók közül másodikként készült el 1911-ben, a világháborúban pedig számos ütközetből kivette részét. 1924-ben, a washingtoni konferenciát követően, kivonták az aktív szolgálatból, végül 1942-ben csupán légvédelmi feladatot látott el a szuezi kikötőben.
- ^[35] Martin Gilbert: Churchill. A Life, Hury Holt and Company, New York, 1991
- ^[36] Churchill, 616. o.
- ^[37] Percival, A. E.: The war in Malaya, Eyre and Spottiswoode, London 1949, 130. o.
- ^[38] http://www.britain-at-war.org.uk//LondonGazette1948/Force_Z/html Letöltés dátuma: 2008. 06. 23.
- ^[39] Hough, 128. o.
- ^[40] Kirby, 195. o.
- ^[41] Okumiya, 100. o.
- ^[42] http://www.britain-at-war.org.uk//LondonGazette1948/Force_Z/html
- ^[43] http://www.britain-at-war.org.uk//LondonGazette1948/Force_Z/html
- ^[44] http://www.forcez-survivors.org.uk/sinking2.html
- ^[45] Kirby, 195. o.
- ^[46] Collier, 147. o.
- ^[47] Kirby, 196. o.
- ^[48] http://wikipedia.org/wiki/Sinking_of_Prince_of_Wales_and_Repulse
- ^[49] Kirby, 196. o.
- ^[50] Joseph M. Horodyski: British Gamble in Asian Waters. In: Military Heritage, December, 2001. Vol. 3. No. 3. 68. o. (Lásd: www.learnthebible.org/No%20Call%20Help.htm Letöltés dátuma: 2008. 06 24.)
- ^[51] http://www.angelfire.com/fm/odyssey/CBarnett.htm Letöltés dátuma: 2008. 06.11.
- ^[52] http://www.forcez-survivors.org.uk/sinking2.html
- ^[53] Kirby, 197. o.
- ^[54] Kirby, 198. o.
- ^[55] http://wikipedia.org/wiki/Sinking_of_Prince_of_Wales_and_Repulse
- ^[56] http://www.forcez-survivors.org.uk/sinking2.html
- ^[57] Churchill, 620. o.
- ^[58] Roskill, 181. o.
- ^[59] Okumiya, 128. o.

Besenyő János őrnagy:

NYUGAT-SZAHARA MAROKKÓ ÉS MAURITÁNIA ÁLTAL TÖRTÉNT MEGSZÁLLÁSA 1975-BEN

Az őrnagy a második világháború alatt a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált. A hadosztály a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált. A hadosztály a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált.

A világ egyik legelhallgatottabb konfliktusa a nyugat-szaharai őslakosok háborúja az országukat törvénytelenül megszálló marokkói csapatok ellen. Azt pedig még kevesebben tudják, hogy az ENSZ dekolonizációs listáján az utolsó, függetlenségét még nem elnyert gyarmat Nyugat-Szahara. A mediterrán térség egyre inkább felértékelődő szerepe miatt érdemes foglalkozni a terület történelmével, az ott kialakult, máig is rendezetlen konfliktussal, mivel az, eszkalálódása esetén, kellemetlen és nehezen kezelhető problémákat okozhat az EU és a NATO számára is.

AZ EGYKORI SPANYOL-SZAHARA

A korábban Spanyol-Szahara néven ismert területet északról Marokkó, délről és keletről Mauritánia, nyugatról pedig az Atlanti-óceán határolja. Alacsony fekvésű, sík, homokos és erősen kőves vidék, néhány kisebb hegygel a déli és az északkeleti részeken. A legmagasabb is csak 721 méteres és nincs hivatalos neve.¹ A terület őslakosai a saharáviak, ők az arab nyelv hasszanija dialektusát beszélik, amelyet eredetileg a területet a 13. században elfoglaló makuil arab törzsek használtak. Napjainkban azonban, a marokkói megszállás következtében, az ottani nyelvjárás is egyre szélesebb körben terjed.

A helyiek lélekszáma alig néhány százezer fő, de ez is csak annak köszönhető, hogy Marokkóból közel 200 000 fő települt át az 1976-ban megszállt területekre. Az őslakosok létszáma úgy 150 000 fő lehet, de a pontos adatokat a sivatagban vándorló törzsek ellenőrizhetlensége miatt senki sem ismeri.²

Az életkörülmények még saharai viszonylatban is sanyarúak: igen magas a gyerekhalálozás (18%), a népesség növekedése alig 3,16%, az itt élők várható élettartalma pedig éppen csak eléri a 40 évet. Az őslakosok közül alig 15% tanul meg írni és olvasni. Amióta a spanyolok megszállták a területet (1884), azóta nem volt tartós béke ezen a földön.

Európa vezető hatalmai 1884-ben azért találkoztak a berlini konferencián, hogy megtárgyalják Afrika felosztásának vitás kérdéseit. Mivel a spanyolok már a mai Marokkó nagy részét az uralmuk alatt tartották, a nagyhatalmak a szomszédos Nyugat-Szaharát is odaígérték nekik. Ugyan már korábban elfoglalták az óceán partján található Villa Cisneros (a mai Dakhla) városát, amit a hadműveletek kiinduló bázisaként használhattak. Ennek ellenére a spanyol invázió csak részleges sikereket ért el,

Múltunk

Az őrnagy a második világháború alatt a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált. A hadosztály a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált.

ugyanis a saharávi törzsek nem voltak hajlandók harc nélkül meghódolni, és a spanyolok csak 1934-re tudták „pacifikálni” a területet.³ Időközben a franciák elfoglalták a szomszédos Algériát, majd pedig Marokkó irányába kezdtek terjeszkedni, így a két gyarmatosító nemzet érdekei hamarosan összeütközésbe kerültek. Néhány jelentéktelen határ menti csetepaté után azonban megegyeztek, majd 1912-ben szerződésben rögzítették gyarmataik kiterjedését. Ekkor jött létre a mai Nyugat-Szahara határa is.⁴

Az őrnagy a második világháború alatt a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált. A hadosztály a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált.

Időközben a franciák elfoglalták a szomszédos Algériát, majd pedig Marokkó irányába kezdtek terjeszkedni, így a két gyarmatosító nemzet érdekei hamarosan összeütközésbe kerültek. Néhány jelentéktelen határ menti csetepaté után azonban megegyeztek, majd 1912-ben szerződésben rögzítették gyarmataik kiterjedését. Ekkor jött létre a mai Nyugat-Szahara határa is.⁴

MAROKKÓ KÖVETELÉSEI

Az 1960-as években, az afrikai gyarmati rendszer szétesésekor, a korábbi gyarmatosító hatalmak sok helyről hazahívták megszálló csapataikat. Ennek hatására néhány saharávi fiatal 1973. május 10-én létrehozta a Polisario Front (Frente Popular de Liberación de Saguiának–el–Hamra y Ri de Oro) szervezetet, amely a Nyugat-Szahara teljes függetlenségéért és a saharávi törzsek önrendelkezéséért küzdött. Az új politikai formáció azonnal fegyveres harcot kezdett a spanyolok ellen, de komolyabb eredményeket nem értet el.⁵

A spanyolok az ENSZ nyomására hozzájárultak ugyan az őslakosok önrendelkezési jogáról és a terület függetlenné válásáról szóló népszavazás megtartásához, ez azonban nem valósulhatott meg. II. Hasszán marokkói király ugyanis kijelentette: ha kell, fegyverrel fogja megakadályozni a függetlenségi népszavazást, mivel Nyugat-Szahara „Marokkó elidegeníthetetlen része”. A király arra hivatkozott, hogy Nyugat-Szahara már a spanyol hódítás előtt is a marokkói uralkodók uralma alá tartozott, ám ezt nem voltak képesek hitelt érdemlően bizonyítani, így területi igényeiket 1975 októberében a Hágai Nemzetközi Bíróság elutasította.⁶

Mivel a marokkóiak nem merték megtámadni a területen tartózkodó spanyol csapatokat, a király egy, marokkói polgári lakosokból álló menetet szervezett, amely békés eszközökkel kívánta elérni Nyugat-Szahara megszállását. Amikor II. Hasszán bejelentette a Zöld Menet nevű akciót, az volt a burkolt célja, hogy előkészítse a nyugat-szaharai terület megszállását. A bejelentést Marokkó egész területén örömmel fogadták és október végére már 600 000 fő iratkozott fel a menetben való részvételre.⁷ Indulási helyként a szervezők a határtól 30 kilométerre lévő Tarfayát jelölték meg.⁸

Múltunk

A spanyol kormány, számolva Franco közelgő halálával (aki ekkor kapott egy újabb súlyos szívrohamot), szerette volna a helyzetet véglegesen megoldani. Így mikor tudomást szerzett az akcióról, azonnal kérte a Biztonsági Tanács összehívását, hogy megakadályozzák a terület ellen tervezett intervenciót. Az ENSZ azonban csak önmérsékletre szólította fel a résztvevőket, azaz „kerüljenek el minden egyoldalú lépést vagy más akciót, ami tovább súlyosbítaná a térségben kialakult helyzetet”.⁹

A Polisario és a Dzsemma tagjai hivatalosan is felkérték a spanyol hatóságokat, hogy akár fegyveres erővel is, de akadályozzák meg

A KORÁBBI HÍRES FRANCIA IDEGENLÉGIÓS ERŐD, BENTILI, AHO L KIKIÁLTOTTÁK A SZAHARAI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁGOT

a terület tervezett invázióját.¹⁰ November 2-án János Károly, a spanyol trónörökös, akit akkor már ideiglenes államfővé neveztek ki, rövid látogatást tett El-Aaiunban, ahol szemlélt tartott a spanyol csapatok felett és kijelentette, hogy „Spanyolország teljesíteni fogja kötelezettségeit Nyugat-Szaharában”.¹¹ Ugyanekkor a helyi spanyol kormányzó, Gomez de Salazar tábornok sajtótájékoztatót tartott, ahol arról beszélt, hogy „a spanyol hadsereg megteszi kötelességét és szembeszáll a menetelőkkel, ha azok megpróbálják átlépni a határtól néhány kilométerre húzódó védővonalat”.

November 5-én a sürgősen összehívott Biztonsági Tanács határozatot hozott, amelyben helytelenítette a menet megtartását, felkérte Marokkót, hogy azonnal vonja vissza a menetet Nyugat-Szahara területéről. Továbbá a Biztonsági Tanács minden, a konfliktusban érintett felet felkért az együttműködésre a korábbi ENSZ-határozatok alapján.¹² A spanyol kormány másnap közleményében már azt nyilatkozta, hogy „mindenekelőtt békét és nyugalmat akar, de nem mindenáron”. A „békés agresszió” természetesen folytatódott, a menetelők november 6-án átlépték a határt és 12 kilométerre behatoltak Spanyol-Szahara területére.¹³

A sivatagban több mint 40 000 ember táborozott, akiket további tízezrek követtek. A menetet megszervezése és annak logisztikai biztosítása komoly kihívás elé állította a marokkói vezetést, de nagy erőfeszítések árán sikerült megoldani a résztvevők ellátását. A Nemzeti Iroda a menet idejére teljes forgalomkorlátozást rendelt el egész Marokkó déli részén; csak a menetelők számára élelmiszer, vizet és egyéb ellátmányt szállító tehergépjárművek közlekedhettek az utakon. A menet ideje alatt 7813 teherautó és 230 mentőautó (470 orvossal) teljesített szolgálatot. Mivel a hadseregnek nem volt elég autója, a király elrendelte a civil fuvarozó cégek számára, hogy járműveiket a menet idejére, gépjárművezetőjükkel együtt,

tértésmentesen biztosítsák. Tarfayától már a marokkói légiерő gépei dobtak le ejtőernyővel ellátmányt a tömeg számára, mivel a spanyol hadsereg jelenléte miatt nem kockáztatták meg a nagyrészt katonai járművekből álló konvoj behatolását Spanyol-Szahara területére. A menet alatt 23 000 tonna vizet, 17 000 tonna élelmiszert és 2590 tonna üzemanyagot juttattak el a repülőgépek a menetben résztvevők számára.

A marokkói kormány számításai szerint a Zöld Menet finanszírozása 80 millió francia frankjába került az államnak, és a járulékos költségeket nem is számították bele. Egyes politikai elemzők szerint a menetet már hónapokkal előtte megszervezték, ugyanis néhány nap leforgása alatt lehetetlen lett volna a tömeg ilyen szintű logisztikai ellátása, illetve mozgatása. A menetelőknek ugyanis 12,5

A POLISARIO GERILLÁI ÁLTAL LELŐTT FRANCIA GÉP

MENEKÜLTEK

százaléka volt állami alkalmazott (43 500 fő), a menet teljes ellátását és biztosítását pedig a hadsereg és a csendőrség (Gendarmie Royale) egységei végezték.¹⁴

A marokkói hivatalos álláspont szerint az akciót az emberek spontán felháborodása váltotta ki, illetve aggodásuk az évszázadok óta Marokkó részét képező saharai területek és lakóik iránt. Akárhogy is történt, a király részéről mesteri húzás volt ilyen módon kényszeríteni a spanyolokat a visszavonulásra, akiket katonai erővel esélyük sem lett volna legyőzni.¹⁵ Ezzel a húzással a király a hazai ellenzékét és a hadsereg elégedetlenebb főtisztjeit is elnémitotta¹⁶, ugyanis az akkori, érzelmileg felfokozott helyzetben életveszélyes lett volna a királylyal szembehelyezkedni.¹⁷

A SPANYOL POZÍCIÓK FORMÁLÓDÁSA

A Szahara területén élő spanyol civilek és az ott szolgálatot teljesítő katonák úgy érezték, hogy a spanyol kormány elárulta és cserbenhagyta őket. Nemcsak ők, hanem még a Francohoz

kötődő tábornokok és főtisztek nagy része is ellenezte Spanyol-Szahara átadását a marokkóiaknak és a mauritániaiaknak.¹⁸

Francó az október 17-én tartott kormányülésen rosszul lett, majd az elkövetkezendő hét folyamán több szívrohamot is kapott. Bár hívei szilárdan kitartottak politikája mellett, mivel a halálos ágyán fekvő diktátor ekkor már kómában volt, a megegyezést ellenzők elbizonytalanodtak és nem mertek cselekedni. Igaz, ezekben a napokban fennállt a reális veszélye annak, hogy a hadsereg új államfőt választ a haldokló Franco helyett. Ez azt jelentette volna, hogy a Franco nevével fémjelzett korszak ugyan kisebb korrekciókkal, de fennmaradhatott volna. Az új király és a mellette álló erők felismerve ezt a tényt, határozottan és gyorsan cselekedve esélyt sem adtak a régi rendszer számára. Egyenként meg-

Az őrnagy a második világháború alatt a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált. A hadosztály a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált.

Az őrnagy a második világháború alatt a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált. A hadosztály a 10. sz. hadosztály 10. zászlóalj 10. századában szolgált.

egyeztek az új rendszerre legveszélyesebbnek tartott vezetőkkel, és oldalukra állították a még el nem kötelezett tábornokok és főtisztek jó részét. Így már a hadsereg sem képviselhetett egységes álláspontot a saharai területek ügyében.¹⁹

A királyt támogatták azok a vezető politikusok is (például Arias Navarro, a minisztertanács vezetője, Antonio Carro Martinez, az elnöki ügyek minisztere és José Ruiz, a falangista párt egyik vezetője), akik már a Franco-időszak alatt jó kapcsolatokat ápoltak a marokkói uralkodóval. Ezek a politikusok meggyőzték az ifjú királyt, hogy a katonailag és diplomáciailag meggyengült ország nem bírná elviselni az ellene forduló Marokkó és más arab államok gazdasági bojkottját. Az esetleges háborúval pedig komoly veszélynek tennék ki a Marokkóban élő közel 18 000 fős spanyol közösséget is.

A marokkóiak a diplomáciai csatornákon keresztül jelezték a spanyoloknak: amennyiben azok a saharáviak független államát támogatnák, ők azonnal visszakövetelnék Ceuta és Melilla városokat, és akár fegyveres erővel is kikényszerítenék azok visszajuttatását. A király partján álló katonai vezetők véleménye szerint a hadsereg megosztottsága és akkori állapota miatt azonban képtelen lett volna egy esetleges háború eredményes megvívására. Gomez de Salazar tábornok később, 1978-ban, nyilvánosan is sérelmezte, hogy a madridi szerződés aláírása előtt senki sem konzultált vele annak ellenére, hogy ő már a spanyol kormány támogatásával tárgyalásokat kezdett a Polisarióval a terület békés átadásáról.²⁰ A tábornok szerint az adott helyzetben, ha a marokkói csapatok támadást indítottak volna, negyvennyolc órán belül megsemmisíthették volna őket.

Október 29-én, amikor Francót a katolikus egyház papja az utolsó szentségeiben részesítette, az akkori marokkói külügyminiszter, Ahmed Laraki titkos tárgyalásokat kezdett a madridi diplomácia képviselőivel. Még azon a napon Laraki és Carro Martínez megállapodtak abban, hogy a spanyolok a szaharai területeken egy 10 kilométeres sávot demilitarizálnak, ahová a menetben részt vevők jelképesen bevonulnak, de negyvenöt óra múlva el is hagyják azt. Így egyik fél sem szenvedett volna presztízsvesztést egy esetleges meghátrálás következtében. A hónap végére Larakihoz csatlakozott Ahmed Dlimi ezredes, aki a Zöld Menet logisztikai biztosítását irányította, Hamdi Ould Mouknass, mauritániai külügyminiszter és több más marokkói és mauritániai diplomata is.

Mivel a terület átadásáról szóló tárgyalások az utolsó fázisba érkeztek a spanyol kormányral, a marokkói király 1975. november 9-én elrendelte, hogy a menetelők térjenek haza, mert a menet elérte célját. Ekkor közel 350 000 marokkói tartózkodott a sivatagban, akik számára a nyugat-szaharai területre történő bevonulás lehetősége jelentette a Kánaánt. A király elérte, hogy ezek az emberek visszaforduljanak az akkor még spanyol uralom alatt lévő területekről. A menetben részt vevők számára a király felajánlotta a később Marokkóhoz kerülő szaharai területen való letelepedést és kedvezményes földhöz jutást, amivel lecsillapította a tömeg kezdeti felháborodását.

November 11-én hivatalosan is bejelentették a spanyol, a marokkói és a mauritániai kormányok közötti tárgyalásokat, majd három nappal később megkötötték a madridi hármas egyezményt, amelyben felosztották Marokkó és Mauritánia között Nyugat-Szahara területét, a spanyolok pedig bejelentették végleges kivonulásukat.²¹

Még a tárgyalási időszak alatt a spanyol idegenlégió egységei, a spanyol tengerészgyalogos, ejtőernyős és rendőri egységek El

SAHARAI FELKELŐK

Aaiun városában körbevették a helyiek által lakott negyedeket, majd elkezdtek a fegyverek begyűjtését és a függetlenséget követelők őrizetbe vételét. Az addig spanyol szolgálatban álló helybéli katonákat (a Troopas Nomadas, a Policia Territorial és a spanyol idegenlégió tagjait) azonnal lefegyverezték és elbocsátották. A terület kormányzója több, az őslakosokat hátrányosan érintő rendelkezést hozott, például megtiltotta az üzemanyagöltő állomásoknak, hogy a helyi lakosok számára üzemanyagot adjanak el.

A spanyol katonai vezetés azonnal hozzákezdett a civil lakosság kivonását célzó terv (Golondrina terv) elkészítéséhez, majd megerősítették a foszfátbányák, a fontosabb épületek védelmét, és elkezdtek a sivatagban lévő helyőrségek kiűrését.²² A spanyolok november 8-ig több mint tizenkétezer polgári lakost evakuáltak a területről tengeri és légi úton a Kanári-szigetekre. A spanyol kereskedők eladták boltjaikat az árukészletekkel együtt, az állami iskolák pedig, tanárok hiányában, véglegesen bezártak. A spanyolok az állatkereti állatokat is átszállították Almeriába, sőt még a helyi temetőben eltemetett hozzátartozóikat is exhumáltak, majd földi maradványaikat átszállították a Kanári-szigetekre, ahol újra eltemették azokat.²³ Tehát mire a madridi egyezmény megkötését a szerződő felek bejelentették, a hadsereg tagjain és a hivatalnokokon kívül más spanyol állampolgár már nem tartózkodott a hajdani Spanyol-Szahara területén.

AZ ELLENÁLLÁS KEZDETEI

November 12-én El-Vali, a Polisario vezetője kinyilvánította, hogy a madridi egyezményt semmisnek tekintik (november 15.). Ettől függetlenül II. Hasszán november 25-én bejelentette, hogy a nyugat-szaharai dossziét becsukta és kinevezte Ahmed Bensoudát a terü-

let kormányzójának El-Aaiunba. A Polisarioval kapcsolatosan a király kijelentette, hogy vezetőik képtelenek a közel 60 000 szaharávit összefogni, legfeljebb néhány zsoldossal képesek akciókat szervezni, akik azonban alkalmatlanok a sivatagi harcra, az erre jól kiképzett marokkóiakkal szemben. Ezért nem jelenthet fenyegetést a szervezet léte a marokkói állam számára. Ezt a kijelentését annak tudatában tette, hogy jelentették neki: a spanyol hadseregben alkalmazott kb. 2500 helyi katona és rendőr szinte egységesen áttált a Polisario fegyvereseihez.²⁴ Ezt követően megkezdődött a marokkói hadsereg bevonulása Nyugat-Szaharába, a spanyolok pedig bejelentették, hogy néhány hónapon belül megszüntetik a polgári közigazgatást a területen. A bonyodalmakat növelte az a tény is, hogy november 28-án, Gueltában a Dzsemma – annak ellenére, hogy a hármas egyezmény fontos szerepet szánt a tanácsnak a rendezésben – feloszlatta magát.²⁵

Egy, az egykori Spanyol-Szahara területén élőkből álló delegáció december 6-án a Polisario szervezésében sajtótájékoztatót tartott Algírban. A delegációban a Dzsemma alelnöke és 56 más képviselője is helyet kapott (három közülük a spanyol parlamentnek, a Cortesnek is tagjai voltak). A Dzsemma főtitkára felolvasta közös nyilatkozatukat, amelyben kimondták a tanács feloszlását, és az új 41 fős Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács létrehozását. A nyilatkozatot a Dzsemma 67 tagja és több törzsi vezető is aláírta.²⁶ Mivel a madridi egyezmény a Dzsemmat ismerte el az őslakosok hivatalos képviselőjeként, azzal, hogy megszüntették a tanácsot, a szaharáviak elvették a lehetőséget Marokkótól, hogy a szervezetet a saját céljaira használja fel, és kellemetlen helyzetbe hozták a szerződés többi aláíróját is. („A felek tiszteletben tartják a nyugat-szaharai népnek a Dzsemman keresztül kifejezésre jutó véleményét.” [3. cikkely]²⁷)

Ilyen körülmények közt történt meg az, hogy december 10-én az ENSZ két egymásnak részben ellentmondó határozatot fogadott el.²⁸ Az első határozat (3458/A) megismételte a nyugat-szaharai népnek a korábbi határozatokban foglalt önrendelkezési jogát, amely kimondta, hogy Spanyolország és az ENSZ felelősek a terület dekolonializálásáért.²⁹ A határozatot 86 szavazattal, 41 tartózkodással, elenszavazat nélkül hozták meg. A második ha-

tározat (3458/B) tudomásul vette a madridi hármas egyezményt és kéri ennek az aláíróit, hogy őrkdjenek a szaharai nép törekvéseinek tiszteletben tartásán. Egyben felkéri a főtitkárt, hogy jelöljön ki képviselőt, aki a szabad népválasztás lebonyolításában fog közreműködni.³⁰ Ez a szavazás már nem volt olyan egyértelmű, mint az előző, ugyanis ezt 56 ország szavazta meg, 42 ellene szavazott, 34 pedig tartózkodott. Mire a határozatokat meghozták, addigra a terület nagy részét elfoglalták a marokkóiak.³¹

A bevonuló csapatok, együttműködve a kivonuló spanyol egységekkel, két irányból kezdték meg a terület elfoglalását. A tengerparton előrenyomuló csapatok célja El-Aaiun és a Bou Craa-i foszfátbányák elfoglalása volt. Az első hivatalos hadijelentés szerint a királyi csapatok 100 kilométerre hatoltak be a nyugat-szaharai területekre, majd november 28-án elfoglalták a második legnagyobb települést, Smarát.³²

Nem egészen egy hónapon belül 25 000 fős kontingens, azaz a marokkói hadsereg harmada tartózkodott az általuk megszállt szaharai területeken. Ebből 15 000 fő a Saguia El-Hamra-i helyőrségekben (Farsia, Jdiriya, Haousa, Smara), 5000 fő El-Aaiunban, míg további 5000 fő az egykori Spanyol Szahara déli határainál állomásozott. A csapatok előrenyomulását a lakosság tömeges elvándorlása kísérte.³³

December 11-én a marokkóiak elfoglalták El-Aaiunt (a Polisario katonái csak néhány helyen álltak ellen, de december 12-én még egy kisebb egységük megtámadta a városban lévő marokkói csapatokat), míg az időközben szintén támadásba lendült mauritániai csapatok La Guerrát, majd Tichlát szállták meg. A térképen látható a madridi egyezményben a marokkói és mauritániai kormányok között felosztott terület.

A spanyol egységek december végéig fokozatosan kiűrtették a várost, december 28-án adták át a repülőteret, majd 1976. január 12-én utolsó katonájuk is elhagyta a hajdani Spanyol-Szahara területét Villa Cisnerosból kivonulva. Ezt követően 150 spanyol hivatalnok maradt még El-Aaiunban végrehajtani és felügyelni a terület közigazgatásának problémamentes átadását. Az utolsó spanyol, Rafael de Veldes Iglesias ezredes, 1976 februárjának végén hagyta el a várost. Ezzel a Spanyol Királyság megszűnt tényező lenni a Nyugat-Szaharában.

FELKELŐK TEAIDŐBEN

A spanyol katonai szolgálatból elbocsátott, helyi származású katonák az addig sokuk számára ellenségnek számító Polisariohoz csatlakoztak; a marokkóiak elleni harcra létrehozták a Szaharai Felszabadítási Hadsereget (SPLA).³⁴ Annak ellenére, hogy a gyengén fel-fegyverzett nyugat-szaharaiak többnyire védekezni próbáltak (és evakuálni a polgári lakosságot), egy kisebb egységük már december 29-én megtámadta a mauritániai Zuerat városát. A bányaközpontként funkcionáló város a sivatag közepén, a fővárostól kb. 400 kilométernyire található. A támadás során kisebb károkat okoztak a bánya berendezéseiben, de a várost nem tudták elfoglalni.

Ebben az időszakban a mauritániai hadsereg alig 3000 kiképzett katonával, 2000 csendőrrrel és néhány előregedett vadászgéppel rendelkezett, ezért könnyebb célpontot jelentett a folyamatosan gerillaharcmodorra őket zaklató szaharáviak számára. Ugyancsak a mauritániai katonák védtek a híres régi idegenlégiós erdőt, Ait Ben Tilit is, amelyet a szaharávi egységek körbevettek. A szorult helyzetben lévő védők felmentésére Ould Daddah elnök a marokkói légierőtől kért harci gépeket. Azonban a légierő egységei sem tudták felmenteni az erdőt, sőt egy Northrop F-5 típusú gépüket le is lőtték a gerillák. Az erdőt végül január 21-én elfoglalták a Polisario csapatai.³⁵ A

következő napokban a gerillák megtámadták Bir Moghreïn és Inal városokat, és bár számottevő kárt okoztak, azokat elfoglalni nem tudták a mauritániai hadsereg összehangolt ellentámadása miatt.

A mauritániaiak francia segítséggel átszervezték a csapataikat, és december harmadik hetében ellentámadásba mentek át a nyugat-szaharai határnál. Rövid, de annál véresebb harc után elfoglalták La Guerra városát, és december 19-én megkezdtek a Polisario katonáinak és a velük szimpatizáló civil lakosságnak az elűződését a területéről.³⁶ A támadók a következő napon már Tichlába vonultak be, azonban a Villa Cisneroshoz közeli Argoub kisvárost csak kétheti ostrom után, január 11-én tudták elfoglalni. A várost védő közel kétszáz katona és polgári személy az utolsó töltényig harcolt, a mauritániaiak csak néhány súlyosan sebesült katonát tudtak foglyul ejteni, mivel az ellenálló többsége a harcok során életét vesztette. Innentől kezdve a szaharáviaknak már csak egy választása maradt, a menekülés.³⁷

A menekülők először Nyugat-Szahara Mauritániával határos északi területeire (Amgala, Guelta-Zemmour, Oum Dreiga, Tifariti stb.) tartottak, majd később, az algériai hadsereg segítségével Algériába evakuálták őket.³⁸ A menekültek szállítása mellett az algériaiak fegyverrel, élelmiszerral, ivóvízzel és gyógyszerekkel támogatták a szaharávi katonákat.³⁹

Már ebben az időben látszottak az első repedések a marokkói-mauritániai szövetség falán. A marokkóiak ugyanis, attól való félelmükben, hogy a mauritániai csapatok nem tudják a kitűzött határidőre elfoglalni Villa Cisnerost, Dlimi ezredes vezetésével bevonultak oda. Ennek ellenére, hogy a madridi egyezmény szerint a város mauritániai fennhatóság alá került, a marokkóiak helyőrséget telepítettek oda. Habár a városban a mauritániaiak közigazgatási központot hoztak létre, az igazi katonai erő Marokkó képviselte.⁴⁰

ALGÉRIA SZEREPE

1976. január 27-én a marokkói hadsereg egységei megtámadták egy algériai konvojt Amgalnál (az első amgalai csata), majd a

A FELKELŐK ÁLTAL HASZNÁLT BMP

A SIVATAGBAN A MAI NAPIG IS SOK KILÓTT RONCS ÉS FEL NEM ROBBAN LÖVEDÉK, AKNA TALÁLHATÓ. A KÉPEN SZÁRÁZ GYÖRGY VEZÉRŐRNAGY (BALRÓL) ÉS A SZERZŐ

több napig tartó harc után a súlyos vereséget szenvedett algériai csapatok visszavonultak.⁴¹ Ez a helység egy igen fontos víznyerő hely a Saguia el-Hamra völgyében, ahol az algériaiak segítségével a Polisario logisztikai bázist hozott létre. A menekülteket innen látták el élelmiszerekkel, gyógyszerekkel és innen szállították tovább őket a nagyobb biztonságot jelentő algériai területekre. A váratlanul támadó marokkóiak komoly károkat okoztak az algériaiaknak, és kilencvenkilenc katonájukat fogásba ejtették.⁴² A feldühödött algériai katonai vezetés azonnali visszacsapást követelt, és a háború kitörését a két ország között csak Bumedien algériai elnök határozott fellépése akadályozta meg. Innentől kezdve az algériai vezetés ugyan megsokszorozta a felkelőknek nyújtott anyagi támogatását, de a további harcoktól következetesen távol tartotta a csapatait.⁴³ A visszavágás nem sokat késétt, ugyanis február 13–15. között, a második amgalai csata során a Polisario egységei vereséget mértek a marokkói csapatokra.

Az erőviszonyok tekintetében a marokkói és a mauritániai szövetségeseik jobban álltak, bár a francia fegyverekkel felszerelt és francia kiképzők által irányított mauritániai csapatok harcértéke alacsony szintű volt.⁴⁴ A gerillák oldalán a szövetségeseikkel szemben alig néhány ezer, a líbiai és az algériai hadseregtől származó kézfegyverekkel, aknavetőkkel és néhány páncélosok elleni és repülőelhárító rakétával felszerelt önkéntes állt.⁴⁵ Mivel a sivatagi harcban a marokkói csapatok nem a II. Hasszán által elvártak szerint tevékenykedtek, a harcok mielőbbi lezárását elősegítendő, a marokkói légierő február 22-étől több alkalommal is bombázta a menekülttáborok területét (Guelta-Zemmour, 1976. január, Tifariti, január 16., és Oum Dreiga, február 18–23.). A bombázásokat Dlimi ezredes hagyta jóvá, és ő engedélyezte a hagyományos bombáknál hatékonyabb napalmbombák használatát is.⁴⁶ A bombázások katonailag szinte teljesen hatástalanok voltak, mivel áldozatai főleg a gyerekek, a nők és az idős, magatehetetlen emberek közül kerültek ki.⁴⁷ A királyi marokkói csapatok azonban alkalmaztak olyan, a spanyolok által már kipróbált és jól bevált módszereket is, mint az ivóvízkutak megmérgezés-

se, a nyájak legéppuskázása, a civil lakosság fosztogatása, megkínzása és az esetenkénti kivégzések.⁴⁸ Az ilyen és ehhez hasonló események hatására a polgári lakosság tömeges elvándorlása felgyorsult. Február végére már 100 000 főnél többen tartózkodtak az Algéria területén felállított menekülttáborokban, főleg nők, gyerekek és öregek.⁴⁹

AZ ENSZ HELYZETÉRTÉKELÉSE

A spanyolok, bár 1976. február 28-ig kellett volna elhagyniuk a területet, már sokkal előbb kivonultak, sorsukra hagyva a helyieket. Az ENSZ menekültügyi szervezete (UNHCR), jóllehet, látta a táborokban élők kétségbeesítő helyzetét, nem tudott azonnal reagálni, így felhívásaiban kérte a szaharaiak iránt szánalmat érzők segítségét. Az algériai kormány sem volt felkészülve a menekültek ilyen tömegű befogadására és ellátására, ezért az egészségügyi helyzet rövid időn belül kritikussá vált a táborokban.

A menekülttáborokban lévő valós helyzetről jelentést készítettek egy svájci orvos-csoport tagjai, akik a Vöröskereszt támogatásával érkeztek a helyszínre, segíteni a menekülteknek.⁵⁰ A csoport tagjai, dr. Elio Canevaschini, dr. Emmanuel Martinoli, dr. Marie-Claire Martinoli és dr. Marc Oltramare így írják le tapasztalataikat:

„Úgy érezzük, hogy az algériai kormány és a Vöröskereszt csak korlátozottan képes a menekülteknek segíteni, ezért rendkívül fontosnak tartjuk a mielőbbi nemzetközi összefogást, és azonnali segítségnyújtást a menekültek részére. A menekültek száma napról-napra nő az újonnan érkezettek miatt, a tömeg nagy része asszonyokból, gyerekekből és magatehetetlen öregekből áll. A 15 éven aluli gyerekek aránya eléri a 45%-ot, az egy évnél fiatalabbaké pedig a 6–7%-át. A menekülteket 14 táborban helyezték el, számuk már meghaladja a 70 000 főt. Elhelyezésük komoly problémát okoz, ugyanis 3–4 család osztozik egy sátoron. A fertőzések és egyéb megbetegedések miatt komoly járvány veszélye áll fenn. A tüzelő biztosítása is komoly problémákat okoz, sokszor 200 kilométerre is el kell menni fát gyűjteni. Az összegyűjtött tüzelőfát egyenlően osztják el a menekültek között, de sajnos így sem jut mindenki számára. Az élelmiszer-ellátás is komoly gondot jelent, ugyanis egy menekült havi ellátmánya 6 kilogramm liszt vagy búza, 3 kilogramm szárított zöldség, 2 kilogramm cukor, 2 kilogramm tejpor, 3 kilogramm datolya és 1 kilogramm tea. A menekültek rendkívül nehéz körülmények között élnek, sok közöttük a bombázások alatt égési sérüléseket szerzett, traumatizált ember. Ellátásukat 3 orvos és további 15 segéddoktor (diplomás apóló) és néhány lelkes önkéntes végzi.”

Kurt Waldheim, az ENSZ főtitkára a világszervezet 1975 decemberében megtartott közgyűlése által megadott felhatalmazás alapján különmegbízottat küldött Madridba, Rabatba, Algírba és Nyugat-Szaharába, megkezdni a tárgyalásokat az ENSZ-határozatok mielőbbi végrehajtásáról.⁵¹ A meghatalmazott Olaf Rydbeck, svéd ENSZ-diplomata volt, aki február 7-én elkezdte munkáját azzal, hogy el látogatott El-Aaiunba, Smarába és Dakhlába.

A főtitkár küldötte nagyon megdöbbent a

marokkói és mauritániai csapatok által elfoglalt területeken történektől (menekültek bombázása, a gerillaháború kiszélesedése stb.), és a jelentésében egyértelműen megállapította, hogy a látottak alapján véleménye szerint a szabad népszavazást megtartani Nyugat-Szaharában lehetetlenség. A főtitkári küldött útja ezzel sikertelenül végződött, így Marokkó folytathatta a „nyugat-szaharai területek visszaszatelését az anyaországhoz.”

1976. február 16-án összehívták a Dzsem-mát (az eredeti 102 főből összesen 57 jelent meg a tanácskozás helyszínén, és azok sem mind támogatták a marokkói és mauritániai területi követeléseket) úgy, hogy a felkelők mellé állt tagok megüresedett helyét feltöltötték a Marokkóhoz hűséges képviselőkkel.⁵² A kiegészített tanács hűségesküt tett II. Hasszán-nak, azonban sem az ENSZ, sem a Polisario, de még a spanyolok sem fogadták el az új Dzsem-mát a szaharaiak képviselőjeként. Ugyanis a valódi Dzsemma 1975 novemberében feloszlatta magát.⁵³

A spanyolok ekkor jegyzéket küldtek az ENSZ főtitkárnak és bejelentették a terület feladását. A spanyol külügyminiszter, Oreja 1979. augusztus 21-én a Le Monde számára adott nyilatkozatában így említette az akkori eseményeket: „Kapcsolataink Marokkóval jök, azonban eltérően értelmezünk egy nemzetközi kérdést. Spanyolország nem tekinti jogerősnek azt a hűségesküt, amelyet 1976. február 25-én tett a marokkói királynak a Dzsemma El-Aaiunban. A Dzsemma valóban összeült azért, hogy tájékozzódjék a madridi megállapodásról. Az ülés közben kérték fel a Dzsemma tagjait, hogy nyilatkozzanak a terület jövőjéről. Ekkor a spanyol kormányzó visszavonult, bár jelenléte szükséges lett volna a Dzsemma határozatának érvényességéhez. Ezután Marokkó és Mauritánia felosztották a területet a madridi egyezmény felrúgásával. Ez ugyanis Nyugat-Szahara közigazgatásáról, nem pedig a szuverenitás gyakorlásáról rendelkezik.”

A FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSA

Válaszul a marokkói lépésre, február 27-én, Bir Lahlou település közelében, Ait Ben Tiliben egy menekülttábor főterén, pontosan éjfélkor Uld Ziou, a Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács elnöke kikiáltotta a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létrejöttét.⁵⁴ Az ünneplő tömeg előtt felhúzták az új állam fekete-fehérvörös zászlaját (bal oldalán vörös háromszög, a fehér mezőben vörös félhold és ótágú csillaggal), majd El-Vali, a Polisario vezetője sajtótájékoztatót tartott. A tájékoztatón a következőket nyilatkozta: „A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kikiáltása népünk akaratát fejezi ki, és összhangban van az ENSZ, valamint az Afrikai Egységsszervezet alapokmányával. Készek vagyunk harcolni több generáción keresztül is, mivel a marokkói királynak az a szándéka, hogy meghosszabbítsa a háborút.”

1976. március 5-én Ahmed Baba Madridba, algíri Saint-Georges szállodában ismertette az első nyugat-szaharai kormány összetételét. Az első állam, amely elismerte az új országot, Madagaszkár volt, és azóta még másik 83 állam követte.⁵⁵ Annak ellenére, hogy közülük sokan diplomáciai nyomásra megszaktították a kapcsolatot a Szaharai Arab Demokratikus Köztár-

sasággal, az még mindig 49 állammal tart fenn hivatalos kapcsolatot.

* * *

A függetlenség kikiáltása nem sok változást hozott, mivel a marokkói hadsereg folytatta a térség elfoglalását. Az addigra a terület nagy részét birtokló szövetségesek pedig 1976. április 14-én hivatalosan is aláírták a terület felosztásáról szóló szerződést, amelyben a két ország közötti új államhatár helyét is feltüntették.⁵⁶

Marokkó kapta meg a két legnagyobb várost, El-Aaiunt, Smarát és a foszfátbányákat, így az addig meglévő területeit megközelítőleg 35 százalékkal megnövelte.⁵⁷ Mauritánia – bár megkapta Villa Cisnerost és egy igen jó halászati adottságokkal rendelkező hosszú partszakaszt – a számára juttatott területen a sivatagi homokon kívül mást nem talált.⁵⁸ Azaz a területet felosztó szerződés egyértelműen a marokkóiaknak kedvezett. ■

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Anthony G. Pazzanita and Tony Hodges: Historical Dictionary of Western Sahara. (2. kiadás, Metuchen, N.J., Scarecrow Press, 1982.)
 Anthony H. Cordesman: A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb. Greenwood Publishing Group, 2002
 Christopher O. Quaye: Liberation Struggles in International Law. Philadelphia, Temple University Press, 1991
 David J. Dean: The Air Force Role in Low-intensity Conflict. Air University, Air University Press, Maxwell, Air Force Base, Alabama 36112-5532, 1986 októbere
 David L. Price: Morocco and the Sahara: Conflict and Development. Conflict Studies, no. 88 (1977. október)
 Erik Jensen: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate. International Peace Academy, Occasional Paper Series, Lynne Rienner Publishers
 Igaz Levente: Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara. Kül-Világ a nemzetközi kapcsolatok folyóirata, III. évfolyam, 2006/1, 79–95. oldal, http://epa.oszk.hu/00000/00039/00008/pdf/igaz.pdf (letöltés ideje: 2010.08.17)
 János Besenyő: Western Sahara. Publikon Publishers, Pécs, 2009
 Jerome B. Weiner: The Green March in Historical Perspective. Washington D.C., The Middle East Journal, Vol. 33, No. 1, 1979
 John Damis: Conflict in Northwest Africa-The Western Sahara Dispute. California, Hoover Institution Press, Stanford University, 1983,
 John Mercer: The Sahrawis of Western Sahara. Minority Rights Group, Report No. 40. 1979. London
 Norrie Macqueen: United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960. Pearson Education, 2002
 Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess. The Western Sahara Conflict. Pinter Publishers, London and New York, 1987

Sebastian Balfour: The Politics of Contemporary Spain. Routledge, 2005
 Toby Shelley: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? Zed Books, London&New York, 2004
 Tony Hodges: The Roots of a Desert War. Lawrance Hill & Company, 1983 Yearbook of the United Nations. Vol. 29, 1975, Dept. of Public Information, United Nations, 1975

¹ János Besenyő: Western Sahara, pp. 9.
² https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/wi.html (letöltés ideje: 2010.08.17.)
³ Anthony G. Pazzanita and Tony Hodges: Historical Dictionary of Western Sahara, pp. 8.
⁴ Tony Hodges; The Roots of a Desert War, pp. 44.
⁵ David L. Price: Morocco and the Sahara: Conflict and development, pp. 5–6.
⁶ Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 11–12.
⁷ John Mercer: The Sahrawis of Western Sahara, pp. 9.
⁸ Jerome B. Weiner: The Green March in Historical Perspective, pp. 27.
⁹ Erik Jensen: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, pp. 169.
¹⁰ Tony Hodges; The Roots of a Desert War, pp. 211.
¹¹ Sebastian Balfour: The Politics of Contemporary Spain, pp. 35.
¹² Tony Hodges; The Roots of a Desert War, pp. 222.
¹³ Jerome B. Weiner: The Green March in Historical Perspective, pp. 29.
¹⁴ Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 213.
¹⁵ A spanyoloknak ekkor 302 000 fős, jól felszerelt és kiképzett, míg a marokkóiaknak 61 000 fős, de kiképzetlen és gyatra felszereléssel rendelkező hadserege volt.
¹⁶ 1971–1972 során két sikertelen puccsot, illetve merényletet követtek el a hadsereg egyes vezetői a király ellen.
¹⁷ Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 68.
¹⁸ John Mercer: The Sahrawis of Western Sahara, pp. 9.
¹⁹ Igaz Levente: Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara, pp. 88.
²⁰ Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 215.
²¹ Christopher O. Quaye: Liberation Struggles in International Law, pp. 176.
²² Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 217–218.
²³ Erik Jensen: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, pp. 29.
²⁴ David J. Dean: The Air Force Role in Low-intensity Conflict, pp. 41.
²⁵ Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 114.
²⁶ Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 234–235.
²⁷ Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 235–237.

²⁸ Christopher O. Quaye. Liberation Struggles in International Law, pp. 177.
²⁹ UN General Assembly Resolution 3458A (XXX)/ Yearbook of the United Nations, Vol. 29, 1975, pp. 188–189.
³⁰ UN General Assembly Resolution 3458A (XXX)/ Yearbook of the United Nations, Vol. 29, 1975, pp. 189–190.
³¹ David J. Dean: The Air Force Role in Low-intensity Conflict, pp. 33.
³² Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 99.
³³ Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 229–230.
³⁴ John Damis: Conflict in Northwest Africa: The Western Sahara Dispute, pp. 70–71.
³⁵ Tony Hodges; The Roots of a Desert War, pp. 230–231.
³⁶ John Mercer: The Sahrawis of Western Sahara, pp. 10.
³⁷ Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 231.
³⁸ John Damis: Conflict in Northwest Africa: The Western Sahara Dispute, pp. 42.
³⁹ Norrie Macqueen: United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960, pp. 237.
⁴⁰ Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 231.
⁴¹ Toby Shelley: Endgame in the Western Sahara, pp. 26–27.
⁴² Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 100.
⁴³ David J. Dean: The Air Force Role in Low-intensity Conflict, pp. 35–36.
⁴⁴ Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 73.
⁴⁵ Anthony H. Cordesman: A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb, pp. 59.
⁴⁶ Erik Jensen: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, pp. 29.
⁴⁷ John Mercer: The Sahrawis of Western Sahara, pp. 10–11.
⁴⁸ Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 50–151.
⁴⁹ John Damis: Conflict in Northwest Africa: The Western Sahara Dispute, pp. 40–41.
⁵⁰ Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 100.
⁵¹ Tony Hodges; The Roots of a Desert War, pp. 235–237.
⁵² Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, pp. 114.
⁵³ Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 234–235. oldal
⁵⁴ John Damis: Conflict in Northwest Africa-The Western Sahara Dispute, pp.
⁵⁵ http://www.arso.org/03-2.htm (letöltés ideje: 2010. 08. 17.)
⁵⁶ Martin Ira Glassner, The United Nations at Work, pp. 268.
⁵⁷ Anthony H. Cordesman: A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb, pp. 60.
⁵⁸ David J. Dean: The Air Force Role in Low-intensity Conflict, pp. 36.

Dr. Harai Dénes nyá. ezredes:

A STRATÉGIAI GONDOLKODÁS TÉTJE ÉS SZERKEZETE

Gondolatok Dr. Deák János nyá. vezérezredes: Oroszország katonai stratégiája a második világháború befejezésétől napjainkig¹ című könyve kapcsán

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen nincs hagyománya a tananyagok méltatásának, miközben időről-időre megjelennek adatokban, összefüggésekben gazdag munkák. Ezek közül is figyelemre méltó a dr. Deák János ny. vezérezredes által írt egyetemi jegyzet, amelynek címe: „*Oroszország katonai stratégiája a második világháború befejezésétől napjainkig*”. A stratégia valódi egyetemi tudomány. A könyv pedagógiai jelentőségét abban látom, hogy fókuszba állítja a kérdést: mi a gondolkodás tétje egy hadművelési, stratégiai kérdésekkel foglalkozó katonai vezető esetében? Oroszország ügyei hatással vannak Magyarországra és a határainkon kívül élő magyarságra, de a katonai biztonság tekintetében különösen jelentős elméleti és gyakorlati tapasztalatokkal lehetünk gazdagabbak a téma tanulmányozásával. A könyv jó alkalmat nyújt a katonai, valamint a társadalmi vonatkozások kapcsolatainak s e kapcsolatok szabályosságainak kimutatására, igazolására, a katonai gondolkodás alapszerkezetének vizsgálataira is. 1945 után a Szovjetunió, majd 1991 után Oroszország mint nagyhatalom változásainak összetettsége gazdag tárgya a gondolkodásnak. Mit tudunk Szovjet-Oroszországról 1917–1945 között, mit tudunk a Szovjetunióról 1945-től 1991-ig, és mit tudunk Oroszországról és annak valódi stratégiáiról azóta? – ebben a vonatkozásban a tudás egzakt, pontos ismereteket jelent. A válaszunk az lehet: nem sok. Ilyen tekintetben is jelentős vállalkozás dr. Deák János gondolatébresztő munkája.

Oroszország tekintetében módszertanilag el kell szakadnunk attól, ami ember- és történelemszemléletben fogva tart bennünket; patikamérlegre kell tennünk illúzióinkat és a realitásokat. Át kell gondolnunk az esetenként elhangzó „*racionális modern világ*” kifejezést, a demokrácia-diktatúra fogalom párt, nem beszélve az olyan logikai ideáinkról, mint az igazságtalan, objektív-szubjektív. Korunk főbb tendenciáinak egysége három fogalommal ragadható meg: globalizáció, ami az integrációk halmaza; differenciálódás, amelynek során bonyolultabb alakzatok, nagyobb tagoltóság, élesebb különbségek keletkeznek, centrumok helyeződnek át; valamint a relativizmus, amely értékvesztéseket, rangsorok átrendeződését, új értékek keletkezését jelzi. Mindhárom szempontból érintett Oroszország is. Úgy vélhetjük, hogy a korábbi megosztottság „*két világa*” valójában soha nem elégítette ki a gon-

dolkodó embereket, sem Keleten, sem Nyugaton. Amire Oroszország tekintetében felfigyelhetett az átlag polgár is, az ellentmondások, konfliktusok radikális hatalmi akciókkal történő – sokszor tömegesen emberéleteket követelő – megoldása volt (gondoljunk e tekintetben 1956 Magyarországra, az előerő-vesztesség nélküli 1968 Csehszlovákiájára, vagy a sztálini időszak végi 1953-as orvos-perre stb.).

A könyv pedagógiai jelentőségét abban látom, hogy fókuszba állítja a kérdést: mi a gondolkodás tétje egy hadművelési, stratégiai kérdésekkel foglalkozó katonai vezető esetében? Oroszország ügyei hatással vannak Magyarországra és a határainkon kívül élő magyarságra, de a katonai biztonság tekintetében különösen jelentős elméleti és gyakorlati tapasztalatokkal lehetünk gazdagabbak a téma tanulmányozásával. A könyv jó alkalmat nyújt a katonai, valamint a társadalmi vonatkozások kapcsolatainak s e kapcsolatok szabályosságainak kimutatására, igazolására, a katonai gondolkodás alapszerkezetének vizsgálataira is. 1945 után a Szovjetunió, majd 1991 után Oroszország mint nagyhatalom változásainak összetettsége gazdag tárgya a gondolkodásnak. Mit tudunk Szovjet-Oroszországról 1917–1945 között, mit tudunk a Szovjetunióról 1945-től 1991-ig, és mit tudunk Oroszországról és annak valódi stratégiáiról azóta? – ebben a vonatkozásban a tudás egzakt, pontos ismereteket jelent. A válaszunk az lehet: nem sok. Ilyen tekintetben is jelentős vállalkozás dr. Deák János gondolatébresztő munkája.

A második világháborút követő pozíció elfoglalása a szovjet–orosz identitás meghatározója volt, amelyet átszőtt egy erős *történeti faktor*: gondoljunk Reichenau német tábornagy 1941. október 10-én kiadott hadparancsára: „A hadjárat fő célja ... az európai kultúrára gyakorolt ázsiai befolyásnak a kiirtása... Mindaz... ami a bolsevikok volt uralmának jelképe, többek között az épületek is, megsemmisítendő. A Keleten semmiféle történelmi vagy művészeti értéknek nincs jelentősége.”² (Walther von Reichenau /1884–1942/ német tüzér tábornok, a jelzett időszakban a 6. hadsereg parancsnoka volt.) Mondatai jól jelzik, hogy ami békeidőben a másik emberrel és kultúrájával szemben előítélet, az a háborús köztudatban brutális tettekre ösztönöz; ez napjainkban is érvényes.

A kutatás – fejlesztés – rendszerbeállítás tekintetében bizonyára a *tudathasadásos állapot* erősítette – mind a fejlesztőknél, mind az alkalmazó katonáknál – az elmúlt évtizedekben: 1. A haditechnikai fejlesztések, majd a korlátozási-leszerelési tárgyalások csökkenési tendenciája (ami a hatásváltozás és a vezérlési pontosság fejlesztését ösztönözte). 2. A szovjet birodalom felbomlása, elvesztve a közvetlen érdekeltséget a volt keleti blokk vonatkozásában. 3. A Szovjetunió felbomlása (1990–1991). E folyamatban jelen voltak olyan elemek is, amelyek a *történelmi érzékenység*

get is érintették, így például Kelet-Németország (NDK) státusának megszűnése, a német egyesítés. 4. A volt szovjet szövetségesek NATO-integrációja.

A marxista történetírás kedvenc fordulata volt a „*világtörténelmileg nagy ugrás*”, amelyről elmondható, hogy az akkori modernitás napjainkra már megkopott, jelentősen veszített értékéből, egy része eltűnt. A tudathasadásos állapot megvolt/megvan az amerikaiaknál is, ami George F. Kennan leírásában³ így tükröződik: „Egy sor okból a hidegháború ennek az országnak a szenvedélyévé vált. (...) *Az amerikai kormányzat egy nagy része azt hirdeti, hogy békét akar Moszkvával, egy másik nagy része – a CIA és a Pentagon – úgy tűnik, abból a feltevésből kiindulva cselekszik, hogy vagy épp háborúban állunk Oroszországgal vagy a háború küszöbén.*” – ez egyben az amerikai vezetés érdektagoltsága is.

AZ ÉRTELMI (KOGNITÍV) GONDOLKODÁS SZINTJEI⁴

Történeti vonatkozásban a katonai gondolkodás architektúrája: 1. Célkitűző, stratégiai szint. 2. A gyakorlat/reakció szintje, valamint 3. A tapasztalatok elemzésének szintje, majd a jelzett folyamat ismétlődései. E vonatkozásban fontosak azok a hatások (kölcson-

hatások), valamint az affektív attitűdök, amelyek újratermelik a jelenségeket. A katonai stratégia is jól illusztrálja a tényt, hogy a gondolkodás, valamint a valóság szerkezetei közvetlen kapcsolatban vannak. A katonai gondolkodás szintjei évezredek alatt alakultak ki, a funkciók, szervezetek, rendeltetések/feladatok, valamint a haditechnika differenciálódásának következtében. A katonai gondolkodás szervesen fejlődik – függetlenül az aszimmetrikus hadviselés kapcsán jelenleg tapasztalható zavaroktól. E gondolkodást meghatározzák a kemény adatok mellett a szkeptikus, kritikus, korrekciós nézetek, valamint a *meggyőződés*, *érzetek*, olyanok, mint a veszély, a hiány, a technikai lemaradás érzete. A *katonai gondolkodás stabilizálója: a doktrína, a szabályzat, valamint más vonatkozásban az etika, valamint a hadtörténelem*.

A kognitív gondolkodás szintjei egymást átfedik, valamint közvetlen összefüggésben vannak a mechanikus megértéssel (mit tenni, hogyan csinálni), és az ésszerű megértéssel (magyarázó, elméleti racionalizáció). A szerző könyvében vizsgálva az elmúlt közel hét évtized szerkezetét, többretegű felosztások sorozatait írja le, amelyek elválaszthatatlanul áthatják egymást, így: a katonai stratégia és annak alapelvei változásának időszakait, az új katonai-technikai irányzatokat, a fegyverkezési verseny időszakait, a harcászaltság szintjeit, a fegyverkezési verseny időszakait. A jelzett szintek, irányok további alrendszerre bomlanak (a hadműveletek rendszere, a haderőfejlesztés irányai, a haderőnemek szerkezet stb.).

A következőkben jelzett értelmi (kognitív) szintek piramisaként is felfoghatók. E piramis csúcsán a tudományok eredményei, valamint fogalmak, szimbólumok, elvek, szándékok találhatók:

- *Elvont koncepciók, stratégiák, paradigmák megértésének szintje*: amelybe fogalmak, kategóriák, szimbólumok (esetenként szakrális tartalmak), elvek tartoznak. A stratégiák fogalomhalmazok is egyben. A fogalmi jelleg azt is jelentheti – és gyakran jelenti –: nem biztos, hogy adott fogalom mögött konkrét tartalmak állnak, a maguk tárgyi jegyeivel. Gondolkodásunk során esetenként az ész csapdájába esünk, mert tudattalanul visz bennünket az absztrakciók birodalmába, miközben, mintha valami konkrét is megmaradna vagy keletkezne képzetként. A katonai gondolkodás jövőbe nyúló szenzor-antennái az olyan, még bizonytalan jelentésű fogalmak, mint: az „elég-séges védelem”, „aszimmetrikus hadviselés” stb., amelyek csak a későbbi akkumulációs folyamatban töltődnek fel és nyerik el végső tartalmukat.

- *Összefüggések, összetettségek, jellemzők megértésének, valamint problémamegoldásoknak, -kidolgozásoknak és a megválasztásoknak a szintje*.

Illusztrációként néhány kifejezés: „rendeltetés”, „konfliktus”, „külső-belső fenyegetés”, „eszkaláció”, „közlekedés és a távközlés blokkolása”, „bekerítési politika” stb. Milyen jellegűek a katonai összefüggések? – tehetjük fel a kérdést. Nagymértékben inkább mechanikák és azok leírásai. Gondoljunk az „előrevonás”, „csapás”, „feldarabolás-felszabdálás” általános, vagy az „előretolt védelem” amerikai, az „előretolt hadászati védelmi terepszakaszok stratégiai koncepciója”, a „légideszant-hadművelet” szovjet fogalmaira. Továbbá a már összetettebb „feltartóztatás” (Containment), „felgöngyölítés” (Roll back), az „elretentés” (Deterrence) fogalmakra, vagy az elvek (Balance of power – angol külpolitikai alapelv) lényegiségeinek összefüggéseire.

A mechanika-mechanikusság átható erejét nem szabad leértékelnünk sem a gyakorlatban, sem a gondolkodásban. E gondolkodásban, az elvek az empirikus tények egyszerű absztrakciói, ezért a gondolkodás és a megformálás nem vagy csak alig tér el egy-

mástól. A küzdelem mechanikájában bekövetkezett jelentős technikai változások (inflexiós pontok) eredményezhetik a katonai gondolkodás fordulatait is. A R. Reagan által (1983-ban) kezdeményezett „csillagháborús” program (az űrbe telepített rakétaelhárító rendszerek) elindított egy ilyen komplex folyamatot. E lineárisan (egymásba kapcsolódóan) építkező logika alatt, napjainkban már gyakrabban érvényesül mikro-elektronikus korunk differenciál-tabb és integráltabb gondolkodása is. A stratégia tárgya lényegileg nem, de területe egyre kiterjedtebb.

Példa a katonai konfliktusok jellemző vonásaira: „...a katonai erő, illetve a nem katonai erők és eszközök komplex, együttes alkalmazása, azon új fizikai elveken alapuló fegyverrendszerek és haditechnika tömeges alkalmazása, melyek hatásossága a nukleáris fegyverekkel összehasonlítható; légi-kozmosz térségben a csapatok (erők) és eszközök nagyméretű alkalmazása, az információs küzdelem szerepének felerősödése; a katonai műveletek végrehajtására való felkészülés idő-paramétereinek lerövidülése; a vezetés operativitásának növelése annak következtében, hogy szigorú vertikális vezetési rendszerekről áttérnek a globális hálózati automatizált csapat- és fegyverrendszer vezetésre.” – emeli ki a szerző.

- *Elvont koncepciók, stratégiák, paradigmák megértésének szintje*: amelybe fogalmak, kategóriák, szimbólumok (esetenként szakrális tartalmak), elvek tartoznak. A stratégiák fogalomhalmazok is egyben. A fogalmi jelleg azt is jelentheti – és gyakran jelenti –: nem biztos, hogy adott fogalom mögött konkrét tartalmak állnak, a maguk tárgyi jegyeivel. Gondolkodásunk során esetenként az ész csapdájába esünk, mert tudattalanul visz bennünket az absztrakciók birodalmába, miközben, mintha valami konkrét is megmaradna vagy keletkezne képzetként. A katonai gondolkodás jövőbe nyúló szenzor-antennái az olyan, még bizonytalan jelentésű fogalmak, mint: az „elég-séges védelem”, „aszimmetrikus hadviselés” stb., amelyek csak a későbbi akkumulációs folyamatban töltődnek fel és nyerik el végső tartalmukat.

A fogalmak és rendszerek az elmúlt évtizedekben egyre differenciáltabbakká váltak: a modern stratégia fogalomrendszere – a szerző leírása nyomán – összetett minőséget jelent: katonai műveletek, hadászati támadás, többváltozatú háború, tömegpusztító fegyver, neutronfegyver, ballisztikus rakéta, automatizált vezetési rendszer, rádióelektronikai harc, stratégiai védelmi kezdeményezés (SDI), hadművelési szétbontakozás, rakéta-hadművelet, hadászati katonai-kozmosz irány stb. Illusztrációként egy fogalom leírása a szerzőtől: „A kontinentális hadszíntereken végrehajtandó hadászati művelet fogalmán a fegyveres erők különböző haderőneveinek célok, hely és idő szerinti összehangolt csapásait, hadműveleteit és harctevékenységét értették, melyeket egy-egy elgondolás alapján a legfelsőbb főparancsnokság irányításával hajtának végre az adott hadszínterén, a háború stratégiai céljai elérésének érdekében.”

Az *időt* a fogalmak között külön kell megemlítenünk, mint a hadászati művelet paraméterét, a stratégiai gondolkodás egyik alapkategóriáját: „Létrejött a reális feltétele annak, hogy

a háború céljait egyetlen hadműveletben, sőt egyetlen csapással el lehessen érni... lényegében érzékelhető volt az a tendencia, hogy a háború nagyon rövid idő alatt lefolyt. De ezzel a gondolattal kapcsolatosan ismét bizonyosodott, hogy csak a korlátlan nukleáris háború esetében lett volna realitása.” – írja a szerző. Az idővel kapcsolatban bevezethetjük az *időpánik* fogalmat is, amely arra utal, hogy az atom-, hidrogénfegyver megjelenésétől az emberi kultúrát *gombnyomásnyi idő* zárja magába.

Irracionalizmusok: az igen konkrét és kemény katonai gondolkodásban, alkalmanként megjelennek és megjelenhetnek nyomozott *irracionalizmusok* is. A gazdasági racionalitásnak a szovjet modellben soha nem volt szemléletbeli jelentősége, különösen a fegyverkezési versenyben. De nem tudhatjuk, vajon kaphatott volna egyáltalán ilyen tartalmat? A racionalitást megelőzte a „szükséges és elégséges” elv. Az *irracionalitásokat több alkalommal, kritikai élel jelzi a szerző is, így: a rakéta-nukleáris potenciál túlértékelését, az ország geopolitikai és geo-stratégiai helyzetének rendkívül tendenciózus beállítását, vagy a csecsenföldi háború időszakában a fegyveres erők harcképességéről szóló hivatalos megnyilvánulások, valamint a haderő tényleges helyzete közötti diszkrepanciákat*. De idézhetünk egy másik helyet is: „Az első időkben a rakéta-nukleáris csapásváltás kérdéseit rendkívül leegyszerűsített formában értelmezték. Általában az elenségre mérendő saját csapások túlértékeltek, a szemben álló fél eredményességét pedig kisebbitették. Ennek megfelelően nagy optimizmussal tárgyalták a hadműveletek perspektívát, nem is beszélve a háború egészéről. Úgy értékelték, hogy adott esetben minden körülmények között csak a Szovjetunió lehet a győztes fél egy rakéta-nukleáris háborúban.” Az idézetek jelzik azt a lényeges pontot, amelyre a szerző rámutatott: arra az egyes politikai és katonai vezetők, valamint bürokráciájuk által táplált illúzióra az atomháborúval kapcsolatban, hogy az „*megvívható és megnyerhető*.”

PEDAGÓGIAI VONATKOZÁSOK

Kiemelt kategória pedagógiai szempontból a *megértés-értelmezés*, amely M. R. Jauss megfogalmazásában nem más, mint: a *jelentések pontos rekonstrukciója, ami különösen fontos a stratégiák szempontjából. Más-más megérteni egy hipotézist, egy analogikus okfejtést, egy dokumentumot, egy képletet, egy konvenciót, vagy egy szubjektív beállítódást. A megértés is összetett folyamat, és az értelemkeresés érdek- és értékvezérelt útjai sokfélék*. A megértésnek – a fentebb jelzett alapstruktúrán belül – további szintjei vannak. *A helyzetet differenciálja, hogy a műszaki – technikai – anyagi világ a gondolkodás anyagává is válik, ami elszakadhatja a képzeletet is*. Az amerikai és az orosz tiszt identitásának egyaránt domináns faktora a *technikához való viszony*. A NATO, de az orosz védelmi prioritások között jelentős helyet kapnak: a technológiák (orbitális rendszerek, intelligens gépek, új energiaforrások, új anyagok); az információorientált rendszerek (felderítés, célkeresés-követés, környezeti információk, információtranszferek); fegyver-

orientált rendszerek – mindezekkel a doktrína is foglalkozik.

A katonai oktatás funkcionális hatékonysága, egyben pedagógiai veszélye abból ered, hogy doktrinális kérdésként kezeli a stúdiumokat, mintegy a tények, kijelentések, felsorolások halmazaként. A tudástartalmak tekintetében utalnunk kell arra, hogy a jelzett szintek között azzal, hogy jelentősen nő az ismeretek akkumulációja – az egyes iskolai fokokatok elvégzése során –, nem automatikus az integráltság, az összefüggések felismerése, tudatosodása. A jelzett tartalmak esetében is az átalakulást, átalakítást, átváltozást, annak jelentését, jelentőségét kell megérteni, továbbá az átmenetek, átfordulások dinamikáját, ami különösen a haditechnika és azon belül is az elektronizáció területén igen felgyorsult. *A pontosabb meghatározások pontosabb megkülönböztetéseket, pontosabb összefüggéseket, finomabb struktúrákat eredményeznek – ez a minőségi tudás feltétele.*

A stratégiák tekintetében a hátterek (veszélyfaktorok, az új tudományos eredmények) gyorsan változnak.

Az *állam*. Amikor a politika meghatározó jellegére utalunk, nem szabad megfélekednünk arról, amire John Lukacs utalt a már idézett műben: „...Sztálin idején a szovjetunióbeli hatalom mindhárom nagy és érzékeny oszlopát – a hadügy- és a külügyminisztériumot, valamint a nagy állambiztonsági apparátust – a *kormány*, nem pedig a párt szervezetén keresztül irányították.” *Tegyük hozzá, hogy ezek a szervek: az Állami Honvédelmi Bizottság (GKO – megszünt 1945-ben), helyét és feladatkörét rövid időre a Népbiztosok Tanácsa vette át, majd az 1946-os választásokon követően a Legfelsőbb Tanács Elnöksége. Az Állami Tervhivatal is jelentős szerepet játszott a vezérlésben.*⁵

AZ 1990-ET KÖVETŐ ÁTMENET IDŐSZAKA

A folyamatokat a *közgondolkodás szerkezetváltása* előzte meg: *a helyi és regionális folyamatokról a hangsúly eltolódott a makro-folyamatokra, a politikai rendszerproblémákra; a hadseregben a konzervatív gondolkodási elemek erősödtek fel*: a katonai tömbök logikája, a konfrontációs felfogás, a különbségek ellentétként való kezelése, a rend stabilizálásának funkciója (a belső ellenség ellen való bevetés). A rendszer jellemzője volt, hogy a tisztikart egyszisztenciálisan függő helyzetben tartotta politikai nézeteitől. Antropológiai szempontból a hierarchikus tudat eszmei előképe a rend, a vezetettség, a szabályozottság, a szervezett erő, a besoroltság, alárendeltség, valamint az engedelmesség „természetessége” – mindezek a *rejtett államiság* faktora. A birodalmak esetében a bomlás fokozatosan, esetenként jelentős késéssel terjed az intézményrendszer alsóbb szintjein, a rendszer elemeit összetartó szabályrendszerekben, a gondolkodáshoz tapadó meggyőződésekbekben, véleményekben.

Szociológiai aspektusból hangsúlyozni kell, hogy a Szovjetunió megszűnése felbomlasztotta: (a) a „klasszikus” munkásosztályt, a parasztságot, valamint az értelmiségi réteget. A kollektív tudatképződés az emlékek, élmények, traumák denzitásából (tömörödéséből) jön létre, felettes én-tudatként (osztálykerölcs, osztálytudat és más intézményszerű képződ-

mények stb.). (b) a szovjet államot, valamint az ortodox bolsevista ideológiai-politikai hatalmi tömböt; (c) az előző pontokban jelzett faktorok megszűnésével oldódott a klasszikus konfliktus és ellenségkép – de nem szűnt meg. Oroszország és Kína nem került le a Nyugat vezérkarainak térképeiről, és fordítva. *(d)* akciószinten, a volt osztályhadsereg, rendőrség és biztonsági szolgálatok is átrendeződtek. *(e) a múlt elutasítása, átértékelése hátrányosan érintette a hadseregeket is Kelet-Európában.* A társadalmi világ szerkezetei átalakulnak, de az átrendeződés hatásai nem tartják automatikusan nyitott állapotban az ember személyiségét. A mentális változás *igen hosszú folyamat lesz, és további súlyos társadalmi zavarokat eredményez.*

KÖVETKEZTETÉSEK HELYETT

1. Sikertelen politikai stratégia nem zárja ki a sikeres katonai stratégiát, mint ahogyan ez Szovjet-Oroszország esetében megmutatkozott. Új jelensége volt az elmúlt 65 évnek – és ez nem értékelhető eléggé túl –, hogy a szovjet–orosz politikai-ideológiai illúzió – „a visszafordíthatatlan átmenet” – nem torkolt háborúba, sem Nyugat és Kelet között (a harmadik világháború víziója), sem a fejlett országok között, de a konfliktusok éleződése egy másik síkon nem vezetett polgárháborúhoz Európában. A lenini *háborúból-forradalomba* való átmenet stratégiája Európában, az évszázad végére, érvényét veszítette.

2. A második világháborút követő bizonytalanságok, instabilitások, erőviszony- és hatalmi koncentrációk a *feszültségstratégia* következményei voltak. A feszültséghez nemcsak az USA már idézett stratégiái, mint a „felgöngyöltés” (Roll back) stb., de a szovjet–orosz atomrakéták előretolt övezetekben való elhelyezése is hozzájárult. A feszültségstratégia nélkül azonban nem indulhattak volna el – a fentiekben túl – pozitív, belső alternatív fejlemények.

3. Mi maradt meg a korábbi időszakból? – *A háború a kezdő pillanat adataival nincs meghatározva*, ezt jól illusztrálja a Szovjetunió második világháborús szereplése, az új fegyverrendszerek fejlesztése és előállítása, amelyben a centralizált és szervezett államnak meghatározó jelentősége volt. Azaz, hogy mire képes az egyedi emberek csoportja és a társadalmuk, az a *háború kényszerében dől el. A háború a koalíciók, a társadalmak és az emberek terhelhetőségének mérőeszköze is.* A második világháborút követően a győztes nagyhatalmak megteremtették a béke és a biztonság új szervezeteit, elveit (partnerség, rendszeres konzultációk stb.).

– A szénre és az acélra épülő ipar teremtette meg a nagyvárosokba koncentrálódó tömegek korát, amely véglegessé vált. Amerikai mintára a vezérlést az emberi energiákkal, szándékokkal való politikai érdekű manipuláció jelenti. A hitekben, az értékekben, elvekben, véleményekben való változást azonban már a XX. században szándékosan felgyorsították az amerikaiak, mintegy a személyiséget vezérlő technológiát csinálták belőle. *Szabályszerűségként foghatjuk fel, hogy a hosszan tartó és erőteljes politikai-ideológiai manipulációt, a tömegek akciói követik (lásd Egyiptom jelenlegi helyzetét, amely azt is mutatja, hogy*

a társadalmi káoszban az egyetlen bevethető szilárd alakat a hadsereg és a rendőrség – amennyiben a hatalom még idejében dönt a bevetésről).

– Nem kerülheti el figyelmünket, hogy a történelemben a koalíciók *világnézeti egységek is voltak (Antante Cordiale)*, és mindegyik támaszkodott a modern tudományra. A koalíciók központját, Moszváat a médiában támadni – a Varsói Szerződés esetében, tekintetében is – antibolsevizmusnak számított. A felek politikai-katonai stratégiaként választották a békeharcot (USSR) vagy a fegyverkezést (USA). *Az USA által 1950-ben választott politikai-katonai stratégia – a dinamikus fegyverkezési spirál – elérte célját, megszűnt a szocialista blokk. Az ideológiai, szervezési és a technikai megoldások túlfeszítésének sok áldozata volt, és bizonyára még lesz a jövőben is.*

– A haderő, nemcsak a diktatúrákban, de a modern demokráciákban nélkülözhetetlen része, garanciája a működésnek. Egy ország gazdasági, tudományos teljesítőképesége a hadseregében tükröződik. Minél inkább szétbomlik, elszatócsosodik egy társadalom, annál inkább védtelenné válik a külső támadásokkal szemben (ehhez bizonyos csoportoknak fűződhetnek érdekei is).

Összegzésként meg kell jegyeznünk: az átrendeződés nem eredményezte az orosz társadalom nyugati értelemben vett jóléti állam-má (welfare state) alakulását, de elindultak bizonyos tendenciák. A bevezetőben feltett kérdés, hogy *mi a stratégiai gondolkodás tétje?* – megválaszolható. A tét, a komplex emberi lét, valamint a nemzeti kultúra és a civilizáció védelme, működésének biztosítása. A gondolkodás tétje (egyben) a katonai eskü tárgya. A katonai stratégia nem a veszélyekre adott spontán reflexek gyűjteménye, hanem a jövő biztosításának egy stabil – politikai, gazdasági, tudományos valamint katonai – gondolati alakzata. A katonai stratégia is az életet szolgálja azzal, hogy kifejezi és nyomatékosítja azt a súlyt, amelyet az adott ország – esetünkben Oroszország – képvisel, az egymással megosztott erőterv világában.

Ajánlom Deák János kötetét a hallgatók és az érdeklődő szakemberek figyelmébe. ■

^[1] Dr. Deák János: Oroszország katonai stratégiája a második világháború befejezésétől napjainkig Egyetemi jegyzet. Budapest, 2010. ZMNE-kiadvány. A külön nem jelzett idézetek e jegyzetből valók. Lásd Irracionalizmusok i.m. 18.,39.,41.,45. valamint a 105, 141. old.

^[2] Lukács György levelezése (1902–1917) / Magvető Kiadó, 1981. (Hans Von Eckhardt – Lukács Györgyhöz 1914. október 22.) 582–583. oldal.

^[3] A történelem eleven valósága . George F. Kennan és John Lukacs levelezése (szerk.: John Lukacs) Európa Kiadó, 2010. Az idézetek oldalszámai sorrendben: 86. Valamint a 195–196. old., 40. old., 167., old. 169. old.

^[4] The Blackwell Hand-Book of Education / M. Farrel, T.Kerry, C.Kerry / Blackwell Oxford UK and Cambridge, USA, 1995.

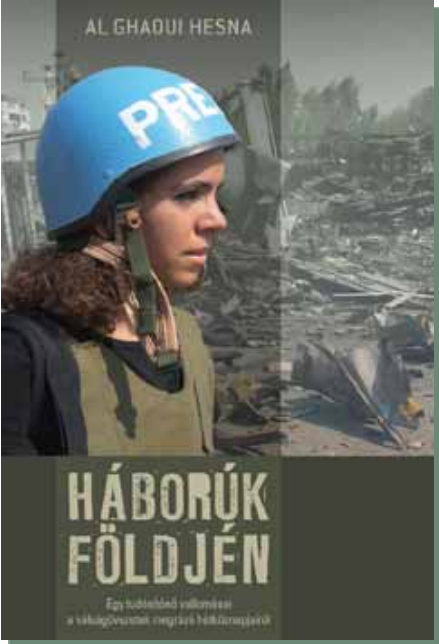
^[5] Dolmányos István: A Szovjetunió története. Kossuth Könyvkiadó, 1971. A kötetet a megjelentetés után röviddel bezúzátták!

Dr. Kolozsvári Sándor nyá. ezredes:

TUDÓSÍTÁSOK A HÁBORÚK FÖLDJÉRŐL

Al Ghaoui Hesna könyvéről

Dr. Kolozsvári Sándor nyá. ezredes:
TUDÓSÍTÁSOK A HÁBORÚK FÖLDJÉRŐL

A könyv címlapja

Sokszor hallottuk és láttuk a televízió képernyőjén, és mégis mindig felkapjuk a fejünket a tudósítónó neve, kerek magyar mondatai, kellemes orgánuma, a szöveg és a képsorok tökéletes összhangja, a tábori „gyakorló” (így mondják a katonák) öltözet által rejtett filigrán alakja okán; mind-mind olyan „premisszák”, amelyek felkeltik a néző figyelmét és a képernyőre irányítják a tekintetét. Ha tehát összevetjük a látványt a tartalommal, no meg a „hát-térzajjal” (amely ezúttal szinte minden esetben a fegyverropogás, robbantás), és mindezt egy nő szakszerű tolmácsolásában – ez a valódi kuriózum. A rendszeresség pedig itt is meghozta a maga sajátos eredményét. Nem kell tehát kitalálni, hogy a megnyerő modorú tudósítót riporternek, szerzőnek, újságírónak, esetleg haditudósítónak tituláljuk-e. Ma már minden tévénéző – szóval a fél ország – számára ő „A HESNA” (így csupa nagybetűvel).

Megszoktuk már – mi olvasók –, hogy az ilyen típusú kötetek a hazaküldött tudósítások túlnyomórészt szerkesztett változatai, némi képanyaggal feltupírozva, és kiegészítő (láb)jegyzetekkel bővítve, más szóval reprodukciók. Ez esetben viszont egyáltalán nem erről van szó. Az alcím – „Egy tudósítónó vallomásai a válságövezetek megrázó hétköznapjairól” – nagyon pontosan megjelöli a kötet műfaját, az írónő (inkább azt írom: „A HESNA”) tapasztalatait, benyomásait azokról az eseményekről, arról a világról, ahol éppen a munkáját végzi, vagy végezte.

Dr. Kolozsvári Sándor nyá. ezredes:
TUDÓSÍTÁSOK A HÁBORÚK FÖLDJÉRŐL

A könyv címlapja

A kötet négy ország „eseményein” keresztül mutatja be azt a „világot”, amely ma a politikai érdeklődés homlokterébe került. Libanon, Izrael, Észak-Irak, Szudán – olyan részei a Földnek, ahol mindig történik valami, ami befolyással van a térség békéjére. Olyan feszültségek centrumai, amelyek túlmutatnak önmagukon, és nemzetközi jelentőségűek. Innen küldte, vagy küldi manapság is képernyős tájékoztatóit a magyar nézők számára a tudósítónó; ezért – vagy nagyrészt ezért – vagyunk mi nézők „képben” azokról a borzalmakról, amelyek ott rendszeresen és többször visszatérően megtörténhetnek.

Recenzensként nincs szándékomban követni a könyv országokénti eseményeit. Sokkal inkább az egész műből kiolvasható és követhető jelenségek szintézisét szeretném felmutatni az olvasónak, amely által – remélhetőleg – kedvet kap a kötet elolvasására.

Ne hagyjuk kétségek között az érdeklődő olvasót, mondjuk meg mindjárt az elején: egy jó könyvet tartunk a kezünkben, amely követhető felépítésében, olvasmányos stílusban, a történetek, az események, az emberek érdekes, plasztikus megjelenítésével láttatja az eseményeket.

A kötetben található helyzetértékelések, a riporter által gondosan megfogalmazott gazdasági körkép, a feszültséggócok kezelhetőségéről olvasható diagnózis, a Hamasz–Fatah viszony és konkrét helyzetük kompetens megítélése, illetve az arab–arab (palesztin), arab–kurd, az arab–USA, illetve az arab–izraeli szembenállás gyökerei (történelmi távlatai), a szunniták–síiták (és a recenzens hozzáteszi: bizonyos körzetekben, illetve országrészekben az aleviták) közötti hagyományos (kibékíthatetlen?) ellentétek. Szóval mind-mind olyan kérdések, amelyek magyar fülnek és szemnek nagyon idegenek, és a figyelmes televíziónézőt, a tájékozódni kívánó olvasót hozzásegíti annak a megválaszolásához, hogy „mit kezdjünk az arabokkal?” akár nemzetközi szinten, akár „csak” mi, magyarok.

A szerző nem kerüli meg a tévés kommentek örök (vagy annak hitt) dilemmáját: Mi kerüljön a képernyőre? Jelenjenek meg a felvételek a maguk naturális valóságában, vagy kíméljük meg a nézőt a borzalmak látványától?

A tudósítónőnek határozott válasza, véleménye van erre a kérdésre (is). Álláspontját demonstrálandó, hosszan és plasztikusan esceleti Szaddám Huszein és a kurdok viszonyát, és annak minden (máig húzódo) borzalmas következményeit (178. oldal). Vannak persze más példák is, amelyeken keresztül felismerhető a tudósító kikristályosodott álláspontja.

Kiolvashatók a könyvből a (hadi)tudósi-

Honvédségi Szemle

A könyv címlapja

tói munka alapszabályai. Bár nagy figyelmet igényel az olvasó részéről e szakaszok rendszerbe gyűjtése, ha éppen ezt tűzné ki célul. „Soha ne dolgozz rutinból” (129. o.), „félelemben nem lehet dolgozni”; „duplán-triplán elfogulatlannak kell lenni a hitelesség fenntartása érdekében”. „Meg kell találni a helyzethez illeszkedő hangvételt”; „egyfajta megszállottság nélkül lehetetlen veszélyes viszonyok között dolgozni”; „karbantartott (jól ápolat) helyszíni kapcsolatok védőpajzsként szolgálhatnak a riporter(nő) számára”. „Nagyon fontos a helyzethez és a személyekhez illeszkedő tárgalgási-tárgyalási technikák kialakítása”. E sajtós „tízparancsolatot” akár tanítani is lehetne az újságíró-iskolában.

Nem kevésbé fontos alapigazságokat fogalmaz meg a szerző az ilyen típusú munkavégzéshez elengedhetetlenül szükséges képességek kialakítását illetően. A kötetben ez sincs csokorba szedve, ami érthető, hiszen ez az olvasmányosság rovására menne. A recenzens azonban e témában is egységes keretbe rendezve tartja fontosnak a szerzői tapasztalatok eszenciáját felmutatni. „A több nyelvű kommunikációs készség is képesség”. (Nobel-díjas írónk, Kertész Imre így ír erről *Sors-talanság* című művében: „...*hasznos dolog a műveltség s kiváltképp az idegen nyelvek ismerete*”). „Az átlagon felüli fizikai megterhelés elviselésének képessége –,hallucinálok a fáradtságtól”(75), „harmincnégy órája vagyok talpon”(69); „sajog a hátam és a vállam, zsibbad a lábam” (127). „Hat napja rostokolunk a Gázai övezet mellett”(96); „tizenkét órája semmit nem ettünk” stb. A „háborús üzemmódra” való átállás képessége, többek között a tolmácsolás mint a riporter munka sajátos üzemmódja, amely „kettéosztja az agyat” (139). Sajátos, nagyon kifinomult képességre van szükség a halálról, a tragédiáról, a fájdalomról kérdezni, és azt képernyőképes állapotba formálni. A szerző ezt a „szakma legnehezebb részének” tartja, és igaza lehet; a kudarcokba való bele nem nyugvás képessége az egyik legfontosabb követelmény, amelyet a szerző (több helyen is) így fogalmaz meg: „stresszes helyzetben jól teljesíteni” vagy „elzavarnak, de újból megpróbálok” (53).

Igen, így kell, miközben elfogadom azt a nézetét, miszerint: „a nehéz körülményekhez hozzá lehet szokni, az állandó rettegéshez soha” (ez katonai érénynek sem rossz); képesnek kell lenni a siker (akár egy kisebb vagy rövidebb riport) befogadására is, amelyről ez olvasható: „az öröm extázisa jár át”(68). Igen, ezt hívják hivatástudatnak.

A kötet számos fejezetében a szerző – ahogy mostanában mondják – „lazára veszi”

a figurát, és ettől válik földközeli, olvasmányossá az egész mondanivaló. A „folyóügyi katasztrófa”, „a karót nyelt üzletember” (ismerős figura), a „tökös rapperek”, vagy amikor ecseteli a „fiatalos ötvenes – öreges negyvenes” közötti különbséget, nem rejtve véka alá, hogy ő maga az előbbi preferálja (és ebben is egyetértünk). Élvezetes része a kötetnek a „szinkrontolmácsolás” PLAY üzemmódjának ábrázolása, különöse akkor, ha ez katonai vezetők gyűrűjében történik. Én magam – mivel sok éven át más nyelvi relációban és más szinteken – tapasztaltam ennek a sajátos konverzációs minden „szépségét”, logopédiai bravúrként emlegettem (írtam le) az esemény-sort, és e véleményem azóta sem változott.

A figyelmes olvasó felfedezheti a szövegközi „terminus-technikus” hozzáértő és helyenként felrészített újításait. E téren egyébként elég nagy a zavar az írástudó emberek között. Némileg rendet tesz e területen egy új könyv (*Az iszlám politikaelmélete – Terminológiai vizsgálat. Szerkesztette Maróth Miklós. Avicenna Kutatási Non-Profit Kft., 2009*), melynek létezéséről kevesen tudnak. Érdemes át tanulmányozni és a (magyar) gyakorlatba átültetni.

Találkoztam a kötetben „visszaköszönő” történetekkel, amelyeket magam is átéltem a térségben eltöltött éveim során. Ezek sorába tartozik „a közel-keleti bürokrácia karkai útvesztője”(16). Elképesztő az európai ember számára az a fajta „folyamat”, amit ott be kell járni egy-egy ügy elintézése során. Mint mindenre – erre is – van egy kézenfekvő megoldás, amelynek a neve baksis. „Idegesítő ellenőrzésnek” nevezi a szerző mindazokat az útközbeni eseményeket, amelyeket a külföldiek egyenesen botrányosnak érzékelnek. Ha ez párosul égő abróncsok látványával, a bizonytalan kinézésű, beazonosíthatatlan ruházatú fegyveresek durva, zajos fellépésével, akik csak helyi tájszólással képesek bármilyen kommunikációra – ekkor lép fel igazán a zabszemeffektus, amelyre nincs ellenszer, legfeljebb a magára erőltetett sztoikus nyugalom. A kötet vidám (helyenként mulatságos) olvasmányai közé tartozik a magyarok messze földön – az arab országokban is – felismerhető híres találékonyasága (mobil WC-k üzemeltetése hadművelleti területen, vagy a szemétszállítás megszervezése magyar vállalkozásban). Bemutatja a szerző a helyszínen dolgozó magyar olajmunkásokat (146) és sajátos munkakörülményeiket is, no meg azt a minden tekintetben helytálló megállapításukat, miszerint „Magyarországon sokan fel sem fogják, hogy milyen kényelemben élnek”.

Zseniális ügyességgel használja a szerző munkája érdekében a helyszínen található internetes kávézókat, a térerőt biztosító terep adta sajátosságokat. Ismeri az egykor nálunk tanult diplomás arabok nevét, lakcímét, tele-

fonszámát, a vegyes házasságban élő magyarok (feleségek) koordinátáit, és mindezt a sikeres tudósítói munka sine qua non-jaként fogja fel. Valószínűleg ez is egyik „titka” a szakmának, amellyel Al Ghaoui Hesna jól sáfárkodik. Jó „szimattal” ismeri fel még azt is, amikor magyar származású tudósító dolgozik egy másik ország (pl. Ausztria) stábjában (80). Azt hiszem, az itt felvillantott tényezők összességét nevezik szakmai rátermettségnek, amely a kötet sok részletéből élénk tárul.

A tudósító(nő) munkáját végigkíséri egyfajta gazdálkodási kényszer. Mi fér bele a költségvetésbe, és ezt is láttatni engedni – azaz takarékoskodni kell szinte mindennel, bármelyik szegletében dolgozik a világnak. A végkövetkeztetése e témában: „drága mulatság háborúba menni”(62). Egy másik rá jellemző megállapítás a következő oldalon (63): „menj dolgozni egy háborúba – ez a legdrágább diéta.”

A kötetnek van egy másik síkja is, ahol a szerző bemutatja szüleit, Naimát a hűgát, szíriai rokonságát, és publikálja saját „paramétereit”. Amikor ezt megteszi, valódi igényt – olvasói kíváncsiságot – elégít ki. Gyakran feltett kérdés a vegyes házasságok esetében a gyermekek valódi identitástudata, sőt az anyanyelv érzelmi alapja. Aki figyelmesen olvassa e mondatokat – több alkalommal visszatér a szerző a témára –, ezekre a kérdésekre meggyőző válaszokat kap. Ami a recenzent illeti: bevallom, némi elfogultsággal vádolhatóan nagy szimpátiával olvastam e sorokat. A szerző nagy-nagy tisztelettel és szeretettel – sőt büszkeséggel – ír szüleiéről, liberális neveltetéséről, kettős identitásának kialakulásáról, magyar anyanyelvéről. Bárhol jár a világban, magán érzi szülei aggodását és féltő szeretetét. Szeretett testvérhúga, Naima is a „világ vándora” lett. Ilyen szempontból kijutott a szülőknél. Mindkét lányuk – és ez kiderül a könyvből – felsőfokú végzettséggel, társalgási szintű angol, arab nyelvtudással, imponálóan választékos magyarral hol itt, hol ott a világ legveszélyesebb körzeteiből jelentkezőnek be a szülők telefonszámára. Ezek az oldalakon végig jelen vannak a szíriai gyökerek, az ott élő nagyszülők és unokatestvérek megszemélyesítése útján. És Hesna még ennél is tovább megy: egyszer csak a sorok közt diszkrétan megjelenik a társ, Ervin, akivel a fotó szerint Afganisztánban találkozott.

A szerző kemény szavakkal minősíti a „Szíriában sátorban élnek az emberek?” vagy „apukád kínált-e már eladásra ... kecskéért?” típusú előítéletességet. Elképesztő ismerethiányt árulnak el önmagukról az ilyen kérdéseket megfogalmazó emberek. A valóság viszont az, hogy legszerényebben élő szíriai családok – ha betéved hozzájuk – azonnal teával, kávéval kínálják az idegent. E sorok írója ezt a saját tapasztalatai alapján (is) tudja hitelesíteni.

A riporternő, aki szinte állandó „lelki strapá-

nak” van kitéve, meglepő nyíltsággal írja: „én és a halál – furcsa viszonyban vagyunk”; egy fiatal nő szájából ez nagyon váratlan, sőt nem is életszerű. De akinek ez a munkája, mi több hivatása, annak ez a kérdés az evidenciák sorába tartozik. És mégis akarja ezt a munkát, beismeri, hogy már gyermekkorában példaképnek tartotta Chrudinák Alajost, és azóta kísérelni figyelemmel munkásságát.

A riporternő otthonosan mozog a térségben használatos haditechnikai eszközök felismerésében és az alkalmazott harceljárások minősítésében: „szellemmel háborúzik Izrael, a Hezzbollahnak nincsenek állásai”, és valóban, az utóbbi állandó mozgásban van, változtatja települési helyeit, amit nehéz követni. Ismeri a Kasszam rakéták hatótávolságát. Felismeri indítóállványait, tudja, hogy házilag barkácsolt rakétákat nehéz irányítani, és szomorúan állapítja meg, hogy az áldozatok egy idő után számokká degradálódnak. A recensens pedig ebből a könyvből tudta meg (talán nem kellene vele „dicsekedni”), hogy van „Kasszam múzeum”. A kötetet tehát haszonnal forgathatják a hivatásos katonák is.

Az igazi újságíró mindig is vadászott a „nagyvadakra”, és ha ez sikerült, bizony büszke volt – lehetett – önmagára. Simon Perez, Mahmúd Abbász és még néhányan jelzik a trófeákat ebben a kötetben. Érdekes történetben örökíti meg a szerző sajátos találkozásait Condoleezza Rice egykori USA-külgügyminiszterrel. A fotók pedig meggyőzően bizonyítják egyrészt a főmondanivalót (a feszültséget, a szegénységet, az újságírói munka helyi „szépségeit” és feltételeit), valamint Hesna legfőbb segítőit, az operatőröket, akikről nagy-nagy elismeréssel ír.

Összegezve: Al Ghaoui Hesna rátermettségével, szimpatikus modorával, felkészültségével, intelligenciájával magas szakmai szinten képes a képernyőn bemutatni mindazt, ami ma a világ legforróbb pontjain jellemzi az eseményeket. Ezzel a kötettel – az elsővel, amely igen jó antré – bebizonyította, hogy több mint kétszáz oldalon át egyenletes publicisztikai teljesítményt nyújtva képes az olvasó érdeklődését folyamatosan fenntartani, ami a mai világban nem kevés.

És az ars poetica? A riporteri válasz egyszerű és méltó az eddigi életúthoz: „nem szoktam könnyen feladni”. Ami pedig a jövőt illeti: a Közel-Keleten a helyzet változatlan, sőt! Al Ghaoui Hesna tehát nem marad munka nélkül. Mi nézők pedig nem maradunk aktuális riportok, az olvasók újabb kötet nélkül. Remélhetőleg! ■

*

(Al Ghaoui Hesna: *Háborúk földjén – Egy tudósító nő vallomásai a válságövezetek megrázó hétköznapjairól. Budapest, 2010. Alexandra Kiadó – 229 oldal*)

A KATONÁK SZEREPE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Interjú Ton Van Osch altábornaggyal, az EU Katonai Törzsének holland főigazgatójával

„A katonák értik meg elsőként, hogy egyedül nem képesek a krízisövezetek problémáinak megoldására. Megteremthetjük a biztonságot, és sokrétű támogatást nyújthatunk a polgári hatóságoknak, de csak akkor lehetünk sikeresek, ha emellett civil nemzetépítő tevékenységre is sor kerül. Jó ideje beszélünk a válságkezelés átfogó megközelítéséről. Az Európai Külügyi Szolgálat létrehozásával ez most ölt testet az Európai Unióban. A szolgálat sikeresebb uniós válságkezelést tesz majd lehetővé, és ezáltal az Európai Unió katonai hatékonyságát is növeli.” (Ton Van Osch altábornagy)

Ton Van Osch altábornagy, az EU Katonai Törzsének holland főigazgatója január 27–28-án részt vett az EU-tagállamok védelempolitikai igazgatóinak informális ülésén a budapesti Stefánia Palotában. A találkozó minden év egyik legnagyobb védelempolitikai eseménye, amely idén a védelmi miniszterek 2011. február 24–25-i informális találkozója készítette elő. A közös biztonság- és védelempolitika (CSDP) aktuális témái közül a résztvevők megvitatják a folyamatban lévő uniós katonai műveletek kérdéseit, illetve az EU katonai képességeinek fejlesztésével, valamint az Európai Unió és a stratégiai partnerek közötti kapcsolatokkal foglalkoztak. Ton Van Osch altábornagyot a katonák Európai Unióban betöltött szerepével kapcsolatban kérdeztük.

– *Altábornagy úr, önt 2010 májusában nevezték ki az Európai Unió Katonai Törzse (EUMS) főigazgatójának, miután három évig Hollandia katonai képviselője volt a NATO-ban és az EU-ban egyaránt. Segített önnek a főigazgatói beosztásba történő zökkenőmentes beilleszkedésében ez az előzetes brüsszeli tapasztalat?*

– Azt hiszem, hogy mindenképpen előnyt jelentett az, hogy az EUMS főigazgatói beosztását a holland NATO és EU katonai képviselői beosztás után vehettem át. Ez jelentős tapasztalatot jelentett az EU „gépezetét” illetően. Emellett szintén megismertett az EU erős oldalával: azzal a potenciállal, hogy az EU a kríziskezelés valamennyi eszközével rendelkezik házon belül. A liszaboni szerződést követően lehetőség nyílik az összes eszköz megfelelő koordinálására a hatékonyság érdekében. Mivel olyan országból jöttem, amely – sok más-hoz hasonlóan – jelentős költségvetési megszorításokkal kénytelen szembenézni, könnyű megértenem, hogy szükség van a hatékonyság nemzetközi együttműködés útján történő javítására. A Katonai Törzs másokkal együtt fontos támogató szerepet játszhat ebben. Mint holland katonai képviselő, szintén megtanultam becsülni az EU stratégiai partnerségének szükségességét a válságkezelés terén a NATO-val, az ENSZ-szel, az Afrikai Unióval és más, az unión kívüli országokkal. Az EUMS főigazgatójaként a problémák alig változtak, de a felelősségem megváltozott: a nemzeti nézőpont helyét átvette az EU nemzetközi perspektívája.

– *2011. január 1-jétől az EU Katonai Törzse átkerült az Európai Külügyi Szolgálat szervezeti kereteibe. Milyen változásokat hozott ez a törzs és az ön helyét, szerepét illetően, illetve hozott-e egyáltalán változást?*

– A főigazgató szerepe alapvetően változatlan maradt. Az EU egyetlen állandó katonai válságkezelő struktúrájának vezetőjeként felelősséggel tartozom az EU kül- és biztonságpolitikai főképviseelőjének (Catherine Ashton – E. B.), és támogatom a 27 tagállam vezérkari főnökeit az EU Katonai Bizottságán keresztül; ez az a fórum, amely az egymás közt egyeztetett katonai szaktanácsokat továbbítja a politikai döntéshozói szintek felé.

Az Európai Külügyi Szolgálat létrehozása, és az a tény, hogy Ashton bárónő nem csupán az EU főképviseelője, de egyben az Európai Bizottság alelnöke is, új lendületet ad a válságkezelésre rendelkezésünkre álló civil és katonai eszközök jobb koordinálásához. Korábban néhányan aggodták amiatt, hogy ebben az igen nagy civil szervezetben a katonák szerepe csökkeni fog. Nos, ennek az ellenkezője igaz: ma sokkal jobb helyzetismerettel rendelkezem a válságokat, illetve az azok megoldására rendelkezésünkre álló opciókat illetően. A katonaság csak egy a probléma megoldására igénybe vehető szervezetek közül. Ez az első alkalom, hogy valamennyi releváns EU-beli szereplővel egy asztalnál ülhetünk. Együtt sokkal inkább képesek vagyunk a megoldások megkeresésére. A katonák gyakorlati képesek hozzájárulni a megoldás kimunká-

lásához, de valós segítséget nyújt az is, hogy rendőri missziókra, kormányzatépítésre, fejlesztési támogatásra, humanitárius válság kezelésére, kereskedelemre, pénzügyi eszközökre és egyebekre alkalmas képességekkel szintén rendelkezünk. És ez a kombinálhatóság teszi az EU diplomáciai erejét még hatékonyabbá. Nagyon pozitív fejlemény, hogy a főképviseelő személyében van valaki, aki bír azzal a felhatalmazással, hogy koordinálhatja mindent. A főképviseelő ugyan nem utasíthatja a többi EU-biztost, de szerepe hasonló egy külügyminiszteréhez, mivel felhatalmazták arra, hogy az EU összes külügyi tevékenységét összehangolja. Én már látom ennek a pozitív hatásait. Nemzetközi partnereink úgyszintén. Növekvő érdeklődés tapasztalható a nemzetközi szervezetek és az EU-n kívüli országok részéről a biztonság- és védelempolitika terén folytatott együttműködés intenzívbbé tétele irányába, és ez a katonákat is érinti.

– *Amikor átvette a beosztását, azt nyilatkozta, hogy főigazgatóként egyik prioritása a folyamatban lévő EU katonai műveletek és missziók lesznek. Hogy áll a helyzet jelenleg?*

– A közös biztonság- és védelempolitika (CSDP) keretein belül folytatott katonai műveletek és missziók továbbra is a Katonai Törzs tevékenységének fő irányát jelentik. Mind-ezidáig leghosszabb katonai műveletünk, a Bosznia-Hercegovinában folytatott ALTHEA egy sikeres Berlin Plusz típusú művelet, melynek során az EU a NATO közös erőit, eszközöket és képességeit veszi igénybe, a NATO európai főparancsnokának helyettesével (DSACEUR) mint EU művelet parancsnokkal. Jóllehet a helyzet Bosznia-Hercegovinában némileg törekenynek tűnhet, az EU-kötélék sikeresen folytatja kulcsfontosságú katonai feladatát, a nyugodt és stabil biztonsági környezet kialakítását és fenntartását. Ezen túlmenően, 2010 júliusában az ALTHEA-művelet elérte a teljes készenléte – az eredeti művelet keretein belül – a nem végrehajtott szerepök el-látására, melynek során fejlesztési és kiképzési segítséget nyújt a helyiek felelősségének és képességeinek megerősítése céljából. Ezzel egyidejűleg az EU civil rendőri misszi-

ója (az EUPM), továbbá az Európai Bizottság fontos szerepet játszanak a nemzetépítés széles körű eszközökkel történő támogatásában. Mindezek a tevékenységek hozzájárulnak a régió stabilitásának erősítéséhez. Ez egyben jó példa arra, amikor a katonaság ugyan fontos szerepet játszik, de a résztvevők kombinációja a siker végső záloga. Az EU Haditengerészeti Köteléke (EUNAVFOR) sikeresen folytatja az ATALANTA- műveletet, mely az ENSZ világ-élelmezési program (World Food Programme, WFP) és az Afrikai Unió szomáliai missziója (AMISOM) szállítmányainak kíséréséből, az Ádeni-öbölben és az Indiai-óceánon a védetlen hajók oltalmazásából és a kalóztevékenységek megakadályozásából, illetve az attól való elrettentésből áll. A művelet mandátumát nemrégiben hosszabbították meg 2012 decemberéig. Közmegegyezés van abban a tekintetben, hogy a szomáliai kalózkodás csak következménye a partokon kialakult jóval lényegesebb problémáknak, és a tartós megoldást valószínűleg csak a szárazföldi helyzetet célzó regionális megközelítés hozhatja el. Adig is azonban a művelet sikere nem kis részben azon az együttműködésen múlik, amelyet az EUNAVFOR a NATO-val, a többnemzeti haditengerészeti kötelékekkel és számos EU-n kívüli országgal valósít meg. A probléma gyökere a szárazföldön keresendő. Az Európai Bizottság számos projektet indított be Szomáliában, és tovább kell erősíteniük a regionális képességfejlesztést is. A katonaságra nagy szerep hárul ebben is, ugyanakkor nem maradhat egyedül ebben a feladatban. Az EU Ugandába települt kiképző missziója (EUTM) hozzájárul a szomáliai biztonsági szektor fenntartható fejlődéséhez. Oly módon teszi ezt, hogy konkrét katonai felkészítést és támogatást nyújt kétezzer újonc kiképzéséhez, melyet Uganda hajt végre. Szakasszintű kiképzés folyik, amely megfelelő modulrendszerű és specializált képzést foglal magában a tiszték és a tiszthelyettesek számára. Az első váltásba tartozó ezer újonc már befejezte a kiképzést, és az AMISOM által irányított reintegrációs képzésen vesz részt Mogadishuban, mielőtt végleg a szomáliai nemzeti erők állományába kerül. A második váltás részére a kiképzés 2011 februárjában kezdődött. Az EU katonai misszió továbbra is a Szomáliai Átmeneti Szövetségi Kormányval (TFG), az Ugandai Népi Védelmi Erőkkel (UPDF), az Afrikai Unióval (AU), az AMISOM-mal, az ENSZ-szel és az Egyesült Államokkal szoros együttműködésben folytatja feladatának végrehajtását.

– *A NATO már tevékenykedik a képességfejlesztés területén. Mit képes az EU ehhez hozzáadni?*

– Úgy gondolom, nagyon időszerű, hogy az EU képességfejlesztéséről a NATO-val való szoros kapcsolattal összefüggésben beszéljünk. A pénzügyi krízis következtében az EU legtöbb tagállamában a védelmi költségvetés az elmúlt három évben folyamatosan csökkent. Mivel az EU- és NATO-tagság általában véve feddi egymást (különösen, ha a NATO-partnerországokat is figyelembe vesszük), a csökkenő költségvetések hatása közel azonos a tagállamok képességfejlesztési tevékenységére, bármely szervezetről is van szó. Ennél fogva a szövetség és az Európai Unió közötti együttműködésre még nagyobb szükség van,

mint valaha. A kialakult helyzet egyik következménye az, hogy tagállamaink semmilyen olyan tevékenységet nem tolerálnak, amely bármilyen módon a képességek megkettőzéséhez vezethet. Ez nem egy új követelmény – valójában ez az EU képességfejlesztésének egyik alapvető előfeltétele volt 1999 óta –, de további hangsúlyt kapott a pénzügyi helyzet következtében. Így hát a duplikáció elkerülése volt és lesz az EU katonai képességfejlesztésével szemben támasztott egyik legfontosabb követelmény. Az EU szintjén támogatunk és képviselünk minden tagállamot. A képességfejlesztés végső soron a tagállamok által irányított folyamat, és az egyes EU-tagállamoknak kell eldönteniük, milyen képességekkel kívánnak rendelkezni, és melyeket hajlandók másokkal együttműködve, összevontan vagy egymással kölcsönösen megosztva létrehozni. Hogy arra már utaltam, amikor az EU katonai képességeivel foglalkozunk, tulajdonképpen a tagállamok katonai képességeiről beszélünk, mivel az EU csak egyetlen „saját” képességgel rendelkezik, és ez a brüsszeli EU Műveleti Központ (EU Operation Centre). Az EU katonai képessége ezért a nemzeti erők és eszközök azon csoportja, amelyet a tagállamok a katonai válságkezelő műveletek lefolytatásához felajánlanak. Ez az összesített felajánlás egy igen jó benyomást keltő lista, ugyanakkor igen jelentős képességhiányokat is jelez, ha egybevetjük a követelmények felsorolásával, amelyeket az Európai Unió katonai fő célkitűzéseinek (Headline Goals) lebontása során állapítottunk meg. 2008-ban ezeket a prioritási sorrendbe állított és kiértékelt képességhiányokat bedolgoztuk (mint felszámolandó hiányosságokat) az unió első képességfejlesztési tervébe (Capability Development Plan, CDP). A Katonai Törzs az Európai Védelmi Ügynökséggel (EDA) folyamatosan dolgozik a képességhiányok felszámolásán. Az EU Katonai Bizottságtól (EUMC) érkező direktívákat folyamatosan figyelembe vesszük, és számos tevékenységünket az Európai Unió intézményeiben dolgozó civil kollégákkal, illetve az unión kívüli katonai partnereinkkel együttműködve folytatjuk annak érdekében, hogy lényegi előrelépést érjünk el a leginkább szorító képességhiányok területein. Mivel az EU műveleteihez szükséges erők, eszközök és képességek a nemzeti haderőket érintik, és valamennyi tagállam csupán egyetlen haderővel rendelkezik, szintén nagyon fontos követelmény az, hogy ezek a haderők egyformán képesek legyenek EU-, NATO- vagy ENSZ-zászló alatt, illetve egy ad hoc koalíció tagjaként is tevékenykedni. Ez az oka annak, hogy a lehető legnagyobb mértékben interoperábilisnak kell lenniük egymással. Ez úgyszintén alapvető előfeltétel, amelyet az EU katonai képességfejlesztésével szemben támasztunk: az interoperabilitás szükségesszerű. Ezen túl különös figyelmet kell fordítani erre a követelményre az új kezdeményezésekkel, így a képességek összevont, illetve egymással kölcsönösen megosztható módon történő létrehozásával kapcsolatban is, mivel ezek a bilaterális vagy multilaterális alapon létrejövő együttműködési formák valószínűleg még magasabb interoperabilitási követelményeket támasztanak a tagállamokkal szemben.

– *Vajon az Európai Unió kevésbé függ más partnerektől? Mivel úgy tűnik, hogy rendelke-*

zik valamennyi, a válságkezeléshez szükséges eszközzel a saját szervezeti keretein belül.

– Ez nem függőség kérdése, hanem inkább a sikeres tevékenység záloga. Az EU-nak tovább kell fejleszteni stratégiai partneri viszonyait. Ez olyasvalami, amit világosan megfogalmazott mind az európai biztonsági stratégia (2003), mind pedig az európai biztonsági stratégia megvalósításáról szóló jelentés (2008). Vegyük például a NATO-hoz fűződő viszonyunkat. A NATO alapvető jelentőségű marad az európai biztonság megvalósításában, mivel megtestesíti a katonai transzatlanti kapcsolatot, és mivel a legfontosabb szereplő a tagállamok haderői közötti interoperabilitás megteremtésében. Közvetlen vagy közvetett módon valamennyi EU-tagállam hasznot húz ebből. Ugyanakkor azonban nem nehéz feltételeznünk olyan – az EU érdekeit érintő – válságok kialakulását, ahol a NATO nem fog beavatkozni. Furcsa lenne, ha az EU nem rendelkezne képességekkel ahhoz, hogy ilyen helyzetekben is cselekedhessen. A cél nem az, hogy megkettőzzük azt, amit a NATO már jól csinál, hanem az, hogy olyan képességekkel bírjunk, amelyet Európai Unióként is használni tudunk. Ezek a képességek szükség esetén szintén felhasználhatók lehetnek a NATO-ban, vagy más nemzetközi keretekben. A tagállamok egyéni felelőssége ennek eldöntése. Ezen a módon az EU önállóan is képes lesz hozzájárulni a válságok megelőzéséhez vagy kezeléséhez, egyben tovább erősíti a NATO-t is azon tagállamok képességeivel, amelyek ezt kívánják.

– *Melyek az első benyomásai az Európai Unió Tanácsának magyar elnökségéről?*

– Bár a lisszaboni szerződés életbe lépése óta az elnökség nem játszik olyan kulcsfontosságú szerepet a közös kül- és biztonságpolitikában, mint korábban, ugyanakkor úgy látom, hogy Magyarország minden lehetséges támogatást megad a főképviseletnek és a Külügyi Szolgálatnak a szerződés által rájuk ruházott feladatok megvalósításában. A főképviselet már korán, január első hetében megragadta az alkalmat arra, hogy a magyar honvédelmi minisztert meglátogassa Budapesten annak érdekében, hogy hangsúlyt helyezzen a szoros együttműködés szükségességére a közös biztonság- és védelempolitika (CSDP) kérdéseiben. Biztonságot ad számomra, hogy Magyarország kijelentette: legfontosabb feladata a CSDP terén a folyamatban lévő műveletek és missziók sikeres folytatása. Mindezt azon felül teszi, hogy továbbfejleszti az EU civil és katonai válságkezelő képességeit, továbbá a konfliktus-megelőzés és válságkezelés – a Külügyi Szolgálat keretein belüli – struktúráinak összhangját. Magyarországnak a főképviselettel szoros együttműködésben kimunkált szándékát tükrözi a CSDP-vel kapcsolatos események igen tartalmas programja, és én készen állok felajánlani minden lehetséges segítséget a fél év céljainak eléréséhez.

– *Altábornagy úr, köszönöm a beszélgetést. Eszes Boldizsár*

Köszönjük Horváth Gábor dandártábornoknak, Bene Gyula alezredesnek és Gajó Péter törzsszászlósznak az interjú elkészítéséhez nyújtott segítségét.

A szerkesztő

H o n v é d s é g i S z e m l e